

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

4

68

ΔΡΑΧΜΑΙ

4

Μέ το Φερικόσιο

ΙΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

ΔΕΝ είναι λίγοι εκείνοι που αποτολμούν κάποτε να ση- μάνουν τον κώδωνα του κινδύνου. Γράφουν στις έφημε- ρίδες, λένε δυο κουβέντες στη Βουλή, υπογράφουν μια διαμαρ- τυρία, βγάζουν λόγο στο καφε- νείο, όπου οι νέοι — το μέλλον της Ελλάδας — με στραμμένες τις πλάτες παίζουν τάβλι. "Ο- λα αυτά γίνονται τότε — τότε, αλλά δεν ξεγίνονται τα άλλα, εκείνα που θα έπρεπε να ξεγί- νουν. Και είναι τόσο πολλά εδώ στην Ελλάδα εκείνα που θα έπρε- πε να ξεγίνουν — τα κα- κώς κείμενα δηλαδή — που θα έπρεπε να χει κανείς στη διά- θεσή του έναν πολύ μεγα- λό κώδωνα δηλαδή, για να τον πάρουν χαμπάρι όχι οι άρμόδιοι, αλλά αυτό το άρτο πράγμα που το λέμε πατρίδα.

Γράφαμε για τα λαϊκά περι- δικά τις προάλλες που αποτελούν την πνευματική τροφή των 90 έ- κατοστών των Έλλήνων. (Και τα βουνά ξεπέφτουμε κι' οι κάμποι δυστυχάνε» λέει η ελληνική πα- ροιμία). Τα 90 εκατοστά λοιπόν. Ξεπέσαμε, δυστυχίσαμε, μάς πή- ραν από κάτω οι άρμόδιοι (άναρ- μόδιοι) που όπως είναι φυσικό δεν θα ήταν δυνατό να προέρ- χονται από τα 10 εκατοστά των Έλλήνων. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως η τύφλωση έρχε- ται από πάνω, μεταβάλλοντας το λαό σε μια σκοτεινή απελέ- κη δύναμη, πάνω στην οποία ριζώνει και στηρίζεται η σκοτει- νή δύναμη των άρμοδιων. "Ετσι είμαστε, τέτοιους σάς θέλουμε. "Αν σεις δεν είσαστε έτσι, εμείς δεν θα μαστε «άρμοδιοι» να σάς διευθύνουμε κι' αν εμείς είμαστε αλλοίως, εσείς δεν θα σάστε έ-τσι. "Εχουμε υπογράψει ιερή συμμαχία, αμοιβαίου σκοπούς. Προσχή, μην ανοίξετε τα μάτια σας!

Ο λόγος για τις παντός εί- δους ηγεσίες. Τις πολιτικές ηγε- σίες και τις πνευματικές ηγεσί- es, πάσης χροιάς και παντός υ- δατοχρώματος. Ο λόγος για την εθύνη που έχουμε απέναντί σ' αυτό τον τόπο, σαν συνάχεια ενός δέντρου με θαυμάσιες κα- ταβολές με έτοιμη λαμπρή μοίρα, που στραγγαλίζεται στα καλά καθούμενα, που χάρη στην έλλει- ψη παντός είδους ηγεσίας, γιό- μισε «έγγράμμπτους» αγράμμα- τους, που ποτέ τους δεν έμαθαν τί λένε τα ελληνικά γράμματα. Ο λόγος για την παντός είδους εθύνη πολιτική ή πνευματική, ι- δίως πνευματική που δεν επιτρέ- πεται να λείπει, που θα πρέπει ν' αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της πολιτικής εθύνης.

Το "Εθνος μας περνάει μια ά-

ποκαρδιωτική κρίση. Τόσης έ- τάσεως έθνικό πρόβλημα δεν έχει ν' αντιμετωπίσει κανένα Εύρω- παϊκό Κράτος. Κινδυνεύει, "Ελ- λάδα, να σημαίνει μπουζούκια. Κι' αν θα ήθελε κανείς να δει πώς χαμηλά βρίσκεται όχι η πνευματική, αλλά και η νοητική στάση του λαού μας, δεν έχει παρά να παρακολουθήσει συστη- ματικά τις ελληνικές κινηματο- γραφικές ταινίες. Να διαπιστώ- σει τί τον διασκεδάζει και τί τον έμαθαν να θέλει, και πόσο άβια- στα το πληρώνει από το υστερή- μα του. Δεν έχει παρά να δει τί διαβάσει, όχι μόνον η εργάτρι- ούλα που δεν έμαθε παρά μόνο να συλλαβίζει, αλλά και η κυ- ρία που παίζει κούνι — καν που πήγε και στο κολλέγιο, έκανε και πιάνο και τώρα πρὸς δόξαν της ελληνοπρεπούς της μορφώσεως διαβάσει «μάσκα» και τραγουδάει με περιπάθεια το «απόψε κάνεις μπάμ».

Πολλοί Έλληνες στην απελπι- σία τους ή έτσι απλώς αναζητών- τας την τύχη τους, έφυγαν από τη σκοτεινή μας αυτή έθνική κι- θωτό, και παρ' όλο που μπορεί να μην ήταν από τους καλλίτε- ρους αυτού του τόπου, διέπρε- ψαν σε ξένες χώρες. "Αλλοι έγι- ναν ατομικοί επιστήμονες, άλλοι διαπρεπείς γιατροί, άλλοι σκη- νιστές. "Αποτίναξαν τη σκοτει- νή μοίρα που τους περίμενε εδώ κι' έλευθερώθηκαν βρίσκοντας τη λεωφόρο μιας σύγχρονης ανθρω- πίνης δημιουργίας. Το ζήτημα ό- μως, το σύνθημα αυτής της στι- γμής, δεν είναι: «ο σώζων εαυτόν σωθήτω». Το πρόβλημα είναι η σωτηρία του έθνους, από τη διά- βρωση, από τον ξεπεσμό, από την αθλιότητα. "Εξωτερική και έσωτερική αθλιότητα. Κι' η πρῶ- τη βέβαια αποτελεί ένα πρόβλη- μα πιο απλό για να ξεπεραστεί. "Επικίνδυνη, θανάσιμα επικίνδυ- νη, είναι η δεύτερη.

Πώς κι' από ποιούς θα πρέπει να αναληφθή αυτός ο μεγάλος αγώνας; Θα ήταν ματαιοπονία και λόγος χαμένος αν λέγαμε πως πρέπει να αναληφθεί από τους άρμόδιους, από τους συνά- μα πολιτικούς και πνευματι- κούς ηγέτες. Το δόρος πέφτει στους ώμους των 10 εκατοστών, στα άναρμόδια αυτά εκατοστά που βρίσκονται περιπελεγμένα στον ασφυκτικό ενδιάμεσο χώρο της ιερής συμμαχίας. "Αλλωστε σ' όλες τις κρίσιμες έθνικές στιγμές, την κατάσταση την έ- σωσε μια φούχα ανώνυμων. Τα όνόματά τους τάφεραν στην έπι- φάνεια οι πράξεις τους. Και η ιστορία τα κατάγραψε.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

"Ενας κακοντυμένος γηραιός και ά- σχημομύρης, μπαίνει σε κάποιο γρα- φείο συνοικισίων.

— Θέλω, λέει, να μου βρείτε μια γυ- ναίκα νέα, όμορφη, μορφωμένη και με πολλά λεπτά...

— Μα για να πάρει μια τέτοια γυ- ναίκα έσάς, του λέει ο διευθυντής του γραφείου, πρέπει να ναι τρελλή!

— "Ας είναι και τρελλή! Το παρα- βλέπω...

★

Ο Τισανός ζωγράφισε μια κυρία κολακεύοντάς την αρκετά. Η κυρία ό- μως βλέποντας το πορτραίτο βρήκε πως δεν της έμοιαζε.

— Μα δεν είμαι έτσι! είπε.

Κι' ο μεγάλος ζωγράφος:

— Τί κρίμα!

★

Κάποιος τραυλός λέει σε κάποιον γνωστό του:

— Μ... μή... πως ξέ... ξέ... ρεις κα... κα... μιά δ... δου λεία για μέ... μέ- να;

Ο άλλος θέλοντας να κάνει πνεύμα του λέει:

— Ζητούν σπήιερ στον Ραδιοφωνικό Σταθμό. Δεν πάς;

— Μά... έ... έ... εγώ δ... δεν κά... κά- νω γι... γι... γι... αυτή τη... τη... δου... δουλειά, απαντά ο τραυλός.

— Και γιατί δεν κάνεις; ρωτά ο άλλος.

— Για... για... γιατί έ... έ... εγώ... δ... δέν... έ... έχω... απ... απ... άπολυ- τήριο Γ... γυ... μνασίου! απαντά ά- φελέστατα ο τραυλός.

★

Μια δική μας νέα πρωταγωνίστρια του κινηματογράφου, που δεν διακρί- νεται για την μόρφωσή της, παρευ- ρίσκεται σε μια φιλολογική συγκένη- ση. "Εχει πρωταγωνιστήσει σε μια ταινία ειδυλλιακή του βουνοῦ και κά- ποιος δημοσιογράφος έκρινε καλό να την ρωτήσει για τον ποιητή του Βου- νοῦ και της Στάνης.

— Ο' αγαπάτε ασφαλώς πολύ τον Κρυστάλλη, δεν είν' έτσι;

— Δεν απαντώ σε τέτοιες έρωτή- σεις! λέει με προσβεβλημένο ύφος η πρωταγωνίστρια. Κι' εὐθὺς αμείσως:

— Μπορείτε όμως να γράψετε ότι είμαστε απλώς φίλοι!...

★

Ο διάσημος τσαρλατάνος Καλιό- στρο, έλεγε μεταξύ άλλων τερατολογι- ών, πως ήταν 300 έτών!

— Είναι πράγματι τόσο μεγάλος; ρώτησε μια μέρα κάποιος τον υπηρέτη του Καλιόστρου.

Κι' αυτός, που ήξερε το μάθημά του, απάντησε:

— Δεν μπορώ να είμαι σίγουρος, γιατί στην υπηρεσία του βρίσκομαι μο- νάχα 100 χρόνια!

★

Ο περίφημος κυνικός Διογένης, βγή- κε κάποτε και ζητούσε έλεημοσύνη ά- πὸ τὰ... αγάλματα.

— Γιατί το κάνεις αυτό; τον ρώ- τησε κάποιος γνωστός του.

— Για να συνηθίσω στην άρνηση! απάντησε ο Διογένης.

ΕΤΟΣ Β' ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 68

ΚΟΣΜΟΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΒΔΟ- ΜΑΔΙΑ ΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Έκδοτης — Διευθυντής
ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής συντάξεως
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Έπιμελητής Όλης
ΝΙΚΟΣ Α. ΓΚΟΥΜΑΣ

Γραφεία — Τυπογραφεία
Πατησίων 63β τηλ. 813.180
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 4
ΑΘΗΝΑΙ

14 - 21 Σεπτεμβρίου 1960

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Νίκη του Διαδόχου και των συναθλη- τών του στους αγώνες ι- στιοπλοΐας της 17ης Ολυμπιά- dos χαιρετίσθηκε με άνυπόκρι- το ένθουσιασμό από το σύνολο του ελληνικού λαού και, προ πάντος, από τη Νεολαία. Η ποιότητα και η σημασία της Νίκης έχει κολακεύσει ιδιαίτε- ρα την έθνική φιλοτιμία, έπειτα από τα συνεχή ατυχήματα που υπέστη ο ελληνικός άθλητισμός. Η ολυμπιακή νίκη της ιστιο- πλοΐας δεν αποτελεί μίαν εύτυχη όθλητική έξαρση, μια κορυφαία στιγμή ατομικού επιτεύγματος. Είναι μια σύνθετη Νίκη, που κερδήθηκε έπειτα από σκληρή και πολυήμερη πάλη εναντίον σκληρών και πεπειραμένων αν- τιστάλων. Το ύψηλό άθλητικό πνεύμα, που υπογραμμίζει η κα- τάκτηση της ομαδικής νίκης, μπορεί να θεμελιώσει μια νέα και σταθερότερη παράδοση στον τόπο μας. Έπειτα από τόσες άπογοιευσεις, έπειτα από την πανηγυρική καταδίκη της έκμαυ- λιστικής «Κοσμοθεωρίας» των διαφόρων Πρό-Πό, ή περιφα- νής Ολυμπιακή Νίκη των ιστιο- πλών άς χρησιμεύσει σαν ένα θετικό κι' έλπιδοφόρο ξεκίνημα για την Αναγέννηση του Έλλη- νικού Άθλητισμού.

★

Ο Ι φλόγες του έμφυλιου πο- λάμου που κατατρώγουν το σάκατεμένο, από την άρ- ρώστεια και την εξασθένιση, κορμί της Άφρικής, φωτίζουν έντονα την τελευταία πράξη μιας ιστορικής τραγωδίας, που αρχίζει με τον εξανδραποδισμό των έγχωμων φυλών από τους θαλασσοκράτορες της Δύσεως κι'

έχει πολλές και μακρές φάσεις: Το δουλεμπόριο ξεριζώνει έκα- τομμύρια νέγρων και τα μετα- βάλλει σε λίπασμα του πλούτου ώρισμένων μεγιστάνων της Δύ- σεως. Την απάνθρωπη έκμετάλ- λευση και τη σκόπιμη καταδίκη στον άποχαυνωτικό ζόφο της δεισιδαιμονίας και της μογείας: Το άπόλυτο δικαίωμα ζωής και θανάτου, με το όποιο ύψωναν μυθώδεις περιουσίες οι διάφο- ροι λευκοί, τοπικοί τύραννοι της Άφρικής. Κι' έτσι ο άπροσ- μέτρητος Πόνος που είχε πλημ- μυρίσει για ολόκληρους αιῶ- νες την άφρικανική ζούγκλα, μά- ζι με το ξέσπασμα ενός πρωτο- γονισμού που δεν γνωρίζει δεσμούς — όλα μαζί, άνθη του κακού, σπέρνουν σήμερα τη θύ- ελλα, που συγκλονίζει τη βα- σανισμένη, τη Μαύρη Ήπειρο. Τα πολεμικά τύμπανα, που άν- τηχούν το σύνθημα της αλληλο- σφαγής, άς κρούσουν και στην άκοή όσων φέρουν την εθύνη της Ήγεσίας του Δυτικού Κό- σμου. Η άποικιοκρατία είναι ο άμαρτωλός καρπός της Εύρω- πης. Και το ξεριζώμα των ύ- πολειμμάτων της άποικιοκρατί- as θ' άποτελέσει μίαν από τις βασικές προϋποθέσεις συναδελ- φύσεως των φυλών, που σπρώ- χονται από παντού, και για πολλούς λόγους, στην αλληλοε- ξόντωση, χωρίς να υπολογίζον- ται οι γενικότεροι κίνδυνοι για την ειρήνη μιάς άρκετά ταρρα- μένης και άνήσυχης ανθρωπότη- τος.

★

Ο ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ του Ά- νατολικού Συγκροτήματος και πρωθυπουργός της Σο- βιετικής Ένώσεως μεταβαίνει στην έδρα του Ο. Η. Ε. για να προβάλλει μπρὸς στη Διεθνή Κοι- νή Γνώμη τις άπόψεις του για όσα μεγάλα και καταθλιπτικά θέματα πιέζουν τη σημερινή αν- θρωπότητα και, ιδιαίτερα, για το πρόβλημα του άφοπλισμού. Το γεγονός, φυσικά, είναι προ- ωρισμένο ν' άσκήσει επίδραση και σαν έξωτερική έντύπωση, με τα παγκόσμια μέσα δημο- σιότητας που διαθέτει ο Διεθνής Όργανισμός, αλλά και σαν ά- παρχή νέων ζυμώσεων στη συν- είδηση και τη σκέψη των λαών, που παρακολουθούν τον Διάλογο των Ίσχυρών. Το ζήτημα, όμως, που άπασχολεί κάθε άνεπείρα- στο παρατηρητή είναι: Θα ύ- πάρξει ή όχι Διάλογος; Και θα προαχθεί ή όχι η Ειρήνη με τις πολεμικές άντεγκλήσεις των Δυ- τικών και Άνατολικών σημαιο- φόρων της; Και πώς τα Μικρά Κράτη θα καταστήσουν αίσθητη την ειρηνευτική τους επέμβαση και τη μεσολαβητική τους πρω- τοβουλία;

ΤΟ ΕΞΟΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Όμοίωμα Ιταμένου δίσκου, σύμ- φωνημένη με τον έθιμο των μη- χανικών. Σχετικό άποφύλλο δίσκου, δια 8. Κ Ο Σ Μ Η Τ Ω Ι Α

Β.ΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ... 4-8-99

ΗΜΕΡΟΜ... 45573

ΑΡΙΘ... 45573

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΔΕΣ

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Δύο μεγάλα έπίκαιρα θέματα, με πλούσια εικονογράφηση, παρου- σιάζονται στις σελίδες του «Κό- σμου» με μια θαυμαστή πληρότητα.

★ ★ ★

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Έπικαιρότητες

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ: Έρεά Συμμα- χία Σελ. 2
ΕΙΔΙΚΟΥ: Η πείνα » 4

Έπιστήμη και Τεχνική

★ Η μυστηριώδης άκτινοβολία » 7
★ Οι ίπτάμενοι δίσκοι θα γί- νουν πραγματικότητα » 8
ΑΙΜΕ ΜΙΣΕΛ: Στο κατώφλι του ζωϊκού μυστηρίου » 15
★ Υπάρχει ή όχι γεωγραφία του καρκίνου; » 24
★ Τα θαλάσσια ρεύματα » 47

Ιστορία και Τέχνη

ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Η Δη- μοτική γλώσσα και ο Μα- νόλης Τριανταφυλλίδης » 9
ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Θεσ- σαλονίκη » 19
Κ. ΝΤ' ΥΝΤΩΛ: Οι Όλυμπιά- des » 26
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Τα όρατόρια του Όνεγγερ » 34

Διάφορα άδρα

★ Η προϊστορία του φωνο- γράφου » 33
★ Ένα σάφειο πάνω στη θάλασσα » 36
★ Η γραμμή του Όσημερινού » 39
ΚΛΩΝΤ ΝΤΥΠΑΡΚ: Πώς δια- δόθηκε ο καπνός στην Εύ- ρωπή » 40

Άναγνώσματα

ΙΡΒΙΚ ΑΝΤΛΕΡ: Πώς άρχι- σε και τί είναι ή ζωή. (8. Ενώσεις και χημικές αλλαγές) » 11

Μυθιστόρημα και Διήγημα

ΑΓΑΘΑ ΚΡΙΣΤΙ: Η περί- πτωση της συγχισμένης κυρίας (διήγημα) » 13
ΑΡΘΟΥΡ ΚΟΝΑΝ ΝΤΟΥΛ: Ο χαμένος κόσμος » 31
ΠΙΕΡ ΛΑ ΜΥΡ: Μουλέν Ρούζ » 37
ΑΡΓΥΡΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ: Ο θάνατος του Τραμουντάνα (διήγημα) » 43
Χ. ΜΑΝΡΟ: Ο κ. Τομπερμόρυ (διήγημα) » 45

Ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται με ρυθμό 1,5ο)ο το χρόνο, δηλαδή 45 εκατομμύρια κάτοικοι προστίθενται κάθε χρόνο στον πλανήτη μας. "Αν καταφέραμε ν' αυξήσουμε κατά το ίδιο περίπου ποσοστό την παγκόσμια παραγωγή τροφίμων, το πρόβλημα της πείνας θα λυνόταν για τις επόμενες γενεές. Αύξηση των γεννήσεων και αύξηση των τροφίμων... Ποιος θα κερδίσει σ' αυτό τον έφιαλτικό Μαραθώνιο; Μόνο η σύγχρονη επιστήμη μπορεί να δώσει την απάντηση.

Η ΠΕΙΝΑ

Η πολυμέτρητη έκστρατεία της επιστήμης και των διεθνών οργανισμών έναντι ενός άδυσώπητου έχθρου.

ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΣΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΠΕΙΝΑΣΜΕΝΟΙ

Έρευνα του ΕΙΔΙΚΟΥ

Σ Ε μιάν εποχή που ο άνθρωπος εξοικονομείται να κατακτήσει τη Σελήνη και τ' αστέρια, εδώ κάτω, στη Γη, δυο άνθρωποι στους τρεις είναι πεινασμένοι. Ο πλανήτης μας, που περιλαμβάνει σήμερα κάπου τρία δισεκατομμύρια κατοίκους, θα έχει διπλασιάσει τον πληθυσμό του σε σαράντα χρόνια. Σ' ένα 24ωρο γεννιούνται σ' όλο τον κόσμο 120.000 μωρά, δηλαδή 5.000 νεογέννητα την ώρα, ή τρία περίπου κάθε δυο δευτερόλεπτα. Το έτος 2150 ο πληθυσμός της Γης υπολογίζεται ότι θα έχει φτάσει τα 18 δισεκατομμύρια. Και δεν υπολογίζουμε εδώ παρά μόνο τον παράγοντα «γεννήσεις». Υπάρχει και ο παράγοντας «θάνατος» που επιδεινώνει την κατάσταση. Σ' όλες τις χώρες του κόσμου, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια, τα «σύνορα του θανάτου» υποχωρούν. Όχι μόνο γεννιούνται παντού περισσότερα παιδιά, αλλά και οι γέροι πεθαίνουν σε μεγαλύτερη ηλικία. Ακόμα και στην Ινδία, τη χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό θνησιμότητας, η μέση διάρκεια ζωής, που ήταν 26 χρόνια πριν από μια δεκαετία, είναι σήμερα 32 χρόνια και αυξάνεται συνεχώς...

Πώς θα τραφούν όλα αυτά τα πλήθη; Η θάλασσα καλύπτει τα 71% της επιφάνειας του πλανήτη μας και μένουν ελάχιστα καινούργια εδάφη για καλλιέργεια. Τα έγγονιά μας, λοιπόν, είναι καταδικασμένα να πεινάσουν;

Αν και απασχολεί ελάχιστα τη διεθνή κοινή γνώμη, η πείνα είναι ένα από τα πιο αγωνιώδη προβλήματα της εποχής μας. Πώς αντιμετωπίζεται;

Υπάρχουν δυο τρόποι, που αλληλοσυμπληρώνονται και μπορούν να εφαρμοστούν συγχρόνως. Ο ένας είναι άμεσος: ονομάζεται «έλεγχος των

γεννήσεων». Η ιδέα κατακτά συνεχώς έδαφος και πολλές χώρες, με διάφορες μεθόδους, ενθαρρύνουν τον περιορισμό των γεννήσεων. Πολλές, άλλ, δ-χι όλες. Και τ' αποτελέσματα δεν είναι πάντα όσο θα έπρεπε θεματικά.

Ο δεύτερος τρόπος είναι θετικός: είναι η αύξηση της παραγωγής των τροφίμων. Ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται με ρυθμό 1,5% το χρόνο (δηλαδή 45 εκατομμύρια νέοι κάτοικοι προστίθενται κάθε χρόνο στη Γη). "Αν καταφέραμε ν' αυξήσουμε κατά το ίδιο περίπου ποσοστό την παγκόσμια παραγωγή τροφίμων, το πρόβλημα της πείνας θα λυνόταν για τις επόμενες γενεές (άλλ' εννοείται, πάντα σε συνδυασμό με τον έλεγχο των γεννήσεων γιατί υπάρχουν άξεπέραστα όρια στην αύξηση της παραγωγής).

Αύξηση των γεννήσεων... αύξηση της παραγωγής τροφίμων... Ποιος θα κερδίσει αυτό τον έφιαλτικό μαραθώνιο; Μόνο η σύγχρονη επιστήμη μπορεί να δώσει την απάντηση. "Ας δο-υ-με τί έχει γίνει προς αυτή την κατεύθυνση.

★

Η ΓΕΝΕΤΙΚΗ είναι το σπουδαιότερο όπλο στην υπηρεσία της παραγωγής τροφίμων. Σ' αυτή την επιστήμη οφείλεται το γεγονός ότι σήμερα η γεωργική παραγωγή αντισταθμίζει περίπου την αύξηση του πληθυσμού. Διενεργείται, άλλωστε, για καινούργια ανακάλυψη. Από το 1760 ο Λινναίος είχε πετύχει να διασταυρώσει τεχνητά δυο γένη φυτών. Σήμερα ο υβριδισμός (τεχνητή διασταύρωση) αποτελεί ζωτική ανάγκη για τη γεωργία. Η βασική διατροφή της ανθρωπότητας έχει τρία όνοματά: σιτάρι, καλα-

μπόκι, ρύζι. Γύρω σ' αυτά τα τρία προϊόντα συγκεντρώνουν τις προσπάθειές τους οι φυτοβιολόγοι. Το υβριδίο καλαμπόκι (διασταύρωση δυο ειδών της Βόρειας και της Νότιας Αμερικής), πολύ πιο αποδοτικό από τις καθαρές «ράτσες», έχει κατακτήσει την Ευρώπη. Χρησιμοποιείται κυρίως για ζωτροφή, αλλά σε πολλές δυτικές χώρες έχει προτιμηθεί από το σταύλο στην τραπεζαρία.

Πολύ πιο εντυπωσιακά είναι τ' αποτελέσματα της υβριδοποίησης του σιταριού. Έχουν δημιουργηθεί καινούργιες ποικιλίες που αντέχουν στο κρύο, στη ζέστη, στην υγρασία, στην ξηρασία στις επιθέσεις των εντομών. Για κάθε περιοχή του κόσμου έχει δημιουργηθεί μια ποικιλία σιταριού προσαρμοσμένη στο κλίμα της.

Ιδιαίτερα οι Ρώσοι έχουν πετύχει θαύματα σ' αυτό τον τομέα. Δημιούργησαν ποικιλίες σιταριού που ωριμάζει γρήγορα στα βόρεια σοβιετικά εδάφη όπου το καλοκαίρι είναι σύντομο. Το σιτάρι, καλλιέργεια που ταιριάζει μόνο στις ξερές περιοχές — λέγεται ότι πρώτοι το καλλιεργήσαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι — κατακτά, δίμα προς δίμα, τις πιο απόμερες γωνιές του πλανήτη μας. Οι Καναδοί, οι Αμερικανοί και οι Ρώσοι σπράχνουν την καλλιέργεια του σιταριού, σε έδαφη όλο και βορειότερα, όλο και πιο κοντά στον άρκτικό κύκλο.

Η Παγκόσμια Οργάνωση Τροφών και Γεωργίας (F. A. O.), που ιδρύθηκε το 1946 από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, έχει αναλάβει μια μοναδική στο είδος εργασία: Συνατάσει ένα εύρετήριο όλων των ποικιλιών σιταριού που υπάρχουν στον κόσμο — και υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδων, γιατί ανεξαρτήτως υβριδικών διασταυρώσεων, ο σπόρος που καλλιεργείται επί αιώνες σε μια περιοχή αποκτά ώρισμένες κληρονομικές ιδιότητες που δεν τις έχουν οι σπόροι άλλων περιοχών.

Ας υποθέσουμε ότι ένας γεωργός από την Ελλάδα ή το Αφγανιστάν θέλει να μάθει με ποιά ποικιλία πρέπει να διασταυρώσει το σιτάρι του για να πετύχει ένα υβριδίο είδος που ευδοκίμει στο τάδε είδος χωραφιού, στο τάδε κλίμα, στον τάδε βαθμό υγρασίας και αντέχει στο τάδε παράσιτο κι' έντομα που υπάρχουν στην περιοχή του. Ο γεωργός δεν έχει παρά να γράψει ή να τηλεφωνήσει στην έδρα του F. A. O. στη Γενεύη. Εκεί, μια βοηθητική δεσποινίδα θα πατήσει ωρισμένα κουμπιά ενός ηλεκτρονικού εγκεφάλου και από το μηχάνημα θα ξεπηδήσει μια καρτέλα που θα γράφει τ' όνομα

του ιδεώδους... μνηστήρος που θα γονιμοποιήσει το σιτάρι του ενδιαφερομένου γεωργού. Χάρη σ' αυτό το παράξενο «γραφείο συνοικεσίων» του σιταριού χιλιάδες διασταυρώσεις έχουν καταλήξει σε γονίμους και αρμονικούς γάμους.

Οι γάμοι του ρυζιού

Τ Ο ρύζι αποτελεί το βασικό είδος διατροφής για το ήμισυ του πληθυσμού της Γης, και φυσικά οι φυτοβιολόγοι έχουν ιδιαίτερα ενδιαφερθεί γι' αυτό. Υπάρχουν δυο κύριες ποικιλίες ρυζιού: το ινδικό και το ιαπωνικό.

Το ινδικό ρύζι ευδοκίμει στις τροπικές περιοχές άλλ' έχει το μειονέκτημα ότι δεν άνεχεται τα λιπάσματα. Το ιαπωνικό μπορεί να τραφεί με τα λιπάσματα αλλά δεν ευδοκίμει στις τροπικές χώρες. Επιβάλλεται, λοιπόν, ένα «συνοικέσιο», μια διασταύρωση του ινδικού με το ιαπωνικό ρύζι για να παραχθεί μια υβριδική ποικιλία που θα συγκεντρώνει τα πλεονεκτήματα και των δυο ειδών.

Αλλά το συνοικέσιο δεν ήταν εύκολο γιατί τα δυο αυτά φυτά δεν αναπτύσσονται με τον ίδιο ρυθμό. Για να επιτευχθεί μια διασταύρωση έπρεπε να συγχρονισθεί η άνθοφορία τους. Οι φυτοβιολόγοι έκλεισαν τα δυο φυτά σ' ένα θερμοκήπιο. Για να επιβραδύνουν την ανάπτυξη του ιαπωνικού, περιώριζαν σε λίγες ώρες την ημέρα την... ήλιοθεραπεία του και το κρατούσαν στο σκοτάδι. Για να επιταχύνουν την ανάπτυξη του ινδικού το φώτιζαν όλο το 24ωρο. Και μια μέρα το θαύμα έγινε: οι δυο ποικιλίες άνθισαν συγχρόνως, τα λουλούδια της μιάς γονιμοποίησαν τα λουλούδια της άλλης και ο γάμος είχε το ποθούμενο αποτέλεσμα. Σήμερα λειτουργεί στο Κοντάκ των Ινδιών ένα τεράστιο «μαιευτήριο» του ρυζιού. Είναι ένας γεωπονικός σταθμός που καλλιεργεί μόνιμα την ιαπωνική ποικιλία. Οι διάφορες τροπικές χώρες που θέλουν να διασταυρώσουν την ινδική ινδική ποικιλία τους με την ιαπωνική στέλνουν με το ταίριο ένα φορτίο ρυζιού στο Κοντάκ. Οι φυτοβιολόγοι κάνουν τη διασταύρωση, καλλιεργούν την πρώτη γενιά και στέλνουν τον υβριδίο σπόρο στην ενδιαφερόμενη χώρα.

Παρόμοιοι σταθμοί, όχι μόνο για το ρύζι αλλά και για άλλα φυτά, υπάρχουν σε πολλές χώρες του κόσμου. Η τεχνική του υβριδισμού διαδίδεται όλο και περισσότερο. Τα φυτά διασταυρώνονται σήμερα με άπειρη προσοχή, σαν έλογα των ιπποδρομιών ή σα σκύλοι ράτσας, και παράγονται όλο και αποδοτικότερες ποικιλίες.

Τα καπρίτσια της Γιαννούλας

Κ ΑΠΟΤΕ η Γιαννούλα θα πετύχει την αμερικανορωσική προσέγγιση. Παιά είναι η Γιαννούλα; "Ενας θηλυκός Ταλχευράνδος; "Οχι, είναι ένα θερμό θαλάσσιο ρεύμα που οι όκεανογράφοι το έχουν βαφτίσει «Ζαν-νέτ». Η Γιαννούλα ξεκινάει από την Ιαπωνία, φτάνει ως την είσοδο του Βερίγγειου πορθμού που χωρίζει την Αλάσκα από τη Σιβηρία, δηλαδή την Αμερική από την Ασία. Στο σημείο αυτό, η Γιαννούλα κάνει ένα μακροβούτι και περνάει κάτω από τους πάγους του Βορείου Πόλου, όπως έκανε

Η πείνα είναι ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της.

πρό μηνών το ατομικό υποβρύχιο «Ναυτίλος», σε μια διαδρομή 4.000 χιλιομέτρων.

Η συμπεριφορά της Γιαννούλας εξοργίζει τους Αμερικανούς και τους Ρώσους, γιατί το μακροβούτι της παρσύρει ανάμεσα 50 εκατομμύρια κυβικά νερού κάτω από τους πάγους. "Αν κατορθώναμε να συγκρατήσουμε τη δύστροπη Γιαννούλα στην επιφάνεια της θάλασσας, το χλιαρό νερό της θα μπορούσε ν' ανοίξει σιγά-σιγά μια μεγάλη διώρυγα ανάμεσα στους πολικούς πάγους. Το χλιαρό νερό είναι ελαφρότερο από το ψυχρό και γι' αυτό η Γιαννούλα, όσο βρίσκεται στον Ειρηνικό επιπλέει. Αλλά όταν πλησιάσει το Βερίγγειο πορθμό τα νερά της ψύχονται άπτομα και η Γιαννούλα αρχίζει το μακροβούτι της. Πώς θα τη συγκρατήσουμε στην επιφάνεια; Απλοφύστατα, λένε οι Ρώσοι και οι Αμερικανοί, θα εγκαταστήσουμε ένα... καλοριφέρ, έναν ατομικό σταθμό παραγωγής θερμότητας από τη μιά και την άλλη πλευρά του Βερίγγειου πορθμού. Έτσι η Γιαννούλα θα διατηρήσει τη θερμοκρασία της και θα μείνει στην επιφάνεια για να κόψει στα δυο την πολική σκούφια.

Δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε

την τεράστια σημασία μιάς διώρυγας που θα συνέδεε την Αμερική με την Ασία. Η διώρυγα θα συντόμευε τις αποστάσεις και θα επέτρεπε τη μείωση των ναύλων και την αύξηση του όγκου των εμπορικών ανταλλαγών, ιδιαίτερα των ειδών διατροφής. Έτσι δε θα σημειωνόταν πια εκείνο το τρογικό φαινόμενο, σε ώρισμένες περιοχές να πετάνε τα γεωργικά προϊόντα στη θάλασσα, ενώ σε άλλες περιοχές οι άνθρωποι πεθαίνουν από την πείνα.

Σε όλες τις ηπείρους ο σύγχρονος άνθρωπος αγωνίζεται να κατακτήσει καινούργια εδάφη. Στο Ισραήλ ή έρημος υποχωρεί μέρα με την ημέρα μπροστά στους κήπους. Πάνω από 20.000 εκτάρια βραχώδους εδάφους έχουν αποδοθεί στην καλλιέργεια κατά τα τελευταία χρόνια. Στην ΕΣΣΔ, από το 1949, οι εκχερσωτές έχουν κατακτήσει 71 εκατομμύρια εκτάρια. Για τη Σαχάρα, τη μεγαλύτερη έρημο του κόσμου, υπάρχουν πολλά μεγαλεπήβολα σχέδια που μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι σύντομα θα τεθούν σ' έφαρ-μογή.

Υπάρχουν ακόμα πολλές δυνατότητες εκμεταλλεύσεως καινούργιων εδαφών. Αρκεί να σημειώσουμε ότι σήμερα μόνο το ένα δέκατο της στερεάς επιφάνειας της Γης χρησιμοποιείται

Έκατομμύρια παιδιών είναι καταδικασμένα στην πείνα

για την καλλιέργεια. Τα 17% της στεριάς είναι λειβάδια και τα 29% δάση. Τα 44% καλύπτονται από τις πόλεις και τις έρημους.

Το ψάρι — θαύμα

Η ΘΑΛΑΣΣΑ κρύβει κι' αυτή ανεξάντλητα αποθέματα τροφίμων, αλλά οι άνθρωποι μέχρι σήμερα δεν είχαν σκεφθεί να την εκμεταλλευθούν επιστημονικά. Και μ' όλο που η θάλασσα καλύπτει τα 71% της επιφάνειας του πλανήτη μας, τα θαλασσινά είδη δεν χρησιμοποιούνται παρά μόνο σε ποσοστό 1% στην ανθρώπινη διατροφή.

Πολλές διεθνείς οργανώσεις ασχολούνται σήμερα με τον έκρυθμο ρυθμό των αλιευτικών μεθόδων. Άλλοι οι περισσότεροι επιστήμονες στρέφουν τώρα την προσοχή τους προς την επιστημονική ιχθυοτροφία.

Υπάρχει ένα ψάρι της Αφρικής που

το γνώριζαν και το εκμεταλλεύονταν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι εδώ και πενήτα σίαινες. Ίσως αυτό το ψάρι θα σώσει από τον υποσιτισμό τους πληθυσμούς της Ασίας. Ένας άσχημος χωρικός του Σιάμ, το 1950, άρχισε να ανατρέπει αυτό το ψάρι-θαύμα που λέγεται «τιλαπία». Σήμερα, η παραγωγή του ψαριού αυτού γίνεται σε μεγάλη βιομηχανική κλίμακα σε ιχθυοτροφεία της Μαλαισίας, της Κεϋλάνης, των Φιλιππίνων, του Ισραήλ και του Σιάμ. Άλλα τα είναι αυτά που ξεχωρίζει την τιλαπία από τ' άλλα ψάρια;

Το 1950 οι αντιπρόσωποι της F. A. O. στο Σιάμ μάταια προσπαθούσαν να προσελκύσουν την προσοχή των χωρικών στις αξιοθαύμαστες ιδιότητες αυτού του ψαριού. Ο Νάϊ Ούντόμ, ένας χωρικός κάπως πιο περίεργος από τους άλλους, δέχθηκε να ανατρέψει μερικά ψαράκια. Έπειδή δεν είχε δεξαμενή τα έβαλε σε μια ξύλινη σκάφη και τα έτρεφε με ρύζι. Έπειτα από

λίγες μέρες, ο Νάϊ Ούντόμ πήρε στο χέρι του ένα ψάρι για να το περιεργασθεί. Τρομαγμένο, το ψάρι άνοιξε το στόμα του και άφησε να φύγουν έξω ψαράκια. Κυττάζοντας πιο προσεκτικά, ο Νάϊ Ούντόμ, ανέκαυσε πως η σκάφη ήταν γεμάτη από μικροσκοπικά ψαράκια. Αυτή είναι η εκπληκτική ιδιότητα της τιλαπίας: Ένώ σχεδόν κανένα ψάρι δεν αναπαράγεται στην σίχναλωση, η τιλαπία μπορεί να πολλαπλασιασθεί ακόμα και σε μια γυάλα. Το παράξενο αυτό ζώο έπωάζει τ' αυγά μέσα στο στόμα του. Μπορεί να ζήσει σε νερό γλυκό, αλμυρό, ύψαλμο, λιμνισμένο, τρεχούμενο, βρώμικο, καθαρό. Τρέφεται με οτιδήποτε, από σκουλήκια μέχρι ρύζι, και ο ρυθμός της αναπαραγωγής του είναι καταπληκτικός. Οι κάτοικοι των πιο απομονωμένων ορεινών χωρών μπορούν να τρέφονται με φρέσκο ψάρι, αρκεί να διατηρούν μια σκάφη με τιλαπίες στο σπίτι τους.

Άλλ' υπάρχουν κι' άλλοι τρόποι εκμεταλλεύσεως των προϊόντων της θάλασσας. Το 1954 η F. A. O. διεξήγαγε στη Χιλή ένα αποφασιστικό πείραμα. Διάλεξε 140 μαθητές ηλικίας 5 ως 14 ετών και τους σερβίρισε στο πρόγευμα ένα ψωμάκι που περιείχε 10% καιορτοποιημένο ψάρι. Κανένα παιδί δεν έδυστρόφησε στη γεύση του ψωμιού και καμμία πεπτική διαταραχή δεν σημειώθηκε.

Στα επόμενα πέντε χρόνια σε πολλές χώρες έγιναν παρόμοιες έρευνες με διάφορους τύπους καιορτοποιημένου ψαριού. Το 1959 ιδρύθηκε στη Σουηδία το πρώτο εργοστάσιο για την παραγωγή αλεύρου από ψάρι. Το γαύπο κρέας και το ψάρι περιέχουν πρωτεΐνες σε ποσοστό 15%. Το σουηδικό ψαράλευρο περιέχει 85%. Είναι η πιο συμπυκνωμένη πρωτεϊνούχα τροφή που υπάρχει σήμερα στον κόσμο. Κατά τη γνώμη των ειδικών σε λίγα χρόνια αυτό το αλεύρι θα έχει γίνει η πιο οικονομική τροφή των υποσιτισμένων περιοχών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή ψωμιού, ζυμαρικών, μπισκότων, γλυκισμάτων κλπ.

Τα Ισότοπα στη γεωργία

ΣΤΑ χρονικά του αγώνα κατά της πείνας το 1955 είναι ένας σταθμός. Το χρόνο εκείνο η F. A. O. αποφάσισε να μελετήσει την εφαρμογή στη γεωργία των ατομικών ερευνών. Το άτομο παίζει ένα ρόλο στην αύξηση της παραγωγής με τα δυο υποπροϊόντα του: τα Ισότοπα και τη ραδιενεργό ακτινοβολία.

Χάρη στα ραδιοϊσότοπα, μεγάλη πρόοδος έχει πραγματοποιηθεί στη μελέτη της παραγωγικότητας του εδάφους, τη λίπανση των φυτών, τον αγώνα κατά των παρασίτων, τη διατροφή και την αναπαραγωγή των ζώων. Τα «ισότοπα» ενός χημικού στοιχείου είναι σώματα όμοια με το στοιχείο αυτό, μόνο που οι μάζες των ατόμων τους διαφέρουν. Στις επιστημονικές έρευνες χρησιμοποιούν ως «άνιχνυτές» γιατί η παρουσία τους μπορεί να γίνει αισθητή με τα κατάλληλα όργανα. Π. χ. για να

καταλάβουμε αν μια δαμαλίδα θα ξελιχθεί σε καλή γαλακτοφόρα αγελάδα, της δίνουμε λίγο ραδιενεργό Ιώδιο μαζί με την τροφή της. Ένας μετρητής τοποθετείται πάνω στο θυρεοειδή αδένες του ζώου και οι ραδιενεργές ακτινοβολίες που εκπέμπονται απ' αυτό τον αδένες, δείχνουν τις μελλοντικές ικανότητες της δαμαλίδας. Επίσης, αν σκορπίσουμε ραδιενεργό φώσφορο σε ένα χωράφι, μπορούμε να μελετήσουμε τ' αποτελέσματα των φωσφορούχων λιπασμάτων κτλ.

Όσο για τις ραδιενεργές ακτινοβολίες έχουν δυο κύριες εφαρμογές στη γεωργία και στις βιομηχανίες που εξαρτώνται απ' αυτήν: Τη διατήρηση των τροφίμων και την ανάπτυξη των φυτών. Έχει διαπιστωθεί ότι τα τρόφιμα που υποβάλλονται σε ραδιενεργές ακτινοβολίες μπορούν να διατηρηθούν σχεδόν επ' άπειρον γιατί όλοι οι μικροοργανισμοί που προκαλούν την αποσύνθεση καταστρέφονται. Τα τρόφιμα όμως δε γίνονται ραδιενεργά και δεν είναι επικίνδυνα για την υγεία. Άλλ' η τεχνική της «ατομικής κωσέρδας» παρουσιάζει ακόμα πολλά προβλήματα και η εφαρμογή της είναι προς το παρόν περιορισμένη.

Έντυπωσιακές επιτυχίες έχουν σημειωθεί στον τομέα της ανάπτυξης των φυτών με τη βοήθεια της ραδιενεργού ακτινοβολίας. Με τη ραδιενέργεια τα κληρονομικά χαρακτηριστικά ωρισμένων φυτών μπορούν να μεταβληθούν. Π. χ. με τις ακτίνες Χ παράγονται γιγαντιαίες τομάτες και μελιτζάνες. Οι Αμερικανοί πέτυχαν μια ποικιλία κριθαριού που δεν προσβάλλεται από τα παράσιτα, μια ποικιλία βρώμης με κοντό και σκληρό κοτσάνι που προσφέρεται στο μηχανικό θέρισμο κλπ.

Ο αγώνας κατά της πείνας μπορεί να πάρει και τη μορφή του αγώνα κατά της αμάθειας. Πολλές χώρες υποφέρουν περισσότερο εξ αιτίας της πολιτιστικής τους καθυστέρησης παρά γιατί τα εδάφη τους είναι άγονα. Μέχρι χθες ακόμα οι κτηνοτρόφοι του Σάν Σαλβαδόρ δεν ήξεραν πως οι αγελάδες... αρμυρώνουν. Η F. A. O. έστειλε έναν «ειδικό» για να τους διδάξει το αρμεγμα και οι κτηνοτρόφοι έμειναν καταπληκτικοί! Νόμιζαν ότι μονάχα τα μοσχάρια μπορούν να πιούν το γάλα της αγελάδας. Στο Νεπάλ οι κτηνοτρόφοι δεν είχαν φάει ποτέ τους τυρί γιατί δεν ήξεραν πως κατασκευάζεται. Μόλις πέρυσι ιδρύθηκε το πρώτο τυροκομείο σε μια ορεινή περιοχή του Νεπάλ.

Ο αγώνας κατά της πείνας είναι πολυμέτωπος. Άλλα μπορούμε να κλείσουμε αυτή την έρευνα μ' ένα αισιόδοξο συμπέρασμα: Στην επιστήμη ανοίγονται κάθε μέρα καινούργιοι ορίζοντες και η Γη μας έχει ακόμα πολλές δυνατότητες, κρύβει πολλούς θησαυρούς. Το μέλλον δεν είναι τόσο σκοτεινό και οι απόγονοί μας δε θα πεινάσουν...

ΕΙΔΙΚΟΣ

Η ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΗΣ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ

Πώς έχουν ανακαλυφθεί οι ακτίνες Χ

ΕΝΑ βράδυ του 1895 ο καθηγητής Ραϊντγκεν, του πανεπιστημίου του Βύρτσμπουργκ, επέστρεψε αργά στο σπίτι του. Η γυναίκα του είχε βάλει τα δυο πατάκια της για να ετοιμάσει ένα άποδο τα φαγητά που προτιμούσε ο καθηγητής, αλλά εκείνος ούτε θέλησε να το δοκιμάσει. Φαινόταν σκεπτικός, αμίλητος, και δεν πρόσεχε καθόλου τις κουβέντες της γυναίκας του. Στο τέλος η κ. Ραϊντγκεν θυμωσε για τα καλά και παρά λίγο να περιλούσει τον καθηγητή με τ' φαί που δεν είχε καταδεχθεί να αγγίξει. Για ν' αποφύγει το συζυγικό καυγά, ο καθηγητής προσπάθησε να της εξηγήσει πως ασχολείται με πολύ σοβαρά πειράματα και πριν από λίγες ώρες είχε κάνει μια ανακάλυψη πολύ σημαντική. Φυσικά, η κ. Ραϊντγκεν, απλοϊκή νοικοκυρά, δεν κατάλαβε τίποτα. Ο καθηγητής, για να την καλμαρει, την πήρε μαζί του στο εργαστήριο. Ήτσι, η κ. Ραϊντγκεν ήταν ο πρώτος άνθρωπος μετά τον καθηγητή που είδε τις περιφημες «ακτίνες Χ» (που ονομάστηκαν έτσι γιατί η φύση και η προέλευσή τους ήταν άγνωστες ακόμα).

Τι ακριβώς είδε στο εργαστήριο η κ. Ραϊντγκεν; Συνθέσεις βαρίου, πλατίνης και κρυσταλλών ενώσεων που έλαμπαν μυστηριωδώς στο άσπλοτο σκοτάδι του εργαστηρίου. Ο καθηγητής πειραματιζόταν με τον λεγόμενο «σωλήνα του Κρούκς». Διωχόμενος ηλεκτρικό ρεύμα από την άκρη ενός κενού σωλήνα στην άλλη άκρη του οποίου υπήρχε ένας μεταλλικός σταυρός. Ανάμεσα στα δυο άκρα περνούσε εκάτι (εκείνη την εποχή αγνοούσαν τα ηλεκτρόνια) που έκανε το γυαλί να λάμψει στην άκρη του σωλήνα, ενώ ο μεταλλικός σταυρός φαινόταν σκοτεινός. Ο καθηγητής είχε τυλίξει την άκρη του σωλήνα με χαρτόνι για να μην ξεφεύγουν οι φωτεινές ακτινοβολίες, αλλά παρά τις προφυλάξεις του μυστηριώδεις ακτίνες έβγαζαν απ' το χαρτόνι κι' έκαναν τα χημικά άλατα στο διπλανό τραπέζι να λάμπουν.

ΣΕ μεταγενέστερα πειράματα ο Ραϊντγκεν διαπίστωσε πως οι ακτίνες αυτές είχαν αξιοσημείωτη διεισδυτική ικανότητα: Όταν τοποθετούσε το χέρι του ανάμεσα στο σωλήνα και μια φωτογραφική πλάκα, αποτυπωνόταν στην πλάκα ο σκελετός του χεριού του, ενώ οι σάρκες ήταν άορατες. Χάρη στην έφευρεση αυτή οι γιατροί θα μπορούσαν πια να «βλέπουν» στο έσωτερικό του ανθρώπινου σώματος.

Πώς παράγονται οι ακτίνες Χ; Όταν ένα κομμάτι μετάλλου αποβάλλεται σε σφοδρό «εμβαρδισμό» ηλεκτρονίων, τα ηλεκτρόνια — έλκ-

ματα μετακινούν από τη θέση τους τα ηλεκτρόνια που περιστρέφονται κοντά στον πυρήνα του μεταλλικού ατόμου. Αμέσως τα εξωτερικά ηλεκτρόνια έρχονται να συμπληρώσουν τις κενές θέσεις, εκλύοντας μεγάλες ποσότητες ενέργειας υπό μορφή ακτινοβολιών. Οι ακτινογραφίες δεν είναι άλλως οι συνηθισμένες φωτογραφίες που δημιουργούνται από την αντανάκλαση του φωτός σε ένα ευαίσθητο φωτογραφικό γαλάκτωμα. Είναι «εικόνες» της σκιάς των συμπαγών σωμάτων που οι ακτίνες Χ δεν μπορούν να διαπεράσουν.

ΣΗΜΕΡΑ οι ακτίνες Χ χρησιμοποιούνται όχι μόνο για ακτινογραφίες αλλά και για θεραπευτικούς σκοπούς, γιατί όταν είναι αρκετά ισχυρές μπορούν να καταστρέψουν τα θλαβερά κύτταρα. Με την ακτινογραφία μπορούμε επίσης ν' ανιχνεύσουμε τις ρωγμές ενός μετάλλου, να φωτογραφίσουμε τη θέση των ατόμων μέσα στους κρυστάλλους κλπ.

Συνεχίζοντας τις εργασίες του Ραϊντγκεν, ο καθηγητής Μπεκερέλ, του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας των Παρισιών, θέλησε να διαπιστώσει αν τα φθορίζοντα άλατα εκπέμπουν ανάλογες ακτινοβολίες. Παρασκεύασε άλατα ενός σπάνιου στοιχείου, του ουρανίου. Μέχρι τότε πίστευαν πως η ακτινοβολία του ουρανίου οφείλεται στην επίδραση του φωτός. Ο Μπεκερέλ τυλίξε τα άλατα σε μαύρο χαρτί, τα τοποθέτησε πάνω σε ένα φύλλο αργύρου και το σύνολο πάνω σε μια φωτογραφική πλάκα. Μια λευκή κηλίδα αποτυπώθηκε στην πλάκα, πράγμα που απέδειχνε πως η ακτινοβολία του ουρανίου ήταν αρκετά ισχυρή για να διαπεράσει ακόμα κι' ένα φύλλο αργύρου. Και αφού δεν υπήρχαν ούτε φωτεινές ακτίνες που προκαλούν το φθορισμό, ούτε βομβαρδισμός ηλεκτρονίων όπως στην περίπτωση των ακτίνων Χ, έπρεπε να βγει το συμπέρασμα ότι το ουράνιο εκπέμπει αυθόρμητα τις ακτινοβολίες του, όπως ο ήλιος εκπέμπει τις φωτεινές ακτίνες.

Η ανακάλυψη αυτή οδήγησε μια νεαρή Πολωνίδα, τη Μαρία Σκλοντόβσκα, σύζυγο του Γάλλου χημικού Πιέρου Κιουρί, στη διαπίστωση μιας επαναστατικής θεωρίας: Οι ακτινοβολίες προέρχονται από την αποσύνθεση του ατόμου του ουρανίου (ως την εποχή, εκείνη οι φυσικοί πίστευαν ότι το άτομο είναι η απειροελάχιστη και αδιαίρετη μορφή της ύλης). Η Μαρία Κιουρί συνέχισε τις έρευνές της και ανέκαλυψε ένα καινούργιο στοιχείο, το ράδιο, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη θεραπεία του καρκίνου.

Βρισκόμαστε ακόμα στην « προϊστορία » τών διαπλανητικών ταξιδιών. Οί πύραυλοι που χρησιμοποιούνται σήμερα, θά θεωρηθούν πολύ σύντομα « ξεπερασμένοι », όταν θά τεθούν σε λειτουργία οί ατομικοί πύραυλοι που θά κινούνται με την ενέργεια μίς πυρηνικής αντίδρασης. 'Αλλά κι' αυτοί θά γίνουν « παλιοσιδερίκα », όταν τελειοποιηθούν οί ιπτάμενοι δισκοί που άψηφούν τη βαρύτητα...

ΤΟΝ περασμένο αιώνα ο διάσημος φυσικομαθηματικός 'Αμπέρ είχε « αποδείξει » μαθηματικά ότι ο άνθρωπος δε θά μπορούσε ποτέ να ταξιδέψει με τον σιδηρόδρομο γιατί ή ταχύτητα πάνω από σαράντα χιλιόμετρα την ώρα προκαλεί τον θάνατο... από άσφυξία! Σήμερα ταξιδεύουμε με ταχύτητα σαράντα χιλιόμετρων κατά λεπτό και δεν παθαίνουμε τίποτα. Οί άστροναύτες μας ετοιμάζονται να ξεκινήσουν για την Σελήνη με ταχύτητα 40.000 χιλιόμετρων την ώρα και κατά πάσαν πιθανότητα θά γυρίσουν ζωντανοί. Σε λιγότερο από ένα μήνα συμπληρώνονται τρία χρόνια από την ημέρα που εξαπολύθηκε ο πρώτος Σπούτνικ (4 'Οκτωβρίου 1957) άνοίγοντας το δρόμο προς τα διαπλανητικά ταξίδια.

Όστόσο μπορούμε να πούμε ότι βρισκόμαστε ακόμα στην « προϊστορία » τών διαστημικών εξερευνήσεων. Είτε πρόκειται για τή άμερικανική «σχέδιο 'Ερμής», είτε για τούς ρωσικούς Λούνικ που άθιούνται στο Διάστημα με τετραόροφους πυραύλους, δεν μπορούμε να περιμένουμε έντυπωσιακές επιτυχίες από τή μηχανήματα αυτά που δε χρησιμοποιούν ακόμα καμμιάν από τις επαναστατικές ανακαλύψεις στον τομέα τής ατομικής ενέργειας. Οί πύραυλοι που θέτουν σε τροχιά τούς δορυφόρους προωθούνται με διάφορα καύσιμα, περισσότερο ή λιγώτερο γνωστά, αλλά πάντως όχι με ατομική ενέργεια. Δεν είναι παρά « βλήματα », μηχανήματα που κινούνται σχετικώς άργά και συνεπώς έχουν περιορισμένες δυνατότητες.

Οί πύραυλοι που χρησιμοποιούνται σήμερα, πολύ σύντομα θά θεωρηθούν ξεπερασμένοι, όταν θά τεθούν σε λειτουργία οί ατομικοί πύραυλοι που θά κινούνται με την ενέργεια μίς πυρηνικής αντίδρασης. 'Αμερικανοί και Ρώσοι μελετούν έντατικά τή νέο αυτό τύπο πυραύλου.

Οί κινητήρες τών ατομικών πυραύλων άσύγκριτα πιο

ισχυροί απ' αυτούς που χρησιμοποιούν σήμερα και με άκτινα δράσεως σχεδόν άπεριόριστη, θ' άποτελούν εφαρμογή του φαινομένου τής διασάσεως, όπως στις ατομικές στήλες, ή του φαινομένου τής έλεγχόμενης τήξεως, όπως στους « κινιτήρες πλάσματος ». Μπορούμε να λάβουμε τή διαφορά τής τεχνικής αυτής, σημειώνοντας ότι στα εργαστήρια έχουν έ-

τοι άπλο που ετοιμάζουν οί Σοβιετικοί επιστήμονες. 'Επίσης, ο Ρώσος πρωθυπουργός έξέφρασε επανειλημμένα την πρόθεσή του να πετάξει όλους τούς πυραύλους στα « παλιοσιδερίκα ». Δεν πρόκειται για προπαγανδιστική « μπλόφα ». Είναι πολύ πιθανόν από τις 'Ηνωμένες Πολιτείες ως τή Σοβιετική Ένωση όμά-

ΟΙ νέες αυτές αντιλήψεις για τή βαρύτητα οφείλονται στην ανακάλυψη πα-

ΟΙ ΙΠΤΑΜΕΝΟΙ ΔΙΣΚΟΙ ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΣ

**'Αμερικανοί και Ρώσοι προσπαθούν να έξου-
δετερώσουν τις δυνάμεις τής βαρύτητας.**

πιτυγχθεί ταχύτητες έσπερονόσιως 200 χιλιόμετρων κατά δευτερόλεπτο, δηλαδή 720.000 χιλιόμετρων την ώρα (ταχύτητα έξηντα φορές μεγαλύτερη από τών κλασικών πυραύλων). Με τήν ταχύτητα αυτή μπορούμε να φτάσουμε στη Σελήνη σε έφτά λεπτά και στον Άρη σε λιγώτερο από 24 ώρες.

ΜΕ τήν τελειοποίηση τών ατομικών πυραύλων, οί άνθρωποι θά προχωρήσουν με γιγαντιαία βήματα προς τήν κατάκτηση του Διαστήματος. Προς τή παρόν είναι αδύνατο να προβλέψουμε τήν εξέλιξή τους. Τό μόνο βέβαιο είναι πως οί πύραυλοι που χρησιμοποιούνται σήμερα θ' άχρηστευθούν. Οί 'Αμερικανοί πειραματίζονται με τούς ατομικούς πυραύλους έδώ και τρία χρόνια. Ο πρώτος ατομικός πύραυλος αναμένεται ότι θά εξαπολυθεί έντός του 1961 και θά πραγματοποιήσει τή ταξίδι από τή Γη στη Σελήνη με επιστροφή σε λιγώτερες από δυό μέρες. Οί Ρώσοι δεν έχουν αποκαλύψει τίποτα για τις δικές τους έρευνες, αλλά άποκλείεται να βρίσκονται σε καθυστέρηση.

Δεν άποκλείεται μάλιστα να έχουν κιάλας ξεπεράσει αυτό τή ένδιάμεσο στάδιο. Ο κ. Κρόστσεφ μάς έχει μιλήσει για κάποιο « τρομακτικό και άπίστευ-

δες επιστημονών να εργάζονται έντατικά για τήν κατασκευή άστροπλοίων που χρησιμοποιούν τήν άρχή του « ένοποιημένου πεδίου » του Άϊνστάιν και μπορούν να μετασχηματίσουν τήν ύλική ή τήν ηλεκτρομαγνητική ενέργεια σε βαρύτητα. Πρόκειται άπλούστατα για τούς « ιπταμένους δισκούς », στους οποίους τόσο επιστήμονες άρνούνται ακόμα να πιστέψουν, και τούς οποίους, άργά ή γρήγορα, θά στείλουμε στους άλλους πλανήτες, όπως οί άλλοι πλανήτες μπορεί να στέλνουν σε μάς τούς δικούς τους.

ΕΝΑ λακωνικό τηλεγράφημα που μεταδόθηκε άπό τή πρακτορεία Τάς έδω κι' έναμισι χρόνο, άνέφερε πως ο καθηγητής Σόριλ Στανιούκοβιτς και οί συνεργάτες του είχαν άρχισι ν' άσχολούνται με τήν κατασκευή ενός « βαρυπλόου » μηχανήματος που δεν υπόκειται στις δυνάμεις τής βαρύτητας. Τό λιγώτερο τηλεγράφημα τελείωνε με τή διαβεβαίωση ότι « πολλές σκιτεινές πλευρές του προβλήματος τής βαρύτητας έχουν διαλευκανθεί κατά τή τρέχον έτος ».

'Αλλά και οί 'Αμερικανοί είχαν άναγγείλει από τή 1956 ότι μία επιστημονική ομάδα που περιελάμβανε τόν καθηγητή 'Οπενχάϊμ (τόν πατέρα τής ατομικής βόμβας),

τόν καθηγητή Τέλλερ (έναν από τούς δημιουργούς τής άτομικής βόμβας) και τόν Μπούρχαρτ Χάϊμ (τόν μεγαλύτερο Γερμανό μονόχειρα, τυφλό και κουφό επιστήμονα) έπρόκειτο να « εαμάσουν τή βαρύτητα », κατασκευάζοντας « αντίβαρυτικές γεννήτριες » που θ' άπελευθέρωναν τούς άστροναύτες και τή διαστημόπλοια από τις τρομακτικές έπιταχύνσεις — τις οποίες φάνεται ν' άψηφούν οί ιπτάμενοι δισκοί. Τά μηχανήματα αυτά παράγουν ένα δικό τους « πεδίο βαρύτητας » μέσα στο όποιο κινούνται άπομονωμένα από τή γύρω Διάστημα.

ΟΙ νέες αυτές αντιλήψεις για τή βαρύτητα οφείλονται στην ανακάλυψη πα-

ράξαναν σωματιδίων στον πυρήνα του άτόμου — μεσόνιων, αντίπρωτονίων, αντινετρονίων, αντίσιγμα σύν — και άπορρέουν από μία θεωρία που δημοσίευσε ο Άϊνστάιν τή 1929, κατά τήν όποία υπάρχει μία ένότητα στα τρία πεδία — πεδίο βαρύτητας, ηλεκτρονικό πεδίο, μαγνητικό πεδίο — πράγμα που έπιτρέπει, κατ' άρχήν να μετασχηματίσουμε τή βαρύτητα σε ενέργεια, όπως μπορούμε σήμερα να μετασχηματίσουμε τή μαγνητική ενέργεια σε ηλεκτρικό (δυναμό).

Οί έρευνες αυτές χρηματοδοτούνται από τις μεγάλες άεροναυπηγικές εταιρίες τών 'Ηνωμένων Πολιτειών. 'Ως που έχουν φτάσει οί επιστήμονες; 'Απόλυτη συσκότιση περιβάλλει τις εργασίες τους έδώ και δυό χρόνια, έξερουμε όμως ότι ο Μπούρχαρτ Χάϊμ έφτασε σε άποτελέσματα τόσο εκπληκτικά και τρομακτικά, ώστε διέκρινε τις έρευνές του για να μην προκαλέσει πανικό στην ανθρωπότητα. Λέγεται πως ο Χάϊμ άνεκάλυψε τήν « πηγή » τής βαρύτητας στο πεδίο τών μεσόνιων και δημιούργησε τήν « αντίβαρυτητα » που σημαίνει, ούτε λίγο, ούτε πολύ, ότι τή περιήγηση μήλο του Νεύτωνα, αντί να πέφτει στη μήτη μας, « πέφτει » προς τόν ουρανό!

JEAN NOCHER

«... Η μέν χρήσις τής δημοτικής, έπικρατήσασα ήδη από πολλού εις τήν λογοτεχνίαν, ήρχισε να εισάγεται ήδη και εις τήν έπιστήμην, πολλά δε έπιστημονικά συγγράμματα συνθετικά ή και έρμηνευτικά έχουν γραφή εις τήν δημοτικήν γλώσσαν, ήτις δεν είναι ούτε ξένη, ούτε άκατάληπτος εις τούς Έλληνες, αλλά είναι και αυτή έλληνική όσον και ή άρχαία, οικειότερα δε και προσιωτέρα και ζωντανωτέρα εις τούς σημερινούς Έλληνες... »

ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ
(Από τήν κατάθεσή του στη δίκη που έγινε έναντίον του Ι. Κακριδή, τήν περίφημη « Δίκη τών τόνων ».)

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ο ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ,
ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΗΣ

ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

ΠΟΛΛΕΣ φορές διαφεύγει από τόν κόσμο ο μέγας νόμος που διέπει τή ανθρωπότητα: τή έξέλιξη. Η στασιμότητα θά καταδικάζει άλλωστε τή ζωή σε θάνατο. Η ίδια ή ζωή δεν είναι παρά προίον τής άένανης κινήσεως. 'Ολα όσα έκφράζουμε κι' όλα μάς εκφράζουν, έξελίσσονται, μετασχηματίζονται, προσαρμόζονται, τελειώνονται. Τό ίδιο ισχύει και για τήν ανθρωπινή γλώσσα. Η παρεξήγηση και ή μη έγκαιρη κατανόηση όμωσ αυτού του νόμου, γίνεται άφορη για συγκρούσεις και για άγώνες άκόμη και στο ζήτημα τής γλώσσας και τού φαινόμενου αυτό, όπως είναι φυσικό, δεν είναι ή δεν υπήρξε μόνο έλληνικό φαινόμενο. Γλωσσικοί άγώνες έγιναν και στη Γερμανία και στη Γαλλία και στην Ιταλία και σε πολλές άλλες χώρες. Η γλώσσα έξελίσσεται στα χείλη του φορέως της, τού Λαού, οί έπίσημοι όμως εκπρόσωποι του, από στενοκεφαλιά, έξακολουθούν να παραμένουν συνδεμένοι με τόν νεαρό άριστοκρατικό τού παρελθόντος, πολεμών τήν ιστορική ανάγκη, για να νικήσουν φυσικά στο τέλος. Η ζωή είναι κινούμενο ρεύμα. Η φυσική του ροή διανοίγει τήν κοίτη του, διαδρώνοντας και έξουδετερώνοντας με τόν καιρό όλα τή έμπόδια που παρεμβάλλουν οί άφύσικες αντιδράσεις.

Η έλληνική γλώσσα στη μακραίωνη πορεία της, δεν σταμάτησε ποτέ τήν φυσική έξελικτική της πορεία. Από τή

γλώσσα τού Όμήρου, διαμορφώθηκε άργότερα ή γλώσσα τού Πλάτωνα. Από τή γλώσσα τού Πλάτωνα, ή γλώσσα τού Λουκιανού. Καρπός τής ίδιας γλωσσικής εξέλιξής άποτελεί ή σημερινή δημοτική μας γλώσσα. Από τις άρχές τού περασμένου αιώνα πολλές φωτισμένες προσωπικότητες βρέθηκαν κιάλας στο κέντρο αυτής τής ένδικής αλήθειας. Η γλώσσα, όπως τή μιλούσε ο λαός, ήταν ή ένδική γλώσσα και μ' αυτήν έπρεπε να εκφραστεί ο γραπτός λόγος. Τέτοιες προσωπικότητες στάθηκαν ο Ρήγας Φεραίος, ο Δ. Καταργής, ο Γ. Βηλαράς, ο Α. Χριστόπουλος, ο Α. Παλίδας κ. ά. Η εμφάνιση τού Σολωμού και ή γιομάτη διαύγεια και πληρότητα λυρική του έκφραση στη δημοτική, έρχεται να βεβαιώσει όχι μόνο πως ή γλώσσα αυτή είναι ή αληθινή τρεχούμενη ένδική γλώσσα, αλλά ότι είναι και μία πλήρης γλώσσα.

Τά πνεύματα εκείνα που κατονοάζουν τή παρόν και έξερουν πως ή αξιόλογο μπορεί να δημιουργηθεί, θά δημιουργηθεί μόνον με τή μέση τού παρόντος, είδαν τή μέλλον μέσω τού παρόντος κι' όχι μέσω τού παρελθόντος, που υπήρξε, αλλά δεν υπάρχει πιά, προίον άλλων συντελεστών και άλλων νόμων ζωής. Έξερουμε όμως ότι άπό τή μέση τού περασμένου αιώνα, άρχισε να κυριαρχεί στο νεαρό βασίλειο μιά άπροσδόκητη — για τήν έλληνική, λαϊκή ζωτικότητα παρακμή. Οί Σούτσοι βγάδουν φεφάδες: « Η γλώσσα τών άρχαίων Έλλήνων και ήμώ τών νεωτέρων έσεται μία και ή αυτή... Κατά τόν καθηγητή Κ. Κόντο τήν μεταχειρίζονται οί « τή κορολογία προσκείμενοι... » « Ημείς — έγραφε — ούδαμώς άνεχόμεθα τόν παρακεκοιμένον ένεστώτα θ ί γ ω, θ ί γ ε ί ζ, δναιτα

δές τις άντ' αυτού να λέγη θ ι γ γ α ω... .

Όύσιαστικά πρόκειται για παράκρουση κι' όχι για άπόψεις που βασίζονται σε κανέναν είδους λογική. Στοιχειώδης ένδική φιλοτιμία και γνώση τής πραγματικότητας να λέει όλους όσους δεν μιλούν τήν άρχαία γλώσσα του άνδραποδώνδεις. Σ' αυτή τή κατηγορία έμπαινε φυσικά και ή μητέρα του και όλοι οί άλλοι Έλληνες, που έχουν τή αίμα τους στους πολέμους για τήν πατρίδα. Η καθαρεύουσα κυριαρχεί κατά κράτος όχι μόνο στην Έπιστήμη και τήν Παιδεία, αλλά και σ' αυτή τή λογοτεχνία. Και τή χειρότερο είναι ότι προσανατολίζεται προς τήν άρχαία γλώσσα, άποβλέπει δηλαδή σε μία επιστροφή στην άρχαία έλληνική γλώσσα, σε μία παρά πάντα νόμον όπισθοδρομήση. Φυσικά ή ζωντανή ζωή αντίδρα σ' αυτές τις περιπτώσεις με τούς ζωντανούς ανθρώπους που άναδεικνύει κάθε φορά. Και οί ζωντανοί αυτοί άνθρωποι, δεν άργησαν να φανούν. Η όρημική τή τους κορυφώθηκε στο πρόσωπο τού Ψυχάρη, που καλά προφυλαγμένος με τήν γλώσσά του (1888) έφερε πραγματική αναστάσιση.

Ο Ψυχάρης, παρατράβηξε τή σκοινί με τή « φκαριστώ » (εφαριστώ) « Γιούνης » (Ιούνιος) « Γεγονότο » (γεγονός). Η γλώσσα που ήθελε να επιβάλει, ήταν μία γλώσσα χωρίς προσωπική χρονον, μία γλώσσα που δεν πρόβλεπε ούτε τήν προίοντα εξέλιξη τουλάχιστο τών λαϊκών παραφθορών. Τράβηξε τή πράγματα στα άκρα. Ίσως ήταν άπαραίτητο αυτό για ν' άνάψει ο άγώνας που ήταν άπαραίτητος για τήν ξεκαθάρισμα τών πραγμάτων με τόν καιρό.

Τόν ίδιο περίπου καιρό παρουσιάστηκαν και άλλοι άγωνιστές τού γλωσσικού ζητήματος με συντηρητικό-

τερες απόψεις — προοδευτικές πάντως σε σχέση με το δργιο του αρχαϊσμού. Τέτοιοι ήταν ο Δ. Βερναδάκης, ο Ε. Ρούδης, ο Γ. Ν. Χατζηδάκης, κ. ά. Εκδίδονται περιοδικά όπως ο «Νομιάς» που σε πρώτο πλάνο βάζουν τον αγώνα για την επικράτηση της δημοτικής. Βασιλεύει ακόμη άρκετή σύγχυση παρ' όλο που η δημοτική κερδίζει τη λογοτεχνία και πνευματικά αναστήματα, όπως του Παλαμά, την επιβάλλουν όλοένα και πλατύτερα με το έργο τους. Θ' ακολουθήσει η μεταψυχαρακή περίοδο, θα κατακαθίσουν οι φανατισμοί, γιά να γίνει αντιληπτό ότι, χωρίς κάποιους συμβιβασμούς με κύρια βάση την δημιουμένη, είναι αδύνατο να επιβληθεί μια ενιαία εθνική γλώσσα.

Κι' αυτός που κυρίως, επιστημονικά και πρακτικά εξέφρασε το όλο αυτό θέμα, υπήρξε ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης. Άνθρωπος με μόρφωση και με πείρα και οδηγούμενος από τα πράγματα, κινήθηκε λελογικευμένα, σοφά, πέρα από κάθε άνεδαφικότητα. Τά συμπεράσματά του ήταν ορθά. 'Η εθνική γλώσσα θα πρέπει νάναι θεμελιωμένη στη ζωντανή έκφραση του ελληνικού λαού. Θα χρειαστεί όμως η γλώσσα αυτή να κάνει ώριμμένες προσαρμογές. Καί το κυριώτερο η γλώσσα αυτή δεν θα επιβληθεί πλήρως και δεν θα τελειωθεί άν η ελληνική π α ι δ ε ί α δεν κάνει οργανό της τη δημοτική γλώσσα.

Ποιές θα ήταν αυτές οι προσαρμογές; Δεν θα λέμε τ ο γ ρ ά ψ ι μ ο, τού γ ρ α ψ ι μ ά τ ο υ αλλά τού γ ρ α ψ ι μ α τ ο ς, όχι τού α ί μ ά τ ο υ αλλά τού α ί μ α τ ο ς. "Οχι οι περιποιήσεις αλλά οι περιποιήσεις. Άναφέρομαι σε μερικά τυπικά παραδείγματα από την αναγκαστική έκφραστική πολυπλοκότητα της νέας μας γλώσσας. Τό κ λ ά μ α θά τού λέμε κ λ ά - μ α καί τ ο π ν ε ύ μ α, π ν ε ύ - μ α θά λέμε ν ύ φ η χωρίς ενδιάμεσο μ. (νύμφη) αλλά δεν θα λέμε σύ - φ ω ν ο αλλά σ ύ μ φ ω ν ο. "Ολα αυτά τα καθορίζει η διαμόρφωσή τους από την καθημερινή έκφραστική χρήση. Χρειάστηκε να περάσει μια μακρύα περίοδο σύγχυσης και άναταραχής γιά να συντελεστεί το πλάσιμο της γλώσσας που γράφεται από τη λογοτεχνία μας. Μετά την έκπόρθηση της λογοτεχνίας δεν είχε μείνει παρὰ η έκπόρθηση της επιστήμης από τη δημοτική γλώσσα, πράγμα που συντελείται μόνο του και σιγά — σιγά. Τώρα έρχεται η σειρά τού σχολείου.

Ο Τριανταφυλλίδης έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο σ' αυτό. Είναι ένας από τους κύριους πρωτεργάτες της γλωσσολογικής μεταρρυθμίσεως τού 1917. "Ός τότε τα πράγματα ήταν τραγικά γιά κείνη την εποχή και κομικά γιά μās που τὰ σχολιάζουμε σήμερα. Μέσα στα Άλφαβητάρια, διάβαζε κανείς τις λέξεις: «'Η ρ ί ς, τὰ ί α, τὰ δ τ α, τὰ δ α κ λ π. Οι άναγνώστες μας μπορούν να διασκεδάσουν μ' ένα μικρό απόσπασμα από άναγνωστικό της Β' δημοτικού έκείνης της εποχής: «'Ελα, είσελθε, προσφιλές τέκνον, ίνα χαρῶ δλοφύχως βλέπων σε έλθόντα εις την καλύβην μου άμέσως μετά την επιστροφήν σου εκ της ξένης χώρας». Τό πρώτο Άλφάβητο τού Κράτους «Ο 'Ηλιος» κυκλοφόρησε τó 1918 συνταγμένο από έπιτροπή που τον κύριο λόγο είχαν ο Τριανταφυλλίδης και ο

Δελμούζος. Οι παλαιότεροι θά θυμούνται φράσεις του άπ' έξω: «Μιά μεγάλη άγελάδα σίμωνε σιγά σιγά. "Ω! ώ! να ή Ρόδο!! "Ελα έδω, Ρόδο! λέγανε όλα με μια φωνή». 'Η περίοδος αυτή που λαμπρώνεται από τη δραστηριότητα τού «Εκπαιδευτικού Όμίλου, και που ένα άναγεννητικό πνεύμα πνέει σ' όλη τη χώρα, θά μείνει σαν ένας σταθμός που ίσως δεν ξεπεράστηκε σε φιλελευθεριότητα και προοδευτικότητα. 'Ο 'Ελευθέριος Βενιζέλος, μιλώντας τότε γιά τη γλωσσολογική μεταρρύθμιση, είπε: «'Εθέσαμε σήμερα τά θεμέλια ενός μεγάλου έργου. Εύχομαι να έλθει εις αίσιον πέρας γιά τó καλό τού έθνους». 'Ο δρόμος είχε άνοιξει, αλλά οι δρόμοι δεν είναι χωρίς έμπόδια. Άκολουθήσε η αντιδραστική στά ζητήματα της παιδείας κυβέρνηση Γούναρη τó 1920, η μικρασιατική καταστροφή, ήλθε ο Πάγκαλος τó 1926 κι' έριξε όλα τ' άναγνωστικά της δημοτικής στη φωτιά. Τό αληθινό ήτο άναγνωστικό τού Παπαντωνίου τὰ «Ψηλά Βουνά», π. χ. με τη λαμπρή δημοτική γλώσσα τó άντικατέστησαν τὰ σύμφωνα με την καλαιοντολογική νοοτροπία τού άναρμόνιστου άνθρωπάκου Παγκάλου, παλιά άναγνωστικά που τά καμένα τά παιδιά υποχρεώνονταν τότε να τὰ διαβάζουν χωρίς να γελούν. «'Ο δελφιν τρώγει λχθείς, καρκίνους, σπιάς, άλλ' άγαπά εξαίρετως τούς θύννους και τας άρίγγας, τας όποιās κυνγεί μανιωδώς...».

★

Ο ΜΑΝΩΛΗΣ Τριανταφυλλίδης — γιά να έντοπισθούμε στη δική του περιοχή και δραστηριότητα — γεννήθηκε στην Άθήνα σά 1883. Τέλειωσε τó Βαρβάκειο σά 1900 γιά να γραφτεί στη Φυσικομαθηματική Σχολή πρώτα και να μεταγραφεί στη Φιλοσοφική άργότερα. Τελειώνοντας έφυγε γιά μετεκπαίδευση στη Γερμανία, άπ' όπου δεν επέστρεψε οριστικά στην Έλλάδα παρὰ τó 1912. Σπούδασε σό Νεοελληνικό Σεμινάριο τού καθηγητή Κρουμβάχερ, όπου διακρίθηκε γιά την εύφυία του, την πολυμάθειά του και κυρίως γιά τó έπιστημονικό του ήθος. Μιλούσε ήδη από τότε άριστα τέσσερις εύρωπαϊκές γλώσσες. Πεζοπόρος, όρειβάτης, χιονοδρόμος, φίλος της μουσικής και τών άλλων τεχνών, είχε άφήσει τόν έαυτό του άνοιχτό σ' ό τι μπορεί να άνεβάσει έναν άνθρωπο. Πνεύμα ξεκαθαρισμένο με σκοπούς ξεκαθαρισμένους, παρουσίαζε μιάν οντότητα, σωματικά, ήθικά και πνευματικά τελειωμένη.

Μέλος τού «Εκπαιδευτικού Όμίλου» έπαιξε πρώτο ρόλο σ' αυτόν μαζί με τó Γληνό και τó Δελμούζο και έδρασε τó δελτίο τού Όμίλου από τó 1912 ώς τó 1921. Στά 1917, με πρωθυπουργό τó Βενιζέλο διορίστηκε Άνώτερος Έπίσκοπος τού ύπουργείου Παιδείας μαζί με τούς Δελμούζο και Γληνό γιά να παραιτηθεί τó 1920 — Κυβέρνηση Γούναρη — και να επανέλθει πάλι άργότερα. Τó 1926 διορίστηκε καθηγητής σό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κι' όταν ο Ι. Μεταξάς σά 1937 έκτιμώντας την άξία τών δημοτικιστών καθηγητών της Θεσσαλονίκης έκαμε ειδικό νόμο γιά να τούς φέρει σό Πανεπιστήμιο Άθηνών, ο Τριανταφυλλίδης δεν δέχτηκε, γιάτι ή

μετάθεσή του γινόταν κατά παρέκκλιση της πανεπιστημιακής όδοϋ.

«Δέν πιστεύω, να ύπάρχει — γράφει σέ μελέτημά του ο Σωκράτης Κουγέας — παράδειγμα τούτου ύψηλού ήθικου φρονήματος... Καί όμως, συνεχίζει ο ίδιος, ότε αυτήν την γενναίαν πράξιν, ή όποία ήτο αὐτοθυσία ύπέρ μιας ύψηλής ήθικης ιδέας άφορώσης εις τόν σεβασμόν τών πανεπιστημιακών θεσμών, ήδυνήθησαν να έκτιμήσουν οι γλωσσικώς άντιφρονούντες πανεπιστημιακοί...». "Όταν πέθανε ο Χατζηδάκης και ο Τριανταφυλλίδης έπροτάθη γιά την πλήρωση της κενής έδρας της Άκαδημίας ή πρόταση άπερρίφθη εδιότι, ένας έπεν, ότι άπειλείται να εισέλθει εις τούς κόλπους της Άκαδημίας εις εκ τών κακουργησάντων κατά της ελληνικής παιδείας. Καί συνεχίζει ο κ. Κουγέας: «Και έμεις οι Άκαδημαϊκοί που δέν ήθελάσαμεν να γίνη συμπάρεδός μας ένας έπιστήμων και άνθρωπος όσαν τόν Τριανταφυλλίδην, λεγόμεθα μὲν άδάνατοι, άλλα θά άποθάνωμεν και μαζί με τó χῶμα θά μās καλύψη γρήγορα και ή λήθη...».

Ο Τριανταφυλλίδης πολέμηθηκε όπως κάθε καθαρός και πραγματικά προοδευτικός και δίκαιος άνθρωπος, ποτέ όμως δέν έχασε την ψυχραιμία του. Κάθε του άπάντηση σούς επικριτές της ήταν ευγισμένη, ακριβολόγος, επιστημονική. Πεθαίνοντας την άνοιξη τού 1959 έδωσε την περιουσία του σό Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης γιά τη δημιουργία ενός 'Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών.

★

Η ΜΝΗΜΗ τού Τριανταφυλλίδη, ενός φωτισμένου έπιστήμονα και δασκάλου, έρχεται τελευταία στη σειρά τών άγωνιστών αυτού τού είδους, τώρα που οι άγώνες γιά τó γλωσσικό ζήτημα καταόίγασαν και τὰ πράγματα πήραν τó δρόμο τους. 'Ο συγγραφέας της Νεοελληνικής Γραμματικής, ειπε την τελευταία λέξη την πιο προσαρμοσμένη πρὸς τὰ γλωσσικά μας πράγματα, την εξέλιξή τους, και τις ανάγκες τους. Δημοσίεψε ένα πλήθος έργων οί «Λεξικολογικές Άσκήσεις» του γιά τη Δημοτική και τη Μέση Παιδεία, δείχνουν όλη την πρακτική εφαρμογή της άμεμπτης έπιστημονικής του. 'Ηταν από τούς ανθρώπους που ήξεραν ότι ή ζωή δεν είναι κανά ρήματα, κι' ότι όλα τὰ πράγματα πρέπει να τὰ ζωντανεύει ο άνθρωπος ψυχισμός. Λέει σό χαιρετισμό του πρὸς τούς νέους τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (7 Νοεμβρίου 1928): «Τί πρέπει να έχει φέρει μαζί του όποιος έρχεται έδω πρώτη φορά, γιά να πετύχει τούς σκοπούς (του); (...). "Ισως πολλοί από σάς θά πουν: γνώσεις. — "Όχι. "Αν είχε αυτό την πρωτεύουσα σημασία, θά ήταν πολλοί άδέσπαιη τών περισσότερων ή θέση έδω μέσα (...). Νά φέρετε έδω ψυχές ανθρώπων ζωντανών που θέλουν να μορφωθούν εν θ ο υ σ ι α σ μ ὀ που χωρίς αυτόν ότε γίνεται ότε αξίζει τίποτε...».

Κλείνω τó σημειώμά μου με μια φράση του, βασικής σημασίας «... Πιστέψετε σόν έαυτό σας. Πιστέψετε σε κείνους που πιστεύουν σε σάς...».

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΠΩΣ ΑΡΧΙΣΕ Η ΖΩΗ

Η ζωή γεννήθηκε από τις χημικές ενώσεις που ύπήρχαν στη θάλασσα πρίν από δισεκατομμύρια χρόνια. Ποιές, όμως, είναι οι χημικές αυτές ενώσεις και πώς γίνονται; Ποιές είναι οι ούσιες που ή άλληλεπενέργειά τους μπορεί να προκαλέσει τη γέννηση της ζωής; Τι ρόλο έχουν παίξει οι χημικές αλλαγές, που έγινον όταν ή Γή ήτον ακόμη νέας; Καί γιατί ή έπιστήμη, αναζητώντας την καταγωγή της ζωής, δίνει τόση σημασία στην άμωνία και στα ένζυμα;

8. ΕΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΗΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Τ Α μόρια ενός ύγρου βρίσκονται πάντοτε σε κίνηση. Πηδούν έδω κι' εκεί, σά χορευτικά ζευγάρια σε αίθουσα χορού. Τά μόρια συνωστίζονται σό ύγρο και έτσι συχνά συγκρούονται με τούς γείτονές τους. Τό αποτέλεσμα είναι ότι τὰ ίόντα σπώνχονται και καμιά φορά άποχωρίζονται από τούς συντρόφους τους. Κάπου κάπου ένα ίόν υδρογόνου μπορεί να σπρωχθεί κοντά σ' ένα ίόν υδροξυλίου, να ένωθεί μαζί του και να σχηματίσει ένα μόριο νερού. 'Ο αριθμός τών ίόντων που μένουν άδέσμευτα είναι πάντοτε μικρός σε σύγκριση με τόν συνολικό αριθμό τών μορίων. Πραγματικά, άν, με κάποιο τρόπο, ένας μεγάλος αριθμός ίόντων υδρογόνου και ένας μεγάλος αριθμός ίόντων υδροξυλίου συγκεντρωθούν σαν άνδρες και γυναίκες σ' ένα χορό, τὰ περισσότερα ένώνονται με συντρόφους και σχηματίζουν μόρια νερού και μόνο λίγα μένουν μόνα, περικυκλωμένα από τούς γείτονές τους που χορεύουν.

Ο χορός τών μορίων σε ύγρο νερό γίνεται πιο πολύπλοκος από τόν δεσμό υδρογόνου. 'Ο δεσμός υδρογόνου είναι σαν ένα μικρό άγκίστρι που επιτρέπει σό υδρογόνο που είναι ήδη μέρος ενός μορίου νερού να προσδεθεί σό δξυγόνο σ' ένα άλλο μόριο. Με τόν δεσμό υδρογόνου τὰ μόρια νερού ένώνονται σε δέσμες και, συνέχεια, με άλλες δέσμες. Μερικά μόρια μπορεί να ένωθούν μ' ένα δεμάτι, ενώ άλλα άποσπώνται άπ' αυτό. Τό ύγρο νερό είναι σά μια κατάμεστη αίθουσα χορού όπου ένα συνωστισμένο πλήθος που σπώνχεται, τραβιέται και στριφογυρίζει, χορεύει ταυτόχρονα όλους τούς χορούς.

Άλλαγή συντρόφων

Σ Ε μερικά μόρια νερού ένα θετικό ίόν υδρογόνου ένώνεται μ' ένα άρνητικό ίόν υδροξυλίου. "Αν τó τελευταίο άντικατασταθεί από διαφορετικό είδος άρνητικού ίόντος, σχηματίζεται μια νέα ένωση όπου τó θετικό ίόν υδρογόνου έχει άλλο σύντροφο. Ένα τέτοιο μίγμα ονομάζεται δ ξ υ. Τό άρνητικό ίόν σό όξύ μπορεί να ει-

ναι στοιχείο που έχει κερδίσει ηλεκτρόνια ή, όπως τó ίόν υδροξυλίου, μπορεί να είναι ομάδα στοιχείων που έχουν κερδίσει μερικά ηλεκτρόνια. Λ.χ. ένα άτομο χλωρίου που έχει κερδίσει ένα ηλεκτρόνιο γίνεται τó ίόν χλωριούχου σώματος. "Όταν ένωθεί με ίόν υδρογόνου, σχηματίζει τó δ ρ ο χ λ ω ρ ι - κ ὀ ν ὀ ξ υ. Μία ομάδα που αποτελείται από ένα άτομο άζώτου ένωμένο με τρία άτομα δξυγόνου (NO3) και με ένα παραπάνω ηλεκτρόνιο, σχηματίζει τó ίόν τού νιτρικού άλατος. "Όταν τó ίόν τού νιτρικού άλατος ένώνεται με ίόν υδρογόνου, σχηματίζει τó νιτρικό όξύ. "Όταν τó ίόν ενός μίγματος με βάση τó νιτρικό άλατος (NO2) ένωθεί με ίόν υδρογόνου σχηματίζει νιτρικό όξύ με λιγώτερο δξυγόνο. Τό ίόν τού θεϊκού άλατος (SO4) ένωμένο με δυό ίόντα υδρογόνου σχηματίζει τó θ ε ι κ ὀ ν ὀ ξ υ. Τό ίόν τού άνθρακικού άλατος (CO3) ένωμένο με δυό ίόντα υδρογόνου σχηματίζει τó α ν θ ρ α κ ι κ ὀ ν ὀ ξ υ. Τό ίόν φωσφορικού άλατος (PO4) ένωμένο με τρία ίόντα υδρογόνου σχηματίζει τó φ ω σ φ ο ρ ι κ ὀ ν ὀ ξ υ. Τό ίόν τού φωσφορικού άλατος συνδυάζεται καμιά φορά με ένα ή δυό ίόντα υδρογόνου και σχηματίζει άλλα άρνητικά ίόντα με πιο αδύνατο ηλεκτρικό φορτίο.

"Αν τó ίόν υδρογόνου σ' ένα μόριο νερού άντικατασταθεί από διαφορετικό είδος θετικού ίόντος, σχηματίζεται νέα ένωση όπου τó άρνητικό ίόν υδροξυλίου σ' ένα άλλο σύντροφο. Ένα τέτοιο μίγμα λέγεται δ α σ η. Τό θετικό ίόν στή βάση μπορεί να είναι στοιχείο που έχει χάσει ηλεκτρόνια ή μπορεί να είναι ομάδα στοιχείων που έχει χάσει μερικά ηλεκτρόνια. Λ.χ. τó θετικό ίόν σόδίου ένωμένο με τó άρνητικό ίόν υδροξυλίου σχηματίζει τó δ ρ ο ξ υ λ ι ο υ σχηματίζει τή βάση που λέγεται υ δ ρ ο ξ ε ι δ ι ο σ ο δ ι ο υ. Ένα άτομο άμωνίας (NH2) μπορεί να ένωθεί με ένα ίόν άζώτου και να σχηματίσει τó θετικό άμωνιούχον ίόν (NH4). Ένα άμωνιούχον ίόν ένωμένο με τó ίόν υδροξυλίου, σχηματίζει τή βάση υ δ ρ ο - ξ ε ι δ ι ο ν α μ μ ω ν ι α ς που ει-

ναι γνωστό κοινώς, ως νερό άμωνίας και χρησιμοποιείται γιά καθάρισμα. "Αν ένα θετικό ίόν, που να μη είναι ίόν υδρογόνου, ένώνεται με άρνητικό ίόν που να μη είναι ίόν υδροξυλίου, τó μίγμα που σχηματίζεται λέγεται α - λ α ς. Τό πιο γνωστό άλας είναι τó έπιτραπέζιο άλάτι. Άποτελείται από ίόντα σόδίου ένωμένα με ίόντα χλωριούχου άλατος.

Άόρατο άλάτι

Α Ν ρίξετε μερικούς κρυστάλλους από έπιτραπέζιο άλάτι σ' ένα ποτήρι νερό και άναταράξετε τó νερό, οι κρύσταλλοι τού άλατιού εξαφανίζονται. Λέμε ότι τó άλάτι ε λ υ ω - σ ε σό το νερό. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι τὰ μόρια άλατιού σούς κρυστάλλους μπλέκουν σό χορό τών μορίων νερού και έπειτα χωρίζουν και διασπώνται. Τά ίόντα τους χωρίζουν και περιφέρονται χωρίς συντόφους, όσόντου τυχαία ένα θετικό ίόν πησιάζει άρνητά κοντά ένα άρνητικό ίόν και ένώνεται πάλι μαζί τν. Μπορούμε να βλέπουμε ένα κρύσταλλο άλατιού έπειδή αποτελείται από εκατομμύρια μόρια. Δέν μπορούμε να βλέπουμε τó άλάτι που είναι λυωμένο σό νερό γιάτι τὰ μόρια έχουν σκορπίσει και κάθε μόριο ή ίόν είναι μόνο του τόσο μικρό που δέν φαίνεται.

Υπάρχουν πολλές ενώσεις που μπορούν να λυώνουν σό νερό όπως τó έπιτραπέζιο άλάτι. Τό άλάτι μάλιστα, λυώνει τόσο πολλά πράγματα ώστε έχει έπνομοσθεί ο καθολικός διαλυτής. Τό νερό της βροχής διαλύει άεδια σόν άερα και τὰ μεταφέρει στη γή. Στό έδαφος λυώνει μίγματα που βρίσκονται σό χώμα ή στην πέτρα και τὰ παρασύρει στη θάλασσα. 'Η θάλασσα μοιάζει με γιγαντιαίο πειραματικό σωλήνα σό χημικό εργαστήριο της φύσης, όπου χημικές ούσιες, φεμμένες από όιες τις γωνίες της γής λυώνουν από τις χημικές προσμίξεις που ύπάρχουν στη θάλασσα πρίν από δυό δισεκατομμύρια χρόνια.

Όταν όξύ συναντά βάση

Α Ν υδροχλωρικό όξύ λυώσει σό νερό, τὰ μόριά του σκορπίζουν και μερικά διασπώνται σε ίόντα. Έτσι, στή διάλυση, ίόντα υδρογόνου και ίόντα χλωριούχου άλατος ύπάρχουν

πλάι πλάι με μόρια υδροχλωρικού οξέος. Μερικά από τα ιόντα μπορεί να ξαναενασθούν και να σχηματίσουν μόρια, αντικατασταίνονται, όμως, σταθερά από ιόντα από άλλα μόρια που έχουν διασπασθεί. "Αν η βάση, υδροξείδιο οξιδίου, προστεθεί στη διάλυση, τα μόρια του υδροξειδίου οξιδίου σκορπίζονται και μερικά διασπώνται σε ιόντα οξιδίου και σε ιόντα υδροξυλίου. Τότε η διάλυση περιέχει δυο είδη θετικών ιόντων, οξidio και υδρογόνο, και δυο είδη αρνητικών ιόντων, χλωριούχο άλας και υδροξυλίου. Τό καθένα από τα θετικά ιόντα μπορεί να ενώσει με το καθένα από τα αρνητικά ιόντα και να σχηματίσει ένα μόριο. "Όταν όμως τα ιόντα υδρογόνου ενώνονται με ιόντα υδροξυλίου, σχηματίζονται μόρια νερού και ελάχιστα από αυτά διασπώνται πάλι σε ιόντα. "Όσο περισσότερα μόρια του οξέος και της βάσεως διασπώνται, τόσο περισσότερα μόρια νερού σχηματίζονται. "Αν υπήρχαν αρχικώς ίσοι αριθμοί μορίων του οξέος και της βάσεως στο τέλος όλα διασπώνται και τα ιόντα του υδρογόνου και του υδροξυλίου ενώνονται και μένουν ενωμένα σαν νερό. Τα ιόντα χλωριούχου άλατος και τα ιόντα οξιδίου, μη έχοντας με τί άλλο να ενωθούν, ενώνονται μεταξύ τους και σχηματίζουν το επιτραπέζιο αλάτι. "Ετσι αυτό που άρχισε σά μια διάλυση ενός οξέος και μιας βάσεως τελειώνει σά διάλυση αλατιού. Αυτό γίνεται όποτε ένα οξύ και μια βάση λιώνουν μαζί. Τα ιόντα υδρογόνου του οξέος και τα ιόντα υδροξυλίου της βάσεως ενώνονται και σχηματίζουν νερό και τα άλλα δυο ιόντα ενώνονται και σχηματίζουν αλάτι.

Ενώσεις άνδρακα με άλλες ουσίες

ΟΤΑΝ ο άνθρακας συμπεριφέρεται σαν άρπακας ήλεκτρονίου, τα άτομα του άνθρακα μπορούν να ενώνονται με τα άτομα μετάλλων και να σχηματίζουν ενώσεις που λέγονται κα ρ β ί δ ι α. "Όταν η Γή ήταν νέα, σχηματίσθηκαν σίδηρο, νικέλιο και κοβάλτιο, σε λυωμένη μορφή και καταποντίσθηκαν στο κέντρο της Γής. "Ο άνθρακας που αναμίχθηκε με τα μέταλλα ενώθηκε μαζί τους και σχημάτισε καρβίδια, που έτσι υπάρχουν βαθειά στο έσωτερικό της Γής.

"Όταν μόρια καρβιδίων είναι σ' επαφή με μόρια νερού, αλληλεπενεργούν και τα άτομα στα μόρια αλλάζουν συντόφους. "Ο άνθρακας χωρίζει από το μέταλλο με το όποιον είναι ενωμένος στά καρβίδια και ενώνεται με υδρογόνο που το προμηθεύεται από το νερό. Τό αποτέλεσμα είναι μία ένωση υδρογόνου και άνθρακα που λέγεται υδ ρ ο γ ο ν ά ν θ ρ α κ α ς. Α.χ. όταν καρβίδια καλσίου αλληλεπενεργούν με το νερό, ο άνθρακας ενώνεται με το υδρογόνο και σχηματίζει την υδρογονοανθρακική άστυλίνη που ο μοριακός τύπος της είναι (C₂H₂). Στο μεταξύ το κάλιο ενώνεται με την ομάδα υδροξυλίου του νερού και σχηματίζει τη βάση υδ ρ ο ξ ε ί δ ι ο κ α λ σ ί ο υ. "Η άστυλίνη είναι αέριο που αναφλέγεται.

"Όταν η Γή ήταν νέα, ύλικό από το έσωτερικό της διασπώσε συχνά το γήινο φλοιό και πετιόταν στην επιφάνεια με ήφαιστειακές εκρήξεις. Καρβίδια που έβγαιναν έτσι στην επιφάνεια

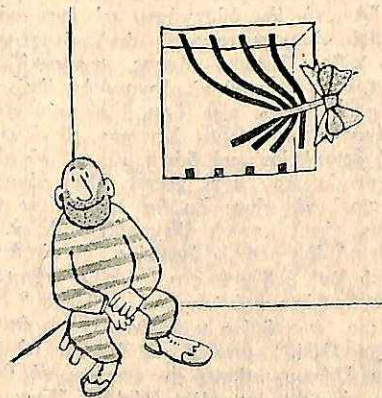
της Γής θα αλληλεπενεργήσαν ασφαλώς με νερό στον αέρα και θα σχημάτισαν υδρογονάνθρακες. "Όταν άρχισαν οι πρώτες βροχές που γέμισαν τις λεκάνες των ώκεανών, παρέσυραν τους υδρογονάνθρακες αυτούς στη θάλασσα. Οι υδρογονάνθρακες είναι άπλετες οργανικές ενώσεις από τις οποίες γίνονται πιο πολύπλοκες οργανικές ενώσεις. "Όταν για πρώτη φορά παρασύρθηκαν με τη βοήκη υδρογονάνθρακες στη θάλασσα, έγινε μεγάλο βήμα προς την ανάπτυξη των οργανικών ενώσεων, από τις οποίες σχηματίσθηκαν τα ζωντανά πράγματα.

Καρβίδια άνακατωμένα με αέριο αζώτου, σε ύψηλη θερμοκρασία αλληλεπενεργούν με το αζώτο και σχηματίζουν ενώσεις αζώτου που λέγονται κυαναμίδες. Α.χ. όταν ένωση άνθρακα με κάλιο αλληλεπενεργεί με αζώτο, ένα μέρος του άνθρακα στην ένωση απελευθερώνεται, αλλά το υπόλοιπο ενώνεται με το κάλιο και το αζώτο και σχηματίζει το λίπασμα κυαναμίδης καλσίου. "Όταν η Γή ήταν νέα, καρβίδια που έκτινάζθηκαν στην επιφάνεια με ήφαιστειακές εκρήξεις, μπορεί να ενώθηκαν με το αζώτο στον αέρα. Μ' αυτόν τον τρόπο σχηματίσθηκαν κυαναμίδες στην επιφάνεια της Γής.

Παραγωγοί άμμωνίας

Οι κυαναμίδες είναι σημαντικά στοιχεία σαν παραγωγοί άμμωνίας. Λόγου χάρη όταν κυαναμίδης καλσίου αλληλεπενεργεί με νερό, το κάλιο, ο άνθρακας και το οξυγόνο ενώνονται και σχηματίζουν αν θ ρ α κ α λ σ ί ο υ, ενώ το αζώτο και το υδρογόνο ενώνονται και σχηματίζουν άμμωνία. Αυτό μπορεί να έγινε με τις κυαναμίδες που είχαν σχηματισθεί στην επιφάνεια της Γής πριν από δισεκατομύρια χρόνια. "Αφού τα καρβίδια που βγήκαν στην επιφάνεια από το έσωτερικό της Γής ενώθηκαν με αζώτο και σχημάτισαν κυαναμίδες, αυτά αλληλεπενεργήσαν με νερό και σχημάτισαν άμμωνία. "Η εμφάνιση της άμμωνίας ήταν σημαντική για τη γέννηση της ζωής, γιατί χρειαζόταν άμμωνία για να σχηματισθούν άμινοξέα και τα άμινοξέα είναι αναγκαία για να γίνουν πρωτεΐνες.

"Υπάρχουν και άλλες διαδικασίες που χρησιμοποιούνται τώρα στα εργαστήρια και τα εργοστάσια για να παράγεται άμμωνία. Μερικές από τις διαδικασίες

ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

σίες αυτές θα ήταν δυνατόν να συνδεθούν πριν από δισεκατομύρια χρόνια και να αύξησαν το απόθεμα άμμωνίας στη Γή. "Όπως ο άνθρακας ενώθηκε με μέταλλα και σχημάτισε καρβίδια, έτσι το αζώτο ενώθηκε επίσης με μερικά μέταλλα, όπως το λίθιο, το κάλιο και το μαγνήσιο και σχημάτισε ενώσεις με βάση το νιτρικό οξύ. "Επειτα οι ενώσεις αυτές, που βγήκαν στην επιφάνεια της Γής, αλληλεπενεργήσαν με νερό και σχημάτισαν άμμωνία. Στο μεταξύ, ψηλά στην ατμόσφαιρα, μπορεί να σχηματίσθηκε επίσης άμμωνία απ' ευθείας από τα αέρια αζώτου και υδρογόνου που υπήρχαν εκεί.

Επιταχύνοντας μιάν αλλαγή

ΤΟ κοινό ζαχαροκάλαμο καίεται όταν ενώνεται με οξυγόνο. Αυτό γίνεται στην επιφάνεια ενός κομματιού ζάχαρης, όπου η ζάχαρη είναι σ' επαφή με τον αέρα. Γίνεται όμως τόσο πολύ άργα ώστε στην πραγματικότητα κανένα μέρος της ζάχαρης δεν οξειδώνεται. Κι' αν ακόμα κρατήσετε ένα κομμάτι ζάχαρη στη φλόγα ενός σπρίτου, καίεται τόσο άργα ώστε δεν φαίνεται καθόλου να καίεται. "Αν όμως βάλετε λίγη στάχτη από τσιγάρο στη ζάχαρη πριν τη κρατήσετε στη φλόγα, η ζάχαρη παίρνει φωτιά και καίει με φλόγα. Τα μικροσκοπικά σωματίδια της στάχτης έχουν το αποτέλεσμα να επιταχύνουν τη διαδικασία της καύσεως της ζάχαρης. "Η στάχτη είναι παρέρειγμα αυτών που οι χημικοί ονομάζουν κα τ α λ ύ τ ε ς, ουσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ν' αύξάνουν την ταχύτητα μιας χημικής αντίδρασης.

"Η διαδικασία, στην οποία τα αέρια αζώτου και υδρογόνου ενώνονται και σχηματίζουν άμμωνία είναι σημαντική έμπορικά, γιατί το αζώτο και το υδρογόνο είναι φθηνά και άφθονα. "Η διαδικασία, όμως, είναι πρακτική μόνο αν γίνει αρκετά γρήγορα ώστε να παραγάγει αρκετή άμμωνία. Για να επιταχυνθεί η διαδικασία χρησιμοποιείται για καταλύτης ο σίδηρος. Τό σίδηρο γίνεται καλύτερος καταλύτης αν ανακατωθεί με μικρές ποσότητες οξειδίων σιδίου και αλουμινίου. Τά οξείδια αυτά λέγονται παρακινητές, γιατί επιταχύνουν τη δράση του καταλύτη. Οι καλύτερες και οι παρακινητές τους πρέπει να διατηρούνται καθαροί, γιατί υπάρχουν άλλες ουσίες που λέγονται άναχαιτιστικές, που εμποδίζουν τη δράση των καταλυτών.

Οι χημικές αλλαγές στα ζωντανά πράγματα γίνονται με μεγάλη ταχύτητα, γιατί κι' αυτές επίσης ρυθμίζονται από καταλύτες και παρακινητές. Οι καλύτερες στους ζωντανούς οργανισμούς είναι τα ένζυμα που αναφέρθηκαν στο Κεφάλαιο ΙΙ. Τά ένζυμα είναι ειδικές πρωτεΐνες. Τό καθένα έχει ειδική εργασία να κάνει και όλα συνεργάζονται για να ρυθμίζουν την τάξη και την ταχύτητα των χημικών αλλαγών που γίνονται στα ζωντανά κύτταρα. "Ενα μέρος της εργασίας για να εξηγηθεί η γέννηση της ζωής, θα είναι να εξηγηθεί πώς δημιουργήθηκαν τά ένζυμα από τά όποια εξαρτάται η ζωή.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ: ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV: "Ο άνθρακας και η οικογένειά του.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΑΛΛΗΛΙΚΑ ΔΙΗΤΗΜΑΤΑ

— Τ'ονομά μου είναι Δάφνη Σαίντ Τζών... είμαι παντρεμένη... αν δεν ήμουν παντρεμένη, δεν θα νοιαζόμουν τόσο πολύ. "Αλλά είναι ο Τζέρολντ...

"Εσκυψε μέσα στη τσάντα της κι' έβγαλε ένα δαχτυλίδι από πλατίνα μ' ένα μοναδικό διαμάντι.

—Θά πρέπει νάξιζει πολλά γύρω στις 2.000 λίρες είπε με θαυμασμό ο κ. Π.Π....

Η περίπτωση της συγχισμένης κυρίας

ΤΟ κουδούνι επάνω στο γραφείο του κυρίου Πάρκερ Παϊν χτύπησε επίμονα.

—Ναί; απάντησε ο έμπειρος ήντρας. —Μία νέα γυναίκα θέλει να σάς δει, τον πληροφόρησε η γραμματέας του. Δεν έχει ραντεβού, έχετε υπ' όψει σας...

—Στείλτε την, δεσποινίς Λήμαν.. "Ενα, λεπτό αργότερα, έδινε το χέρι του στην πελάτισσά του. "Η κοπέλλα κάθησε καλ κύτταξε τον κύριο Πάρκερ Παϊν. "Ηταν ένα νέο κορίτσι πολύ χαριτωμένο. Τά μαλλιά της ήταν σκούρα και πυκνά, καί η εμφάνισή της, απ' το κτένισμα ως τά παπούτσια, έδειχνε καλ γούστο. "Η νευρικήότητά της ήταν φανερή. —Είθε ο κύριος Πάρκερ Παϊν; ρώτησε.

—Μάλιστα. —"Ο κύριος πού... δηλαδή, εκείνος πού έχει την άγγελία;

—Μάλιστα. —Γράφετε, πώς οι άνθρωποι πού δεν .. είναι εντυπωσιμένοι να σάς επισκέπτονται, δεν είν' έτσι;

—Μάλιστα.

Πήρε φάρδος: —Λοιπόν, είμαι άπιστευτα δυστυχημένη. Κι' έτσι πιστεύω πώς.. δηλαδή πήρα τό θάρρος να έρθω και να σάς δώ.. "Ο κ. Π. Π. περίμενε. Κατάλαβε ότι υπήρχε συνέχεια.

—Είμαι.. βρίσκομαι σε τρομερή στενοχώρια...

—Σας ακούω, είπα ευγενικά εκείνος. Νομίζετε, ότι μπορείτε να μου διηγηθείτε την περίπτωσή σας; Αιτό, άκριβώς, φαίνεται ήταν, πού δεν τόχε για σύγουρο ή κοπέλλα. Κύτταξε τον κ. Π. Π. με άπελπισμένη προσοχή κι' άρχισε να μιλάει βιαστικά, σχεδόν λαχανιάζοντας.

—Ναί, ναί, θά σάς τά πώ.. Σχεδόν έχω άρρωστήσει απ' τη λύπη μου. Δεν ήξερα τί να κάμω, ούτε σε ποιόν ν' απευθυνθώ. Καί τότε είδα την άγγελία σας. Καί σκέφτηκα πως και νάναι, είναι μία έλπιδα.. "Ας πάω να δώ, είπα και ήρθα.

—Καταλαβαίνω... είπα κείνος.

—Βλέπετε... είπα ή κοπέλλα, αυτό σημαίνει πως να σάς τό πώ.. έμπι-

Σταμάτησε για λίγο κι' ύστερα, πολύ σκεπτική..

—"Αν δεν ήμουν παντρεμένη, δεν θα νοιαζόμουν τόσο πολύ. Θέλω να πώ, δεν δάχε τόση σημασία.. "Αλλά είναι ο Τζέρολντ, κι' εδώ βρίσκεται όλο τό πρόβλημα κι' ή στενοχώρια.. "Εσκυψε κείνη μέσα στην τσάντα της κι' έβγαλε ένα δαχτυλίδι πού τό έδωσε στον κ. Π. Π. "Ηταν ένα δαχτυλίδι από πλατίνα, μ' ένα μοναδικό διαμάντι. "Ο κ. Π. Π. τό πήρε, τό εξέτασε και είπε με φανερό θαυμασμό.

—Είναι ένα άληθινό διαμάντι.. και θά πρέπει νάξιζει πολλά, γύρω στις 2.000 λίρες νομίζω..

—Μάλιστα... Καί είναι κλεμένο! "Εγώ τόκλεψα.. Καί δεν ξέρω τί να κάνω..

—"Αγαπητή μου, είπε ο κ. Π. Π. αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον..

"Εκείνη, έξέπασε σε λυγμούς δυνατούς.

—"Ελάτε, έλάτε τώρα, είπα κείνος. "Όλα θά τακτοποιηθούν.

"Η κοπέλλα σκούπισε τά μάτια της και τον κύτταξε.

—"Αλήθεια; ρώτησε. Μπορούν, αλήθεια να τακτοποιηθούν όλα;

—"Ασφαλώς. Καί τώρα, διηγηθήτε μου όλη την ιστορία...

—Αιτή ή ιστορία άρχίζει από τη δική μου σπατάλη. "Εκεί βρίσκεται ή άφορομή. Καί ο Τζέρολντ έχει άλλες ιδέες. Βλέπετε, είναι πολύ μεγαλύτερός μου και νομίζει πως δεν πρέπει νάχει κανείς χρέη, τό θεωρεί ντροπή. "Ας είναι. Δεν τοϋ τό είπα καθόλου, και πήγα με μερικούς φίλους σε μία λέσχη και έπαιξα. Νομίζα ότι μετρούσα να σταθώ τυχερή και να κερδίσω. "Όμως, δυστυχώς έχασα και

— Είναι ένα άληθινό διαμάντι... και θά πρέπει ν' άξιζει πολλά...

«ταν φύγαμε απ' τη λέσχη, εγώ είχα χάσει πολλά και...»

— Συνεχίστε. Βρισκόσαστε, λοιπόν, εκείνη τη μέρα, σε πολύ δύσκολη θέση, δεν είν' έτσι;

— Ναι, έκανε κείνη αμήχανα. Καί, όπως είπα, δεν μπορούσα να τὸ πῶ τοῦ Τζέρελντ. Κατέβηκα, λοιπόν, να μείνω με τὸς Ντορτέμερ πὸν εἶναι πολὺ φίλοι μου, καὶ πολὺ πλούσιοι...

Ἡ γυναίκα του, Ναομή, ἦταν συμμαθητριά μου στὸ σχολεῖο. Εἶναι πολὺ ἀγαπητὴ μου φίλη. Τὸ ἄλλο πρῶτ, πὸν θὰ γύριζα στὴν πόλη, μοῦ ἔδωσε τοῦτο τὸ δαχτυλίδι νὰ τὸ δώσω στὸν κοσμηματοπώλη νὰ τῆς διορθώσει τὸ ἀνοιγμα λίγο....

Σταμάτησε νὰ μιλάει καὶ ὁ κ. Π. Π. τὴ βοήθησε:

— Καὶ τώρα, ἐρχόμαστε στὸ πιδ δὺσκολο σημεῖο τῆς ἱστορίας μας. Συνεχίστε, κυρία Σαίντ Τζὼν, συνεχίστε...

— Δὲν πρόκειται νὰ μιλήσετε γι' αὐτὰ ποτέ, κύριε Παίην, δὲν εἶν' ἔτσι; ῥώτῃσε κείνη με ἀγωνία.

— Τὰ μυστικὰ τῶν πελατῶν μου, εἶναι γιὰ μένα ἱερά. Ἐξ ἄλλου, μοῦ ἔχετε ἐμπιστευθεῖ τόσα πολλὰ, πὸν νομίζω πὸς μπορῶ μόνος μου νὰ συνεχίσω καὶ νὰ φθάσω στὸ τέλος τῆς ἱστορίας.

— Ἔχετε δίκιο. Κι' ὥστόσο μοῦ δημιουργεῖ μὴν ἀπέχθεια ἡ ἰδέα μου ἐκείνη τῆς ἀπελπισμένης στιγμῆς, με πιστεύετε;

— Ἄς εἶναι προχωρῶ, πῆγα λοιπὸν στὴ Μπόν - Στρήτ, καὶ πρὶν νὰ πῶ στὸ κατάστημα, πὸν θάρρεπε νὰ δώσω τὸ δαχτυλίδι γιὰ ἐπισκευή, στάθηκα καὶ κῦτταξα ἕνα ἄλλο κατάστημα, κοντὰ σὲ κείνο. Ἐνα κατάστημα στὸ ὁποῖο φτιάχνουν ἀντίγραφα ἀληθινῶν κοσμημάτων, μετέτοια ἐπιτυχία, πὸν δὲν τὰ ξεχωρίζεις ἀπὸ τὰληθινὰ... Μπῆκα, χωρὶς νὰ τὸ ξανασκεπῶ καὶ ζήτησα νὰ μοῦ κάνουν ἕνα ἀντίγραφο ἀπὸ αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι. Θὰ πᾶω στὴν ἐξοχή, τοῦς εἶπα, καὶ δὲν θὰ θέλα νὰ πάω μαζί μου ἀληθινὰ κοσμήματα... Τὸ βρήκαν πολὺ φινικὸ. Ἔτσι, πῆρα τὸ ψεύτικο δαχτυλίδι καὶ τῷστελα στὴ λαίδη Ντορτέμερ, βάζοντάς το σ' ἕνα κουτὶ με τὴ μάγκα τοῦ δικοῦ της κοσμηματοπωλείου ἀφοῦ ἔφτιαξα ἀμπαλᾶς μοναδικό. Καὶ τώρα, ἔχω ἔδῳ τὸ ἀληθινὸ δαχτυλίδι....

Ἐκρυψε τὸ πρόσωπό της μέσα στὰ χέρια της.

— Πὸς τὸ μπόρεσα εγὼ κατὶ τέτοιο; Πὸς κατάντησα μιὰ κοινὴ κλέφτρα; Πὸς;

— Ὁ κ. Π. Π. ἔβηξε καὶ εἶπε διακριτικά.

— Νομίζω πὸς δὲν τελειώσατε, δὲν εἶν' ἔτσι;

— Ὁχι, δὲν τελείωσα. Αὐτὰ ἔγιναν κάπου ἕξη ὁδομάδες πρὶν. Πλήρωσα ὅλα μου τὰ χρῆτ βάζοντάς το ἐνέχυρο, ἀλλὰ ἤμουνα κάθε ὥρα ὅλο καὶ πιδ δυστυχισμένη. Καὶ τότες ἕνας συγγενὴς μου πέθανε καὶ μοῦ ἔφῃσε κατὶ χρήματα. Τὸ πρῶτο πρᾶγμα πὸν ἔκανα, ἦταν νὰ πάω πίσω τὸ δαχτυλίδι. Καί, τὸ ἔχω μαζί μου... Ὅμως, στὸ μεταξὺ, προέκυψε μιὰ μεγάλη δυσκολία πὸν μ' ἐμποδίζει νὰ τὸ ξαναβάλω στὴ θέση του, παίρνοντάς πίσω τὸ ψεύτικο...

— Ἀηλαδῇ;

— Εἶχαμε μιὰ διαφωνία με τοῦς Ντορτέμερς. Τίποτε σοβαρὸ στὴν ἀρχὴ κατὶ δουλειᾶς πὸν ἔκανε ὁ Τζέρελντ με τὸν ἀντρα τῆς Ναομῆ καὶ κάποια διαφωνία τοὺς σχετικὰ μ' αὐτές. Καί, ξαφνικά, ὁ

λα γινηκάνε τρομερά, καὶ κείνοι οἱ δὺδ ἀνταλλάξανε φοβερά λόγια. Τώρα, ὅπως καταλαβαίνετε, δὲν μπορῶ νὰ ξαναβάλω τὸ δαχτυλίδι στὴ θέση του...

— Δὲν μπορεῖτε νὰ τὸ στείλετε στὴ λαίδη Ντορτέμερ ἀνωμότως;

— Αὐτὸ θὰ ἦταν μιὰ καταστροφή. Γιατὶ ἐκείνη ἀμέσως θὰ ἔξετάσει τὸ ἄλλο δαχτυλίδι, καὶ θὰ καταλάβει τι ἔχω κάνει...

— Εἴπατε ὅτι εἶναι φίλη σας; Τὶ θὰ λέγατε, ἀν σᾶς πρότεινα νὰ τῆς μιλήσετε λέγοντάς της ὅλη τὴν ἀλήθεια καὶ παρακαλώντας τὴν νὰ — σᾶς συγχωρέσει.

Ἡ κυρία Σαίντ Τζὼν κούνησε τὸ κεφάλι της με λύπη.

— Δὲν εἶμαστε τόσο πολὺ φίλες, ὥστε νὰ μὴν ὑπολογίσει ἡ Ναομή τὴν πράξη μου καὶ νὰ τὴ συγχωρέσει. Ὅπου πρόκειται ἄλλωστε γιὰ κοσμήματα, εἶναι ἀνελέητὴ καὶ δὲν ἀποκλείεται, ἀν δὲν με καταγγεῖλει στὴν ἀστυνομία, νὰ τὸ πεί σὲ ὅλους τοὺς γνωστούς, ἔτσι πὸν θὰ ἤμουνα πιδ χαμένη... Κι' ὁ Τζέρελντ δὲν θὰ με συγχωροῦσε ποτέ, καταλαβαίνετε... Φοίχη! Καὶ ξαναῤοχισε νὰ κλαίει.

— Πέστε μου κύριε Παίην, εἶναι δυνατόν νὰ κάνετε κατὶ γιὰ μένα; Μπορεῖτε;

— Ἀσφαλῶς, εἶπε κείνος μ' ἕνα χαμόγελο σίγουρο στὸ πρόσωπό του. Ἐρεῖ κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα, τίποτα γιὰ τὸ δαχτυλίδι;

— Ὁχι. Μόνον ἐγὼ καὶ σᾶς τὸ ξέρουμε.

— Ὁραῖα. Τώρα ἐκεῖνο πὸν πρέπει νὰ φροντίσουμε εἶναι νὰ βρούμε ἕναν τοῦπο ἀλάθητο καὶ ἀσφαλὴ γιὰ ν' ἀλλάξουμε τὰ δαχτυλίδια. Ἔτσι; Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νάχουμε στὴ διάθεσή μας ἀρκετὸν καιρὸ γιὰ νὰ ὑπολογίσουμε τὰ πράγματα καὶ νὰ βρούμε τὸν καλύτερο τρόπο...

Μὰ δὲν ἔχουμε καιρὸ... Αὐτὸ εἶναι πὸν με κάνει πολὺ ἀνήσυχη; Θὰ δώσει τὸ δαχτυλίδι νὰ τῆς τὸ φτιάξουν ἀπ' τὴν ἀρχή. Θέλει νὰ τοῦ ἀλλάξει σχέδιο. Τῷμαθα τυχαῖα ἀπὸ μιὰ φίλη της, πὸν φοροῦσε ἕνα ὠραῖοτατο διαμάντι, καὶ ὅταν τὴ ρώτησα, μοῦ εἶπε πὸς εἶναι τελευταῖο μοντέλο καὶ πὸς ἀκόμα κι' ἡ Ναομή ἀλλάξει τὸ σχέδιο στὸ δικὸ της τὸ δαχτυλίδι, γιὰ νὰ τὸ κάμει, ὅπως τοῦτο ἔδῳ...

— Πὸν σημαίνει, πὸς πρέπει νὰ ἐνεργήσουμε ἀμέσως καὶ χωρὶς καμμιὰν ἀγοπορία εἶπε σκεπτικὸς ὁ κ. Π. Π.

— Ναι, ναι, ἔκανε κείνη ἀνυπόμονα.

— Μήπως ἔχετε σᾶς καμμιὰν ἰδέα, κυρία Σαίντ Τζὼν;

— Ἡ Ναομή δίνει τὴν Τετάρτη ἕνα μεγάλο πάρτυ. Ἡ κοινὴ μας φίλη μοῦ εἶπε πὸς ψάχνει νὰ βρεῖ ἕνα ζευγάρι χορευτῆς γιὰ κείνο τὸ βράδυ. Ἀσφαλῶς θὰ ἔχει νούμερα πίστας ἡ βραδυά...

— Ἄν τοὺς ἔχει κίβλας, βρεῖ, τὸ πρᾶγμα θὰναι λίγο πιδ δύσκολο, γιατί θὰ κοστίσουν πιδ ἀκριβά, εἶπε ὁ κ. Πάρερ Παίην. Κι' ἀκόμα κατὶ πὸν πρέπει νὰ ξέρουμε, εἶναι ἡ θέση πὸν βρίσκεται ὁ κεντρικὸς διακόπτης γιὰ τὸ φῶς στὸ σπίτι αὐτὸ...

— Ἐρεῶ καλὰ, ὅτι βρίσκεται στὴν ἀκρὴ τοῦ χώλλ, ἕνα κουτὶ σκεπασμένο με ἔξιλινο ράφι, καταλαβαίνετε, γιὰ τὴν καλαισθησία...

— Καὶ τώρα ὅλα θὰ πᾶνε καλὰ, κυρία μου... Τὸ δαχτυλίδι θὰ τὸ κρατήσετε σᾶς ἡ ἐγὼ ὡς τὴν Τετάρτη;

— Ὅθὰ τὸ ἔχω ἐγὼ, καί... Ὁθὰθελα ἀκόμη νὰ ξέρω τὶ σᾶς ἀρεσκῶ...

— Ὡς τὴν Τετάρτη θὰ σᾶς πῶ πόσα θὰ εἶναι τὰ ἔξοδα γόρω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπὸ

θεση, ὅσο γιὰ τὴν προσωπικὴ μου ἀμοιβή, θὰ εἶναι ἀπλῶς ὀνομαστικὴ, σᾶς δεβαίνω γι' αὐτὸ...

Τὴν ὡδήγησε ὡς τὴν πόρτα καὶ μετὰ χτύπησε τὸ κουδούνι. Εἶπε στὴ μὴς Λήμαν νὰ τοῦ στείλει τὸν Κλώντ καὶ τὴν Μαντελὲν. Ὁ Κλώντ Λυτρελλ ἦταν ὁ τῷπος τοῦ ὠραίου ἀντρα, κομψὸς καὶ μαζὶ ἔξυπνος, — ἡ Μαντελὲν ντὲ Σάρα ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς πιδ ἔξυπνες γυναῖκες, μιὰ μοιραία, ἀρκετὰ ἐπικίνδυνη.

— Ἀγαπητὰ μου παιδιὰ, τοῦς εἶπε. Ἐχω μιὰ καταπληκτικὴ δουλειὰ γιὰ σᾶς: Θὰ παρουσιάσετε γιὰ μιὰ βραδυά, σὰν ἕνα διεθνὸς φήμης χορευτικὸ ζευγάρι. Καὶ τώρα, Κλώντ, ἀκούστε με προσεκτικά...

★

Ἡ ΛΑΙΔΗ Ντορτέμερ ἦταν πολὺ εὐχάριστη μὲ τὴν ἐτοιμασία τοῦ ἀποφινὸν πάρτυ. Βέβαια, ἦταν μιὰ ἀτυχία πὸν ἡ Χουανίτα κι' ὁ Μιχαήλ, οἱ χορευτῆς τοῦ «Κόκκινου Ναυάρχου» δὲν μπορούσαν νάρθουν ἀπὸψε ἐξ αἰτίας κάποιου μικροστυγῆματος πὸν ἔτυχε στὴ Χουανίτα. Ὁστόσο, ἀμέσως βρέθηκε ἡ «λύση»: Ἀπὸ νέου χορευτῆς (ἔλ) αὐτὰ κανονίστηκαν ἀπ' τὸ τηλέφωνο) θ' ἀντικαταστήσουν ἀπὸψε τοὺς ἄλλους.

Τὸ πάρτυ εἶχε ἀρχίσει, οἱ χορευτῆς ἔφτασαν, καὶ χόρευαν με καταπληκτικὴ ἐπιτυχία ἰσπανικοὺς χορούς, ὕστερα ἕναν ἄλλο χορὸ πὸν τὸν ἔλεγαν «Τὸ ὄνειρο ἐνὸς ἐκφυλοῦ» καί, τελευταῖα, μιὰ ἐπίδειξη ἀπὸ μοντέρνους χορούς. Τὸ ζευγάρι «Τζούλιας καὶ Σάντσια» μπλέχτηκε ὕστερα ἀνάμεσα στοὺς καλεσμένους. Ὁ Τζούλιας χόρευε με τὴ λαίδη Ντορτέμερ, πὸν ἔμεινε καταγοητευμένη ἀπ' τὸ χορὸ τους — ποτέ δὲν εἶχε ἕναν τέτοιο παρτενάρι.

Ὁ ἀντρας τῆς λαίδης, ἔφαχνε γιὰ τὴν Σάντσια καὶ δὲν τὴν ἔβρισκε πουθενά. Ἐκείνη βρισκότανε στὴν ἀκρὴ τοῦ χώλλ, κοντὰ σ' ἕνα μικρὸ κουτὶ καὶ κῦττοῦσε με προσοχὴ τὸ ρολόι της.

— Δὲν μπορεῖ νὰ εἴστε Ἀγγλίδα καὶ νὰ χορεύετε ἔτσι, ψιθύρισε ὁ Τζούλιας σ' αὐτὴ τῆς Ναομῆ. Ἔσεῖς εἰσαίετε μιὰ πνοὴ ἀνέμου, κατὶ ὄνειρομένο, πὸν δὲν τολμῶ νὰ τᾶγγίξω μήπως καὶ χαθεῖ...

Ἡ λαίδη ἔκλεισε τὰ μάτια της καὶ κείνος τὴν ἔσφιξε με πάθος στὴν ἀγκαλιά του. Καί, ξαφνικά, τὰ φῶτα ἔσβησαν. Μέσα στὸ σκοτάδι ὁ Τζούλιας πῆρε τὸ χέρι πὸν ἀκουμποῦσε στὸν ὄμο του καὶ τὸ φίλησε. Καὶ ἐνῶ ἐκείνη προσάπθηκε νὰ τὸ τραβήξει, αὐτὸς ἔγινε ἀκόμα πιδ ἐπιθετικὸς καὶ τᾶσφιξε μέσα στὴν παλάμη του, ἐνῶ μ' ἕνα καταπληκτικὸ τρόπο, χωρὶς ἐκείνη νὰ νοιώσει τίποτα, κυλοῦσε τὸ δαχτυλίδι της μέσα στὸ χέρι του.

Τὰ φῶτα ἀνᾶψαν γρήγορα, κι' ἐνῶ ἐκείνη εἶχε μείνει με μὴν αἰσθησὴ ἀπὸ φιλία πὸν δὲν τελείωσαν, ἐκεῖνος τῆς χαμογελοῦσε κίβλας σὰν παιδί.

— Τὸ δαχτυλίδι σας κίβλησε στὸ χέρι μου, τῆς εἶπε. Μοῦ ἐπιτρέπετε; Καὶ ἐνῶ ἔβαζε στὸ δαχτυλὶ της τὸ ἀληθινὸ δαχτυλίδι, τὰ μάτια, τοῦ ὑπόσχονταν δνεῖρα καὶ βραδυὲς ἀξέχαστες.

— Κάποιο ἀνόητο ἀστεῖο θὰ ἦταν, ἔκανε ὁ ἀντρας τῆς Ναομῆ λίγο θυμωμένος. Συνεχίστε τὸ χορὸ.

Ἡ λαίδη Ντορτέμερ δὲν νοιαζόταν

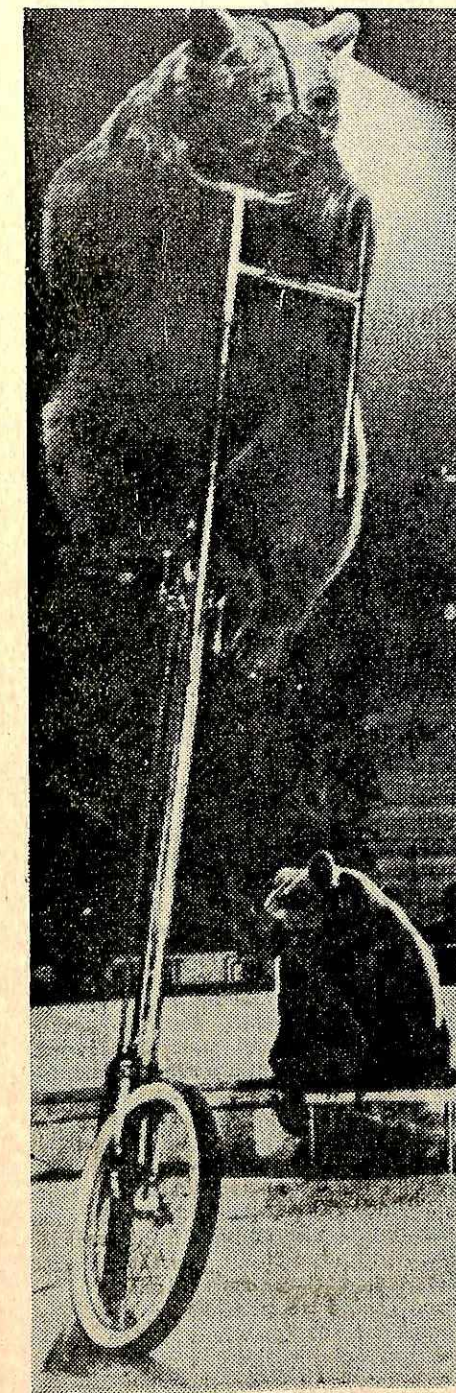
ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 48

Τὶ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο πὸν ξεχωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ ζῶα; Ἄς μὴ σπεύσουμε ν' ἀπαντήσουμε: ἡ νοημοσύνη! Γιατὶ οἱ πρόσφατες ἐρευνες τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας τῶν ζῶων ἀπέδειξαν ὅτι τὰ ζῶα μποροῦν νὰ αὐτοσχεδιάσουν, νὰ κάνουν κατὶ καινούργιο, νὰ ἐνεργήσουν ἀποβλέποντας σ' ἕνα σκοπὸ — με ἄλλα λόγια: νὰ φερθοῦν λογικά! Οἱ ἐρευνες αὐτές ἀνοίγουν τὸ δρόμο πρὸς μιὰ περιοχὴ τῆς γνώσεως πὸν, ἀπὸ ὠρισμένες πλευρές, ἔχει κατὶ τὸ ἀνησυχητικὸ: Ὡς πὸν θὰ φτάσει τὸ ζῶο;

Στὸ Κατώσαλι τοῦ Ζωϊκοῦ Μυστηρίου

ΟΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Τοῦ ΑΙΜΕ ΜΙΧΕΛ

Ἐπιπλέον καὶ ὑποκριτικὴ, προικισμένη με σχεδὸν ἀνθρώπινη νοημοσύνη, ἡ ἀρκούδα μπορεῖ νὰ ἐκτελέσει τὰ πιδ δύσκολα γυμνάσματα τοῦ ἵπποδρομίου.

ΠΑΡΙΣ! ἀτέλειωτα χιλιόμετρα ἀπὸ πέτρες, ἄσφαλο, σκιροκονίαμα, λιθόστρωτο... Ἐνα πλαίσιο ἀποκλειστικὰ χτισμένο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τόσο ξένος (ἀνδρὶ ἐχθρὸς) γιὰ τὰ ζῶα, ὅσο ξένος κι' ἐχθρὸς θὰ ἦταν γιὰ μᾶς ἕνας κόσμος χτισμένος ἀπὸ τοὺς Ἀρείους... Καὶ ὅμως, σ' αὐτὸν τὸν πολὺ ἀνθρώπινο χώρο, βρῖθουν οἱ ζωϊκὲς μορφές καὶ ὁ ζωϊκὸς ψυχισμὸς ἐκδηλώνεται ἀπροσδόκητα καὶ κάποτε ἀνησυχητικά.

Κατοικῶ στὸ δεύτερο πάτωμα μιὰς ἑπταόροφης πολυκατοικίας πὸν βλέπει σ' ἕνα πάρκο. Στὶς ὁμορφες μέρες γευματίζουμε σ' ἕνα δωμάτιο τῆς προσόψεως με τὶς μπαλκονόπορτες ὁρθάνοιχτες. Τὸ περασμένο καλοκαίρι παρατηρήσαμε ὅτι μόλις στρωνόνταν τὸ τραπέζι, κατέφθοναν οἱ σφήκες καὶ ἀρχίζαν νὰ ἐπιθεωροῦν τὰ φρούτα, τὶς σαλτσες, τὰ γλυκίσματα.

— Ἐχουν ἐκπληκτικὴ ὁσφρηση αὐτὰ τὰ ζῶα! εἶπε μιὰ μέρα ἡ γυναίκα μου. Στὴ μία παρὰ πέντε δὲ φαίνεται καμμιὰ σφήκα, πουθενά. Στὴ μία ἀκριβῶς ἀρχίζω τὸ σερβίρισμα καὶ σὲ τρία λεπτά ἔχει μαζεθεῖ ὁλόκληρο σμήνος...

Ἡ ὁσφρηση: Εἶναι ἡ μόνη ἐξήγηση πὸν βρήκαμε, ἡ πιδ εὐκολή, ἡ πιδ στοιχειώδης καί, συνεπῶς, ἡ πιδ πιθανοφανῆς γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ματαιοδοξία μας. Ἀλλὰ μιὰ μέρα ἡ γυναίκα μου ἔφυγε σὲ ταξίδι καὶ ἀρχισὰ νὰ γευματίζω στὸ ἐστιατόριο. Ἡ μπαλκονόπορτα ὅμως ἔμεινε πάντα ὁρθάνοιχτη. Καὶ εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ παρατηρήσω κατὶ τὸ ἀπίστευτο: Λίγο μετὰ τὴ μία τὸ μεσημέρι οἱ σφήκες ἔφθοναν ὅπως συνήθως καὶ ἀναζητοῦσαν τὴν τροφὴ τους στὸ ἄδειο τραπέζι! Τὴν ἐπόμενη καὶ τὶς ἀκόλουθες μέρες, στὴν ἴδια ὥρα, οἱ ἴδιες ἐπισκέψεις. Κατόπιν, τὸ μικρὸ σμήνος ἄρχισε ν' ἀραιώνει καὶ σὲ μιὰ ὁδομάδα οἱ σφήκες εἶχαν πάψει νὰ ἐνδιφέρονται γιὰ τὸ ἄδειο τραπέζι. Οἱ ἐπισκέπτριές μου εἶχαν καταλάβει. Κάπου, στὸ ἀπέναντι πάρκο, εἶχε ση-

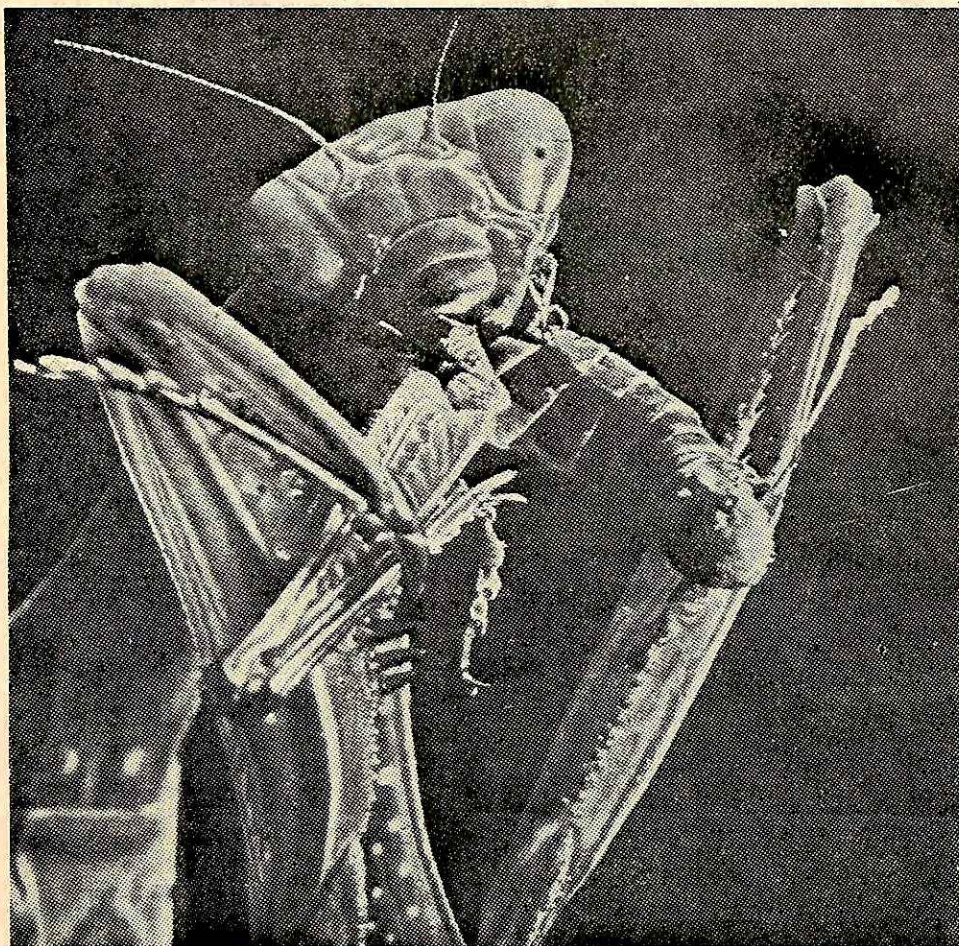
μειωθεῖ ὅτι σὲ ὠρισμένη ὥρα σερβίρεται ἕνα γεῦμα. Κατόπιν, σημειώθηκε ὅτι τὸ γεῦμα ἔπαυσε νὰ σερβίρεται. Ὅταν ἐπέστρεψε ἡ γυναίκα μου, οἱ σφήκες δὲν ἀργήσαν νὰ ξαναφανοῦν. Ἡ ὑπηρεσία πληροφοριῶν τῆς σφηκοφωλίας ἦταν ἐξ ἴσου καλὰ ὀργανωμένη με μιὰ ὑπηρεσία ἀντικατασκοπείας καὶ ἴσως πιδ ἀποτελεσματικὴ, παρὰ τὴν ἔλλειψη γραπτῶν ἀρχείων. Μποροῦμε νὰ κρίνουμε ἀπ' αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια: Ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ τοῦ πάρκου, ὅπου βρίσκεται τὸ διαμέρισμά μου, ὑπάρχουν οχτὰ πολυκατοικίες μ' ἑπτὰ ὀρόφους ἡ κάθε μιὰ καὶ τέσσερα διαμερίσματα σὲ κάθε ὀροφ. Σύνολο, περὶπου διακόσια διαμερίσματα πὸν χρειάζονται «παρακολούθηση» ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία πληροφοριῶν τῆς σφηκοφωλίας, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε τὶς ὑπολοιπες τρεῖς πλευρές τοῦ πάρκου καὶ τὸ ἴδιο τὸ πάρκο!

Ὁ ψυχισμὸς τῶν ζῶων

ΜΟΥ δόθηκε μιὰ δεύτερη εὐκαιρία, πάντα στὸ διαμέρισμά μου, νὰ παρατηρήσω τὶς ἐκπληκτικὲς δυνατότητες τοῦ ψυχισμοῦ τῶν ζῶων. Ἀπὸ τότε πὸν ἐγκατασταθήκαμε σ' αὐτὴ τὴ συνοικία, ἐδῶ καὶ δεκαοχτὼ μῆνες, εἶχαμε προσέξει τὴν παρουσία μικρῶν μυρμηγκιῶν στὸ λουτρό καὶ τὴν κουζίνα. Γιὰ ν' ἀπαλλαγούμε ἀπ' αὐτὰ, ἀναζητήσαμε τὰ σημεῖα ἀπ' ὅπου ἔμπαιναν στὸ σπίτι καὶ ἀνακαλύψαμε ἕναν ἀληθινὸ «δρόμο τῶν μυρμηγκιῶν» πὸν ξεκινῶντας ἀπὸ μιὰ μικρὴ σχισμὴ τοῦ δαπέδου, σερνόνταν ἀπὸ τὸ ἕνα δωμάτιο σὲ ἄλλο ἀκολουθώντας τὶς ἀπρόσιτες γωνιές κι' ἐξαφανιζόταν ἀπὸ μιὰν ἄλλη σχισμὴ στὸ ταβάνι. Τὰ μυρμηγκία πὸν ἀκολουθοῦσαν αὐτὴ τὴ διαδρομὴ ἦταν ἐλάχιστα. Ἡ πυκνότητά τῆς φάλαγγας σπάνια ξεπερνοῦσε τὰ δέκα μυρμηγκία σὲ μιὰν ὀρατὴ διαδρομὴ δέκα μέτρων. Τὰ μυρμηγκία, ὅπως εἶπα, ἦταν ἀπὸ τὰ πιδ μικρόσωμα, τὸ μήκος τους μόλις ἔφτανε τὸ ἐνάμισυ χιλιοστό. Ἀπὸ πὸν ἐρχόντουσαν; Ἀπὸ

τὸ ἔδαφος, ἀσφαλῶς, καὶ ἴσως ἀπὸ τὸ πάρκο. Ὡς πού ἔφταναν οἱ ἐξερευνη-
σεις τους; Πῆρα πληροφορίες ἀπὸ τοὺς
γείτονες τῆς πολυκατοικίας: "Ἐφταναν
ὡς τὴν ταρατσα! "Αν μεταφράσουμε
τὸ ταξίδι τους σὲ ἀνθρώπινες ἀναλο-
γίες, πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἓνα μέ-
τρο σχετικὰ μὲ τὸ ἀνάστημά τους ἴσο-
δυναμεῖ μ' ἓνα χιλιόμετρο σχετικὰ μὲ
τὸ δικό μας ἀνάστημα, πράγμα πού
σημαίνει πὼς ὁ λαβύρινθος τῆς πολυ-
κατοικίας πού ἐξερευνοῦσαν ἀντιστοι-
χεῖ μὲ πενήντα χιλιόμετρα τουλάχισ-
τον, ἢ ἑκατὸ χιλιόμετρα μὲ τὴν ἐπι-
στροφή. Καὶ ὁ ὑπολογισμὸς εἶναι ὁ-

κατασκευασθεῖ μὲ ἠλεκτρικὰ σύρματα
καὶ τρανζίστορ ἑνὸς μηχανισμοῦ ἀντί-
στοιχος μὲ τοῦ μυρμηγκιοῦ, θὰ χρεια-
ζόταν ἓνα ἀκίνητο σὰν τὸ «Ἐμπάιρ
Στέητ Μπίλντιγκ» γιὰ νὰ τὸν στεγά-
σει! (Ὁ οὐρανοξύστης αὐτὸς τῆς Νέ-
ας Ὑόρκης ἔχει ὕψος 381 μέτρα).
Ἐννοεῖται πὼς ὁ ὑπολογισμὸς αὐτὸς
ἔχει ὡς δεδομένο ὅτι τὸ μυρμηγκί δὲν
εἶναι παρὰ ἓνας «μηχανισμὸς». Καὶ ὁ-
μως, εἶναι κάτι παραπάνω. Ὁρισμένες
ἐπαναστατικὲς ἀνακαλύψεις στὸν το-
μέα τῆς ψυχολογίας τῶν ζώων μᾶς ἔ-
φεραν ὡς τὸ κατώφλι ἑνὸς μυστηριώ-
δους κόσμου.

Ἡ μάντις ἡ θρησκευτικὴ καταβροχθίζει τὸ ταῖρι τῆς ἔπειτα ἀπὸ τὶς ἐρω-
τικὲς διαχύσεις.

πωσδήποτε πολὺ συντηρητικός. Τὸ δι-
πλάσιο ἴσως προσεγγίζει περισσότε-
ρο στὴν ἀλήθεια...

Πάνω ἀπὸ δέκα φορές προσπάθησα-
με ν' ἀνακόψουμε τὴν πορεία τους φρά-
ζοντας τὶς χαραμάδες τοῦ πατώματος
καὶ τῆς ὀροφῆς. Ἄλλ' εὗρισκαν πάντα
καινούργια σημεῖα προσπελάσεως, μέ-
χρι πού ἀποφάσισαν ν' ἀλλάξουν ἐντε-
λὸς δρομολόγιο. Ἐχουν πάμει νὰ περ-
νάνε ἀπὸ τὸ διαμέρισμά μας, ἀλλὰ
φτάνουν πάντα στὴν ταρατσα τῆς πολυ-
κατοικίας.

Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, τό-
σο ἐκπληκτικό, περίπλοκο καί, ἀναλογι-
κῶς τόσο πελώριο, ἀναρωτήθηκα συ-
χνά πὼς εἶναι δυνατόν οἱ τόσο σύνθε-
τες αὐτὲς γνώσεις νὰ περιέχονται σ'
ἓνα τόσο μικροσκοπικὸ πλάσμα καί,
ἀκριβέστερα, σ' ἓναν ἐγκέφαλο σχεδὸν
ὁρόατο μὲ γυμνὸ μάτι. Ἐνῶς Ἀμερι-
κανὸς μηχανικὸς ὑπελόγησε ὅτι γιὰ νὰ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΑΜΕ τὶς ἀνακαλύ-
ψεις αὐτές, πού ὀφείλονται σὲ Γάλ-
λους ἐπιστήμονες, ὡς «ἐπαναστα-
τικές». Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν πρω-
τοτυπία τους πρέπει νὰ κάνουμε μιὰ
σύνοψη ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία τῆς ἐ-
πιστήμης αὐτῆς πού ὀνομάζουμε «ψυ-
χολογία τῶν ζώων».

Ὡς τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα,
μποροῦμε νὰ πούμε πὼς ἡ ἐπιστήμη
αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε. Οἱ φυσιοδίφες μιλοῦ-
σαν γιὰ τὰ «θαύματα τοῦ ἐνστίκτου»
καὶ ἡ ἔκφραση ἐπέζησε ὡς τὶς μέρες
μας μ' ὅλο πὺν δὲ σημαίνει τίποτα καὶ
δὲν ἐξηγεῖ τίποτα. Μερικοὶ ἀληθινοὶ
ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ Μπιρὸν καὶ ὁ Ρε-
ωμύρ, εἶχαν κάνει ὀρισμένα πειράμα-
τα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ διατυπώσουν ἓνα
σύστημα ἐρμηνείας. Ὁ Ρεωμύρ π.χ.
ἔχει μελετήσει τὰ κῦτταρα τῆς κυψέ-
λης. Ἀλλὰ μιὰ ἐπιστήμη δὲν ἀξίζει
νὰ λέγεται ἐπιστήμη παρὰ μόνον ἂν

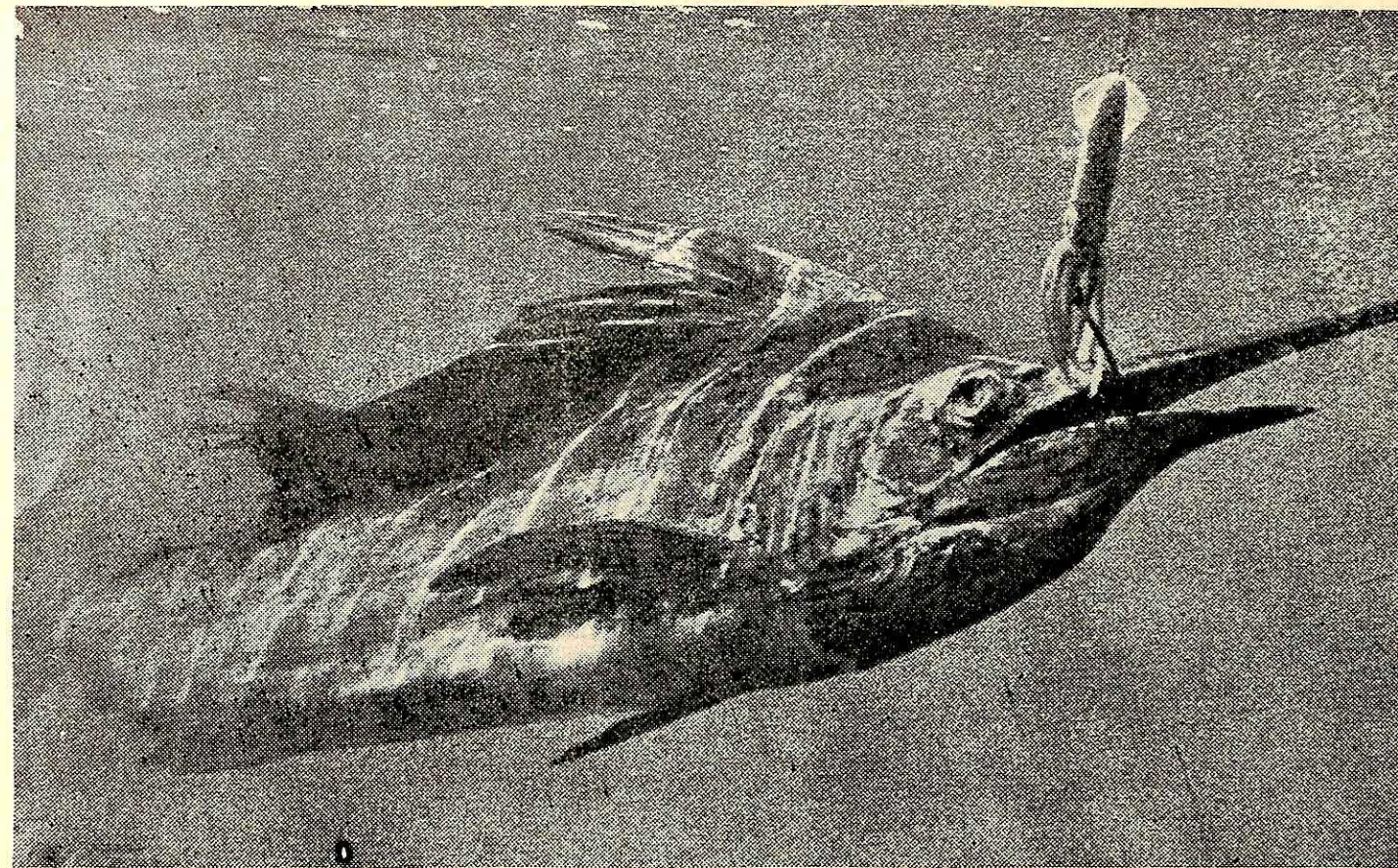
περιλαμβάνει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πειράμα-
τα, καὶ μιὰ προσπάθεια ἐρμηνείας τῶν
ἀποτελεσμάτων τους. Ὁ Ντεκάρτ καὶ
κατόπιν ὁ Κοντιγιάκ καὶ ὁ Λαμετρί, δια-
τύπωσαν ἀφηρημένες ἐρμηνείες (τὸ
«ζῶο - μηχανή») χωρὶς νὰ ἐνδιαφε-
ρῶν γιὰ πειραματικὲς ἀποδείξεις, ἐνῶ
οἱ λίγοι πειραματιστὲς σημειῶναν τὰ
πεινιχρά τους ἀποτελέσματα χωρὶς νὰ
τολμοῦν νὰ τὰ συνδέσουν σ' ἓνα θεω-
ρητικὸ σύστημα.

Στὸν 19ο αἰῶνα ὁ διάσημος Φάμπρ
μελέτησε μὲ σχολαστικὴ τὴν συμπε-
ριφορὰ τῶν ζώων, ἀλλὰ γενικὰ δὲν ἐ-
ξέφυγε ἀπὸ τὴν κενολογία τῶν «θαυ-
μάτων τοῦ ἐνστίκτου».

Ἡ κατάσταση μεταβλήθηκε ξαφνικὰ
μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Γερμανοαμερικαν-
οῦ Λόεμπ (1859—1924), ἱδρυτοῦ
τῆς σχολῆς τῶν «τροπισμῶν». Ὁλο τὸ
ἔργο τοῦ Γζάκ Λόεμπ φαίνεται νὰ κυ-
ριαρχεῖται ἀπὸ τὴ φοβία, τὴ φρίκη
μπροστὰ στὴν ἰδέα ὅτι τὸ ζῶο ἔχει
κάποια «ἐλευθερία» στὶς πράξεις του.
Ἡ οὐσία τοῦ λοεβιανοῦ συστήματος πε-
ρικλείεται σ' αὐτὴ τὴ διαβεβαίωση: Ἡ
συμπεριφορὰ τῶν ζώων ἐξηγεῖται ὁ-
λοκληρωτικὰ μὲ τὶς μηχανικὲς ἀντιδρά-
σεις (τροπισμοὺς) πού εἶναι ἀπολύτως
ταυτοσημοὶ μὲ τοὺς τροπισμοὺς τῶν
φυτῶν. Ἡ μαργαρίτα καὶ τὸ ἡλιοτρό-
πιο στρέφουν διαρκῶς τὰ λουλούδια
τους πρὸς τὸν ἥλιο. Τὸ δέντρο ἀπλώνει
τὰ κλαδιά του ἀντίθετα πρὸς τὴν κλί-
ση τοῦ κορμοῦ γιὰ νὰ ἰσορροπῇ τὸ
βάρος του. Αὐτὰ τὰ φαινόμενα εἶναι
«τροπισμοί». Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἡ
πεταλούδα πετᾷ κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ
φῶς τῆς λάμπας καὶ ἡ κατσαρίδα φεύ-
γει ἀντίθετα πρὸς τὸ φῶς.

Ακριβῆ ἐπιστημονικὰ πειράματα μπο-
ροῦν ν' ἀποδείξουν τὴν ὑπαρξὴ τῶν
τροπισμῶν. Ὅσο γιὰ τὴν ἐξήγηση τοῦ
μηχανισμοῦ τῶν φαινομένων, εἶναι ἀ-
κόμα πῶς ριζοσπαστικὴ: Ὁ προσανατο-
λισμὸς τοῦ ζώου π.χ. πρὸς τὴ φωτεινὴ
πηγὴ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ σὲ διαφο-
ρες μυϊκὲς συσπάσεις πού ἡ πηγὴ αὐτῆς
προκαλεῖ στὸ ζῶο. Ἡ πεταλούδα δὲν
πετᾷ πρὸς τὸ φῶς γιὰ νὰ πλησιάζει
πρὸς τὸ φῶς (ὅπως θὰ ἔκανε π.χ. ἓνας
ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησή του),
ἀλλ' ἐπὶ τὸ φῶς προκαλεῖ
ὀρισμένες συσπάσεις τοῦ μυϊκοῦ τοῦ
συστήματος. Τὸ ἔντομο ἀρχίζει νὰ
προσανατολίζεται κατὰ τέτοιον τρόπο,
ὥστε οἱ «συμμετρικοὶ δέντες» τῶν φω-
τεινῶν ἀκτίνων (ἔτσι ὀνομάζει ὁ Λό-
εμπ τὰ μάτια) δέχονται τὴ μεγίστη πο-
σότητα φωτὸς καὶ τὰ φτερά του ἀρχί-
ζουν νὰ κινούνται μηχανικὰ. Αὐτὸ πού
μᾶς φαίνεται ὡς ἐλεύθερη κίνηση καὶ
τὸ ὀνομάζουμε ἀφελῶς «βούληση» τοῦ
ζώου, δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα
παρὰ μιὰ βλακῶδη μηχανικὴ ἀντίδρα-
ση — τόσο βλακῶδης, ὥστε ἡ πετα-
λούδα καταλήγει νὰ κάμει τὰ φτερά
τῆς.

Ὁ Λόεμπ εἶναι ἀναμφισβήτητος ὁ ἱ-
δρυτὴς μιᾶς ἀληθινῆς ἐπιστημονικῆς
ψυχολογίας τῶν ζώων. Τὰ πειράματά
του σάρωσαν τὸν ἀφελὴ καὶ ρωμαντικὸ
ἀνθρωπομορφισμό πού ἀποτελοῦσε ἐμ-
πόδιο στὴ θετικὴ, ἀντικειμενικὴ μελέ-
τη τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου. Καὶ ἡ ἐπιτυχία
τῶν πρώτων του ἐρευνῶν στὸ Ἰνστιτού-
το Ροκφέλλερ τῆς Νέας Ὑόρκης ὑπῆρξε
κεραυνόβολο. Μιὰ «σχολὴ τῶν τροπι-
σμῶν» γεννήθηκε ἀπὸ τὶς ἐρευνες τοῦ
Λόεμπ καὶ κατέκτησε τὸν κόσμο ἀπὸ
τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Ὅταν τὸ
κλασικὸ τοῦ σύγγραμμα γιὰ τοὺς τρο-

Τὸ εὐφυνέστερο ζῶο τῆς θάλασσας εἶναι τὸ δελφίνι, ἀλλὰ καὶ οἱ ξιφίες εἶναι ἐπίσης προικισμένοι μὲ ἀνώτερη νοη-
μοσύνη, ἂν καὶ τσιμπᾶνε πολὺ εὐκολὰ τὸ δόλωμα.

πισμοὺς δημοσιεύθηκε τὸ 1913 στὴν
Ἱένα, οἱ ἐπιστήμονες πίστεψαν πὼς
ἡ μέθοδος αὐτὴ, τελειοποιημένη, θὰ κα-
τέλγη στὴν ὀριστικὴ διαλεύκανση τοῦ
ζωϊκοῦ μυστηρίου. Τὸ ζῶο δὲν εἶναι πα-
ρὰ μιὰ μηχανή, ἐξαιρετικὰ πολυσύνθε-
τὴ, ἀσφαλῶς, ἀλλὰ πού μπορεῖ ν' ἀπο-
συντεθεῖ σὲ μιὰ σειρά ἀπλούστερων
μηχανισμῶν, ὅπως ἓνας κινήτηρας πού
ἀποσυντίθεται σὲ κυλίνδρους, ἐμβόλα,
βαλβίδες, μοχλοὺς κλπ. Ὑπῆρχαν ἀκό-
μα μερικὲς δυσκολίες, ἀλλ' οἱ ἐπιστή-
μονες πίστευαν ὅτι θὰ μπορούσαν σύν-
τομα νὰ τὶς ὑπερνικήσουν.

Γὰ «ἠθογράμματα»

ΤΗΝ ἴδια περίπου ἐποχὴ, στὴν Αὐ-
στρία, ἓνας ξανθὸς κολοσσὸς πού
λεγότανε Λόρεντς εἶχε ἀρχίσει κι'
αὐτὸς νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ψυχο-
λογία τῶν ζώων — ἀλλὰ μ' ἓνα δικό
του τρόπο, πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τοῦ
Λόεμπ καὶ τῶν ὁπαδῶν του. Ὁ Λό-
ρεντς, φανατικὸς φυσιολάτρης, αἰσθα-
νόταν ἀπέχθεια γιὰ τὸ ἐργαστήριον.
Ὅλα αὐτὰ τὰ πειραματίζωα πού τὰ
ἔκλειναν στὰ κλουβιά, στοὺς δοκιμα-
στικούς σωλήνες, στοὺς λαβυρίνθους,
τὸ φαινόταν ὡς ἐντελὸς διαφορετικὰ
ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα ζῶα πού ζοῦν στὴ φύ-
ση μακριὰ ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη ἐπιρ-
ροή.

Ὁ Λόρεντς ἐνοιῶθε ἐνστικτωδῶς ὅτι
«κάτι δὲν ἔστεικε» στὸ σύστημα τοῦ Λό-
εμπ. Ἐτοὶ ἀποφάσισε ν' ἀναλάβει μιὰ
ἐργασία πού δὲν εἶχε σκεφθεῖ ὁ Λό-
εμπ: Ἀντὶ νὰ πειραματίζεται στὸ ἐρ-
γαστήριον, ὁ Λόρεντς θὰ ἔδωκε ἔξω,
στὴ φύση, γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὰ
ζῶα στὸ φυσικὸ τους περιβάλλον καὶ

νὰ μελετήσει τὴν ἀδίαστη συμπεριφο-
ρὰ τους.

Καὶ ὁ νεαρὸς Κόνρατ Λόρεντς, ἔπει-
τα ἀπὸ χρόνια μελετῶν, κατέληξε σὲ
μιὰ ἐκπληκτικὴ ἀνακάλυψη: Τὰ ἐλευθε-
ρα ζῶα ὅχι μόνον δὲν ὑπακούουν τυφλὰ
στὶς μηχανικὲς ἀντιδράσεις, ἀλλ' εἶναι
δύνατα «τελετουργικά». Ὅταν, στὴν ἐ-
ποχὴ τῶν ἐρώτων, ἓνα ἄγριο ζῶο
συναντᾷ τὸ θηλυκό του, δὲ ρίχνεται
πάνω του στὰ τυφλὰ γιὰ νὰ ἐκτελέσει
μιὰ πράξη ἀπλή — κάθε ἄλλο! Μονά-
χα ὁ ἄνθρωπος φαίνεται πὼς ἔχει τὴν
τάση νὰ φέρεται ἔτσι! Ἀς κυττάξου-
με τὶς γάτες στὰ κεραμίδια: Πόσες
σπαρτακτικὲς κραυγές, πόσες κινήσεις,
πόσοι θεατρικοὶ καὶ νάξια προτοῦ
καταλήξουν σὲ μιὰ πράξη τόσο ἀπλή,
τὸ ζευγάρισμα! Ὁ Λόρεντς διεπίστωσε
ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπιτηδεύσεις «ρυθ-
μίζονται σύμφωνα μὲ σταθεροὺς τε-
λετουργικοὺς τύπους πού μποροῦν ν'
ἀποσυντεθοῦν σὲ πλῆθος κινήσεων πού
ἐκτελοῦνται πάντα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο
καὶ κατὰ τὴν ἴδια τάση». Καὶ αὐτὸ
δὲν ἰσχύει μόνον γιὰ τὸ ζευγάρισμα
ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε μορφή ζωϊκῆς συμ-
περιφορᾶς: τὴν ἐπίθεση, τὴν ἀναζή-
τηση τῆς τροφῆς, τὴ φυγὴ, τὴν οἰκοδό-
μησιν τῆς φωλιάς, τὸ παιχνίδι, ἀκόμα
καὶ τὸ θάνατο! Τί γίνονται οἱ τροπι-
σμοὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπίστευτα πολὺ-
πλοκο σύνολο τῶν τελετουργικῶν τύ-
πων ὅπου περνᾷ ὅλη του τὴ ζωὴ τὸ
ζῶο; Ἡ ἀξία τοῦ Λόρεντς καὶ τῶν ὁ-
παδῶν του εἶναι ὅτι κατόρθωσαν ν'
ἀποδείξουν τὸ ἔξης: Χωρὶς νὰ μειώνε-
ται τὸ κύρος ὅλων τῶν ἀνακαλύψεων
τῆς σχολῆς τῶν τροπισμῶν στὸ πειρα-
ματικὸ ἐπίπεδο, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι
νὰ παραδεχθῶμε ὅτι τὸ ζῶο διέπεται
ὅπου μιὰ ψυχολογία πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ

τοὺς στοιχειώδεις τροπισμούς. Τὸ ζῶο
δὲν εἶναι ἓνας ἀπλὸς μηχανισμὸς. Ἄν
ὑπάρχει μηχανισμὸς, εἶναι μηχανισμὸς
πολυσύνθετος πού μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ
μὲ τοὺς πιὸ τέλειους ἠλεκτρονικοὺς ἐγ-
κεφάλους μας. Καὶ καθὼς ὁ Λόρεντς
καὶ οἱ ὁπαδοὶ του διεκδικοῦσαν τὴν ἀ-
ναγνώριση τῆς «ἀντικειμενικότητας»
τῶν μεθόδων τους πού συνίσταται
στὴν παρατήρηση τῆς ἀδίαστης συμ-
περιφορᾶς τῶν ζώων, ὠνόμασαν τὴν scho-
λή τους «ἀντικειμενική». Μποροῦμε νὰ
πούμε πὼς ὁ «ἀντικειμενισμὸς» ἔχει
τώρα κατακτήσει τὸν κόσμο. Σ' ὅλα
τὰ κέντρα ζωολογικῶν ἐρευνῶν τοῦ
πλανῆτη μας ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος
τοῦ Λόρεντς καὶ συντάσσονται «ἠθο-
γράμματα».

Τί εἶναι τὸ ἠθογράμμα; Εἶναι ἡ ἀκρι-
βὴς καὶ πλήρης περιγραφή τῆς συμπε-
ριφορᾶς τοῦ ζώου σὲ ὀρισμένες περι-
πτώσεις, π.χ. τὸ ζευγάρισμα, τὸ χτίσι-
μο τῆς φωλιάς κτλ.

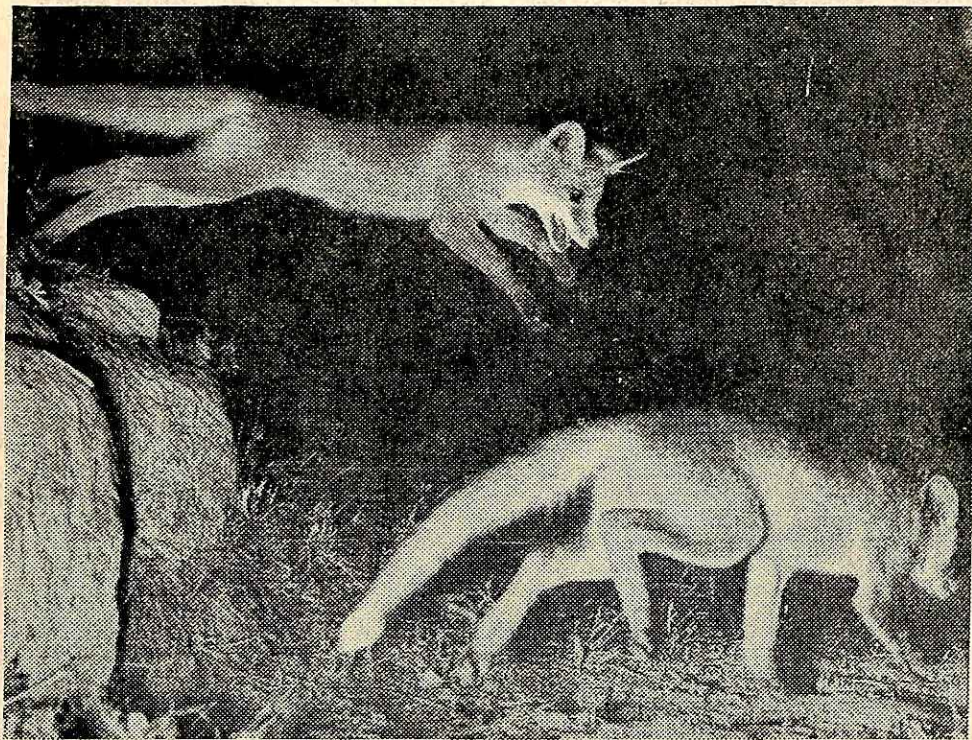
Τὰ ζῶα «σκέπτονται»

ΜΕ τὶς ἀξιοθαύμαστες ἐπιτυχίες
τῆς «ἀντικειμενικῆς σχολῆς», θὰ
πίστευε κανεὶς πὼς ἡ ψυχολογία
τῶν ζώων εἶχε πεῖ τὴν τελευταία τῆς λέ-
ξη: Ἀλλ' ἡ ἀνθρώπινη περιέργεια εἶναι
ἀκόρεστη καὶ ἡ ἐφευρετικότητα τῶν ἐ-
ρευνητῶν δὲν ἔχει ὅρια.

Σ' ἓνα πρῶτοιο τοῦ Παρισιοῦ, ἀ-
νάμεσα στὰ δέντρα, ὑψώνεται ἓνα με-
γάλο πέτρινο κτίριο πού ἔχει στὴν εἰ-
σοδὸ του αὐτὴ τὴν ἐπιγραφή: «Ὑπουργ-
γεῖον Γεωργίας. Σταθμὸς μελισσοκομι-
κῶν ἐρευνῶν». Ἀλλ' ἡ μέλισσα δὲν εἶ-
ναι παρὰ ἓνας ἐκπρόσωπος τοῦ τερά-
στιου ζωϊκοῦ βασιλείου καὶ ἡ μελέτη
τῆς ἀπαιτεῖ τὴν παρόλληλη μελέτη πολ-

λών άλλων ζωικών ειδών. Στην πραγματικότητα, αυτός ο «σταθμός» είναι αληθινό ινστιτούτο φυσιολογίας και ψυχολογίας των ζώων που διευθύνει ο καθηγητής Ρεμύ Σωβέν. Σ' αυτό το ινστιτούτο πραγματοποιείται σήμερα

μίζει την αντίδραση των πουλιών μπροστά σε μια κατεστραμμένη φωλιά; Τίποτα, κατά τα φαινόμενα, εκτός από το «σκοπό» της επίσκεψης. 'Αλλά μια πράξη ή σύνολο πράξεων που αποδίδουν σε ώριμο σκοπό, είναι — χω-

Οι άλεπουδες, τα πονηρότερα ζώα του δάσους, στο νυκτερινό κυνήγι τους...

μια καινούργια επανάσταση στον τομέα της ζωικής ψυχολογίας.

Περί τίνος πρόκειται; Όπως όλες οι μεγάλες ιδέες, πρόκειται για κάτι πολύ απλό. Στο ανώτερο επίπεδο της ζωικής ψυχολογίας, που φωτίστηκε από την αντικειμενική σχολή, βλέπουμε το ζώο παραδομένο στα πολυσύνθετα «τελετουργικά» του ένστικτα. 'Ας υποθέσουμε ότι χαλάμε τη φωλιά ενός χελιδονιού. Το χελιδόνι (προβλέπει ή αντικειμενική σχολή) αν δεν εγκαταλείψει τη χαλασμένη φωλιά του, θα την επισκευάσει. Και για να το κάνει αυτό, θα εκτελέσει μια σειρά κινήσεων που θα έχουν στενή (άλυσιδωτή) εξάρτηση ή μια από την άλλη. Αυτό, λογικά, σημαίνει ότι αν πάρουμε δώδεκα όμοια χελιδόνια που έχουν δώδεκα όμοιες φωλιές και προξενήσουμε δώδεκα δμοιές βλάβες στις φωλιές τους, τα χελιδόνια θα επισκευάσουν όλα τη φωλιά τους κατά τον ίδιο τρόπο.

Ο Ζακ Λεκόντ, ένας μαθητής του Ρεμύ Σωβέν, ανέλαβε να πραγματοποιήσει το πείραμα. Ποιά ήταν το αποτέλεσμα; Οι αντίδρασεις των χελιδονιών ήταν κάθε άλλο παρά ομοιόμορφες. Μερικά από τα χελιδόνια εγκατέλειψαν τη φωλιά τους. 'Αλλα έμειναν στη φωλιά χωρίς να την επιδιορθώσουν. 'Αλλα την επεσκεύασαν μ' ένα κομμάτι δαμβάκι που είχε αφήσει ο πειραματιστής κοντά τους. 'Αλλα την επεσκεύασαν χωρίς να χρησιμοποιήσουν το δαμβάκι.

Έτσι, βλέπουμε πως η επισκευή της φωλιάς γίνεται σε να μην υπάρχει καμιά αυθόρμητη μηχανική ρύθμιση. 'Αλλά τότε, τί είναι εκείνο που ρυθ-

ρಿಸ να παίζουμε με τις λέξεις — μια συμπεριφορά «λογική». Και η λογική συμπεριφορά — πάλι χωρίς να παίζουμε με τις λέξεις — σημαίνει «νοημοσύνη»!

Ο Λεκόντ, άλλωστε, δεν άρκεσθηκε σ' ένα μονάχα πείραμα. Διάλεξε έναν άλλο εκπρόσωπο του ζωικού βασιλείου, που φημίζεται για την πονηριά του: την άραχνη, και ειδικότερα την άραχνη του είδους *Nerplia* της Μαδαγασκάρης.

Ο Ιστός της άραχνης

ΑΥΤΑ τα ζωύφια υφάνουν ιστούς πολύπλοκους. 'Αλλά πώς τους υφάνουν; Με το ένστικτο ή με κάτι περισσότερο από το ένστικτο; Θα

το ίδουμε άμέσως. Ο Λεκόντ προσφέρει στην άραχνη ένα ωραίο ξύλινο πλαίσιο μέσα στο οποίο υφάνει τον ιστό της. 'Αλλά το πλαίσιο αυτό δε μοιάζει με τίποτα που η άραχνη θα μπορούσε να συναντήσει στη φύση. Είναι ένα πλαίσιο με άρθρώσεις που μπορεί ν' αλλάξει σχήμα και να στραφεί γύρω στον άξονά του. Μόλις συμπληρωθεί ο ιστός, ο πειραματιστής αλλάζει το σχήμα του πλαισίου. Η άραχνη εκπλήσσεται. 'Όλα τ' αρχιτεκτονικά δεδομένα έχουν ανατραπεί. Ο ιστός ξεχειλώνει από τη μία μεριά, τεντώνεται από την άλλη, σπάει σε ώρισμένα σημεία. Τώρα είναι η σειρά του πειραματιστή να εκπλαγεί: Μπροστά σ' αυτό το πρωτόφαντο πρόβλημα που καμμία ένστικτώδης μνήμη δεν μπορεί να λύσει, η άραχνη στην άρχη τὰ χάνει. Κατόπιν, αρχίζει να τεντώνει μια κλωστή από δώ, μια κλωστή από κεί, και ακόμα — κάτι που δεν παρατηρήθηκε ποτέ στη φύση — έχει την ευφυΐα να κρεμάσει μια κλωστή από την όροφή του κλουβιού της για ν' ανασηλώσει ολόκληρο τον ιστό που έχει γίνει χαλαρός! Η άραχνη, λοιπόν, μπορεί κι' αυτή ν' αυτοσχεδιάσει, να κάνει κάτι καινούργιο, να ενεργήσει αποβλέποντας σε ώρισμένο σκοπό. Πάνω από τα ένστικτά της κινείται ή μικρή εκείνη φλόγα που θεωρούσαμε αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου, ή νοημοσύνη.

Έχουν γίνει πολλά παρόμοια πειράματα. Τ' αποτελέσματα είναι εκπληκτικά. Πολλοί άνθρωποι, από χρόνια είχαν υποπτευθεί την ύπαρξη κάποιας νοημοσύνης στα ζώα. 'Αλλά για πρώτη φορά ή επιστήμη μας προσφέρει άναμφισβήτητες αποδείξεις. Οι επιτυχίες άλλωστε, της γαλλικής σχολής προχωρούν πέρα από την απόδειξη: 'Ανοίγουν το δρόμο προς μια περιοχή της γνώσεως που, από ώρισμένες πλευρές, έχει κάτι το άνησυχητικό. 'Ως π ο υ μ π ο ρ ε ι ν α φ τ ά σ ε ι τ ο ζ ω ο; Είναι τώρα αποδεδειγμένο πως ώρισμένα ζώα χρησιμοποιούν αληθινές «γλώσσες» για να συνεννοούνται (οι μέλισσες π.χ. και τα μυρμήκια, οι τερμίτες κτλ.) και πολλά ζώα έχουν την ικανότητα της μνήσεως. 'Αν, πάνω απ' όλα αυτά, έχουν και νοημοσύνη, τότε ως πού μπορεί να φτάσουν; Και τί ακριβώς είναι εκείνο που τὰ ξεχωρίζει από τον άνθρωπο;

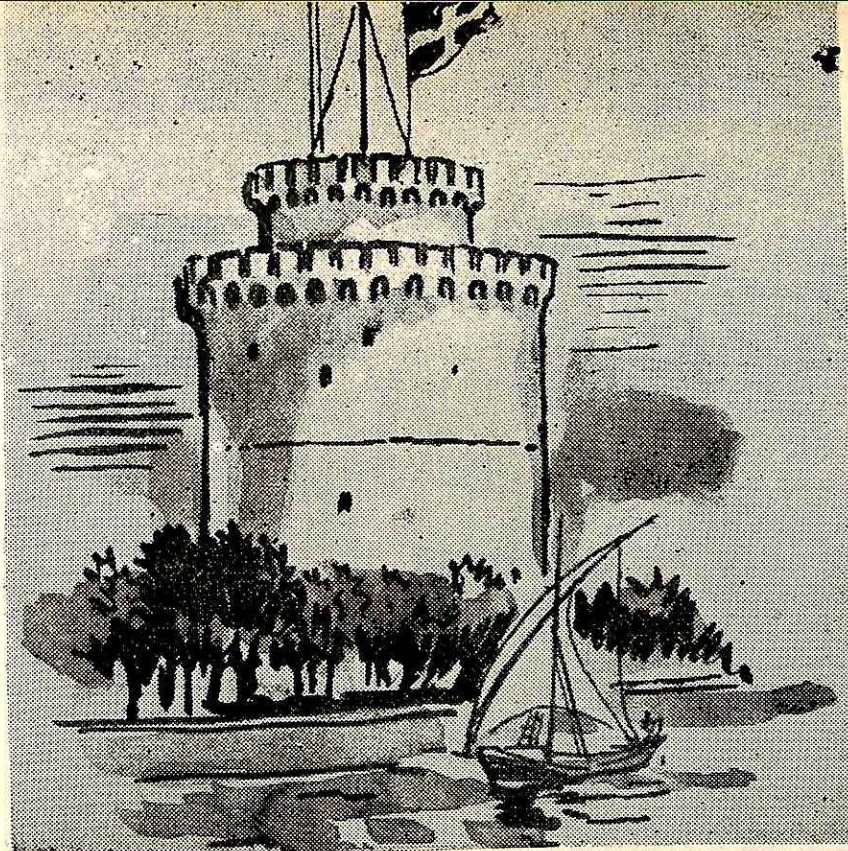
Οι «κατώτεροι άδελφοί» μας αρχίζουν να μάς άνησυχούν. Για πόσον καιρό ακόμα θα μπορούμε να κυττάξουμε με το ίδιο αδιάφορο μάτι το πέταγμα μίας μέλισσας στο φώς του ήλιου;

ΑΙΜΕ ΜΙΧΕΛ

Το «κατευναστικό τουφέκι»

Το «κατευναστικό τουφέκι» χρησιμοποιείται από τους 'Αμερικανούς κτηνοτρόφους για την εξημέρωση των άγριων ταύρων και των αλόγων ή για τη χορήγηση ύγρων φαρμάκων σε άρρωστα ζώα ή για τη σύλληψη των λυσσασμένων σκύλων. Έκσφενδονίζει με πεπιεσμένο αέρα μια υποδερμική σύριγγα με άνασθητικό, που καρφώνεται στο σώμα του ζώου.

Ένας τελειοποιημένος τύπος αυτού του όπλου πρόκειται να χρησιμοποιηθεί τώρα και για τους ανθρώπους. Θα είναι πολύτιμο σε περιπτώσεις έκτακτου ανάγκης για την άνασθητοποίηση έξ άποστάσεως. Π.χ. μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ν' άμβλύνει τους πόνους ενός όρειβάτη τραυματισμένου και παγιδευμένου σε μιά άπρόσιτη περιοχή. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί από την άστυνομία για την τήρηση της τάξεως: Οι άστυνομικοί θα διαθέτουν «κατευναστικά τουφέκια» που θα έκσφενδονίζουν άνασθητικά κατά των ταραχοποιών. Στα ψυχιατρεία, το όπλο θα χρησιμεύσει για τον κατευνασμό των επικινδύνων φρενοβλαβών.

Ο Λευκός Πύργος της Θεσσαλονίκης ταυτίζεται με την πολυκύμαντη ιστορία της συμπτωτεύουσας του έλληνισμού, συμβολίζοντας το ύψηλό φρόνημα και την αγωνιστική δέληση της Β. Ελλάδος

Η Ρωμαϊκή και Βυζαντινή άκμη της Θεσσαλονίκης, της πολιτείας που άπαθανατίζεται κι' ιστορείται με τη θριαμβευτική άψίδα του Γαλερίου, με την θρυλική Έγνατία όδo που ξεκινούσε από το 'Ιλλυρικό Δυρράχιο, διέσχιζε την Μακεδονία, συνέχιζε την ιστορική της πορεία στην πόλη του Θερμαϊκού και κατέληγε στη Βασιλεύουσα του Βυζαντίου.

Ο μαρτυρικός θάνατος κι' οι θαυματουργίες του Μυροβλύτη άγίου που διαφεντεύει την πολιτεία του από την άπειλή των βαρβάρων, την κατακτητική έπιβουλή, το θανατικό και το άδικο αίμα.

Οι θρύλοι κι' οι παραδόσεις για την θαυματουργή επέμβαση του άγίου και το ιστορικό των Βυζαντινών ναών που άφηγούνται την καλλιτεχνική και άρχιτεκτονική έπίδοση 10 Βυζαντινών αιώνων.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η συμπτωτεύουσα της Έλλάδος άποτελεί το μεγαλύτερο Βυζαντινό μας Μουσείο

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Του ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ

ΕΠΙ ένα σχεδόν μήνα, με την ευκαιρία της 25ης Διεθνούς Έκθεσεως της Θεσσαλονίκης, χιλιάδες Έλληνες και ξένοι θα κατακλύσουν την γραφική πολιτεία του Θερμαϊκού με το Βυζαντινό ύφος και τα Μεσαιωνικά χριστιανικά της μνημεία. Πόσοι, όμως, άραγε από τους έπισκέπτες του Λευκού Πύργου θα παρακινήθουν από φιλότεχνο ζήλο και περιγητική περιέργεια να ίδουν από κοντά τα ιστορικά της τείχη, την ιδιόρρυθμη Ροτόντα του Άγίου Γεωργίου, την έπική γλυπτική διακόσμηση της άψιδας του Γαλερίου, τα περίτεχνα μωσάικα και τις τοιχογραφίες των ναών του Άγίου Δημητρίου, της Παναγίας Άχειροποιήτου, της Άγίας Σοφίας, των Δώδεκα Άποστόλων κλπ.

Η σύγχρονη έμπορική και βιομηχανική πολιτεία που άπλώνεται και ξετυλίγεται με μαλακούς κυματισμούς, από τον λόφο του Χορτιάτη μέχρι την θάλασσα του Θερμαϊκού κι' από την περιοχή του Έπταπυργίου μέχρι το μικρό Καραμπουρνού, παρουσιάζει ιδιόμορφη και γοητευτική γραφικότητα με τον συγκερασμό του παλαιού με το σύγχρονο. Τον παλαιό χαρακτήρα της πολιτείας αντιπροσωπεύουν κι' εκ-

φράζουν οι θορινές κι' άνατολικές συνοικίες και τον σύγχρονο παλμό, τὰ νέα της τμήματα, οι νευραλγικές έμπορικές άρτηρίες, που σμίγουν με τη θαυμαστή λεωφόρο της Νίκης και σφύζουν από τον πυρετό της συναλλαγής και της πληθωρικής κίνησης. Κραυμένο λ. χ. στο βάθος άδιεξόδο της παλιάς συνοικίας, κάτω από την Άκρόπολη, δρίσκεται το Καθολικό της Μονής του Λατόμου, μοναδικό και πολύτιμο Βυζαντινό μνημείο του 5ου μ. Χ. αιώνα με άριστουργηματικά ψηφιδωτά, και σε καίριο σημείο της θρυλικής Έγνατίας Όδοι, που πλασιώνουν μοντέρνα οικοδομικά μεγαθήρια, υφάνεται ή θριαμβευτική άψίδα του Γαλερίου με τη γλυπτική περιγραφή των Άνατολικών του τροπαίων.

Η περίφημη Έγνατία όδoς

Η ΕΓΓΝΑΤΙΑ όδoς, άποκορύφωμα της όδοποιητικής τεχνικής των Ρωμαίων, ξεκινούσε από το 'Ιλλυρικό λιμάνι του Δυρραχίου, διέσχιζε την Ήπειρο και Μακεδονία, συνέχιζε την ιστορική της διαδρομή στην πολιτεία-σταυροδρόμι ανάμεσα από την

Ἀνατολή καὶ τὴ Δύση καὶ κατέληγε στὶς ἀκτὲς τοῦ Βοσπόρου. Ὁ Γερμανὸς συγγραφέας Λούντβιχ ἔγραψε τὴν ἐπικολυρική ἱστορία τοῦ Νεῖλου, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὰ χιονισμένα βουνὰ τοῦ Κιλιμάντζαρο γιὰ νὰ διασχίσει σκοτεινὲς ζούγκλες, τροπικὰ ξέφωτα, ἀμολόφους καὶ ἡμέρες κοιλάδες καὶ νὰ χυθεῖ, τελικὰ, στὴν τραγουδημένη Μεσόγειο. Ποιὸς ἄλλος Λούντβιχ θὰ μπορούσε ἀρᾶγε νὰ συνθέσει τὴν ἱστορία, τὸν θρύλο καὶ τὴ μεσαιωνικὴ περιπέτεια τῆς Ἑγνατίας οδοῦ, ποὺ γνώρισε τὸν ὀπλισμὸ καὶ τὸ πέλμα, λαὸν καὶ στρατῶν, βαρβάρων καὶ ληστρικών ὁρδῶν, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ρωμαϊκοῦ μεγαλείου μέχρι τὸ λυκόφως τῆς Βυζαντινῆς Αὐ-

νισμό τῆς ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ σὲ ἀλληλουχία καὶ χαρακτηριστικὴ ἀδιάσπαστη μνημειακὴ ἐνότητα, τὰ κατὰ-λοιπα τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ, πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ πολιτισμοῦ τῶν 10 αἰώνων τῆς Χριστιανικῆς Βυζαντινῆς τῆς ἀκμῆς. Πουθενά, σὲ καμμιὰ πολιτεία τοῦ κόσμου, δὲν ὑπάρχει τόσο πλούσια κι' ἀδιάφορη ἀπὸ τὴν κατὰ-λοιπὰ ἐπιβουλὴ τῶν Καιρῶν, σειρά μνημείων χιλιῶν ἐτῶν.

Τὰ Βυζαντινὰ καὶ μεσαιωνικὰ κατὰ-λοιπα τῆς Θεσσαλονίκης, περιγράφουν τὶς ἀλλεπάλληλες πολεμικὲς τραγωδίες καὶ τὴν ἀνθιστὴ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ἀποκαλύπτουν τὴ θεοκρατικὴ μυστικοπάθεια τῆς πολιτείας τοῦ Μυ-

τόσα χρόνια (τὸ 290 μ.Χ.) ὁ Ρωμαῖος ὑπάτος Μαξιμιανὸς ἔρκοιτο, φανατικὸς ὑποστηρικτὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑθνικῆς λατρείας.

Ὁ Λεόντιος συμμορφώθηκε, ἐδέχθη στὸν τάφο τοῦ ἀγίου ποὺ ἀνάβλυζε, κατὰ τὸν συναξαριστὴ μόχο καὶ μύρο, δίπλα σὲ μικρὸ παρεκκλήσι (ἀνάμεσα στὰ Ρωμαϊκὰ λουτρά καὶ στὸ Στάδιο), θεραπεύθηκε καὶ γιὰ νὰ δείξει πῶς ἐμπρακτὴ τὴν εὐγνωμοσύνη του στὸ θαυματουργὸ Μυροβλύτη ἔκτισε μεγαλοπρεπὴ ναὸ στὴν ἴδια θέση. Ὁ ἐπιβλητικὸς ἐκτοῦτος ναὸς πύρπολῃθη κε τὸ 630 ἢ 634 μ.Χ. κι' ἀμέσως σχεδὸν ξανακτίσθηκε μ' ἐπιβλητικότερη δομικὴ κι' ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεση. Οἱ «κατὰ καιροὺς» κατακτητὲς τῆς πολιτείας, Σαρακηνοί, (904 μ.Χ.) Νορμανδοί (1185), Φράγκοι (1204) καὶ Τούρκοι (1430) λεηλατήσανε τὸν ἀρχαῖο ναὸ, ὥστόσο ἡ ψηφιδωτὴ διακόσμηση τοῦ μνημείου διασώθηκε γιὰ νὰ καταστραφεί στὸ μεγαλύτερὸ τῆς τμήμα ἀπὸ τὴ φοδερὴ πυρκαϊὰ τοῦ 1917 ποὺ μετέβαλε σὲ σωρὸ ἐρείπων τὸ πολύτιμο Βυζαντινὸ μνημεῖο καὶ ρήμαξε μιὰ μεγάλη περιοχὴ τῆς παλιᾶς πολιτείας.

Στὴν κρύπτη μὲ τὰ ψηφιδωτὰ

ΑΠΟ τὸ 1927 ὁ καθηγητὴς Σωτηρίου ἀνέλαβε τὴν ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα τοῦ ἐρειπωμένου ναοῦ, ποὺ ἀναστήλωθηκε τελικὰ ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα Ζάχο κατὰ τὴ δωδεκαετία 1926—1939.

Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα τμήματα τοῦ Ναοῦ, στὸν ὁποῖο ἐνσωματώθηκαν μὲ εἰδικὴ «τεχνικὴ ἀποκαταστάσεως» ὅσα κομμάτια ψηφιδωτῶν διασώθηκαν ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1917, εἶναι ἡ κρύπτη ποὺ ἔχει σχέση καὶ συνδέεται μὲ τὸν χριστιανικὸ θρύλο τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀγίου. Ὁρισμένα ἀπὸ τὰ ψηφιδωτὰ ποὺ γλύτωσαν ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῆς φωτιάς ἱστοροῦν θαυματουργίες τοῦ ἀγίου. Σὲ μιὰ σκηνὴ λ.χ. μιὰ μητέρα μὲ πλατὺ μανδύα ὁδηγεῖ τὸ ἀρρωστὸ τῆς παιδὶ στὸν ἅγιο, ποὺ περιμένει σὲ στάση δεητικῆς προσευχῆς.

Σὲ ἄλλο ψηφιδωτὸ, ὁ πολιοῦχος προστατεύει δυὸ μικρὰ παιδιά καὶ σὲ ἄλλο παριστάνεται ἀνάμεσα σὲ κληρικὸ καὶ λαϊκὰ, τοὺς ὁποῖους ἀγκαλιάζει μὲ στοργικὴ τρυφερότητα. Οἱ ἀρχαιολόγοι πιστεύουν ὅτι ὁ ἱεράρχης εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης, ποὺ ἀνακαίνισε τὸ ναὸ κατὰ τὸν 7ο μ. Χ. αἶωνα κι' ὁ λαϊκὸς ἑπαρχὸς Λεόντιος ποὺ θεραπεύθηκε ἀπὸ τὸ Μυροβλύτη καὶ γιὰ λόγους εὐγνωμοσύνης ἔκτισε τὸ ναὸ του. Στὸ ἐξάισιο αὐτὸ ψηφιδωτὸ τοῦ 6ου αἰῶνα ὁ ἅγιος παριστάνεται μὲ ἐφηβικὴ ἰδανικὴ μορφή ποδῆρη χιτῶνα καὶ οὐράνιο βλέμμα, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸν κτήτορα καὶ τὸν ἀνακαίνιστὴ τοῦ ναοῦ, ποὺ εἰκονογραφοῦνται μὲ ρεαλιστικὴ παραστατικότησα καὶ ταπεινὴ ἐκφραση κατανυκτικοῦ σεβασμοῦ.

Στὴν ἀρένα μὲ τοὺς παλαιστῆς

Ο ΑἴΓΙΟΣ Δημήτριος, σύμφωνα μὲ τὸ Συναξάρι τοῦ Κωνσταντίνου Δουκάκι (1830—1908) ποὺ ἔγραψε δωδεκάτομο συναξαριστὴ στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του Καλαμάτα, ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ τὸν Ρωμαῖο ὑπάτο Μαξιμιανὸ

Δούκας καὶ στρατιωτικὸς ἑπαρχὸς τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Ὁ Μαξιμιανὸς, γυρνώντας στὴ Θεσσαλονικὴ τὸ 290 ἀπὸ νικηφόρα ἐκστρατεία τοῦ ἐναντίον τῶν ἀγρίων νομαδικῶν φυλῶν τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Σαυροματῶν, ἀκούσε κατὰπληκτος ἀπὸ τοὺς σπιούλους τοῦ ὅτι ὁ ἐμπιστος ἀνθρωπὸς του, ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Μακεδονίας ἔγινε προσήλυτος στὴν καινούργια θρησκεία τοῦ Σταυρωμένου Χριστοῦ κι' ὅτι περιφρονεῖ τὴ θρησκεία τοῦ ἐπισήμου κράτους καὶ τῶν προγόνων του. Ὁ Μαξιμιανὸς ἐμβρόντητος γιὰ τὸ ἀπροσδόκητο νέο, κάλεσε κοντὰ τὸν ἅγιο καὶ τὸν ρώτησε, ἂν εἶναι ἀληθινὲς καὶ σωστὲς οἱ κατηγορίες. Ὁ ἅγιος, ἀψήφοντας τὴν ὀργὴ τοῦ Ρωμαίου ὑπάτου, τοῦ εἶπε: «Βασιλεῦ, ἐγὼ τὴν μεγαλειότητά σου μὲν τιμῶ ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ὅστις εἶναι Βασιλεὺς ὅλου τοῦ κόσμου, κείνον τιμῶ περισσότερο». Ὁ Μαξιμιανὸς ἀφρίζοντας ἀπὸ θυμὸ διέταξε νὰ φυλακίσουν τὸν ἅγιο καὶ γιὰ νὰ δώσει πανηγυρικὸ θέαμα στὸν λαό, ὠργάνωσε στὸ Στάδιο τῆς Θεσσαλονίκης θηριομαχίες καὶ ἀγῶνες παλαιστῶν καὶ μονομάχων κατὰ τὸ ρωμαϊκὸ σύστημα. Ἀνάμεσα στοὺς κυκλώπειους παλαιστῆς τῆς ἀγωνιστικῆς ἀρένας ἦταν κι' ὁ ἀνίκητος Λυαῖος, λυσσασμένον θηριὸ κι' ἀκαταμάχητος ταῦρος σὲ ἀντοχή, κι' ἀτσαλένιος δύναμη.

Παλεύοντας στὴν ἀρένα ὁ θηριώδης ἐκτοῦτος Λυαῖος σκότωσε τρεῖς ἀντιπάλους του. Τὸ αἷμα τῶν νεκρῶν ἔβρεχε τὴν ἄμμο τῆς ἀρένας κι' ἀπ' ὅλο τὸ ἀμφιθέατρο ἀντηχοῦσε ἡ κραυγὴ κι' ἡ δοξαστικὴ ἐπευφημία τοῦ ματωμένου θριάμβου του. Ὁ βασιλεὺς Μαξιμιανὸς πανηγυρίζε τὸ τρόπαιο τοῦ κυκλωπικοῦ Λυαίου, ὅποτε παρουσιάστηκε μπροστὰ του κάποιος ντελικάτος εὐγενὴς νέος, μὲ σπαθῆτο κορμὶ καὶ τοῦ ζήτησε ν' ἀντιμετωπίσει τὸν ἀδόμαστο νικητὴ. Ὁ Μαξιμιανὸς τὸν ἀπέτρεψε ἀπὸ τὸν βέλαιο θάνατο, μὰ ὁ νέος ποὺ ἦταν ἐγκάρδιος φίλος τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, Νέστορας, ἐπέμενε ν' ἀντιμετωπίσει τὸν ἀνθρώπινο θηριὸ μὲ τοὺς ἀτσαλένιους μῦνες.

Τελικὰ, ὁ Μαξιμιανὸς δέχθηκε κι' ὁ Νέστορας, κρατώντας στὸ τολμηρὸ του χερὶ γυμνὸ τὸ ἐγχειρίδιο, κατέβηκε στὴν ἀρένα. Ὁ Λυαῖος, βουτηγμένος στὸ αἷμα, τὸν ἀνένισε μὲ σαρκαστικὴ περιφρόνηση. Ὡστόσο ὁ ντελικάτος Νέστορας, Βυζαντινὸς Δαυὶδ, μπροστὰ στὸν Ρωμαῖο Γολιάθ, προχώρησε ἀποφασιστικὰ ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του. Ὁ λαὸς στὶς κερκίδες κρατοῦσε τὴν ἀναπνοὴ του ἀπὸ ἀγωνία καὶ δέος. Ὁ Λυαῖος μὲ βρυχηθμὸ θηριοῦ σαλτάρησε φοδερὸς κι' ἀχαλίντως κραδαίνοντας τὸ τεράστιο ρόπαλό του, ἔτοιμος νὰ συντρίψει τὸ κεφάλι τοῦ τολμηροῦ ἀντιπάλου. Ὁ Νέστορας, μ' ἐλαφρότατο πήδημα ζαρκαδιοῦ, δρόθηκε λοξὰ στὸ πλευρὸ τοῦ Λυαίου. Τὸ ἐγχειρίδιό του βυθίστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ λαμπρὸ τοῦ θηριοῦ. Ὁ Λυαῖος, βόγώντας ἀπὸ τὸν πόνο, σαλτάρησε ξανά μὲ ἀφρομαχητὸ λύσσης κρατώντας τὸ ρόπαλο. Ὁ Νέστορας μ' ἐλαφρὰ καὶ περίτεχνα σάλτα μακέλεψε ὁλοένα τὸν βαρὺ καὶ δυσκίνητο ἀντίπαλο. Μὲ δεκαπέντε ἐπιθέσεις του, κάρφωσε δεκαπέντε φορὲς τὸ ἐγχειρίδιό του στὸ λαμπρὸ καὶ στὸ στήθος τοῦ ἀγκοισμένου θηριοῦ. Τὸ ρόπαλο τοῦ θανάτου ἔπρεπε ἀπὸ τὰ μυῶδη τριχωτὰ χέρια τοῦ Λυ-

Ἀποψη τῆς παραλιακῆς λεωφόρου τῆς Νίκης

αίου κι' ὁ ἀνίκητος Ρωμαῖος παλαιστής μὲ τρομερὸ βόγγητο καὶ μὲ ρόγχο, πλημμυρισμένος στὸ αἷμα τοῦ ξεψύχησε στὴν ἀρένα.

Ὁ μαρτυρικός θάνατος

Ο ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΣ κατὰπληκτος γιὰ τὸ ἀπροσδόκητο τέλος τῆς ἀνίστης αὐτῆς μονομαχίας, ρώτησε νὰ μᾶθει τὸ μυστικὸ τοῦ θριάμβου τοῦ Νέστορα κι' οἱ σπιούνοι προθυμοποιήθηκαν νὰ τὸ ἀποκαλύψουν. «Ὁ Νέστορας νίκησε τὸν Λυαῖο, γιὰ τὸν εὐλόγησε στὴ φυλακὴ του ὁ Ἅγιος Δημήτριος». Ὁ Μαξιμιανὸς, ἀσυγκράτητος πιά ἀπὸ τὴν ὀργή, διέταξε τὸν δῆμο Μαρκανὸ νὰ θανατώσει τὸν Νέστορα καὶ νὰ ἐκτελέσει στὴ φυλακὴ του μὲ λοχισμοὺς τὸν Ἅγιο Δημήτριο.

Ὁ συναξαριστὴς Δουκάκης περιγράφει ὡς ἔξης τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Ἀγίου Δημητρίου:

«Ἐπῆγαν, λοιπόν, οἱ στρατιῶται καὶ ἐλόγχευσαν αὐτὸν μὲ τὰς λόγχας τῶν εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἡ πρώτη δὲ λόγχησις τὴν ὁποῖαν ἔδωκαν εἰς αὐτὸν ἦταν εἰς τὴν δεξιάν του πλευράν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ὅπου ἐλόγχευσαν καὶ τὸν Χριστόν, ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, διότι ὁ ἅγιος ἄμα εἶδεν αὐτοὺς ὕψους μόνος τοῦ τῆς δεξιᾶς του χεῖρας διὰ τὸν λόγον χεύσασιν. Φίλος δὲ τῆς τοῦ ἀγίου, Λούππος ὀνομαζόμενος, παριστάμενος εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξέβαλε τὸν δακτύλιον τοῦ ἀγίου ἀπὸ τῶν δεξιῶν του δακτύλων καὶ ἐπῆρε καὶ τὸ μαυδῆλιον καὶ τὸ ἐπανωφόριόν του ἐκ τῶν ὤμων του καὶ τὰ ἔβαλεν εἰς τὸ αἷμα του, καὶ δι' αὐτὸν ἐποίησε θαύματα πολλά. Ἀρρώστεις ἰάτρυνε καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους δαιμονιζομένους καὶ πάσχοντας ἀπὸ πάσαν ἀσθένειαν ἐθεράπευεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἄμα τὸ ἔμα-

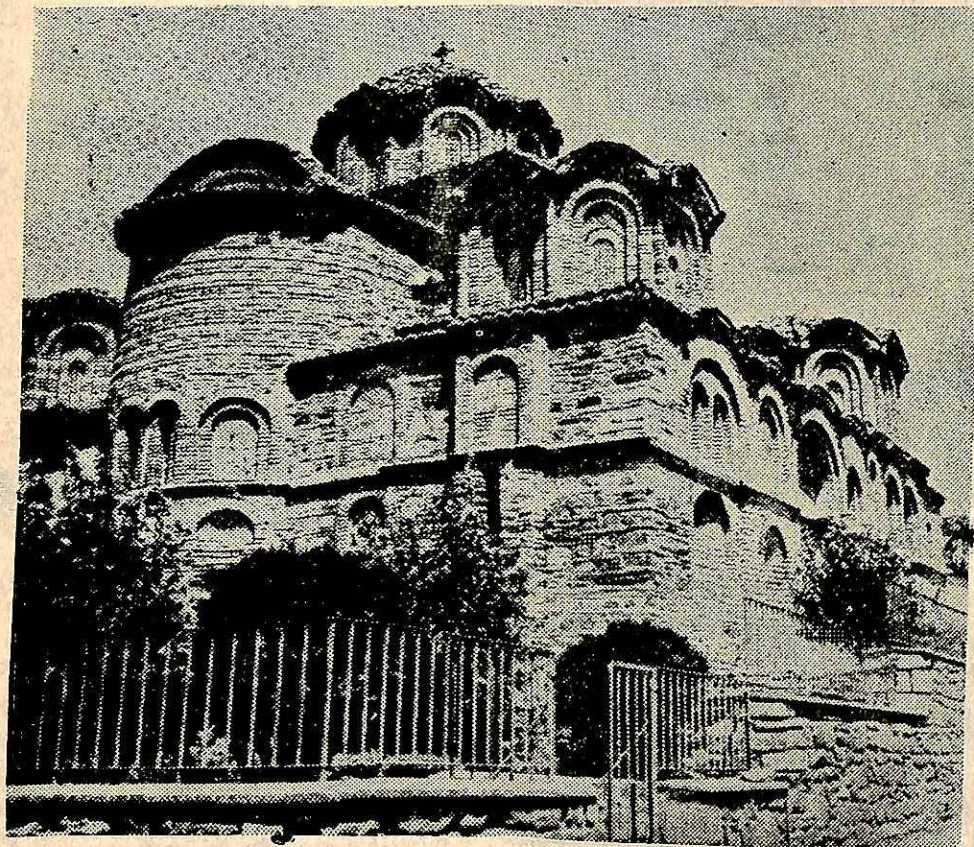
θεν ἀπέστειλε στρατιώτας καὶ ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν εἰς τόπον τινα λεγόμενον Τριβουνάλιον...».

Ὁ ψαλμωδὸς τοῦ Βυζαντινοῦ ὕμνησε τὸν Ἅγιο Δημήτριο στὴν περίπτωσιν αὐτὴ μὲ τὸ τροπάρι ποὺ ἀρχίζει «Ὡς οὐν Λυαῖοι καθέλεις τὴν ἐπαρσιν, ἐν τῷ Σταδίῳ θαρρύνεις τὸν Νέστορα, τροπάρι ποὺ ψέλνεται στὸν ἑσπερινὸ τῆς γιορτῆς τοῦ Μυροβλύτη ἀγίου στὶς 26 τοῦ Ὀκτωβρίου σ' ὅλες τὶς ὁρθόδοξες ἐκκλησίες.

Ὁ πολεμάρχος ἅγιος

ΜΑΣ ἔρθουμε καὶ στοὺς χριστιανικοὺς θρύλους γύρω ἀπὸ τὴν ἐργετικὴ παρουσία τοῦ ἀγίου στὴ θεοφρονητὴ πολιτεία του. Ὅταν τὸ 583 μ. Χ. οἱ Ἀβάροι πολιορκήσαν τὴ Θεσσαλονικὴ μὲ πολυάριθμο φουσατὸ πετύχανε κάποτε τὴν αὐγὴ νὰ σκαρφαλώσουν στὰ Τείχη, ὅποτε οἱ Βυζαντινοὶ στρατιῶτες πανικοβλήθηκαν. Μὰ ὁ ἅγιος ποὺ ἀγρυπνοῦσε, σπειροῦνσε τὸ ἄσπρὸ του ἄλογο καὶ χύθηκε σὰν ἀστραπὴ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων ποὺ τυφλώθηκαν ἀπὸ τὴν αἰφνίδια λάμψη καὶ γκρεμιστάστηκαν ἀπὸ τὰ τείχη. Οἱ πανικοβλήται σ' ἀναμεταξύ ἀναθάρρησαν καί, καθὼς εἶδαν τὴν οὐράννια σκία τοῦ στρατηλάτη ἀγίου, κινήγησαν τὸν τρομαγμένον ἔχθρὸ μέχρι τὸν κάμπο.

Δεύτερος θρύλος ἀφηγεῖται ὅτι στὴν πρώτη πολιάρκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Σλάβους ἔτυχε νὰ κοιμούνται οἱ φύλακες κι' οἱ φρουροὶ στὶς ἐπάλξεις, ὅποτε ὁ ἐχθρὸς πέτυχε αἰφνιδιασμοῦ κι' ἐτοιμαζόταν νὰ εἰσβάλει στὴν πολιτεία. Στὴν κρίσιμη ἐποχὴ στιγμὴ ὁ ἅγιος σηκώθηκε ἀπὸ τὸν τάφο του, φόρεσε τὴν πολιτικὴ του στολή, σήμανε συναγερμὸ καὶ μὴκρὴ μπροστὰ, ἀνεμίζοντας σὰν ἀστραπὴ τὴ φοβερὴ του ρομφαία. Ὁ ἐχθρὸς, θαμπωμένος καὶ

Ὁ Ναὸς τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης, ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα βυζαντινὰ θρησκευτικὰ κτίσματα τῆς Θεσσαλονίκης, μὲ περίτεχνη διακόσμηση κεραμοπλαστικής καὶ τοξοειδῶν διολόβων καὶ τριλόβων παραθύρων μὲ ἀψιδωτὸ πλαίσιο.

τοκρατορίας; Ἀπὸ τὴν δόδ αὐτὴ, μνημεῖο καὶ λείψανο, διαβῆκαν οἱ χαλκοντυμένες ρωμαϊκὲς λεγεῶνες κι' οἱ φραγκικὲς παιονλίες, τὰ πολεμικὰ ἄλογα τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν, τὰ πολυχρώμα λεφούσια τῶν Σλαύων, τὰ τουρκικὰ μπαϊράκια, τὰ ἱπποτικά φλάμπουρα. Ἡ ἀψίδα τοῦ Γαλερίου, θριαμβευτικὸ τρόπαιο, ποὺ ὑψώθηκε ἀπὸ τὴν πολιτεία τοῦ Θερμαϊκοῦ σ' ἀνάμνηση τῶν ἀλλεπάλληλων τροπαίων τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορα Γαλερίου (300 μ.Χ.) στὴν Ἀνατολή, ἀφυπνίζει, μὲ τὰ λείψανα τῶν δυὸ τόξων καὶ τὸν ἀναγλυφικὸ τους διάκοσμο, τὴν ἱστορία καὶ τὴν περιπέτεια τῆς Ἑγνατίας οδοῦ τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ πολιοῦχος ἅγιος

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ πολιτεία τοῦ Θερμαϊκοῦ, συμπτωρεῖται καὶ ἑθνικὸ προπύργιο τοῦ Ἀκριτικοῦ Βορρά, παρ' ὅλο τὸ συμβατικὸ μοντερ-

ροβλύτη Ἀγίου καὶ εἰκονογραφοῦν τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς ἐπίδοση, «διὰ μέσου τῶν αἰώνων». Κυριαρχικὴ τῆς μορφῆς τῆς βυζαντινῆς τῆς ἀτμόσφαιρα εἶναι ἡ ἰδεατὴ παρουσία τοῦ πολιοῦχοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τοῦ καθολάρη, ἀγίου ποὺ φρουρεῖ μὲ σκουτάρη καὶ δόρυ τὴν πολιτεία του, ἀπὸ τὴν ἐχθρικὴ εἰσβολὴ καὶ τὴν κατακτητικὴ δουλεία. Ὁ πολιοῦχος ἅγιος ἱστορεῖται μὲ ἀκτινοβόλα πολυχρωμικὰ ψηφιδωτὰ σὲ σκηνὲς θαυματουργίας του στὴν ὁμάριμη Βασιλική, ποὺ κτίστηκε ἀπὸ τὸν ἑπαρχὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ Λεόντιο 412—413 μ. Χ. γιὰ λόγους εὐγνωμοσύνης στὸν οἰκτιρμὸ τοῦ ἀγίου. Τὸ Συναξάρι ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Βυζαντινὸς ἐκτοῦτος ἑπαρχος, περιόδεύοντας τὴν Μακεδονία, «προσεβλήθη» ἀπὸ ἡμιπληγία κι' ἀπόμεινε παράλυτος.

Μιὰ χριστιανὴ τῆς Θεσσαλονίκης τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ σύστησε νὰ δεηθεῖ στὸν τάφο τοῦ ἀγίου ποὺ θανάτωσε πρὶν 100

πανικόβλητος, χύθηκε σ' έπονειδιστή φυγή κι' έτσι ξανά ή πολιτεία γλύτωσε από τήν έπιδρομή τους. Στη δεύτερη πάλι πολιορκία τής Θεσσαλονίκης από τούς Σλάβους, ό κόσμος άρχισε νά πεινάει κι' ή δυστυχία θρονούσε τά σπύτια τών φτωχών και τών πλουσίων. 'Ο άγιος, πολιούχος και προστάτης τής άγαπημένης του πολιτείας σηκώθηκε άπό τόν μοσχοβολημένο του τάφο, διάθηκε πεζός τήν πλατεία θάλασσα του Θερμαϊκού και του Βορείου Αιγαίου κι' έφθασε στά σιτοφόρα λιμάνια του Εύξεινου. 'Εκεί, μέ τήν άγγελική προσταγή του, «έπεστράτευσε» τά Βυζαντινά καράβια, φιλοτίμησε τά άνεργα τσούρμα που μπεκρόπιναν στά καπηλιά, φόρτωσε στ' άμπάρια σιτάρια κι' άλλα τρόφιμα κι' ώδήγησε τελικά τά βυζαντινά πλεούμενα στό λιμάνι του Θερμαϊκού. 'Ενας άλλος θρύλος, λέει, πώς ό άγιος, όταν τό 1217 ό τσάρος τών Βουλγάρων Σκυλογιάννης άπέλυσε μέ καταστροφή και αίμα τή Θεσσαλονίκη, γλύστρησε στη σπηλή του και

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - σταυροδρόμι άνάμεσα άπό άνατολή και δύση, νευραλγικό έμπορικό και διαμετακομιστικό κέντρο του βαλκανικού χώρου και άξονας σε κάθε πνευματική, καλλιτεχνική και πολιτιστική κίνηση στη Μακεδονική 'Ελλάδα, ιδρύθηκε τό 315 π. Χ. άπό τό ' Μακεδόνα στρατηγό Κάσσανδρο που έδωσε στην πολιτεία τ' όνομα τής γυναίκας του Θεσσαλονίκης, αδελφής του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου. Μέ τή ρωμαϊκή κατάκτηση τής πολιτείας (146 π.Χ.) άρχίζει ή μεγάλη περίοδο τής άκμής και τής ευημερίας της. Προικίζεται μέ ιδιαίτερα προνόμια, συγκεντρώνει πνευματικά και καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα, και γίνεται τό σημαντικότερο έμποροναυτικό και στρατιωτικό κέντρο για τούς Ρωμαίους, που, επιδιώκουν νά κατακτήσουν τήν 'Ανατολή και προωθούνται όλοένα άπό τήν 'Αδριατική προς τό Βόσπορο και τά Μικρασιατικά παράλια. 'Η Θεσσαλονίκη, κάτω άπό τόν

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Παύλος κι' ό 'Αγιος Δημήτριος θεμελιώνουν τήν χριστιανική Θεσσαλονίκη, που θα γίνει μέ τό πέρασμα τών αιώνων, τό καμάρι και τό καύχημα τών βυζαντινών αυτοκρατόρων και τών τιτλούχων τής μεσαιωνικής αυτοκρατορίας. 'Ο 'Απόστολος Παύλος άποθανατίζει τήν πολιτεία στά θρησκευτικά κείμενα μέ τις δυό έπιστολές του «προς Θεσσαλονικείς» κι' ό Μυροβλύτης άγιος τή διαποτίζει μέ τό μύρο τής χριστιανικής ευλαβείας και τή δόξα τής θαυματουργικής άγρυπνίας του. 'Από τόν 4ον αιώνα βυζαντινή φρουρά και σιδεροθεμελιώτα τείχη προστατεύουν τήν πολιτεία από τις έχθρικές επιδρομές που είναι μοιραίες για τόν πλούτο, τήν πολιτιστική άκμή και τούς καλλιτεχνικούς θησαυρούς της.

Οι ιστορικές της σελίδες, άπό τόν 16ο μέχρι τό 15ο αιώνα, άναφέρουν άπαντες έπιδρομές βαρβάρων που «έποφθαλμιούν» νά κατακτήσουν τήν συμπτωτεύουσα του ιερού Βυζαντίου. Οι 'Αβάρες και οι Σλαύοι τήν άπειλούν τόν 6ο και 7ο αιώνα, οι Σαρακηνοί τή λεηλατούν τό 904, οι Νορμανδοί τό 1185 μ. Χ., οι Τούρκοι τό τό 1430 μ. Χ. 'Ανάμεσα στό δέκατο και ένδέκατο αιώνα ή Θεσσαλονίκη αντιμετωπίζει τήν άπειλή τών Βουλγάρων και Σέρβων, για νά περάσει, τελικά, κάτω άπό τήν τουρκική κυριαρχία, 23 χρόνια προτού ξεψυχήσει ή πολιτεία του Βοσπόρου στην τραγική ύψη του Ρωμανού, μέ τόν τελευταίο της αυτοκράτορα, Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. 'Ωστόσο, άπό τόν 5ο μέχρι τό 15ο αιώνα ή πολιτεία άπολαμβάνει τά αγαθά τής γεωγραφικής της θέσεως και τής βυζαντινής της άκμής, και άκτινοβολεί μέ τήν αίγλη τής πνευματικής της επιδόσεως. 'Ο σχολιαστής τών αρχαίων κειμένων μητροπολίτης Ευστάθιος, ό Λουκιανός, ό Μεθόδιος κι' ό Κύριλλος — οι μεταφραστές τών διδλικών κειμένων στη Σλαυική, — ό Γρηγόριος Παλαμάς κλπ., έρμηνεύουν τήν πνευματική βυζαντινή άνθοφορία τής πόλεως που συνεχίζει και σήμερα τήν πολιτιστική και πνευματική της παράδοση. Οι κληρικοί και οι λόγιοι, οι ύμνωδοί και οι καλλιτέχναι, οίκοδόμοι και μωσαίσται τής βυζαντινής Θεσσαλονίκης είναι οι φορείς του χριστιανικού πνεύματος που είναι σε θέση νά ιστορήσει τούς ναούς μέ τήν πολυχρωμική γοητεία τών ψηφιδωτών και τά τέμπλα μέ τις άγιογραφικές συνθέσεις, που θεωρούνται κι' αξιολογούνται στην έποχή μας σαν μοναδικά και άνεπανάληπτα άριστουργήματα τέχνης.

Η σημερινή της άκμή

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ και καλλιτεχνική παράδοση τής Θεσσαλονίκης συνεχίζεται και σήμερα μέ ζωρότατη κίνηση και παλμό που προσιωνίζει λαμπρό πνευματικό μέλλον για τήν πολιτεία, προπύργιο και ιστορικό προμαχώνα του Μακεδονικού Βορρά. Τό 'Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, που ιδρύθηκε τό 1925 κι' άρχισε νά λειτουργεί άπό τόν έπόμενο χρόνο, είναι ή έπιστημονική και πνευματική κυβέλη τής γραφικής πολιτείας που κομαρώνει μέ τή ραγδαία έκπολιτιστική της εξέλιξη ή 'Ανατολή και ή Δύση. Παράλληλα, διακεκριμένοι λογοτέχνες, κριτικοί, καλλιτέχνες, άνθρωποι τών γραμμάτων, ύποδουλίζουν και παρακινούν όλοένα τά πνευματικά και καλλιτεχνικά ενδιαφέ-

ροντα τής συμπτωτεύουσας, κυκλοφορούν αξιόλογες ήμερήσιες έφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά, οργανώνουν έκθέσεις διαλέξεις, συναυλίες κλπ. Εφαμίλλες και ισάξιες μέ τις αθηναϊκές σε προβολή και σε πρόγραμμα.

Τά Βυζαντινά μνημεία

ΤΑ βυζαντινά μνημεία τής Θεσσαλονίκης, όπως σημειώσαμε, είναι μοναδικά στον κόσμο. Μέ τήν άδιάσπαστη αλληλουχία και καλλιτεχνική των ένόθητα, άφηγοούνται τήν ιστορική εξέλιξη τής αρχιτεκτονικής του μωσαϊκού και τής τοιχογραφίας άπό τόν 5ον αιώνα μέχρι τήν άλωση. 'Η Ροτόντα του 'Αγίου Γεωργίου, ρωμαϊκό μνημείο που μετατράπηκε τό 400 μ. Χ. σε Μητρόπολη, καταπλήσσει μέ τό γιγάντιο θόλο της (διαμέτρου 24,5 μέτρων) και τ' άριστουργηματικά κατάλοιπα του ψηφιδωτού διακόσμου της. Οι δυό παλαιοχριστιανικές Βασιλικές του 'Αγίου Δημητρίου και τής 'Αχειροποιήτου είναι μοναδικά μνημεία τής αρχιτεκτονικής, που επιδιώκει κατά τούς πρώτους αιώνες τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας νά έντυπωσιάσει μέ τό επιβλητικό μεγαλείο της και τή φαντασμαγορική ψηφιδωτή διακόσμηση και άπλώνει τά εικαστικά της δημιουργήματα σε θόλους, καμάρες τών τόξων, σε πεσσούς κι' έσωραχία τόξων.

Η άχειροποίητη

Η ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΗ είναι ή καλύτερα διατηρημένη τρικλιτη παλαιοχριστιανική Βασιλική στην 'Ανατολή. Οι άράβδωτοι κίονές της, μέ τά Θεοδοσιανά κιονόκρανα, ό ψηφιδωτός της διακόσμος και τό φωτολουσμένο έσωτερικό της δημιουργούν κατανυκτική έντύπωση και θρησκευτικό θάμπος. 'Ο ναός τής 'Αγίας Σοφίας, σταυροειδής μέ τρούλλο, είναι χαρακτηριστικό μνημείο του 8ου αιώνα μέ τή γιγάντια σύνθεση τής 'Αναλήψεως στον ούράνιο θόλο της. Τό θέμα τής παραστάσεως αυτής είναι ή 'Ανάληψη του Χριστού, ό οποίος μέ συνοδεία Χερουβικών Δυνάμεων, άνεβαίνει στους ούρανούς, ενώ οι μαθηταί του έκστατικοί παρακολουθούν τό έκπαγλο θαύμα. 'Ο Χριστός καθισμένος σε δοξαστική σφαίρα, έπάνω σε πολύχρωμο τόξο, ύποβάλλει σε δεητικούς ρεβασμούς και θαμπώνει μέ τό ψηφιδωτό μεγαλείο του. Στη μέση τών μαθητών, στην άνατολική πλευρά, ή Θεοτόκος πλαισιωμένη άπό άγγέλους στέκει δλόρθη σαν θεϊκό κυπαρίσσι, σε στάση δεητικής προσευχής μέ άπλωμένα τά χέρια στο άπειρο.

Αλλα Βυζαντινά κτίσματα

ΜΗΜΕΙΟ του ένδεκάτου αιώνα είναι ό ναός τής Παναγίας τών Χαλκείων (1044). 'Η ψηφιδωτή του διακόσμηση ιστορεί τήν 'Ανάληψη του Προφήτη στον τρούλλο, τή Θεοτόκο μέ τις άρχαγγελικές της δυνάμεις στο ιερό, τήν «Δευτέρα Παρουσία» στο νάρθηκα κλπ.

Κατά τήν έποχή τών Παλαιολόγων, όταν ή Θεσσαλονίκη δλοκληρώνει τήν πνευματική και καλλιτεχνική της ύπόσταση και πετυχαίνει νά γίνει αυτόνομο και διαβαλκανικό κέντρο τεχνι-

κής, καλλιτεχνικής και έπιστημονικής άνατάσεως. Κτίζονται στην πολιτεία σταυροειδείς ναοί μ' ένα πρόσθετο κλίτος, που περιζώνει τό ναό κι' από τις τρεις πλευρές του, μέ πλουσιώτατη έξωτερική κεραμοπλαστική διακόσμηση. Στη σειρά αυτή άνήκουν ή πεντάτρουλλη 'Αγία Αίκατερίνη (τέλη 13ου αιώνα) μέ λείψανα τοιχογραφιών, ό 'Αγιος Παντελεήμονας (τέλη του 13ου αιώνα) μέ 2 τρούλλους, οι 'Αγιοι 'Απόστολοι (άρχες του 14ου αιώνα) μέ τοιχογραφίες και ψηφιδωτά τής ιδίας εποχής κλπ.

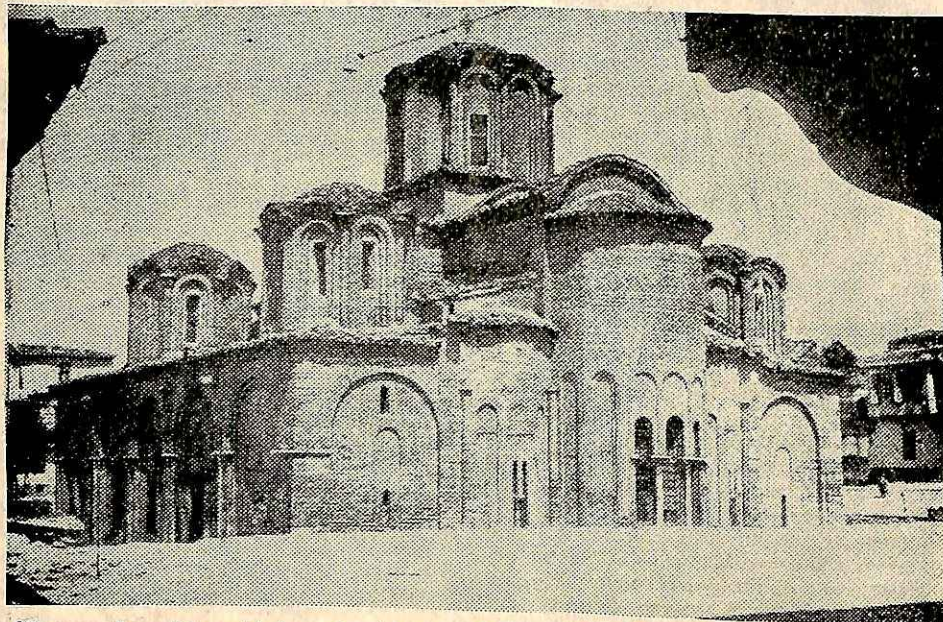
Τά ψηφιδωτά του ναού τών 'Αγίων 'Αποστόλων όπου κορυφώνεται ή τέχνη τής διαρρυθμίσεως του χώρου και ή τεχνολογία τής διακοσμήσεως χωρίζονται σε 2 ζώνες. Στη κατώτερη ίστο ρούνται οι στρατιωτικοί άγιοι, ό 'Αγιος Ευστάθιος, ό 'Αγιος Μερκούριος, ό 'Αγιος Θεόδωρος κλπ., και στην άνωτε-

λαγχολικό λυκόφως τής Μεσαιωνικής Αυτοκρατορίας.

Η άναστήλωση τών μνημείων

ΚΑΤΑ τά τελευταία χρόνια γίνεται έντατική προσπάθεια άπό τόν έφορο Βυζαντινών 'Αρχαιοτήτων κ. Στυλιανό Πελεκανίδη, και τούς καθηγητές 'Αν. 'Ορλάνδο, 'Αντ. Ευγγόπουλο, Γ. Σωτηρίου για τήν άποκατάσταση κι' άναστήλωση τών μοναδικών αυτών μνημείων, που δικαιολογούν τή φήμη και τήν παράδοση ότι ή Θεσσαλονίκη είναι μοναδικό Βυζαντινό Μουσείο και Βυζαντινή Πινακοθήκη στον κόσμο.

Ο κ. Πελεκανίδης λ.χ. κατά τά τελευταία χρόνια άρχισε τήν άναστήλωση του ναού τής 'Αγίας Αίκατερίνης που διασώζει τοιχογραφίες μέ αυστη-

Ο πεντάτρουλλος Ναός τών 'Αγίων 'Αποστόλων Θεσσαλονίκης (κτίσμα του 14ου αιώνα).

τόν σκότωσε μέ τήν άνίκητη λόγχη του. 'Ο θάνατος του Σκυλογιάννη έγινε άφορμή νά λυθεί ή πολιορκία κι' ό λαός τής Θεσσαλονίκης, που πίστεψε στο θρησκευτικό θρόλο, δοξολόγησε τόν προστάτη του μέ πανηγυρική λιτανεία. Τέλος, οι 'Ελληνες φαντάροι στη μάχη τών Γιαννιτσών, λίγα χιλιόμετρα μπροστά στη Μακεδονική πρωτεύουσα άρκίζοντας ότι είδαν τόν τροπαιοφόρο άγιο, καβάλλα στο άσπρο του άτι, νά κυνηγάει τό φεοφόρο έχθρό και νά δείχνει στην έλληνική στρατιά τή Θεσσαλονίκη που κατελήφθη σαν άπό θαύμα άνήμερα τής γιορτής του άγίου στις 26 του 'Οκτώβρη 1912. Τά θαύματα του 'Αγίου Δημητρίου, σύμφωνα μέ τή μυθολογική φαντασία τών έλληνικού λαού, είναι άπειράριθμα. Στη Θεσσαλονίκη λατρεύονταν σαν Θεός κι' άρκίζονταν στ' όνομά του άκόμη κι' οι ξένοι άλλόφυλοι κι' αλλόθρησκοι. Και σήμερα άκόμη είναι διάχυτη παντού ή λατρεία του άγίου που φρουρεί τήν ιερή πολιτεία του και τή διαφεντένη άπό στεριάς και πελάου άπό κάθε άπειλητική έπιδρομή, θανατικό, θεομηνία και άπό άδικο αίμα.

καλόβολο άστερισμό τής ρωμαϊκής της μοίρας, τιμά τό ' Μαξιμιλιανό Γαλέριο, μέ τήν τοξοειδή άψίδα, που άφηγείται μέ τά έπικά της άνόγλυφα τούς θριάμβους τών στην 'Ανατολή, φιλοξενεί ή γεμόνες, στρατηγούς και πατρικίους, οργανώνει γιορτές, γυμνικούς και λοιπούς αγώνες μονομάχων στο Στάδιο και γλεντάει σε συμπόσια, που θυμίζουνε τ' αρχαία Συβαριτικά στη μακρυνή Καλαυρία.

Η 'Εγνατία δδός που σμίγει τήν 'Ανατολή και τή Δύση έξυπηρετεί τήν παλινδρομική κίνηση τής ρωμαϊκής φιλοδοξίας και ρυθμίζει τόν αρχαίο παλμό τής πολιτείας, που κοιμάται μέ τή μουσική τών αυλητρίδων τών νυκτερινών συμποσίων και ξυπνάει μέ τό ρυθμικό πιατάγισμα τών κουπιών στο λιμάνι της. 'Ο Μαξιμιλιανός Γαλέριος, στόν όποίο άρεσε ή γραφική πολιτεία, κτίζει τήν ιδιόρρυθμη Ροτόντα του, τό Μαυσωλείο και τό παλάτι του, τόν ίππόδρομο και τό ρωμαϊκό Στάδιο, μνημεία που άγωνίζεται νά άποκαλύψει ή άρχαιολογική σκαπάνη.

Η θριαμβευτική άψίδα του Γαλερίου Θεσσαλονίκης μέ τά θαυμάσια τόξα της και τό γλυπτικό της διάκοσμο, που άφηγείται τά άνατολικά τρόπαια του Ρωμαίου αυτοκράτορα κατά τόν 3ο μ. Χ. αιώνα.

ρη ιστορείται ή Κοίμηση τής Θεοτόκου. Στα παράθυρα του τρούλλου, άνάμεσα σε κόκκινα πλαίσια και βαθύχρωμα περιβώρια, φεγγολοούν ψηφιδωτά μέ διακοσμητικά θέματα και στο κέντρο έπάνω στα σφαιρικά τρίγωνα, όπου στηρίζεται ό κεντρικός τρούλλος (ό ναός διατρεί 5 τρούλλους) διασώθηκαν ψηφιδωτά που παρίσταναν τούς 4 Εύαγγελιστές και τόν 'Αγιο Μανδήλιο.

Στην ίδια έποχή (14ο αιώνα), άνήκουν οι ναοί τών Ταξιάρχων, ό 'Αγιος Νικόλαος ό 'Ορφανός κι' ή Μεταμόρφωση του Σωτήρος, ταπεινά άλλα αξιόλογα αρχιτεκτονικά μνημεία που έρμηνεύουν τήν τεχνική εξέλιξη και τή μαεστρία του βυζαντινού δεκάτου τετάρτου αιώνα, όποτε άρχίζει τό με-

ρό χαρακτήρα και χρωματική αίγλη και φιλοδοξεί ν' άποκαταστήσει τό μνημείο στην αρχική του μορφή παρ' όλες τις μετασκευές και προσθήκες που έκαναν οι κατακτητές Τούρκοι, όταν μετέβαλαν τό ναό σε τζαμί.

Παράλληλα καταβάλλονται ένέργειες νά άναστήλωθούν τά ιστορικά τείχη τής πόλεως που κράτησαν τήν άμυνα και διεφύλαξαν τήν έθνική της ύπόσταση κατά τις έπιδρομές τών βαρβάρων. Τα τείχη αυτά είναι τό συγκινητικότερο λείψανο του Μακεδονικού Βορρά, μνημείο και βωμός προσκυνηματος του λαού που έξακολουθεί νά πιστεύει στο χριστιανικό θρόλο, στο θαύμα και τήν ευεργετική παρουσία του Μυροβλύτη άγίου: Στην άγία πολιτεία του Θερμαϊκού.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

Η ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΕΧΕΙ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΡΚΙΝΟ;

Μια συστηματική έρευνα, που γίνεται γύρω από την πόλη Μαίριλαντ των Η.Π.Α., αποκαλύπτει ένα έντυπωσιακό παραλληλισμό ανάμεσα στη φυσική ραδιενέργεια του εδάφους και τη συχνότητα κρουσμάτων του καρκίνου. Έτσι, ανακλύπτει στο προσκήνιο του παγκοσμίου επιστημονικού ενδιαφέροντος, μια καινούργια μορφή, ή θεωρία ενός παλιού Άγγλου γιατρού, του Θεόδωρου Λώ Γουέμπ, που υποστήριζε ότι υπάρχουν σπιτίδια που κάνουν τους ενοίκους των καρκινοπαθών. Αν το πείραμα της Μαίριλαντ επαληθεύσει τις έρευνες των ειδικών, τότε θα είναι δυνατόν να συντεθεί μια «γεωγραφία του καρκίνου», που θα δείχνει τις περιοχές όπου, λόγω της συστάσεως του εδάφους, ή νόσος έλθει.

Υπάρχει ή όχι γεωγραφία του καρκίνου;

Μιά θεωρία που ή έπιστήμη προσπαθεί έντατικά να επαληθεύσει

Οι καρφίτσες με τα κόκκινα κεφάλια γίνονται μέρα με τη μέρα πιο πολυάριθμες πάνω σ' ένα τοπικό χάρτη σε μεγάλη κλίμακα, που βρίσκεται σ' ένα γραφείο του υγειονομικού κέντρου της πόλεως Μαίριλαντ, καπου εκατό χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Ουάσιγκτον. Οι καρφίτσες αυτές αντιπροσωπεύουν στα σημεία της περιοχής όπου έχουν σημειωθεί οι πιο ισχυρές εκπομπές φυσικής ραδιενέργειας. Ο υπάλληλος, που τις καρφώνει υπομονετικά, συμβουλευεται κάθε στιγμή μια όγκωδη έκθεση, που στην πραγματικότητα είναι ένας απέραντος πίνακας αριθμών. Αυτή την έκθεση την κατήρτισαν διάφοροι δικοί επιστήμονες, που διερευνούσαν με μετρητές Γκάιγκερ ένα μεγάλο μέρος της περιοχής, σπιθαμή προς σπιθαμή.

Αλλά πάνω στον χάρτη, που αναφέραμε, δεν υπάρχουν μονάχα οι κόκκινες καρφίτσες. Υπάρχουν και πράσινες, διαφόρων μεγεθών, που συμβολίζουν τα ποσοστά κρουσμάτων καρκίνου. Όσο, λοιπόν, προχωρεί ή δουλειά του υπαλλήλου, τόσο φαίνεται πιο αναμφισβήτητο το έξης: ότι εκεί όπου σημειώνεται περισσότερη ραδιενέργεια, είναι κι' οι περισσότερες πράσινες καρφίτσες.

Η πρωτότυπη, λοιπόν, αυτή έρευνα οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι υπάρχει μια έμεση σχέση ανάμεσα στο ποσοστό της φυσικής ραδιενέργειας και στο ποσοστό κρουσμάτων καρκίνου κατά περιοχή. Αν μια τέτοια έρευνα επέκτεινόταν σε όλο τον κόσμο, θα είχαμε έτσι ένα «άτλαντα του καρκίνου».

Η θεωρία του Γουέμπ

ΦΑΚΕΛΛΟΣ της «γεωγραφίας του καρκίνου», δηλαδή των σχέσεων που έχει ή έπαρτη νόσος με τους φυσικούς παράγοντες, δημιουργήθηκε από τα μέσα του περασμένου αιώνα, χάρη σ' έναν Άγγλο γιατρό, τον Θεό-

δωρο Λώ Γουέμπ. Ο έπιστήμων αυτός υπήρξε ο πρώτος που υπαπέυθηκε ότι όχι μονάχα το φυσικό περιβάλλον ενός έρισμένου τόπου, αλλά, ακόμα πιο ειδικά, και το φυσικό περιβάλλον ενός σπιτιού, είναι πιθανό να περικλείει άμεσους ή έμμεσους γενεσιουργούς παράγοντες της άρρώστειας.

Το σπίτι «πρότυπο» απ' αυτή τη μορφή άποψη, που περιγράφει ο Γουέμπ, σ' ένα βιβλίο του, είναι παλιό κι' ύγρο, χτισμένο σε άργιλλες έδαφος και κοντά σε μια υπόγεια κοίτη νερού (πηγάδι ή άπλω φλέβα). Η εξέγηση της διαδικασίας, που προκαλεί τον καρκίνο, δίνεται από τον Άγγλο γιατρό με απλούστατη γλώσσα: ή έξαιρετική ύγρη ατμόσφαιρα ενός τέτοιου σπιτιού εύνει τον πολλαπλασιασμό των μυκή-

Ο δόκτωρ Ζώρς Λακόβσκυ, ύποστηρίζει, ύστερα από μακροχρόνιες παρατηρήσεις που έκανε στο Παρίσι, τη θεωρία της «γεωγραφίας του καρκίνου», αλλά προσθέτει μερικές σπουδαίες έπεξηγήσεις, που δείχνουν ότι το έδαφος δεν έπιδρα άμεσα στην αίτιολογία της νόσου. Κατά τον έιδικό αυτόν, οι έπιβλαβείς ακτινοβολίες του εδάφους δεν προέρχονται μόνο από αυτό, αλλά από τον τρόπο που το έδαφος «άνταναικλά» την κοσμική ακτινοβολία. Όταν το έδαφος, λόγω της συστάσεώς του, δεν τραβά και δεν άπορροφά την κοσμική ακτινοβολία, τότε δεν υπάρχει κίνδυνος συσσωρεύσεως γενεσιουργών παραγόντων της νόσου. Η κοσμική ακτινοβολία διασκορπίζεται κι' δεν προκαλείται έτσι καμμία βλάβη.

των και των βακτηρίων, που επιφέρουν έμμεσα τον καρκίνο.

Η θεωρία αυτή των «καρκινογόνων σπιτιών», που ο Γουέμπ τη στήριξε πάνω σ' ένα σωρό από σχετικές παρατηρήσεις του, είχε πολλούς ύπαδους έπί ολόκληρης δεκαετίας ανάμεσα στο διεθνή έπιστημονικό κόσμο. Όταν μπήκε ο 20ός αιώνας, οι κληρονόμοι της θεωρίας του Γουέμπ τη διέπυρναν μέσα σ' ένα γενικότερο πλαίσιο, αναζητώντας τους καρκινογόνους παράγον-

τες στα νερά και στη σύσταση του εδάφους κάθε τόπου.

Όπαδοί και αντίπαλοι της θεωρίας

ΣΕ ΜΙΑ συνεδρίαση της Γαλλικής Ιατρικής Ακαδημίας, που έγινε το 1932, οι δόκτορες Πώλ Ντυράν, Σάρλ Φίσσεγκερ και Άνρϋ Γκοντλέφσκυ έπεσήμαναν με μια έντυπωση ή είσήγησή τους «ζώνες καρκίνου» σε έρισμένες περιοχές αστικών κέντρων της χώρας όπου το έδαφος ήταν άρκετά χαμηλό και ή ύγρασία έξαιρετική. Από την άποψη των συστατικών του εδάφους, οι έπιστήμονες εκείνοι είχαν ύπογραμμίσει ότι ή συχνότης των κρουσμάτων είναι συνδεμένη με ύψηλότερα του συνήθους ποσοστά άσβεστίου και ποτασίου. «Στις καρκινογόνες ζώνες — συνέχιζε ή είσήγηση — οι συχνές κι' άλλεπώληλες περιπτώσεις κρουσμάτων είναι συγκεντρωμένες κατά τρόπο που θυμίζει νησίδες. Αυτό το άρχιπέλαγος των πολλαπλών κρουμάτων σχηματίζεται όπως και τα φυσικά άρχιπελάγη: εκεί όπου υπάρχει νερό.»

Λίγο άργότερα, ένας άλλος έιδικός, έπίσης Γάλλος, ο καθηγητής της Ιατρικής σχολής του πανεπιστημίου των Παρισίων Πιέρ Ντελμπέ προέβαινε σε μια άλλη σχετική διαπίστωση. Σύμφωνα μ' αυτή, στις περιοχές όπου το ποσοστό του μαγνησίου είναι έλαττωμένο, ή άρρώστεια έπεκτείνεται.

Το 1955, όμως, ένας δμλος άλλων γιατρών, που άσχολήθηκαν ειδικά με το θέμα, έθεσε υπό άμφιβολία τις παραπάνω έκασεις. Ο καθηγητής Ρενέ Γκραιγό, που ήγήθηκε αυτής της όμάδος έρευνών, πρόεβ σε μια έμπεριστατωμένη είσήγηση ένώπιον της Ιατρικής Ακαδημίας και κατέληξε ως έξης:

«Κάναμε συστηματικές έδαφολογικές

Η πρόχειρη πυραμίδα, που στήνουν εδώ δυο από τους Άμερικανούς «ντέτεκτιβς του καρκίνου», δείχνει το σημείο, όπου παρατηρήθηκε ή πιο ισχυρή ραδιενέργεια στην περιοχή της Μαίριλαντ. Κατά τη θεωρία των σχέσεων της νόσου με την ακτινοβολία του εδάφους, σε μίαν έρισμένη άκτίνα, γύρω από την πυραμίδα, οι πιθανότητες να προσβλήθει κανείς από καρκίνο πρέπει να είναι μεγαλύτερες.

σιών αυτών μέσα στο έδαφος ή μέσα στα νερά μιάς περιοχής άποδεικνύεται ότι δεν έχουν κανένα αντίκτυπο στην εμφάνιση και τη διάδοση της νόσου.»

★

ΟΙ κόκκινες και πράσινες καρφίτσες στον χάρτη του υγειονομικού κέντρου της Μαίριλαντ έσαναφέρουν τώρα το ζήτημα αυτό στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος. Αυτή τη φορά, το έδαφος δεν τίθεται υπό κατηγορία «στατικά», δηλαδή άπλως από την άποψη των οργανικών και μεταλλικών συστατικών του, αλλά «δυναμικά», από την άποψη δηλαδή της ακτινοβολίας έρισμένων στοιχείων του. Στην έποχή του άτόμου, μια τέτοια θεώρηση του προβλήματος ήταν άναπόφευκτη.

Τα συνεργεία έπιστημόνων που έρεύνησαν την περιοχή της Μαίριλαντ από την άποψη της φυσικής ραδιενέργειας και του αριθμού κρουσμάτων καρκίνου, έργασθηκαν έπί τέσσερα όλόκληρα χρόνια με άληθινά ήλιγγιώδη σχολαστικότητα. Και το συμπέρασμα, που άνέκυψε παραστατικά πάνω στον χάρτη με τις κόκκινες και πράσινες καρφίτσες, είναι άναμφισβήτητο: όπου

συμπληρώσουν τις έρευνές τους, όποτε, κατά τις διαβεβαιώσεις τους, αυτό που είναι σήμερα μια θεωρία, μια ύπόνοια, θα προσλάβει τον χαρακτήρα έπιστημονικής αλήθειας άπόλυτα έξηλεγμένης.

Η θεωρία αυτή έχει έμφανισθεί στον έπιστημονικό όρίζοντα από άρκετά χρόνια τώρα. Ο ίδρυτής της, ή μάλλον, ο πρώτος που της έδωσε έπιστημονική λαβή, υπήρξε ο διάσημος καθηγητής Σάρλ Όμπερλέν, που απέδειξε, λίγο πριν από τον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο, ότι το «θοροτράστ», μια ραδιενεργός ούσία χρησιμοποιούμενη στην άκτινολογία, μπορεί να προκαλέσει έμφάνιση νεοπλασμάτων όχι μόνο στα μικρά ζώα, αλλά και στον άνθρωπο.

Οι πρόσφατες διαπιστώσεις της άτομικής βιολογίας ένισχύουν ακόμα περισσότερο τη θεωρία αυτή. Έδώ και λίγο καιρό, είναι πιά έξασκριωμένο ότι έξαιρετικά ισχυρές «δόσεις» άκτίνων Γ έπιταχύνουν κατά τρόπο καταστρεπτικό τον ρυθμό διαρρέσεως έρισμένων κυττάρων, πράγμα που άποτελεί τη βάση της διαδικασίας του σχηματισμού του καρκίνου.

Ένα έπιχείρημα από την Ίνδια

ΥΠΑΡΧΟΥΝ, όμως, κι' οι αντίμαχοι αυτής της θεωρίας, που δεν έντυπωσιάζονται από τα παραπάνω έπιχειρήματα ούτε από τους συνδυασμούς που σχηματίζουν οι κόκκινες κι' οι πράσινες καρφίτσες πάνω στον χάρτη της Μαίριλαντ.

Το σπουδαιότερο έπιχείρημά τους είναι παρμένο από την Ίνδια, όπου μεγάλο μέρος του πληθυσμού ζει σε ζώνες άξιολογής φυσικής ραδιενέργειας, χωρίς ωστόσο, στους πληθυσμούς αυτούς, τα κρούσματα του καρκίνου να παρουσιάζουν ύψηλότερο ποσοστό.

Όστόσο, λοιπόν, συμπληρωθεί το καρφίτσωμα του χάρτη της Μαίριλαντ και ανακλύφουν άλλα, νεώτερα δεδομένα, ή έπιστήμη θα παραπαίει άνάμεσα σ' αυτές τις δυο αντίθετες ύποθέσεις για την αίτιολογία του καρκίνου και κανείς δεν ξέρει αν ή «γεωγραφία» αυτής της μάστιγας είναι ένα έπιστημονικό κατόρθωμα ή μια άπλη χίμαιρα.

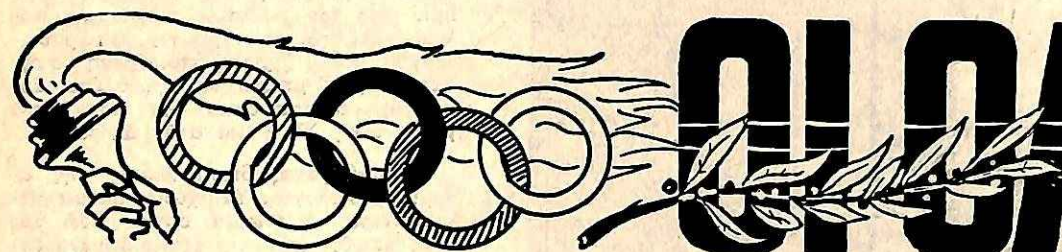
Συνταγή κατά των έγκαυμάτων

Ένας Ρώσος κτηνίατρος, ο δρ Κονκώφ, χρησιμοποιεί μίαν άλοιφή κατά των έγκαυμάτων που παρασκευάζεται πολύ εύκολα στο σπίτι. Πρόκειται για ένα μίγμα από μέλι και μουρουόλαβο σε ίσα μέρη, που οι θεραπευτικές του ιδιότητες φαίνονται πως είναι έξαιρετικές.

Ο δρ Κονκώφ είχε δοκιμάσει πρώτα την άλοιφή του στα ζώα, γρήγορα όμως άνεκάλυψε πως τ' άποτελέσματά της ήταν ακόμα πιο άξιοσημείωτα στους ανθρώπους. Λίγα λεπτά μετά τη χρήση της άλοιφής ο ισχυρός πόνος που προκαλείται από το έγκαυμα καταπαύει. Τα σοδιετικά φαρμακευτικά έργαστήρια πρόκειται ν' αναλάβουν την παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα της άλοιφής αυτής.

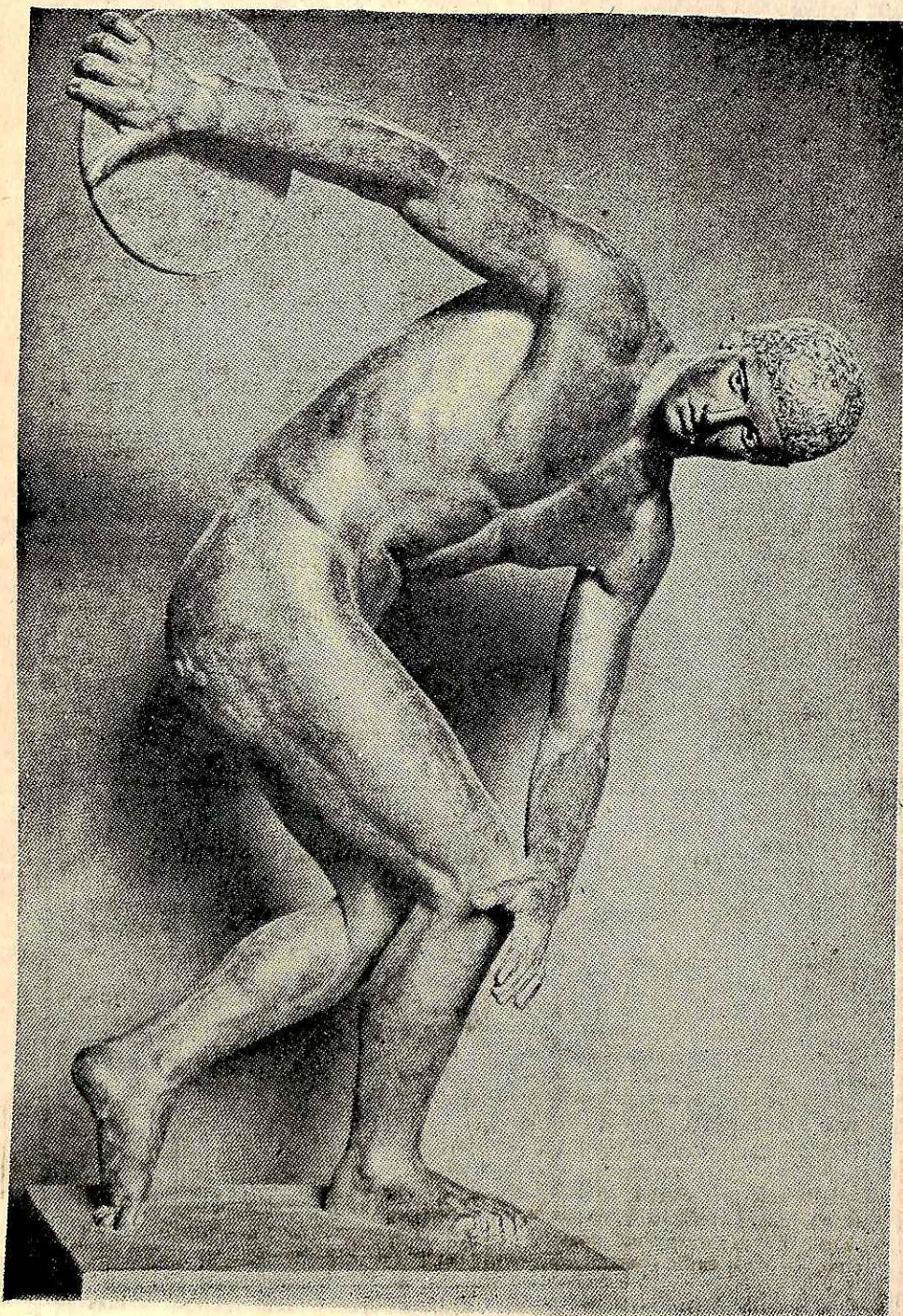
Έννοείται πως ή χρήση της άλοιφής δε σημαίνει ότι τα κλασικά θεραπευτικά μέσα κατά των έγκαυμάτων είναι περιττά. Σημειώνουμε ότι στα έγκαύματα συχνά έπιβάλλεται ή κατάψυξη του τραυματισμένου δέρματος, που μπορεί να γίνει με κρύο νερό. Πρέπει έπίσης ν' άφαιρεθούν άμέσως τα μισοκαμμένα ροχία — άφου πρώτα κοπούν χωρίς να τραβηχτούν — που έπιδεινώνουν την κατάσταση του έγκαυματος.

Η μικρή φλόγα που ξεπήδησε από τη γη της Όλυμπιας έκανε το γύρο του κόσμου... Το ελληνικό «θαύμα» είναι ότι οι Έλληνες ώθησαν τη φυσική αγωγή ως ένα βαθμό έκλεπτυσμένης ωραιότητας άγνωστο στην εποχή τους, ότι θεώρησαν τη γυμναστική σαν έλιξήριο της ζωής. Και φαίνεται ότι σ' ολόκληρη την ιστορία της ανθρωπότητας κανένας λαός δεν ξεπέρασε τους Έλληνες σ' αυτό το πάθος για τη σωματική άσκηση και την όμορφιά...

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΔΕΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΙΔΑΝΙΚΟ

ΠΗΓΑΙΝΕΤΕ στην Όλυμπια για να ιδείτε τα έργα του Φειδία. Και ο καθένας από σας ως θεωρήσει μεγάλη δυστυχία το να πεθάνει χωρίς να έχει γνωρίσει αυτά τα θαύματα...» διδάσκει ο Επίκτητος τους μαθητές του.

Η Όλυμπια δεν ήταν πόλη, αλλά ένα σύνολο ιερών, ναών και βωμών αφιερωμένων στις θεότητες, όλες ένωμένες κάτω από την πνευματική επικυριαρχία του Διός. Ήταν ο τόπος όπου συγκεντρωνόταν ο ελληνικός κόσμος για τις περιοδικές γιορτές και η ιερή έκεχειρία που τις συνόδευε γινόταν τόσο σεβαστή, ώστε τα ιερά της Όλυμπιας είχαν μεταβληθεί σε «διεθνή» μουσεία όπου κάθε ελληνικός λαός έφερε και αποθήκευε εκεί τα πιο ένδοξα μνημεία της ιστορίας του. Ήταν ένα είδος διεθνούς Αγοράς ή κοινοβουλίου και ιερός τόπος της πολιτικής. Πρώτα ή θρησκευτική λατρεία, πάντα ή ποίηση, συχνά ή πολιτική, σ' αυτά περίπου συνοψίζεται η δράση της Όλυμπιας. Η επίσημη έναρξη των αρχαίων Ολυμπιάδων χρονολογείται από το 776 π. Χ. Οι Ολυμπιάδες πεθαίνουν επίσημα το 394 μ. Χ. όταν ο χριστιανός αυτοκράτωρ Θεοδόσιος διέταξε να μη ξαναγίνουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες τους οποίους, χωρίς άλλο, θεωρούσε σύμβολο του παγανισμού. Η γιορτή του Διός της Όλυμπιας γινόταν κάθε τέσσερα χρόνια και οι ιστορικοί μας λένε ότι συνέπιπτε με την πανσέληνο, ανάμεσα στα τέλη Ιουνίου και τις αρχές Σεπτεμβρίου. Οι τελετές διαρκούσαν από τις 12 ως τις 16 του μηνός, δηλαδή επί πέντε πλήρεις ημέρες, και οι προσκυνητές συνέρρεαν από παντού, όπως γινόταν αργότερα στα χριστιανικά προσκυνήματα. Οι επίσημοι και οι ειδικές αντιπροσωπείες ή «θεωρίες» εύρισκαν καταλύματα ανάλογα με το βαθμό τους. Την πρώτη μέρα θυσίαζαν

Ο δισκοβόλος του Μύρωνος

Ο Νικητής των Ιστιοπολικών αγώνων της 17ης Ολυμπιάδος Διάδοχος Κωνσταντίνος με τους δύο εξαίσιους συναδελφές του κ.κ. Ζαΐμη και Έσκιτζόγλου έδωσε τη χαρά και την περηφάνεια της Ολυμπιακής Νίκης στην αρχαία πατρίδα του αθλητισμού

στον Ολύμπιο Δία. Κατόπιν επί τρεις συνεχείς ημέρες γινότουσαν τ' αγωνίσματα. Η γιορτή έκλεινε την πέμπτη μέρα με μια τελευταία θυσία, την παρέλαση των αθλητών και το συμπόσιο των νικητών. Κριτές των αγώνων ήταν οι δέκα Έλλαγοδίκες, επιφορτισμένοι και με αστυνομικά καθήκοντα. Η τήρηση της τάξεως εξασφαλιζόταν από το μαστίγιο και το ραβδί των Έλλαγοδικών. Σε περίπτωση παραβάσεως των κανόνων από έναν αθλητή, ο ολυμπιακός όρκος, σ' όνομα του Διός, δέσμευε όχι μόνο τον παραβάτη, αλλά και την οικογένειά του και την πόλη του που ήταν συνυπεύθυνοι για την πληρωμή του προστίμου. Ο Πίνδαρος άπαριθμεί δεκατρία ή δεκατέσσερα αγωνίσματα που χρησιμοποιούσαν στην εποχή του. Υπήρχε ο άπλος δρόμος και ο όπλιτης δρόμος και η πάλη και η πυγμαχία και το παγκράτιο και το πένταθλο που περιλάμβανε και τ' αγωνίσματα της δυσκολίας του άκοντισμού και της πάλης. Στον ιππόδρομο αγωνιζόντουσαν τα τέθριππα και τα άρματα με δυο άλογα και οι κέλητες με αναβάτες, αλλά δεν υπήρχαν «πηδήματα». Άγνοούσαν το δρόμο μετ' έμποδίων αλλά στο τέλος της διαδρομής ο ιππέας έπρεπε να πηδήξει στη γη και ν' ακολουθήσει τ' αλογό του με τα χαλινάρια στο χέρι. Κοντά σ' αθλητικά αγωνίσματα υπήρχαν και μουσικοί διαγωνισμοί και θεατρικές παραστάσεις και, φυσικά, οι φιλόσοφοι δεν έχαναν την ευκαιρία να μιλήσουν στα πλήθη. Ο Ηρόδοτος διάβασε εκεί για πρώτη φορά μερικά κεφάλαια της ιστορίας του. Οι αήτορες ρητόρευαν περί ανέμων και υδάτων, οι καλλιτέχνες εξέθεταν τα έργα τους. Ήταν σωστό πανηγύρι...

★

Οι σωματικές ασκήσεις ήταν γνωστές στην ανθρωπότητα ολόκληρη σχεδόν από τα προϊστορικά χρό-

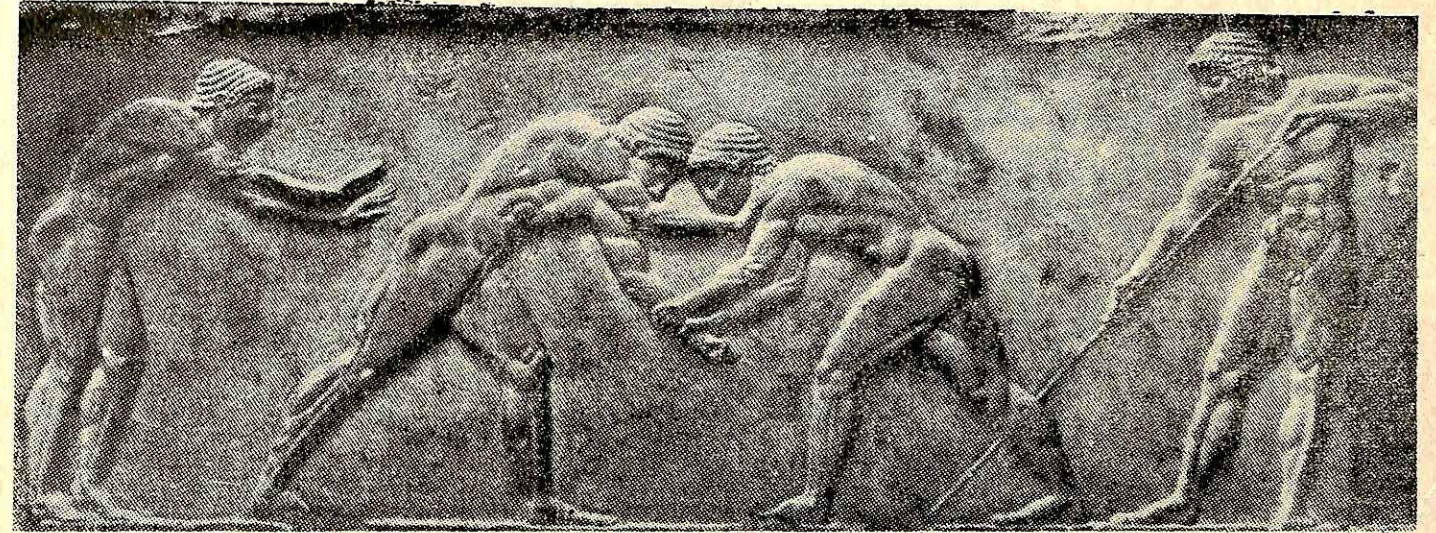
νια. Από την άποψη αυτή οι Έλληνες δεν ανέκαλυσαν τίποτα καινούργιο. Οι Πέρσες, οι Ινδοί, οι Κινέζοι και χωρίς άλλο οι ιθαγενείς της προκολομβικής Αμερικής γνώριζαν τ' αθλητικά αγωνίσματα πολλούς αιώνες πριν από την πρώτη Ολυμπιάδα. Το ελληνικό «θαύμα» είναι πως οι Έλληνες ώθησαν τη φυσική αγωγή ως ένα βαθμό έκλεπτυσμένης ωραιότητας άγνωστο στην εποχή τους, ότι θεώρησαν τη γυμναστική κάτι σαν έλιξήριο της ζωής. Και φαίνεται ότι σ' ολόκληρη την ιστορία της ανθρωπότητας κανένας λαός δεν ξεπέρασε τους Έλληνες σ' αυτό το πάθος για τη σωματική άσκηση. Στον Όμηρο βρίσκουμε τις πρώτες μαρτυρίες. Είτε πρόκειται για τον Αχιλλέα, είτε για τον Πάτροκλο, σ' αυτή τη μυθική έκστρατεία με τις συναρπαστικές της περιπέτειες, οι αθλητικοί αγώνες αναφέρονται ξανά και ξανά. Στην κηδεία του Πατρόκλου ξετυλίγονται σε ύφος τελετουργικό και ο ποιητής τους περιγράφει με σχολαστική λεπτολογία, σαν αθλητικός συντάκτης σύγχρονης εφημερίδας — αν μας επιτρέπεται η άσεβης παρομοίωση. Οι Έλληνες, με

τις προχωρημένες ιατρικές τους γνώσεις, ήταν οι πρώτοι που μπορούμε να πούμε ότι μελέτησαν «επιστημονικά» τη γυμναστική και την εφήρμοζαν ως θεραπευτικό μέσο σε πολλές αρρώστειες. Φαίνεται πως οι μαθητές του Ιπποκράτη γνώριζαν καλύτερα από μας την τεχνική της κινήσεως. Και ίσως δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η άνοδος της γυμναστικής και του αθλητισμού στην Ελλάδα συμπίπτει με την εποχή του Πλάτωνα, την άνθηση του πνεύματος. Ήταν σύγχρονοι του Πλάτωνα αυτοί οι ιατρογυμναστές και οι σχολές των αθλητών και οι θεωρητικοί της φυσικής αγωγής. Στην ίδια περιοχή του κόσμου, στην ίδια εποχή, το απόγειο του αθλητισμού συνέπεσε με το απόγειο της φιλοσοφίας.

Στη Σπάρτη, ο αθλητισμός ήταν ουσιαστικά μια στρατιωτική εκδήλωση. Τα παραμορφωμένα ή καχεκτικά νεογέννητα έπρεπε να πεθάνουν. Από την ηλικία των έφτα ετών τ' αγόρια της Σπάρτης δεν ανήκαν πια στο πατρικό σπίτι, αλλά σε μια στρατιωτική οργάνωση. Οι Αθηναίοι, αντίθετα, έπιζητούσαν την αρμονία και απέφευγαν

«Δρομείς», από αθηναϊκό αμφορέα του πέμπτου αιώνα, που βρίσκεται στο Μόναχο. Οι αρχαίοι αγνοούσαν τους αγώνες δρόμου μετ' εμποδίων. Δεν ενδιαφέρονταν για τα «ρεζόρ». Ο ελληνικός αθλητισμός απέβλεπε στην ομορφιά και την αρμονική διάπλαση του σώματος.

Παλαιστές. Αρχαϊκό ανά γλυφο που βρέθηκε στο Θεμιστόκλειο τείχος. (Εθνικό Μουσείο).

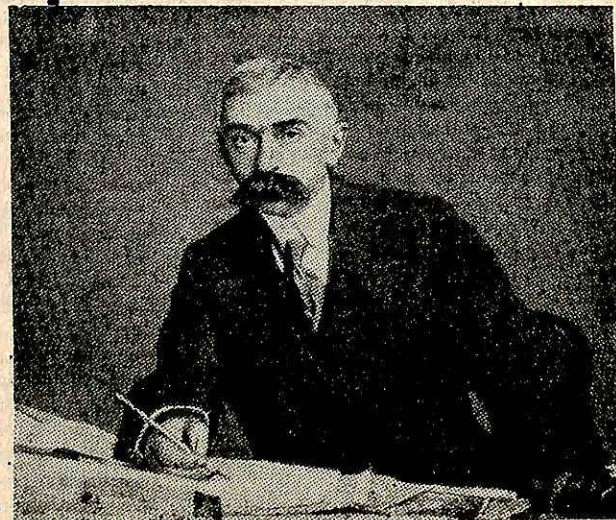
τη θαναυσότητα στο εκπαιδευτικό τους σύστημα. Τους βρίσκουμε σε μιά αιώνια πάλη κατά της ανθρωπίνης αυτής αδυναμίας που λέγεται βαρύτητα. Με το χορό, όπως και με το τρέξιμο και με το πήδημα, ο νεαρός Αθηναίος έπρεπε να γίνει ανάλαφρος και κομψός κι εύλυγος. Η πνευματική ζωή και η φυσική αγωγή συνδυάζονταν σε ένα φανατικό πάθος για την ομορφιά. Η εύλυγισια, η κομψότητα, η αρμονία των κινήσεων και η επιδεξιότητα στο ρίξιμο του κονταριού ή του δίσκου, ή όρμη στην πάλη και στο τρέξιμο δεν ήταν στο σύνολό τους παρά οι εκφάνσεις μιας λατρείας ανεγνωρισμένης από όλους τους Έλληνες. Σε καμμία περίπτωση της ιστορίας ένας δόκλος λαός δεν αφιερώθηκε με τόση όρμητική περιπάθεια στη λατρεία της ομορφιάς. Οι παιδοτρίβες δεν επέτρεπαν στους μαθητές τους την «ειδίκευση» σε ένα άθλημα παρά μονάχα όταν το σώμα τους είχε αποκτήσει την τέλεια αρμονική γραμμή.

Για την κατάρρευση τούτων ωραίων ναών και άλλων αξιοθαύμαστων μνημείων της Ολυμπίας δεν ευθύνεται μονάχα το ανθρώπινο χέρι. Τον τέταρτο αιώνα μ. Χ. ένας σεισμός έγκρέμισε το ναό του Διός και οι Γερμανοί αρχαιολόγοι που έφτασαν 1300 χρόνια αργότερα είχαν να αντιμετωπίσουν περισσότερο την έχθρότητα της φύσεως παρά την καταστρεπτική μαγία των ανθρώπων. Αποκαλύφθηκαν τ' απομεινάρια σαράντα περίπου κτιρίων, που οι αρχαιολόγοι έκριναν ότι δεν έπρεπε να αφήσουν έκτεθειμένα σαν άταφα πτώματα πάνω σε αυτό το γεμάτο διαβρώσεις και παραμορφώσεις έδαφος. Αποφεύγοντας τις απατηλές αναστηλώσεις οι αρχαιολόγοι ξανάδωσαν τα ερείπια στη φύση. Αφήσαν το χορτάρι και τα δέντρα να φυτρώσουν γύρω τους. Σήμερα ένα καινούργιο ιερό άλσος έχει αρχίσει να αναπτύσσεται στην Ολυμπία, άλσος πολύ διαφορετικό από το αρχαίο, αλλά με την ίδια υποβλητικότητα και την ίδια ποιότητα. Και όπως το ιερό άλσος της Ολυμπίας είναι δια-

φορετικό, έτσι και τ' ολυμπιακό πνεύμα της εποχής του Περικλέους διαφέρει από τ' ολυμπιακό πνεύμα του Κουμπερτέν, χωρίς αυτό να σημαίνει πως οι σύγχρονες ολυμπιάδες δεν μπορούν να διεκδικήσουν τους τίτλους μιας πολιτιστικής κληρονομιάς από την ελληνική αρχαιότητα.

Ο αθλητισμός, ανώτερη έκφραση του ελληνικού πολιτισμού, στα μάτια των πρώτων Χριστιανών και των Εβραίων, ήταν συνώνυμος με την ειδωλολατρεία. Και οι δυο θρησκείες τον πολέμησαν με λύσσα, μέχρι που τον κατέστρεψαν. Αλλά στο μεταξύ ο ελληνισμός, επεκτείνοντας την επιρροή πέρα από τον κυρίως ελληνικό χώρο, έφερε τα γυμνάσια και τα στάδια ως τη Μασσαλία, τη Βαβυλώνα, σε όλη την Αίγυπτο και στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας όπου, ως χθές ακόμα, ευημερούσαν οι ελληνικές αποικίες. Ο αθλητισμός στους Έλληνες, γράφει ο Γάλλος ιστορικός Μαρρουν, ήταν κάτι το πολύ σοβαρό, κάτι που συνδέεται με ένα σύνολο κανόνων ιατρικών, αισθητικών και ηθικών συγχρόνων.

★
ΜΕΣΟ ανάστημα, νευρώδες, ώμοι καλοσχηματισμένοι, κορμός ευρωστός, πρόσωπο έκφραστικό, στριμμένο μουστάκι, χειμαρρώδης ευφροδία, πνεύμα ξύπνιο, αστραφτερό βλέμμα — αυτό είναι το πορτραίτο του Πέτρου ντε Κουμπερτέν. Οι έχθροι του τον χαρακτήρισαν «παραδοξολόγο» και «ασυνάρτητο» και «ζαμανφουτίστα» απόστολο μιας μεγάλης ιδέας. «Αδικοί χαρακτηρισμοί. Ο σοφός βιογράφος του Έρνεστ Σεγιέρ τον είπε, πολύ απλούστερα, «τεχνίτη της Γαλλικής ζωικότητας». Γεννημένος στο Παρίσι από

Πέτρος ντε Κουμπερτέν.

οικογένεια νορμανδική, μορφώθηκε στη σχολή των Ιησουϊτών και προωριζόταν για τη στρατιωτική σχολή του Σαιν Σύρ. Αλλά υπάρχουν ώριμες εμπειρίες της παιδικής ηλικίας που ακόμα και τα ίδια τα παιδιά δεν υποπτεύονται την έντασή τους. Στην εποχή των εφηβικών ένθουσιασμών, ο Πέτρος ντε Κουμπερτέν διάβασε ένα κοινότατο βιβλίο, «Τα σχολικά χρόνια του Τόμ Μπράουν», αφήγημα μεταφρασμένο από την αγγλική. Πρόκειται για τις περιπέτειες ενός μικρού μαθητή στο Ράγκμπι, μια πόλη της Αγγλίας που έγινε διάσημη από ένα παιχνίδι μπάλας κι ένα κολλέγιο, όπου οι δάσκαλοι μεταχειρίζονται τα παιδιά όχι σαν χαμίνια αλλά σαν άνδρες. Εκπληκτική αποκάλυψη! Δωδεκάχρονα σαιμιαίθια ντυμένα με μακρύ παντελόνι και ψηλό καπέλλο. Για τον Πέτρο ντε Κουμπερτέν, αυτό ήταν το κολλέγιο των εφηβικών ονείρων. Αντί να πάρει το δρόμο του Σαιν Σύρ πήρε το δρόμο του Ράγκμπι. Το αγγλικό φίλαθλο πνεύμα επέδρασε βαθιά στην ψυχή του. Το 1883 στην υποβλητική έρημιά του παλιού παρεκκλησίου του Ράγκμπι, ο Πέ-

τρος ντε Κουμπερτέν ώνειρεύθηκε για πρώτη φορά την αναβίωση της αρχαίας αθλητικής ιδέας. Μπροστά στην επιτάφια πλάκα του διάσημου δρος Άρνολντ, αναμορφωτή του αγγλικού εκπαιδευτικού συστήματος κατέστρωσε νοερά το πρώτο του αθλητικό σχέδιο. Γιατί να μην εισαχθεί στη Γαλλία ο εκπαιδευτικός αθλητισμός; Στις 23 Αυγούστου 1887 δημοσιεύει στο περιοδικό «Ο Γάλλος» το πρώτο του άρθρο για τη γυμναστική και τον αθλητισμό. Τον επόμενο χρόνο, κατά τη διάρκεια του συνεδρίου της «Εταιρείας Κοινωνικής Οικονομίας», ο Κουμπερτέν, με την έμπνευση και το πάθος που δεν θα τον εγκαταλείψουν ποτέ, μιλάει για την ανάγκη της εισαγωγής του αθλητισμού στο γαλλικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η λέξη «σπόρ» γεννημένη στη Γαλλία, είχε φύγει από την ήπειρωτική Ευρώπη πριν από τρεις αιώνες, είχε υιοθετηθεί από την αγγλική γλώσσα και τώρα επέστρεφε πάλι στα χείλια των Ευρωπαίων.

«Όταν θέλησα να αναστήσω τους Ολυμπιακούς Αγώνες με πήραν για τρελό», γράφει ο Κουμπερτέν σε απομνημονεύματά του. Αυτός ο σύγχρονος του Λυωτέ ήξερε να αναμετρά τους κινδύνους της περιπετειάς του. Ένα βράδυ του Νοεμβρίου 1892, στο παλιό αμφιθέατρο της Σορβόνης, ο Πέτρος ντε Κουμπερτέν συγκέντρωσε, υπό την προεδρία του πρυτάνεως του πανεπιστημίου, την πρώτη επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων. Έγινε, φυσικά, λόγος για την αρχαία Ολυμπία. Ο Κουμπερτέν σημειώνει σε απομνημονεύματά του την ειρωνεία των συγχρόνων του: «Στους καλλιεργημένους κύκλους θεωρούσαν ως έξυπνο καλαμπούρι να με ρωτάνε αν οι γυναίκες θα γινόντουσαν δεκτές μεταξύ των θεατών των νέων Ολυμπιακών Αγώνων, ή αν θα έπεβαλλε στους αθλητές να αγωνίζονται ολόγυμνοι όπως στην αρχαιότητα, πράγμα που θα έπρεπε σε φυγή το ωραίο φύλο».

Ελλάδα του 1896

ΕΠΕΙΤΑ από μια περιοδεία στις πρωτεύουσες της Ευρώπης και της Αμερικής, ο Κουμπερτέν βεβαιώ-

θηκε πως η ιδέα του ήταν πραγματοποιήσιμη. Ήταν φυσικό οι νέοι Ολυμπιακοί Αγώνες να γίνουν στην Ελλάδα και μάλιστα στο φυσικό τους λίκνο, την Ολυμπία. Αλλά την εποχή εκείνη η σκαπάνη των Γερμανών αρχαιολόγων είχε αναστατώσει την περιοχή και οι ανασκαφές θ' αργούσαν να συμπληρωθούν. Έτσι αποφασίσθηκε να γίνουν οι αγώνες στην Αθήνα. Ο Κουμπερτέν είχε βρει έναν ισχυρό σύμμαχο στο πρόσωπο του διαδόχου Κωνσταντίνου. Το στάδιο που είχε χτίσει ο Ηρώδης ο Αττικός στις όχθες του Ιλισού αναμορφώθηκε και ο Βασιλιάς Γεώργιος Α' κήρυξε την έναρξη «των αγώνων της πρώτης νέας Ολυμπιάδας». Ασφαλώς τα ρεκόρ που πέτυχαν οι αθλητές σε αυτή την πρώτη σύγχρονη Ολυμπιάδα δεν υπήρξαν εντυπωσιακά. Ξένοι αθλητές δεν είχαν έρθει πολλοί, μόνο το αμερικανικό πανεπιστήμιο του Πρίνστον είχε στείλει μια μεγάλη ομάδα. Ο Μαραθώνιος ήταν το πιο εντυπωσιακό γεγονός. Η απόσταση των 42 χιλιομέτρων για έναν αγώνα δρόμου θεωρήθηκε την εποχή εκείνη — όπως θεωρήθηκε και σήμερα — ως υπερβολική. Από τους οργανωτές των αγώνων κανείς δε φανταζόταν πως ένας Έλληνας μπορούσε να νικήσει. Ο Σπύρος Λούης, ένας απλός βοσκός, χωρίς εκπαιδευτική προπόνηση, κέρδισε θριαμβευτικά τον αγώνα. Είχε προετοιμασθεί, γράφει ο Κουμπερτέν, με νηστεία και προσευχή και λένε πως είχε αγρυπνήσει την προηγούμενη νύχτα μπροστά στις εικόνες. Και όταν έφτασε στον βουδαίο που τον περίμενε άρθιος μπροστά στο μαρμάρινο θρόνο του «φάνηκε πως όλη η ελληνική αρχαιότητα είχε μπει μαζί του στο στάδιο».

Η όμορφη κι ευγενική Ελλάδα του 1896, μόλις απελευθερωμένη από τον

όθωμανικό ζυγό, με το μαγικό ραβδί ενός Δυτικού στοχαστή, έπαιρνε τη θέση της ανάμεσα στα έθνη της Ευρώπης.

Το 1896 ήταν η εποχή που ο Όσκαρ Ουάιλντ, σε μια συνέντευξή του με Βρετανό δημοσιογράφο, δήλωνε ειρωνικά: «Με ποιο σπόρ της υπαίθρου ασχολούμαι; Μά, βέβαια, παίζω ντόμινο στο πεζοδρόμιο των παρισινών καφενείων!» Διάφορες αθλητικές οργανώσεις υπήρχαν πριν από τον Κουμπερτέν, αλλά στο σύνολό της η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη έβλεπε το σπόρ σαν αγγλική παραξενιά που διαδόθηκε στην Ευρώπη από την αγγλομανή σνομπερία. Ωστόσο, λίγα χρόνια αργότερα ο Ζαν Ζιροντού θα γράφει: «Ο αθλητισμός των κλασικών Ελλήνων δεν αναπτύχθηκε μονάχα εξ αιτίας του κλίματος. Ο ίδιος ήλιος θερμαίνει και τη

Ανάγλυφο όπλιτου κατά την ώρα της αθλήσεώς του. (Εθνικό Μουσείο Αθηνών).

δική μας χώρα. 'Αλλά οι "Έλληνες είχαν «κλασικό» πνεύμα. 'Η αληθινή διαφορά μεταξύ του κλασικισμού και του ρωμαντισμού είναι ότι ο δεύτερος ανέχεται την ύπαρξη «παρामορφωμένων σωμάτων». Την πρώτη πανεπιστημιακή έδρα υγιεινής στη Γαλλία την κατέλαβε ο πατέρας του Μαρσέλ Προυστ. Στις παραμονές της μεγάλης Διεθνούς 'Εκθέσεως των Παρισίων του 1900, ή

γούμενη γενεά, πριν 14 χρόνια. Οι Ρώσοι, φυσικά, απουσίαζαν όπως και οι Κινέζοι. 'Αντίθετα οι νέγροι, όλο και πιο πολυάριθμοι, έκαναν την εμφάνισή τους μεταξύ των αμερικανικών ομάδων. Οι 'Ολυμπιακοί του 1932 στο Λος Άντζελες υπήρξαν ένας σταθμός στην εξέλιξη του θεσμού. 'Αλλά τέσσερα χρόνια αργότερα, στο Βερολίνο, οι άγώνες χρησιμοποιήθηκαν ως όργανο

ΚΑΙ Η ΤΟΜΑΤΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ;

Στην κατάχρηση της τομάτας όφειλονται ή καροτιναιμία και ώρισμένες ήπατικές διαταραχές

ΟΤΑΝ παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο νοσοκομείο, ή άρρωστη είχε όλα τα συμπτώματα του ικτέρου. 'Η εξέταση, ωστόσο, απέδειξε ότι το συκώτι δεν είχε υποστεί καμιά βλάβη στις ρυθμίδες λειτουργίας του. 'Αλλ' οι γιατροί, ανεκάλυψαν πέτρες στη χοληδόχο κύστη, ή άρρωστη έγχειρίσθηκε και ή κατάσταση της παρουσίασε κάποια βελτίωση.

Δύο χρόνια αργότερα ή άρρωστη παρουσιάστηκε πάλι στο νοσοκομείο με τα συμπτώματα του ικτέρου και σε πολύ κακή κατάσταση. Σχεδόν όλη ή επιφάνεια του σώματός της ήταν κατακίτρινη, τα χέρια, το πρόσωπο, ακόμα και ή γλώσσα και ο οδρανίσκος. Οι γιατροί απέκλεισαν και πάλι την περίπτωση του ικτέρου. 'Εκτός από τον ικτερο, υπάρχει μία άλλη αρρώστια που μπορεί να προκαλέσει αυτό τον έντονο κίτρινο χρωματισμό: Είναι ή καροτιναιμία που οφείλεται στην παρουσία μεγάλου ποσοστού καροτίνης στο αίμα, μιας κόκκινης χρωστικής ουσίας που περιέχεται κυρίως στα καρότα.

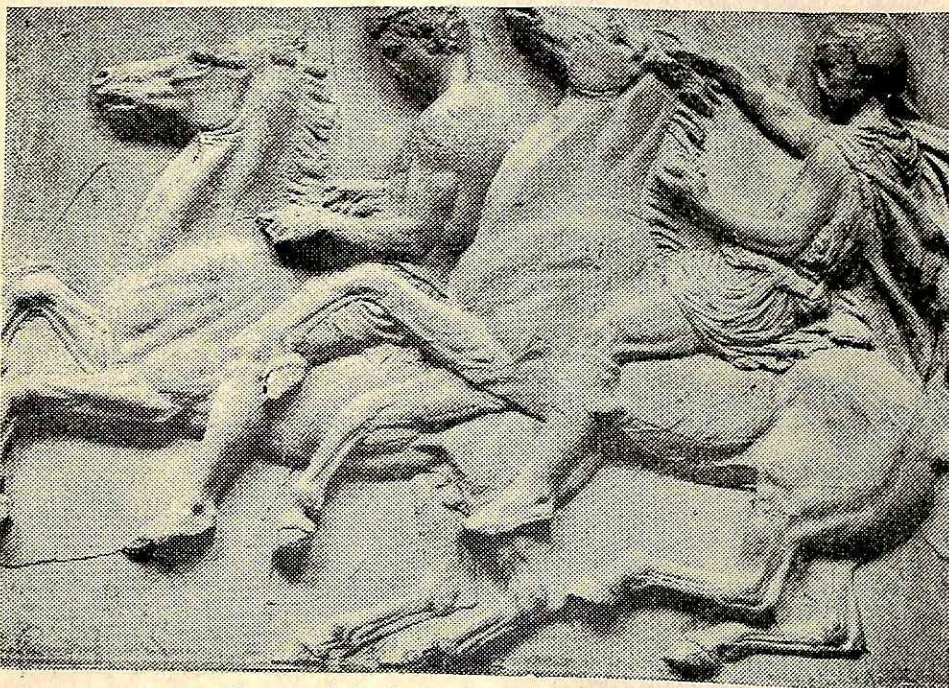
'Η άρρωστη δήλωσε ότι δεν έτρωγε ποτέ καρότα. 'Ωμολόγησε όμως ότι είχε τη συνήθεια να καταναλώνει δυο κιλά τοματόζουμο την ημέρα. 'Η λεπτομέρεια αυτή ώδηγησε τους γιατρούς, Ράιχ, Σβάμαν και Κράιγ σε μία περιεργή ανακάλυψη.

'Η τομάτα περιέχει μία χρωστική ουσία, ή λυκοπίνη, σχεδόν όμοια με την καροτίνη, από την οποία πολύ δύσκολα ξεχωρίζεται με χημικές μεθόδους. 'Αντίθετα από την καροτίνη, ή χρωστική ουσία της τομάτας έχει την επικίνδυνη ιδιότητα να συγκεντρώνεται στο συκώτι. 'Η άρρωστη που αναφέραμε πιο πάνω είχε υποστεί μίαν αληθινή ήπατική δηλητηρίαση από το χυμό της τομάτας.

Προς το παρόν, ή περίπτωση αυτή είναι μοναδική στα ιατρικά χρονικά και αυτό εξηγεί το γεγονός ότι οι γιατροί χρειάστηκαν δυο χρόνια για να ανακαλύψουν την αιτία του κίτρινου χρώματος της άρρωστης αυτής. 'Εκείνο που πρέπει να συγκρατήσουμε είναι το εξής: Το τοματόζουμο έχει γίνει πολύ της μόδας ως θρεπτικό, διταμινούχο ποτό. Δεν αποκλείεται πολλές περιπτώσεις ήπατικών διαταραχών να οφείλονται στην κατάχρηση της τομάτας και του τοματόζουμου, τις επιδράσεις των οποίων οι γιατροί μέχρι σήμερα τις άγνοούσαν.

Ας προσέξουμε, λοιπόν: Όχι κατάχρηση τομάτας.

CHARLES D' TDEWALLE

Ίππεις από το ζωφόρο του Παρθενώνα.

δεύτερη σύγχρονη 'Ολυμπιάδα οργανώθηκε στις όχθες του Σηκουάνα, αλλ' όχι χωρίς αντίδραση εκ μέρους των δημοτικών αρχών. Οι άνθρωποι δεν είχαν ακόμα καταλάβει περί τίνος πρόκειται, δεν έβλεπαν στην ολυμπιακή ιδέα παρά μία περιττή έκκεντρικότητα.

Η όριστική καδιέρωση

ΣΤΟ Σαιντ Λούις το 1904, στο Λονδίνο το 1908, ανάμεσα σε χίλιες παρανοήσεις, ή ιδέα άκολουθούσε το δρόμο της, ώριμα σιγά-σιγά. Το 1912, στη Στοκχόλμη, ο Κουμπερτέν γνώρισε τις πιο εύτυχιμένες στιγμές της ζωής του. Γιατί σ' αυτούς τους 'Ολυμπιακούς της Στοκχόλμης—την πρώτη τέλεια 'Ολυμπιάδα—καθιερώθηκε όριστικά ή ολυμπιακή ιδέα και αναγνωρίσθηκε ή μεγάλη συμβολή του Κουμπερτέν. Είχαν εμφανισθεί πολλοί που διεκδικούσαν την πατρότητα της ιδέας—και αυτό ασφαλώς είναι ένα μέτρο της άξίας της.

Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος έσπασε τη σειρά των 'Ολυμπιάδων. Οι πρώτοι μεταπολεμικοί άγώνες έγιναν στην Αμέρισα το 1920. Κατόπιν ήταν το Παρίσι και το 1928, στο Άμστερνταμ, οι Γερμανοί ξαναφάνηκαν στο στάδιο, γιατί οι οργανωτές έκριναν πως οι νέοι του 1928 δεν μπορούσαν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τα έγκλήματα που είχε διαπράξει ή προη-

Ο Χαμένος Κόσμος

ΑΡΘΟΥΡ ΚΟΝΑΝ ΝΤΟΥΛ ΜΕΤ. ΝΙΚΟΥ Α. ΓΚΟΥΜΑ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Ο καθηγητής Γεώργιος Έδουάρδος Τσάλλεντζερ, διάσημος ζωολόγος, ισχυρίζεται πως ανέκαυψε σ' ένα ταξίδι του μία περιοχή του Αμαζονίου γεμάτη προϊστορικά μεγαθήρια. Στο Λονδίνο, κανείς δε θέλει να το πιστέψει, εκτός από το νεαρό δημοσιογράφο Έδουάρδο Μαλόουν, ο οποίος, μαζί με το λόρδο Ρόξτον και τον καθηγητή Σάμμερλη, προσφέρεται να λάβει μέρος σε μία επιστημονική αποστολή που ξεκινάει για τη Νότιο Αμερική με σκοπό την επιβεβαίωση των ανακαλύψεων του Τσάλλεντζερ. 'Η αποστολή φθάνει στην άπρόσιτη περιοχή που περιβάλλεται από ψηλό τείχος βασάλτινων βράχων. Δύο μεγάδες οδηγούν, για να εκδικηθούν το λόρδο Ρόξτον, παγιδεύουν την αποστολή στον έχθρικό χαμένο κόσμο. Οι τέσσερις άνδρες προχωρούν προς το έσωτερικό, συναντούν οικογένειες δεινοσύρων και σμήνη πτεροδακτύλων. Στα φυλλώματα ενός δέντρου ο Μαλόουν συναντά έναν παράξενο πιθηκάνθρωπο. Την ίδια νύχτα ο Μαλόουν αποφασίζει να έξερευνησει μόνος του την περιοχή της Κεντρικής Λίμνης, αλλ' όταν επιστρέφει, οι σύντροφοί του έχουν εξαφανισθεί. Ο Ρόξτον ξαναγύρισε έπειτα από λίγο σε φοβερή κατάσταση και άφηγήθηκε στο Μαλόουν πως οι πιθηκάνθρωποι τους αϊφνιδίασαν και τους συνέλαβαν. Ο Ρόξτον και ο Μαλόουν παίρνουν τα τουφέκια τους και φθάνουν μπροστά στο χωριό των πιθηκανθρώπων άποφασισμένοι να σώσουν τους δυο καθηγητές...

16ον

ΟΛΑ αυτά, που χρειάζονταν τόσες λέξεις για να τα περιγράψω, αποτυπώθηκαν στο πνεύμα μου σε λίγα δευτερόλεπτα—και δεν πρόκειται να τα ξεχάσω σ' όλη μου τη ζωή. Μπροστά μας ξετυλιγόταν ένα δράμα! Δύο πιθηκάνθρωποι είχαν άρπάξει έναν από τους ίθαγενείς και τον έσυραν ως το χείλος του γκρεμού. Ο άρχηγός έδωσε το σύνθημα σηκώνοντας το χέρι του. Οι πιθηκάνθρωποι άρπαξαν τον ίθαγενή από τα πόδια και τα χέρια και τον έλκινσαν δυο τρεις φορές μπρος και πίσω για να πάρουν φόρα. Κατόπιν τον έσφενδόνισαν ψηλά πάνω απ' την άβυσσο. Το σώμα του άτυχου ίθαγενούς διέγραψε μία καμπύλη στών άέρα κι' άρχισε να πέφτει. 'Εκείνη τη στιγμή όλο το πλήθος των πιθηκανθρώπων, εκτός απ' τους φρουρούς, όρμησε στο χείλος του γκρεμού για να δει το αποτέλεσμα. Για ένα δευτερόλεπτο έπεκράτησε κατανυκτική σιγή. Κατόπιν έσπασαν όλοι μαζί σε άγρια ούρλιαχτα χοροπηδώντας από τον ένθουσιασμό τους. Τέλος, ο θόρυβος κόπασε, οι πιθηκάνθρωποι παρατάχθηκαν και πάλι περιμένοντας την έκτέλεση του δεύτερου θύματος.

'Ηταν ή σειρά του Σάμμερλη. Δύο πιθηκάνθρωποι τον άρπαξαν απ' τους καρπούς και τον έσυραν δάνασσα κοντά στον γκρεμό. Ο καθηγητής προσπαθούσε να αντισταθεί, αλλά φαινόταν φοβερά εξαντλημένος. Στο μεταξύ, ο Τσάλλεντζερ είχε στραφεί προς τον άρχηγό των πιθηκανθρώπων και χειρονομούσε ζωηρά. Φαινόταν σά να τον ίκετεύει. 'Αλλ' ο άρχηγός τον παραμέρισε θυμωμένος και κούνησε το κεφάλι του άρνητικά. 'Ηταν ή τελευταία του κίνηση. Το τουφέκι του Ρόξτον έκτυροσκορότησε δίπλα μου και ο άρχηγός των πιθηκανθρώπων σωριάστηκε στο χώμα.

—Ρίξε τους στο φαχνό, Μαλόουν, ρίξε τους! φώναξε ο Ρόξτον.

Άρχισα να πυροβολώ εκεί που έβλεπα

περισσότερους συγκεντρωμένους πιθηκανθρώπους. Οι δυο φρουροί του Σάμμερλη είχαν πέσει με τις πρώτες σφαίρες του Ρόξτον και ο καθηγητής άπομακρυνόταν τρικλίνοντας σε μεθυσμένος. Ο πανικός ήταν άπειροχαιτός μεταξύ των πιθηκανθρώπων. Δεν καταλάβαιναν τίποτα από πυροβόλα όπλα και, αντί να κρυφθούν, έτρεχαν ξετρελλαμένοι έδω και εκεί σκοτιζόμενοι πάνω στα πτώματα των συντρόφων τους που ήταν σκορπισμένα σ' όλη την πλατεία. Τέλος, όταν συνήλθαν από την πρώτη έκπληξη, με ξαφνική παρόρμηση, έτρεξαν όλοι μαζί να σκασφαλώσουν στα δέντρα.

Ο Τσάλλεντζερ δεν έχασε ούτε στιγμή την ψυχραιμία του και κατάλαβε άμέσως τι έπρεπε να κάνει. Άρπαξε τον παραζαλισμένο Σάμμερλη από το μπράτσο και τον τράβηξε προς το μέρος μας. Σπεύσαμε να τους προειπανήσουμε και τους δόσαμε τα τουφέκια τους. 'Αλλ' ο Σάμμερλη μόλις μπορούσε να κρατηθεί στα πόδια του. Στο μεταξύ, οι πιθηκάνθρωποι είχαν ξεαπορρίψει και, γλιστρώντας μέσα από το δάσος με μία κυκλωτική κίνηση άπειλούσαν να μας κούφουν την ύποχώρηση. Ο Τσάλλεντζερ κι' εγώ στηρίζαμε τον Σάμμερλη και ο Ρόξτον έρχόταν πίσω μας και μās εκάλυπτε πυροβολώντας τους πιθηκανθρώπους που τολμούσαν να ξεμυτίσουν από το δάσος. Προχωρήσαμε έτσι ένα περίπου χιλιόμετρο, ακολουθούμενοι από τους πιθηκανθρώπους. 'Αλλά στο τέλος κατάλαβαν ότι δεν μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα με το τουφέκι του Ρόξτον κι' έπαψαν να μās ακολουθούν. Φτάσαμε στην παλιά μας κατασκήνωση κατάκοποι, αλλά βέβαιοι πως είχαμε γλυτώσει κι' αυτή τη φυρά.

Όστόσο, κάποιος μās είχε ακολουθήσει. Μόλις είχαμε κλείσει την πόρτα του φράχτη μας και είχαμε καθίσει για να ξεκουρασθούμε, όταν άκουσαμε ήχο θημάτων που πλησίαζαν και κατόπιν, άκριβως έξω από το φράχτη, μία φωνή σαν πνιγμένο, παραπονιάρικο κλάμα. Ο Ρόξ-

τον άρπαξε το τουφέκι του και άνοιξε την πόρτα του φράχτη με μία κλωτσιά, έτοιμος να πυροβολήσει. 'Αλλά κατέβασε όμέσως το όπλο του με άμηχανία. 'Εκεί μπροστά στο φράχτη, ξαπλωμένοι με το πρόσωπο στο χώμα, ήταν οι τέσσερις μικρόσωμοι ίθαγενείς αιχμάλωτοι που είχαν σωθεί χάρι στην έπίδεσή μας. 'Ετρεμαν από φόβο και ζητούσαν ίκετευτικά την προστασία μας. Με μίαν έκφραστική χειρονομία μās έδειξαν να γράω δάση που ήταν ακόμα γεμάτα κινδύνους. Κατόπιν, ένας από τους ίθαγενείς γονάτισε και άγκάλιασε τα πόδια του Ρόξτον.

—Αυτό δεν το σκεφθήκαμε! είπε ο Ρόξτον γελώντας. Τι θα τους κάνουμε τώρα αυτούς έδω;

Ο Σάμμερλη καθόταν σε μία πέτρα και γέμιζε την πλά του.

—Θα πρέπει να τους προστατεύσουμε όσο μπορούμε, είπε. Γλυτώσαμε όλοι από το Χάρον τα δόντια. Ο Ρόξτον τα κατάφερε πολύ καλά...

ΑΤΜΑΣΙΑ! φώναξε ο Τσάλλεντζερ με στόμφο. Όχι μονάχα έμεις ως άνθρωποι, αλλά και ή έθρο-παϊκή επιστήμη στο σύνολό της έχει ένα χρέος εύγνωμοσύνης προς τον λόρδο Ρόξτον. Δε διατάζω να τονίσω πως ή άπώλεια του καθηγητή Σάμμερλη και, πρό πάντων, ο δικός μου θάνατος θα δημιουργήσει δυσαναπλήρωτο κενό στη σύγχρονη επιστημονική έρευνα. Συγχαρητήρια!

Ο Τσάλλεντζερ συνώδεσε τα λόγια του με ζωηρές χειρονομίες και χαμογελούς προοταστικά. Καθόταν σε μία πέτρα, με τα κουρελιασμένα ρούχα του, το γυμνό τοίχωτό στήθος και τ' ακατάστατα μαλλιά του και κρατούσε στα γόνατά του μία μεγάλη κονοειδή πού είχε άνοίξει με τα δόντια του γιατί δεν έδρισκε πρόγειρο μαχαίρι. Έμοιαζε περισσότερο με πιθηκάνθρωπο παρά με το έκλεκτό παιδί της έθρο-παϊκής επιστήμης. Ο ίθαγενής τον κύτταξε τρομαγμένος, άφησε μία πνιγμένη κραυγή κι' έκρυψε το πρόσωπό του στα πόδια του Ρόξτον.

Ο Ρόξτον έσπασε σε γέλια και χάρεισε τα μαλλιά του τρομοκρατημένου ίθαγενούς.

Μη φοβάσαι άνθρωπάκο, δεν είναι πιθηκάνθρωπος, άνθρωπος είναι σαν και μās! Δεν μπορεί να υποφέρει τη φάτσα σου. Τσάλλεντζερ, νομίζει πως είσαι πιθηκάνθρωπος!

Ο Τσάλλεντζερ έγινε κατακόκκινος: —Πώς τολμάτε, κύριε!

—Έλα τώρα, Τσάλλεντζερ, μη θιγες! 'Ησουν πολύ τυχερός που έμοιαζες με τον άρχηγό των πιθηκανθρώπων. Άλλοιώς, πούδς έφερει τι μπορεί να είχε συμβεί.

Μα την πλάτη μου, λόρδε Τζών Ρόξτον, πήρατε πολύ θάρρος μαζί μου!

οὐδ' ἔλαξε ὁ καθηγητὴς κουνώντας ἀπειλή-
τικά τὴ γροθιά του.

— Λέω τὴν ἀλήθεια.

— Παρακαλῶ ν' ἀλλάξετε θέμα σὺν
ζητήσεως. Οἱ παρατηρήσεις σας εἶναι
παιδαριώδεις. Τὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμε-
τωπίζουμε αὐτὴ τὴ στιγμή εἶναι: Τί θὰ
τοῦς κάνουμε αὐτοὺς τοὺς ἰθαγενεῖς; Θὰ
ἔπρεπε νὰ τοὺς συνοδεύσουμε στὸ χω-
ριό τους, ἂν ἔξεραμε ποῦ εἶναι τὸ χωριό
τους...

— Ζοῦνε στὰ σπήλαια, εἶπα, ἀπὸ τὴν
ἀπέναντι πλευρὰ τοῦ ὁροπεδίου.

— Εἶναι πολὺ μακριὰ;

— Κάπου τριάντα χιλιόμετρα, πέρα
ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Λίμνη.

— Ὁ Σάμμερλη ἄφησε ἓνα βογγητό:

— Δὲ θὰ μὴν ποτέ νὰ φτάσω ὡς
ἐκεῖ... Μοῦ φαίνεται πὼς ἀκούω γύρω
μας τοὺς πιθηκανθρώπους.

Πραγματικά, γύρω ἀπ' τὴν κατασκή-
νωσιν ἀκούγονταν παράξενοι γογγιισμοὶ
καὶ θροίσματα τῶν φύλλων. Ἀλλὰ φαί-
νεται πὼς οἱ πιθηκάνθρωποι δὲν τολμοῦ-
σαν νὰ πλησιάσουν. Οἱ ἰθαγενεῖς συσπει-
ρώθηκαν καὶ πάλι τρομαγμένοι σὰ πό-
δια τοῦ Ρόξτον.

— Πρέπει νὰ ξεκινήσουμε, καὶ μάλι-
στα γρήγορα! εἶπε ὁ Ρόξτον. Οἱ ἰθαγε-
νεῖς θὰ μεταφέρουν τὰ ἐφόδιά μας. Καὶ
τώρα, ἔμπρός, πρέπει νὰ τοῦ δίνουμε
προτοῦ μᾶς περιουκλόουν...

Σὲ λιγότερο ἀπὸ μισὴ ὥρα εἶχαμε φτά-
σει στοὺς ἀγχαθερούς θάμνους ποὺ χρη-
σιμοποιήσαμε τὸ πρωτὶ γιὰ κρυφώνα.
Μείναμε ἐκεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα. Οἱ πιθη-
κάνθρωποι δὲ μᾶς εἶχαν ἀκολουθήσει ἢ
δὲν τολμοῦσαν νὰ πλησιάσουν. Εἴμαστε ὅ-
λοι κούρασμένοι καὶ κοιμηθήκαμε βαθειά.
Τὸ βράδυ, ἔνοιωσα κάποιον νὰ μοῦ τρα-
βάει τὸ μαντί καὶ ἀνοίγοντας τὰ μάτια
εἶδα τὸν Τσάλλεντσερ γονατισμένο δίπλα
μου.

— Κύριε Μαλδόν, μοῦ εἶπε σοβαρά,
κατὰ τὴν ἡμερολόγιο τῶν περιπετειῶν
μας, ἂν δὲν κάνω λάθος, καὶ πρόκειται
νὰ δημοσιεύσετε τίς ἐντυπώσεις σας ἀπ'
αὐτὸ τὸ ταξίδι...

— Βεβαίως, κύριε καθηγητά, ἔλαβα
μέρος στὴν ἀποστολὴ ὡς ἀνταποκριτὴς
τῆς «Ἡμερησίας».

— Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θέλω νὰ σᾶς μι-
λήσω. Τὸ πρωτὶ ἀκούσατε μερικὲς παιδα-
ριώδεις παρατηρήσεις τοῦ λόρδου Ρόξτον
ποὺ ἰσχυρίσθηκε πὼς ὑπάαρχε κάποια...
κάποια ὁμοιότητα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ... καί...
Ναί, ξέρω τί θέλετε νὰ πῆτε.

— Νομίζω πὼς εἶναι περιττὸ νὰ σᾶς
τονίσω ὅτι, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἢ δη-
μοσιότητα... καταλαβαίνετε τί θέλω νὰ
πῶ... ἢ δημοσιότητα εἶναι μᾶλλον πε-
ριττὴ... δηλαδή, θὰ ἦταν κάπως προσ-
βλητικὴ γιὰ μένα...

— Μὴν ἀντιστεθεῖτε, θ' ἀφηγηθῶ τὰ
γεγονότα παραλείποντας τίς περιττές λε-
πτομερείες...

— Ὁ Λόρδος Ρόξτον ἔχει τὴν κακὴ
συνήθεια νὰ κάνει ἀνόητες παρατηρήσεις.
Τὸ διανοητικὸ του ἐπίπεδο δὲν τοῦ ἐ-
πιτρέπει νὰ καταλάβει πὼς οἱ κατώτερες
φυλὲς ἔχουν ἓναν ἔμφυτο σεβασμὸ πρὸς
τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ ἐμφά-
νισή καὶ τὸν ἰσχυρὸ χαρακτήρα. Δὲν
εἶναι παρόμοιο πὼς οἱ πιθηκάνθρωποι
ἔδειξαν κάποιον σεβασμὸ σὲ μένα καὶ πε-
ριφρόνησαν τὸν ἄνθρωπο συνάδελφό μου
κύριο Σάμμερλη. Ἐλπίζω νὰ τὸ γράφε-
τε αὐτὸ στίς ἐντυπώσεις σας...

— Θὰ φροντίσω νὰ μὴν τὸ ξεχάσω!
εἶπα δαγκώνοντας τὰ χεῖλιά μου γιὰ νὰ
μὴν ξεσπάσω σὲ γέλια.

— Ἐπαφίμαι στὴν κρίση σας. Ἀλ-
λά, σχετικὰ μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῶν πιθηκαν-
θρώπων, φαντάζομαι ὅτι θὰ προσέξατε
πὼς ἦταν ὁμορφος καὶ εὐγενεὶς τύπος...

— Ἀξιοθαύματος! εἶπα σκεπάζοντας
τὸ πρόσωπό μου μὲ τὴν κουβέρτα.

Καὶ ὁ καθηγητὴς Τσάλλεντσερ, εὐχα-
ριστήμενος ποὺ τακτοποίησε αὐτὸ τὸ λε-
πτὸ ζήτημα, ἔβαλε σὲ χῶμα καὶ ἀ-
χίσε νὰ ροχαλίζει.

★

ΦΑΝΤΑΖΟΜΑΣΤΕ πὼς οἱ πιθηκάν-
θρωποι δὲν ἤξεραν τίποτα γιὰ τὸν
κρυφώνα μας καὶ νομίζαμε ὅτι
πρὸς τὸ παρὸν εἴμαστε ἀσφαλεῖς. Ἀλ-
λά σύντομα καταλάβαμε τὸ λάθος μας.
Τίποτα δὲν ἀκούγονταν γύρω μας, οὔτε ἔ-
να φύλλο δὲν κουνιόταν, ἀλλ' ἡ ὑπο-
μονὴ τῶν πιθηκάνθρώπων ἦταν ἀνεξάν-
τλητὴ ὅπως καὶ ἡ ἐπιδεξιότητά τους νὰ
μᾶς παρακολουθοῦν χωρὶς νὰ κάνουν αἰσ-
θητὴ τὴν παρουσία τους.

— Ὅταν ξυπνήσαμε, εἴμαστε ὅλοι σὲ κα-
κὰ χάλια. Οἱ συγκινήσεις τῆς περασμέ-
νης ἡμέρας μᾶς εἶχαν τσακίσει. Ὁ Σάμ-
μερλη ἦταν τόσο ἐξαντλημένος ὥστε μό-
λις μπορούσε νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του, μ'
ὅλο ποὺ ἡ ἐγκατέστηση καὶ τὸ θάρος
του ἦταν ἀξιοθαύμαστα.

Ἀποφασίσαμε νὰ μείνουμε δυὸ ἢ τρεῖς
ἡμέρες ἐκεῖ ποὺ βρισκόμαστε, νὰ φῶμε καὶ
κατόπιν νὰ ξεκινήσουμε γιὰ τὴν ἄλλη ἄ-
κρη τοῦ ὁροπεδίου, πρὸς τίς σπηλιές ὅ-
που ζοῦσαν οἱ ἰθαγενεῖς. Ἐλπίζαμε ὅτι
θὰ μᾶς δέχονταν φιλόξενα καὶ ἴσως θὰ
μποροῦσαν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ κατεβοῦ-
με ἀπὸ τ' ὁροπέδιο. Ὅλοι εἴμαστε σύμ-
φωνοι — ἀκόμα καὶ ὁ Τσάλλεντσερ —
πὼς ἡ ἀποστολή μας εἶχε τελειώσει τὸ
ἔργο ποὺ τῆς εἶχε ἀνατεθεῖ καὶ ὅ-
τι δὲ μᾶς ἔμενε πιά παρὰ νὰ συγκεντρώ-
σουμε τὴν προσοχή μας στὸ πρόβλημα τῆς
ἐπιστροφῆς.

Μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ περιεργα-
σθῶμε καλύτερα τοὺς ἰθαγενεῖς ποὺ εἴ-
χαμε σόσει. Ἦταν μικρόσωμοι, νευρώ-
δεις, ζωηροί, μὲ καλοσχηματισμένα σώ-
ματα. Τὰ ἴσια μαῦρα μαλλιά τους ἦταν
δεμένα στὸ πίσω μέρος τοῦ κεφαλοῦ μὲ
μιά δερμάτινη λουρίδα καὶ δεμαίνοντες
ἦταν ὁ ζωστήρας ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ μο-
ναδικὸ τους ἔνδυμα. Οἱ λοβοὶ τῶν αὐ-
τιῶν τους ἦταν σχισμένοι καὶ ματωμένοι,
γιατὶ φαίνεται πὼς οἱ πιθηκάνθρωποι
τοὺς εἶχαν ἀποσπᾶσει δάνασσα τὰ σκου-
λαρίκια. Ἡ ὁμίλια τους ἦταν ἀκατανόη-
τὴ γιὰ μᾶς ἀλλὰ καθὼς ἐπανελάμβαναν
συνὰ τὴ λέξη «Ἀκκάλα» ὑποθέσαμε πὼς
αὐτὸ θὰ ἦταν τ' ὄνομα τῆς φυλῆς τους.
Μερικὲς φορές κῆτταξαν μὲ τρόπο πρὸς
τὸ δάσος καὶ φώναζαν «Ντόντα». Ἰσως
αὐτὸ ἦταν τ' ὄνομα τῶν ἐχθρῶν τους.

— Τὶ γινώμῃ ἔχεις γι' αὐτούς, Τσάλ-
λεντσερ; ρώτησε ὁ Ρόξτον. Αὐτὸς ἐδῶ
ἔχει τὸ μισὸ κεφάλι ξυρισμένο φαί-
νεται σὰν ἀρχηγὸς τῶν ἄλλων.

Ἦταν ὁ νεώτερος ἀπὸ τὴν ὁμάδα καὶ
πραγματικά οἱ ἄλλοι τοῦ ἔδειχναν κά-
ποιο σεβασμὸ. Ἄν δὲν ἦταν ἀρχηγός, θὰ
ἦταν ἴσως ὁ γιὸς κάποιου ἀρχηγοῦ. Σὲ
μιά στιγμή ὁ Τσάλλεντσερ ἐπεχείρησε νὰ
τὸν ἀγγίξει, ἀλλ' ὁ νεαρὸς ἰθαγενεὶς ἀ-
ναπήδησε σὰν ἀγριεμένο πουλάρι καὶ κύ-
ταξε τὸν καθηγητὴ μὲ μάτια ποὺ ἄστρα-
φταν ἀπὸ θυμὸ. Ἀπαμειβήθηκε λίγο καὶ
ἔφυγε ἔκτολμος στὸ στήθος μὲ τὸ χεῖρ του σὺν
ἓς πολλὰς φορές:

— Μαρετά! Μαρετά!

Ἴσως ἡ λέξη αὐτὴ σήμαινε «ἀρχηγός».

Ὁ Τσάλλεντσερ ἄρπαξε ἀπ' τὰ μαλλιά ἓ-
ναν ἄλλο ἰθαγενὴ καὶ ἄρχισε ν' ἀγο-
ρεύει:

— Αὐτὸς ὁ φυλετικὸς τύπος, κύριοι,
ὅπως δείχνει τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου καὶ
τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, εἶναι
πολὺ ἐξελιγμένος, ἢ τουλάχιστον πολὺ
πιο ἐξελιγμένος ἀπὸ διάφορες ἄλλες νο-
τιαμερικανικὲς φυλές. Εἶναι ἀδύνατο
νὰ παραδεχθεῖ κανεὶς ὅτι μιὰ τέτοια
ἀνθρώπινη φυλὴ ἐξελίχθηκε σ' αὐτὸ τὸ
κλειστὸ προϊστορικὸ περιβάλλον...

— Τότε, ἀπὸ ποῦ ξεφύτρωσαν; ρώ-
τησε ὁ Ρόξτον.

— Αὐτὸ εἶναι ἓνα πρόβλημα ποὺ θὰ
συζητηθεῖ εὐρύτατα στοὺς ἐπιστημονι-
κοὺς κύκλους τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ προ-
σεχῆ χρόνια καὶ δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε
ὅτι θὰ λυθεῖ σύντομα. Κατὰ τὴ δική μου
γνώμη, ἡ ἐξέλιξη, ὅπου τίς ἰδιόρρυθμες
συνθῆκες αὐτῆς τῆς περιοχῆς, προχώρη-
σε ὡς τὸ στάδιο τῶν σπονδυλωτῶν καὶ οἱ
παλαιότερες ζωϊκὲς μορφὲς ἐπέζησαν ἐ-
πὶ αἰσιν νεώτερες. Ἔτσι συναντήσαμε ἐ-
δῶ ταπίρους καὶ μυρμηκοφάγους κον-
τὰ στὰ γιγαντιαία σκουροειδῆ τῆς Ιου-
ρασικῆς περιόδου. Ὅσο γιὰ τοὺς πιθη-
κάνθρώπους, ποὺ βρίσκονται πολὺ ψηλό-
τερα στὴ βιολογικὴ κλίμακα, εἴμαστε ὁ-
ποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμε πὼς ἔφτασαν
ἐδῶ πολὺ ἀργότερα ἀπὸ κάποιον ἄλλο
περιοχὴ τοῦ Ἀμαζονίου. Τὸ ἴδιο πρό-
κει νὰ υποθέσουμε καὶ γι' αὐτούς τοὺς
ἰθαγενεῖς (ὁ Τσάλλεντσερ τράβηξε τὰ
μαλλιά τοῦ ἰθαγενοῦς ποὺ κρατοῦσε καὶ
ὁ ἰθαγενὴς ἄρχισε νὰ σκούζει λυπητερά)
ποὺ ἀσφαλῶς εἰσέβαλαν στὸ ὁροπέδιο με-
τὰ τοὺς πιθηκάνθρώπους καὶ αὐτὸ ἴσως
ἐξηγεῖ τὸ μῖσος ποὺ αἰσθάνονται οἱ πιθη-
κάνθρωποι γιὰ τοὺς παρελθόντες. Λοι-
πόν, κύριοι, αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου.
Μήπως ἔχει κανεὶς ἀντίρρηση;

Ὁ Σάμμερλη ἦταν πολὺ κουρασμένος
γιὰ νὰ μιλήσει, ἀλλὰ μούγκρισε καὶ κόψ-
ησε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ δείξει πὼς
διαφωνοῦσε. Ὁ Ρόξτον ἔβλεπε τὸ κεφά-
λι του καὶ ἀνασέκωσε τοὺς ὄμους γιὰ
νὰ δείξει πὼς ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὰ ἐπι-
στημονικὰ προβλήματα. Ὅσο γιὰ μένα,
περιορίσθηκα νὰ παρατηρήσω πὼς ἓνας
ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς μᾶς ἔλειπε.

— Πῆγε νὰ φέρει νερό, εἶπε ὁ Ρόξ-
τον. Τοῦ ἔδωσα ἓνα ἄδικο κονσερβοκούτι.

— Πῆγε στὴν καλιὰ κατασκήνωσιν;
ρώτησα ἀνέσυχος.

— Ὅχι, στὸ ποτάμι. Εἶναι πίσω ἀπὸ
κεῖνα τὰ δέντρα, ὅχι πᾶνω ἀπὸ ἐκεῖνο μέ-
τρα. Ἀλλ' ὁ ἀνθρωπάκος μᾶς δὲ βιάζε-
ται νὰ ἐπιστρέψει...

— Θὰ πάω νὰ ἰδῶ τί γίνεται.

Πῆρα τὸ ποτήριό μου καὶ ξεκίνησα
πρὸς τὴν κατεῦθυνση τοῦ μικροῦ ποτα-
μοῦ. Ἀσφαλῶς ἦταν μεγάλη ἀπερισκε-
ψία ν' ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους
μου, ἀλλὰ εἶχαμε ὅλοι τὴν ἐντύπωσιν πὼς
οἱ πιθηκάνθρωποι δὲ μᾶς εἶχαν ἀνακα-
λύψει. Ἀκουγα τὸ μουρμουρίσμα τοῦ νε-
ροῦ κάπου μπροστὰ μου ἀλλ' ἔπρεπε νὰ
περάσω ἀπὸ μιὰ πυκνὴ συστάδα δέντρων
γιὰ νὰ φτάσω στὴν δεξιά. Ἀνοίγοντας τὸ
δρόμο μου ἀνάμεσα στὰ φυλλώματα πα-
ρατήρησα κάτι κοκκινωπὰ μέσα στοὺς
θάμνους. Ἐσκύνη καὶ εἶδα τὸ σῶμα τοῦ
ἰθαγενοῦς ποὺ εἶχε πᾶει γιὰ νερό. Ἦ-
ταν ἔκτολμος στὸ ἓνα πλευρὸ μὲ τὰ
χεῖρα σηκωμένα πᾶνω ἀπ' τὸ κεφάλι.

Η ΣΤΙΝΕΧΕΙΑ: Στὸ ἐπόμενο

ΕΝΑ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ἡ «ἀποθήκευση» τῆς ἀνθρώπινης φωνῆς καὶ ἡ χρησιμοποίησή
της ὅποτε θὰ ἤθελε κανεὶς, στάθηκε ἓνα παλιὸ ὄνειρο, ποὺ κέντρι-
σε τὴ φαντασία τῶν σοφῶν καὶ τῶν συγγραφέων. Ἡ ἰδέα ἦταν τό-
σο ἐλκυστικὴ, ὥστε σιγὰ-σιγὰ σημειώθηκαν οἱ πρώτες προσπάθειες
γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς «χίμαιρας». Οἱ πρόδρομοι τοῦ
Ἔδισον δὲν ἦταν ὅμως τυχεροί. Οἱ συσκευὲς ποὺ ἔφτιαξαν μερικοὶ
ἀπ' αὐτούς, εἶχαν ὅλα τὰ στοιχεία τῆς ἐπιστημονικῆς σοβαρότητος.
Ἀλλὰ ἡ ἐπίσημη ἐπιστήμη τοῦ καιροῦ τους δὲν καταδέχθηκε νὰ
τοὺς δώσει προσοχή.

Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΦΩΝΟΓΡΑΦΟΥ

Ένας Γάλλος ποιητὴς εἶχε προλάβει τὸν Ἔδισον

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ, στὴ σοφία τοῦ
σπιτιοῦ, ἀνάμεσα στὰ παλιὰ καὶ
ξεχασμένα ἀντικείμενα, ἐνὸς φω-
νογράφου, ἀσφαλῶς θὰ προκαλοῦσε ἐκ-
πληξί καὶ ἀπορία σ' ἓνα σημερινὸ παι-
δάκι. Ὁ μικρὸς αὐτὸς θ' ἀναρωτιόταν
σὲ τί μπορούσε νὰ χρησιμεύει ἐκεῖνο
τὸ παράξενο κιβωτιάκι, μὲ τὸ ἄλλο
τόσο ἀκατανόητο κυνηγητικὸ κέρας ἐ-
πάνω του καὶ μὲ τὸ γιγάντιο χωνί. Γιὰ
τὴ σημερινὴ νέα γενεά, ποὺ εἶναι ἐξοι-
κειωμένη μὲ τὸ πικ-ἄπ, ἀκόμα καὶ ἡ
ἴδια ἡ λέξη φωνογράφος ἢ γραμμόφωνο
ἀντιχεῖ σὰν ἀσυνήθιστη καὶ ἀκαθόρι-
στὴ ἐννοια. Ὡστόσο, ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ
συσκευὴ γέμισε ὅλο τὸν κόσμον μὲ θαυ-
μασμὸ καὶ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τίς προό-
δους τῆς ἐπιστήμης, ὅταν, κατὰ τὰ τέλη
τοῦ 19ου αἰῶνα, ἄρχισε νὰ κυκλοφορεῖ
στὸ ἐμπόριο καὶ νὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή
της στὰ σπιτία. Εἶχε βρεθεῖ, ἐπὶ τέλους,
ἡ μηχανὴ ποὺ ἀποθήκευε τὴν ἀνθρώπινη
φωνή.

Ἐμπρόκειτο, πραγματικά, γιὰ μιὰ ἀ-
πρόσμενη καὶ καταπληκτικὴ ἀνακάλυψη,
ποὺ ὠφέιλετο, ὅπως ὅλοι ξέρουν, στὸν
Ἀμερικανὸ Ἔδισον.

Ἡ ἐννοια τῶν κονσερβαρισμένων λέξε-
ων βρίσκεται ἤδη σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα
κλασσικὰ ἔργα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνί-
ας: στὸν «Γαργαντούα» τοῦ Ραμπυσάι.
Διαβάζουμε, λοιπόν, ἐκεῖ, ὅτι ὁ Παν-
ταγκρουὲλ σκόρπιζε τὰ «παγωμένα ἀπὸ
τὸ κρύο τοῦ χειμῶνα λόγια» καὶ αὐτὰ τό-
τε «ἐλυωναν καὶ ξανάδιναν τοὺς ἦχους
τους».

Τὸ 1589, ἓνας φυσιοδίφης, ὁ Ἰωάν-
νης-Βαπτιστὴς Πορτά, ἔγραφε: «Εἶμαι
ἀπόλυτα βέβαιος, ὅτι θὰ κατορθώσω
μιὰ μέρα νὰ αἰχμαλωτίσω τίς φωνὲς καὶ
τοὺς ἦχους, κλείνοντάς τα σὲ μολυ-
βένιους σωλῆνες καὶ ξαναδίνοντάς τους
τὴν ἐλευθερίαν σὲ ὅποιαδήποτε χρονικὴ
στιγμὴ».

★

Η ἰδέα ἔκανε ἀποφασιστικὰ τὸ
δρόμο της. Τὸ 1632, σὲ μιὰ κέ-
φημερίδα τῆς ἐποχῆς, διαβάζου-
με ὅτι ἓνας καπετάνιος, ὁ Βάστερλοχ,
εἶχε δεῖ μὲ τὰ μάτια του ἓνα τρόπο
διατηρήσεως τῆς ἀνθρώπινης φωνῆς, κα-
θὼς περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ στενὸ τοῦ
Μαγγελάνου. Εἶχε συναντήσει ἐκεῖ μιὰ
φυλὴ ἰθαγενῶν, ποὺ ἀχρησιμοποιοῦσαν
κάτι παράξενα σφουγγάρια, ἱκανὰ νὰ

διατηροῦν καὶ ν' ἀποδίδουν τίς ἀνθρώ-
πινες λέξεις, ὅπως κάνουν τ' ἄλλα, τὰ
συνθιγμένα σφουγγάρια γιὰ τὸ νερό.
Οἱ ἰθαγενεῖς αὐτοὶ — συνεχίζει ὁ Βά-
στερλοχ, — ὅταν θέλουν νὰ στείλουν
ἓνα μήνυμα σὲ κάποιον φίλο τους ποὺ
λεῖπει μακριὰ, μιλοῦν μπροστὰ σ' ἓ-
να ἀπ' αὐτὰ τὰ σφουγγάρια. Ὅταν ὁ
φίλος λάβει τὸ σφουγγάρι, τὸ σφίγγει
ἀπαλὰ ἀνάμεσα στὰ δάχτυλά του καὶ
ἀκούει τότε τὰ λόγια ποὺ τὸ σφουγγά-
ρι εἶχε ἀπορροφήσει.

Τὸ πρόβλημα ποὺ δὲν ἔπαυε νὰ κεν-
τρίζει τὰ μυαλά, ξανακαταστρώθηκε τὸ
1650 ἀπὸ τὸν γόνιμο σὲ φαντασία καὶ
χιούμορ Συρανὸ ντὲ Μπερζεράκ, στὸ
διβλίο του «Κωμικὴ Ἱστορία τῶν κρα-
τῶν καὶ τῶν αὐτοκρατοριῶν τῆς Σελή-
νης». Ὁ συγγραφέας μιλά ἐκεῖ γιὰ ἓνα
θαυμαστὸ διβλίο, ποὺ δὲν εἶχε οὔτε ψη-
φία οὔτε φύλλα. Ἀρκεῖ νὰ κεντῆσαι κα-
νεὶς μ' ἓνα βελόνι τὸ κεφάλαιο, ποὺ
τὸν ἐνδιαιερεῖ, κόπτεται θὰ τὸ ἀκούσει
ὁλόκληρο.

Κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ, ὁ Ἀγγλὸς ἐπί-
σκοπος Τζὼν Οὐλκινς ἔβλεπε τὸ ζήτημα
πὸ καίρια, γράφοντας στὸ διβλίο του
«Μαθηματικὴ Μαγεία»: «Ὁ σοφὸς Βά-
λχιος ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι σὲ θέση νὰ
διατηρήσει τοὺς ἦχους μέσα σ' ἓνα κι-
βάτιο ἢ ἓνα σωλήνα. Οἱ λέξεις θὰ
θαλαῖνουν ἀπὸ κεῖ κατὰ τὴ σειρά ποὺ
προφέρθηκαν».

Πραγματικά, ἀπὸ τότε, ὑπῆρχαν ἀν-
θρώποι ποὺ προσπαθοῦσαν ὅχι νὰ φαν-
ταστοῦν, ἀλλὰ νὰ δώσουν σάρκα καὶ
ὄστα σ' αὐτὴ τὴ θεατικὴ ἰδέα. Ἀν πι-
στέψουμε τὸν Γιόχαν Μπέχερ, συγγρα-
φέα τοῦ διβλίου «Φρονιμάδα καὶ τρέλ-
λα», ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1682, ἓνας
κατασκευαστὴς μηχανημάτων ἀπὸ τὴ
Νυρεμβέργη ἔκανε διάφορα πειράματα,
μὲ σκοπὸ νὰ ἐκλείσει σὲ μιὰ μπου-
κάλη τὴν ἡχὴ τῶν ἀνθρώπινων λόγων.

Ἡ ὑπόθεσις πῆρε σοβαρὰ χαρακτήρα
τὸ 1779. Ἡ ἀκαδημία τῆς Πετροῦπό-
λεως ὀργάνωσε ἓνα παγκόσμιο διαγω-
νισμό, ζητώντας νὰ τῆς υποβληθοῦν τὰ
σχέδια μιάς συσκευῆς ἱκανῆς ν' ἀνα-
παράγει τὸν ἦχο τῆς φωνῆς. Ἐνας Δα-
νός, λοιπόν, ὁ Κρατσενστάιν, παρου-
σίασε μιὰ συσκευὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ
χιλίας-δυὸ ἑξαγώνια, ποὺ «δογγοῦ-
σε ἢ γρύλλιζε σὰν ἄνθρωπος».

Ὁ Ἔδισον, πλάι στὴν πρώτη του φω-
νογραφικὴ συσκευή.

ΩΣΤΟΣΟ, ἡ συσκευὴ ποὺ θὰ μπο-
ροῦσε νὰ καταχωρίζει τὴν ἀνθρώ-
πιν φωνή, ὁλοένα ἀπομακρυνό-
ταν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς χίμαιρας καὶ
πλησίαζε πρὸς τὴν πραγματικότητα.
Τὸ 1857, ἓνας ἐργάτης τυπογραφείου,
ὁ Σκῶτ, σχεδίασε τὸν φωνοαυτογράφου.
Τὴν ἀποτελοῦσε ἓνα μεγάλο ἀκουστικὸ
κέρας, ποὺ στὴν ἄκρη του ἦταν τετα-
μένη μιὰ μεμβράνη, ἐφωδιασμένη μὲ
μιὰ γραφίδα, ποὺ κατέγραφε τίς ἐναλ-
λαγὰς τῆς φωνῆς πάνω σ' ἓνα κύλινδρο
ἀπὸ καπνισμένον γυαλί. Ὁ Σκῶτ ἀνε-
κοίνωσε τὴν ἐφευρσὴν του στὴν «Ε-
ταιρία πρὸς ἐνθάρρυνση τῆς ἐθνικῆς
διομηχανίας».

Κύριοι, δήλωσε μὲ ραγισμένο τό-
νο στὴ φωνὴ ἀπὸ συγκίνηση, νομίζω
πὼς σᾶς ἔφερα μιὰ καλὴ εἴδηση. Ὁ ἦ-
χος, ὅπως καὶ τὸ φῶς, μπορεῖ ν' ἀπο-
τυπωθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ.

Ἀλλὰ ὁ ἐφευρέτης αὐτὸς δὲν εἶχε
τύχη. Τὸ ἐπάγγελμά του, ἐκείνη τὴν ἐ-
ποχὴ, τὸ θεωροῦσαν πολὺ κατώτερο.
Οἱ σοφοὶ σήκωσαν τὸ φρύδι καὶ τὸν ἄ-
κουσαν μὲ περιφρόνηση.

Τὸ 1877, ἦρθε στὴ μέση ἓνας ἄλλος
ἀπρόσμετος ἐφευρέτης: ὁ ποιητὴς Σάρλ
Κρός. Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ θὰ
μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν ἀποκαλέσει
τέρας πολυμαθείας. Σὲ ἡλικία 14 χρό-
νων, εἶχε μάθει ἀπαιτῶς τὰ σανσκρι-
τικά. Σὲ ἡλικία 25 χρόνων, εἶχε βρεῖ
ἓνα τρόπο ἐμφανίσεως ἐγχρωμῶν φω-
τογραφιῶν, εἶχε γράψει τρία ποιητικὰ
διβλία καὶ εἶχε πάρει τὰ διπλώματα τοῦ
γιατροῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ. Στίς 30 Ἀ-
πριλίου τοῦ 1877, κατέθεσε στὰ γρα-
φεῖα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν
μιὰ καινούργια ἐφευρσὴν του. Ἡ συ-
σκευὴ αὐτὴ, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν ἓ-
νας ἀκουστικὸς δέκτης, μιὰ μεμβράνη
καὶ ἓνα ἐξάρτημα ἐγγράφης τῆς φωνῆς
σὲ μεταλλινὸ δίσκο, δὲν ἦταν παρὰ
ὁ πρόδρομος τοῦ φωνογράφου. Ἡ μὴν
διαφορά ἀπὸ τὴν συσκευὴ ποὺ παρου-
σίασε ὁ Ἔδισον τὴν ἐπόμενη χρονιά,
ἦταν ὅτι ἡ συσκευὴ τοῦ Γάλλου ποι-
ητῆ δὲ μπορούσε νὰ ἐγγράφει καὶ ν'
ἀποδίδει παρὰ μόνον ἓνα ἔμφων. Καὶ
μιὰ ἀξιοσημείωτη λεπτομέρεια: Οἱ φί-
λοι τοῦ Κρός, ποὺ κατὰ τίς δοκιμὲς
τῆς συσκευῆς ὁ ἐφευρέτης τοὺς καλοῦ-
σε ν' ἀπαγγεῖλουν μιὰ τέτοια λέξη,
προτιμοῦσαν πάντα ἐκείνη τὴ διαβόη-
τη, ποὺ ξεστόμισε ἓνας στρατηγὸς τοῦ
Μεγάλου Ναπολέοντα στὴ μάχη τοῦ
Βατερλώ.

Η μουσική του είκοστού αιώνα, όπως κι' οι εικαστικές τέχνες, έχει γνωρίσει μιὰ ριζική επανάσταση. Δεν έχει μείνει τίποτε σχεδόν από τη μουσική του παρελθόντος. Όσο τόσο τὰ έργα τῶν μεγάλων συνθετῶν τῆς ἐποχῆς μας, όσο κι' ἂν εἶναι ἐπαναστατικά, ἔχουν κρατήσει κάτι ἀπὸ τὴ βαθύτερη οὐσία τῆς μουσικῆς σὰν αἰώνιας τέχνης. Τέτοια εἶναι, πρὸ πάντων, τὰ μεγάλα ὁρατόρια τοῦ Ἀρθούρου Ὀνεγγέρ, ὁ «Βασιλιάς Δαυὶδ» καὶ ἡ «Ἰωάννα στὴν πυρὰ» ποὺ ἐκφράζουν τὰ αἰώνια ἀνθρώπινα συναισθήματα με καινούργια γλῶσσα.

Τὰ ὁρατόρια τοῦ Ὀνεγγέρ

Ο "ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΔΑΥΪΔ", ΚΑΙ Η "ΙΩΑΝΝΑ ΣΤΗΝ ΠΥΡΑ",

ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ

ΔΙΑΝΕΜΕΣΑ στοὺς σύγχρονους συνθέτες, σ' αὐτοὺς ποὺ, μετὰ τὸν Ντεμπυσσύ καὶ παράλληλα μετὰ τὸν Σαινμπεργκ, τὸν Στραβίνσκυ, τὸν Μπέλα Μπάρτοκ πρωταγωνίστησαν στὴ μεγάλη μουσικὴ ἐπανάσταση τῆς ἐποχῆς μας, ὁ Ἀρθούρος Ὀνεγγέρ κατέχει ξεχωριστὴ θέση. Ὅταν πέθανε, πρὶν ἀπὸ πέντε χρόνια, σὲ ἡλικία 63 χρόνων, βρισκόταν στὸ κορύφωμα τῆς δημιουργικῆς του δραστηριότητος. Βαρεῖα ἀρρώστος ἀπὸ τὸ 1947, περιμένοντας κάθε βράδυ ὅτι μπορούσε νὰ μὴ ξυπνήσει ζωντανὸς τὸ ἄλλο πρωὶ, δὲν ἐννοοῦσε νὰ ξεκουραστεῖ καὶ ἔγραφε, στὰ χρόνια αὐτὰ τῆς ἀρρώστειας του, δυὸ ἀπὸ τὰ πρὶν σημαντικὰ του ἔργα: τὴν Πέμπτη Συμφωνία του καὶ τὴ Χριστουγεννιάτικη Καντάτα. Μονάχα ὁ θάνατος τὸν ἀπέσπασε ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπο μόχθο του.

Γεννήθηκε στὶς 10 Μαρτίου 1892 στὴ Χάβρη ἀπὸ Ἑλβετοὺς γονεῖς, ποὺ καίγονταν ἀπὸ τὴ Ζυρίχη. Ὁ πατέρας του ἦταν εἰσαγωγέας καφέδων καὶ ἀρκετὰ εὐπορος. Ἡ μητέρα του ἦταν φιλόμουση καὶ περνοῦσε τὸν καιρὸ τῆς κάνοντας μουσικὴ καὶ συχναῶντας σὲ συναυλίες.

Ἡ μεγάλη διασκέδαση τοῦ Ἀρθούρου στὴν παιδικὴ του ἡλικία ἦταν τὸ παιχνίδι μετὰ τὸν ἀδελφὸ του καὶ τὴν ἀδελφή του, τῆς «φανταστικῆς ὀρχήστρας», μετὰ μουσικὰ ὄργανα ποὺ τὰ ἐφτιαχναν ἀπὸ χαρτόνι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ καταλάβουν οἱ γονεῖς τοῦ τῆς μουσικῆς κλίσης του καὶ νὰ τοῦ ἀρχίσουν μαθήματα βιολίου.

Ὁ μικρὸς Ἀρθούρος, ὅμως, δὲν εἶχε τὴ φιλοδοξία νὰ γίνῃ δεξιότεχνος. Οἱ τεχνικὲς του πρὸοδοι στὸ βιολί ἦταν μέτριες. Δὲν τὸν ἐνδιέφερε ἡ δεξιότεχνια, ἀλλὰ ἡ ποιότητα τῆς μουσικῆς. Μεγάλωνε στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ λιμανιῶν τῆς Χάβρης, γοητευμένος ἀπὸ τὰ πλοῖα κι' ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀγαποῦσε ἐπίσης τὰ βίαια σπῶρ.

ΜΙΑ μέρα ἡ μητέρα του τὸν πῆγε σὲ μιὰ παράσταση τῆς ὀπερας «Φάουστ» τοῦ Γκουνό. Ὁ μικρὸς

Ἀρθούρος, ἦταν τότε ἐννιά χρόνων — ἀποφασίζει ὅτι κι' ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ συνθέσῃ μελοδράματα καὶ ρίχνεται σὸσοβάστατα στὴ δουλειά. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι δὲν ἔχει ἰδέα ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς μουσικῆς, δὲν ξέρεי καν ἀκόμα οὐτε τὸ σολφέζ. Ὡστόσο, προχωρεῖ καὶ συνθέτει δυὸ «ἔργα» — τὰ νομίζει μελοδράματα — τὴ «Φιλίππα» καὶ τὸ «Σιγισμούνδος». Γράφει καὶ τὸ κείμενο καὶ τὴ μουσικὴ καὶ δένει ὁ ἴδιος τὰ χειρόγραφα σὲ τόμο.

Τὸ δέσιμο μετὰ κούρασε πρὶν πολὺ, λέγει ἀργότερα ὁ ἴδιος, γελώντας γιὰ τὴν παιδικὴ αὐτῆς ἀνώνυμη.

Ὅταν γίνεται δώδεκα χρόνων κάνει κάτι καλύτερο. Μεταγράφει τὴν «Παναγία τῶν Παρισίων» τοῦ Οὐγκώ, μετὰ τὸν τίτλο «Ἐσμεράλδα» γιὰ σολίστες χορωδία καὶ ὀρχήστρα. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ χορωδιακὰ ἀποσπάσματα του εἶναι τόσο ἀξιόλογο, ὥστε θὰ τὸ χρησιμοποίησει, ἔπειτα ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια, στὸ ἔργο ποὺ πρόκειται ν' ἀποκαλύψει στὸν κόσμον τὴ μουσικὴ μεγαλοφυΐα του, στὸ «Βασιλιά Δαυὶδ».

Ὁ Ὀνεγγέρ ἀνακαλύπτει τὸν Ἰωάννη Σεβαστιανὸ Μπάχ σὲ μιὰ συναυλία στὸν πρωτεύοντι καὶ τῆς Χάβρης. Οἱ γονεῖς του δὲν ὀπιτεύονται ἀκόμα τὰ μουσικὰ του χαρίσματα: νομίζουν ὅτι εἶναι ἀπλῶς φιλόμουσος, ὅπως ἡ μητέρα του. Δὲν φαντάζονται ὅτι θὰ γίνῃ συνθέτης. Τὸν ἀφήνουν ὡστόσο νὰ συνεχίσει τὶς μουσικὲς σπουδὲς του στὴ Χάβρη. Σύντομα, ὅμως, ὁ πατέρας του ἀναγκάζεται νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ γιου του γιὰ τὴ μουσικὴ δὲν εἶναι περαστικὴ ἰδιοτροπία καὶ στέλνει τὸν Ἀρθούρο τὸ 1910, στὸ Ὡδεῖο τῆς Ζυρίχης νὰ τελειοποιηθῇ.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ὁ Ὀνεγγέρ ἐγγράφεται στὸ Ὡδεῖο τοῦ Παρισιῶν, στὴν τάξη τοῦ διδασκάλου μουσικοδιδασκάλου Ζεντάλ. Ἐκεῖ γνωρίζεται μετὰ τὸν Δαρεῖο Μιλῶ, ποὺ ἡ αὐτοπεποίθησή του τοῦ κάνει θαθεῖα ἐντύπωση.

Ἡ πρώτη αὐτῆς ἐπαφὴ μετὰ τὸ Παρίσι — καλλιτεχνικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου — ἐπιτρέπει στὸ νεαρὸ Ἑλβετογάλλο μουσικὸ νὰ συνδυάσῃ τὴν γερ-

μανικὴ μουσικὴ σχολὴ μετὰ τὰ λουθηρανὰ χορωδιακὰ ἔργα τῆς, μετὰ τὸν Βάγκνερ καὶ τὸν Ρέγκερ, μετὰ τὴ γαλλικὴ μουσικὴ σχολὴ ποὺ ἔνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τῆς ἦταν ὁ Σαμπριέ.

Ὁ Ὀνεγγέρ δὲν παύει νὰ συνθέτει. Γράφει μελωδίες, κομμάτια γιὰ πιάνο καὶ μουσικὴ δωματίου. Καὶ τὸ προσωπικὸ ὄφος του εἶναι ἤδη ἐκδηλῶ. Ἀπέχει τώρα πολὺ ἀπὸ τὶς σονάτες σὲ μίμηση Μπετόβεν ποὺ ἔγραφε παιδιὸ καὶ ποὺ υποχρεώνει τὴ μητέρα του νὰ τὶς παίξει στὸ πιάνο.

Τὸ ὁρατόριο «Βασιλιάς Δαυὶδ»

ΟΤΙΑΝ ξεσπᾷ ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, τὸ 1914, ὁ Ἀρθούρος, ποὺ εἶναι Ἑλβετὸς ὑπήκοος, ἐπιστρατεύεται. Ἀποστρατεύεται, ὅμως, πολὺ γρήγορα καὶ ξαναγυρίζει στὸ Παρίσι. Γράφει τότε μουσικὴ γιὰ τὰ περίφημα ποιήματα «Ἀλκοὺλ» τοῦ Ἀπολινάρ κι' ἕνα μικρὸ πρελούδιο γιὰ ἕνα ἔργο τοῦ Μαίτρελινγκ. Τὴν πρώτη μεγάλη μουσικὴ του εὐκαιρία τοῦ τὴν δίνει ἡ Ζὰν Μπατορί ποὺ τοῦ ζητᾷ νὰ γράψῃ τὴ μουσικὴ ὑπόκρουση γιὰ ἕνα θεατρικὸ ἔργο τοῦ Βέλγου ποιητῆ Πῶλ Μερᾶλ «Τὰ παιγνίδια τοῦ κόσμου» ποὺ ἀνεβαίνει τὸ 1918 στὸ θέατρο Βιέ-Κολομπιέ. Τὸ ἔργο αὐτὸ μετὰ τὸν τόσο μοντέρνο ἐμπνευστὴ, προκαλεῖ σάλο. Ἐξαπολύει μιὰν ἀληθινὴ «μάχη» τοῦ Ἑρνάνη, ἀλλ' ὁ νεαρὸς συνθέτης ξέρει ὅτι ἔχει βρεῖ τὸ δρόμο του.

Δὲν θὰ περάσουν τρία χρόνια κι' ὁ Ὀνεγγέρ θὰ γνωρίσῃ τὴν παγκόσμια δόξα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν εἶχε δώσει ἰδιαίτερη σημασία στὸ ἔργο ποὺ τοῦ εἶχε παραγγεῖλει ὁ Ἑλβετὸς ποιητῆς Ρενέ Μοράζ γιὰ τὸ λαϊκὸ θέατρό του στὸ μικρὸ χωριὸ Μεζιέρ, κοντὰ στὴ Λωζάνη. Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ εἰκόνες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ βασιλιά Δαυὶδ. Ὁ Ὀνεγγέρ συνθέτει τὸ ἔργο του — ἕνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς σύγχρονης μουσικῆς — σὲ ἐξήντα μέρες.

Ὁ Ρενέ Μοράζ εἶχε φαντασθεῖ νὰ συνδεθῶν οἱ διάφορες εἰκόνες τῆς μουσικῆς αὐτῆς τοιχογραφίας μετὰ ρεσιτατίβ. Ἡ προμερία τοῦ «Βασιλιά Δαυὶδ», ποὺ δόθηκε ἀπὸ ἕνα σχεδὸν ἐρασιτεχνικὸ θῆατρο, εἶχε καταπληκτικὴ ἐπιτυχία. Ὁ νεαρὸς μουσικὸς, ὅμως, εἶχε πωλήσῃ τὰ δικαιώματά του γιὰ γελῶν ποσὸ. Ὁ Ὀνεγγέρ ἀνίσταται τὸ ὁρατόριο τοῦ Μπάχ καὶ τοῦ Χαίντελ μετὰ μιὰ μουσικὴ γλῶσσα καὶ μετὰ ὄφος προσιτὸ στοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του, χρησιμοποιώντας ὅλα τὰ νεώτερα ἐπιτεύγματα τῆς μουσικῆς.

Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶχε τόσο μεγαλεῖο καὶ τόση συγκίνηση, ὥστε γοήτευε καὶ τὰ πρὶν δύσκολο ἀκροατήριον. Ἦταν μιὰ ἀποκαλύψη. Γιὰ πρώτη φορὰ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ κόσμος ἄκουε ἕνα ὁρατόριο ποὺ ἡ μουσικὴ του εἶχε τὴν ποιότητα τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν

συνθέσεων τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ μοντέρνο ὄφος μιᾶς τραγικῆς ἐποχῆς. Ὁ «Βασιλιάς Δαυὶδ» γνώρισε πρωτοφανὴ θρίαμβο παντοῦ ὅπου παίχθηκε κι' ὁ Ὀνεγγέρ χαιρετίσθηκε σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους μουσικοὺς τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα. Ὁ «Βασιλιάς Δαυὶδ» εἶναι ἀπὸ τὰ κορυφαῖα ἔργα τῆς ἐποχῆς μας, θαυμάσια μουσικὸ, μετὰ τὴν συγκίνηση, μετὰ τὴν τραγικὴ πνοή, μετὰ τὰ χορωδιακὰ ἀποσπάσματα ποὺ πραγματικὰ συγκλονίζουν. Ἐνα ἔργο ποὺ συνεχίζει, μετὰ τὸν ὄφος, τὸν Μπάχ.

Τὰ ἐπαναστατικὰ ἔργα

ΤΗ Στιγμὴ, ὅμως, ποὺ οἱ μουσικοκριτικοὶ ἦσαν ἔτοιμοι ν' ἀνακηρύξουν τὸν Ὀνεγγέρ δεύτερο Μπάχ ἢ δεύτερο Μπετόβεν, ὁ μουσικὸς αὐτὸς ριχνεῖται σὲ λογὴς λογὴς μουσικὲς ἐρευνες, ποὺ θ' ἀπολήξουν, τὸ 1913, σὲ ὁλότελα διαφορετικὰ ἔργα, ὅπως στὸ «Πασίφικ 231» ποὺ δοξολογεῖ τὴν ἀτμομηχανή ἢ τὸ «Σκέιτγκ Ριγκ», γραμμένο γιὰ τὰ Σουηδικὰ Μπαλλέτα, ποὺ δοξολογεῖ τὰ πατινία μετὰ τροχούς!

Μαζὶ μετὰ τοὺς φίλους του τῆς Ὀμάδας τῶν Ἑξή, τὸν Ντυρε, τὸν Ὠρίκ, τὸν Πουλένκ, καὶ τὴν Ζερμάν Τσιγγερ, ὁ Ὀνεγγέρ κυριεύεται ἀπὸ ἐπαναστατικὸ πάθος, ἡπιώτερο ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐμπνέει τοὺς συντροφους του. Ἐκεῖνο ποὺ ἀναζητεῖ πρὸ πάντων εἶναι νὰ πλατύνῃ τὴ μουσικὴ παλέττα του γιὰ νὰ τὴν κάνει ἀνταξία μιᾶς ὑψηλῆς τέχνης. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸν διασκεδάσει νὰ ἐρμηνεύει μουσικὰ τὴν ἰδέα τῆς κίνησης, ποὺ τὸν παρασύρει, γιὰ τὴν εἶναι μανιωδὴς φιλάθλος.

Τὸ «Πασίφικ 231» διευθύνει ὁ ἴδιος τὴν ἐκτέλεσή του στὴ Βοστώνη, σημειώνει θρίαμβο. (Θριαμβευτικὴ ὑπῆρξε ἡ ἐπιτυχία του καὶ στὴν Ἀθήνα ὅταν διηύθυνε τὴν πρώτη ἐκτέλεσή του ὁ Μητροπολίτης πολλὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο). Ἐνὰ ἄλλο, ὅμως, ἔργο του, τὸ «Ράγκμπυ», δὲν συναντᾷ θερμὴν ὑποδοχή. Ὁ Ὀνεγγέρ ἀλλάζει τότε δρόμο. Ἐγκαταλείπει τὴν «ἀθλητικὴ» καὶ «μηχανικὴ» μουσικὴ καὶ προχωρεῖ σὲ νέες ἀναζητήσεις.

Τὴν εὐκαιρία γι' αὐτὲς θὰ τοῦ τὴν δώσει ἡ Ἰντα Ρουμπινστάιν, ἡ διάσημὴ Ἀμερικανίδα χορεύτρια καὶ καλλιτέχνης, ποὺ ἀναζητᾷ ἔργα κατάλληλα γιὰ νὰ ἀναδείξουν τὸ ταλέντο της. Χάρη σ' αὐτήν, ὁ Ὀνεγγέρ θὰ συνεργασθεῖ μετὰ τὸν Πῶλ Βαλερύ, τὸν Ντ' Ἀννούντιο καὶ τὸν Πῶλ Κλωντέλ. Γιὰ τὴν Ἰντα Ρουμπινστάιν, πραγματικά, θὰ συνθέσῃ τὸ 1934 τὸ ἀριστοτέλειμά του — κι' ἕνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας μουσικῆς — τὴν περίφημη «Ἰωάννα στὴν πυρὰ».

Παρά τὸ νέο βιβλικὸ δράμα «Ἰουδῆθ», παρὰ τὴν «Ἀντιγόνη» τοῦ Κοκτώ, γιὰ τὴν ὁποία συνθέτει μιὰ καινούργια μουσικὴ γλῶσσα ποὺ ἀξιοποιεῖ ὅλα τὰ λόγια τοῦ κειμένου, παρὰ τὴν Πρώτη Συμφωνία ἢ τὰ ἔργα ποὺ γράφει γιὰ τὴν Ἰντα Ρουμπινστάιν, ἡ ἐπιτυχία φαίνεται νὰ ἀντιστέκεται στὸν Ὀνεγγέρ. Οἱ κριτικοὶ δὲν μποροῦν νὰ συνηθίσουν στὴν ἀπίστευτὴ ποικιλία τοῦ μουσικοῦ δαιμονίου του. Μόλις ἀρχίζουν νὰ παραδέχονται ἕνα ὀρισμένο ὄφος του, ὁ Ὀνεγγέρ τὸ ἐγκαταλείπει καὶ δημιουργεῖ ἄλλο. Γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ζήσει, ὁ Ὀνεγγέρ δὲν ἔχει, ὅπως ὁ Μπάχ, τὴν υποστήριξη ἐνὸς ἡγεμόνα

ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰ τὸν σύγχρονο, ὅμως μουσικὸ, ὁ κινηματογράφος καὶ τὸ ραδιόφωνο ἀποτελοῦν μιὰ δυνατὴ διέξοδο καὶ μποροῦν νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ὕλικὸ μέλλον του.

Ἡ «Ἰωάννα στὴν πυρὰ»

ΟΝΕΓΓΕΡ συνθέτει μετὰ ἀνέση μουσικὴ γιὰ κινηματογραφικὲς ταινίες, πρῶτα γιὰ τὸν «Τροχὸ» καὶ τὸν «Ναπολέοντα» τοῦ Γκάνς, ἔπειτα γιὰ τὸν ὁμιλοῦντα. Θὰ συνθέσῃ ἀργότερα τὴ μουσικὴ γιὰ τὶς ταινίες «Πλήρωμα», «Μάγερλινγκ», «Ἀνάκτηση», «Πυγμαλίων». Τὸ ραδιόφωνο θὰ μεταδώσῃ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ ἔργα του «Δώδεκα τὰ μεσάνυχτα» καὶ «Χριστοφορος Κολόμβος».

Στὸ μεταξύ ὁ Ὀνεγγέρ συνθέτει ἐλαφρότερα ἔργα γιὰ τὸ θέατρο, ὅπως

ρετικὰ γόνιμη, ἀφοῦ στὸ ἐξῆς ὁ Ὀνεγγέρ θὰ γράφῃ ὅλες τὶς μουσικὲς ὑποκρούσεις γιὰ τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ ποιητῆ.

Μὲ τὴν «Ἰωάννα στὴν πυρὰ» ποὺ θὰ δοθεῖ στὶς 12 Μαΐου 1938 στὴ Βασιλεία τῆς Ἑλβετίας, στὶς 6 Μαΐου 1939 στὴν Ὀρλεάνη καὶ τὸ 1942 μόνο στὸ Παρίσι, ὁ Ὀνεγγέρ θὰ ξαναγυρίσῃ στὸν παγκόσμιο θρίαμβο τοῦ «Βασιλιά Δαυὶδ». Τὸ νέο του ἔργο σημειώνει σημαντικὴ ἐξέλιξη στὴ ζωὴ του. Ὅπως λέγει ὁ ἴδιος:

«Ἡ μουσικὴ πρέπει ν' ἀλλάξῃ χαρακτηριστὴρ, νὰ γίνῃ ἀπλή, πλατειά. Ὁ λαὸς ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν τεχνικὴ. Δοκίμασα νὰ τὸ πραγματοποιήσω αὐτὸ στὴν «Ἰωάννα στὴν πυρὰ». Προσπάθησα νὰ γίνω προσιτὸς στὸν ἀνθρώπου τοῦ δρόμου, χωρὶς νὰ παύσω νὰ κινῶ

Ὁ Ἀρθούρος Ὀνεγγέρ (ἀριστερὰ) μετὰ τὸν Πῶλ Κλωντέλ, τὴν ἐποχὴ ποὺ συνέθετε τὴ μουσικὴ γιὰ τὴν «Ἰωάννα στὴν πυρὰ» τοῦ δευτέρου.

τὴ μουσικὴ γιὰ τὸν «Βασιλιά Παύλο» μαζί μετὰ τὸν Βιγεμάτη, καὶ γιὰ τὸν «Μικρὸ Καρδινάλιο» μαζί μετὰ τὸν Ζὰν Ἰμπέρ. Ὡστόσο, οἱ παρεκβάσεις του αὐτὲς στὴν ἐλαφρὰ μουσικὴ δὲν ἐπηρέαζον καθόλου τὸν Ὀνεγγέρ, ἀφοῦ συνθέτει, τὸ 1935, τὴν «Ἰωάννα στὴν πυρὰ», τὸ δεύτερο μεγάλο ὁρατόριό του.

Σὲ μιὰ τυχαία συνεντεύξει, ἡ Ἰντα Ρουμπινστάιν τοῦ εἶχε ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία της νὰ παίξῃ μιὰν «Ἰωάννα Ντ' Ἀρκ». Ἦθελε ἕνα λαϊκὸ θέαμα, περίπου σὰν τὰ μεσαιωνικὰ «μυστήρια» ποὺ θὰ ἦταν δυνατό νὰ παίζεται ἀπὸ πόλη σὲ πόλη.

Ἡ τύχη προκαλεῖ μιὰ συνάντηση τοῦ Ὀνεγγέρ μετὰ τὸ μεγάλο ποιητὴ Πῶλ Κλωντέλ, στὸν ὁποῖο ὁ συνθέτης ἀνακοινώνει τὴν ἐπιθυμία τῆς χορεύτριας. Ὁ Κλωντέλ θὰ διατάσῃ πολὺ νὰ χρησιμοποίησῃ ἕνα θέμα τόσο «συνηθισμένο». Ἡ ἐμπνευση, ὅμως, θὰ τοῦ ἔρθῃ ξαφνικά καὶ θὰ δώσει γρήγορα στὸν Ὀνεγγέρ ἕνα προσχέδιο ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ συνθέσῃ τὴ μουσικὴ. Ἐτσι ἀρχισε μιὰ συνεργασία ἐξαι-

τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μουσικοῦ.»

Δὲν πρόκειται πιά γιὰ ἐπαναστατικὲς ἀναζητήσεις, ὅπως στὸ ὁρατόριο «Οἱ κραυγὲς τοῦ κόσμου», ποὺ εἶχε συνθέσῃ στὴ Νότια Ἀμερικὴ τὸ 1931.

Ὁ Ὀνεγγέρ θέλει τώρα νὰ γράψῃ μιὰ μουσικὴ ποὺ νὰ τὴν καταλαβαίνουν, ὅπου ὅμως θὰ συνθέσῃ ὅλους τοὺς τρόπους ποὺ ἔχει πειραματισθεῖ ἢ ἀνακαλύψῃ στὰ προηγούμενα χρόνια. Ἀνάλογα μετὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἔργου, θὰ εἶναι μοντέρνος ἢ κλασικὸς, ἀκόμα καὶ ἀρχαῖος. Δὲν θέλει νὰ εἶναι δοῦλος καμμίας μόδας. Ἡ μουσικὴ του ἰδιοφυΐα, ὅμως, εἶναι τέτοια, ὥστε κατορθώνει νὰ συγχωνεύσῃ σὲ ἐνιαῖο σύνολο τοὺς πρὶν ἐτερογενεῖς τρόπους καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα θαυμαστὸ προσωπικὸ ὄφος ποὺ δὲν μοιάζει με κανέναν ἄλλον συνθέτη.

Ἡ «Ἰωάννα Ντ' Ἀρκ» εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σπαρακτικώτερα ἔργα τῆς παγκόσμιας μουσικῆς, ἕνα ἔργο ποὺ συγκινεῖ θαυμάσια καὶ τὸν πρὶν καλλιέργη-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛ. 48

ΤΙ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΜΙΑ ΓΑΛΑΖΙΑ ΦΑΛΑΙΝΑ

Το θέαμα που παρουσιάζει το πλωτό εργοστάσιο κάθε φαλινοθηρικού στόλου, όπου τεμαχίζεται και διαλύεται στα έξι ών συνετέθη το μεγαλύτερο «σφάγιο» του κόσμου, ξεπερνά και τη φαντασία ενός Γαργαρνούα. Τα πελώρια αυτά θηλαστικά της θάλασσας, που το μέκος τους ξεπερνά έχι σπάνια τα 30 μέτρα και που τροφοδοτούν με πρώτες ύλες ένα σωρό βιομηχανίες, άκόμα κι' εκείνες των καλλυντικών, αποτελούν σήμερα το πιο προσοδοφόρο άλλειμμα. 'Ο όγκος κι' ή ποικιλία των συστατικών μιάς φάλαινας δέν είναι εύκολο νά περάσουν από τόν νού των άμυήτων. Μερικοί άριθμοί, ώστόσο, μιλάνε άρκετά εύγλωττα και προσφέρουν μιά κάπως συγκεκριμένη ιδέα στους άπληροφώρητους.

“Ένα σφαγείο πάνω στη θάλασσα...”

Το τεμάχισμα της φάλαινας στα πλωτά εργοστάσια των φαλινοθηρικών στόλων.

ΟΤΑΝ μιλάμε για φάλαινες κι' ιδιαίτερα όταν γίνεται λόγος για το ογκωδέστερο είδος τους, τη γαλάζια φάλαινα, μάς έρχονται στο νού αύθόρητα διάφορα έπιθέτα σαν αυτά: πελώρια, τεράστια, γιγαντιαία, κολοσσιαία, κυκλώπεια. Κανένα, όμως, απ' αυτά τα έπίθετα δέν είναι ικανό νά δώσει μιά συγκεκριμένη ιδέα για τόν όγκο μιάς γαλάζιας φάλαινας σέ όποιον δέν έχει δει ποτέ τόν ένα τέτοιο θηλαστικό της θάλασσας.

Οί άριθμοί μιλάνε πολύ πιο εύγλωττα. Πρόκειται για την έκταση που καταλαμβάνουν και τó βάρος που ζυγίζουν τα διάφορα μέλη και όργανα του σώματος αυτού του «ψαριού». Τα στοιχεία αυτά δέν έχουν δοθεί ποτέ με έπιστημονικά άκριβείς άριθμούς, γιατί καμμία φαλινοθηρική έταιρία δέν θά συγκατένευε στό νά καθυστερηθεί ή έπεξεργασία και ή διάλυση καθενός απ' αυτά τα πελώρια άλιεύματα, για νά πραγματοποιηθούν άκριβείς καταμετρήσεις. Οί άριθμοί, λοιπόν, που παρασέτουμε πάρα κάτω, άντιστοιχούν σέ έμπειρικό ζύγισμα και σέ κατά προσέγγιση ύπολογισμό του όγκου και της έκτάσεως μιάς γαλάζιας φάλαινας, ό-χι από τις πολύ μεγαλύτερες, που ψαρεύθηκε τελευταία στην Άνταρκτική.

Α'

(Σέ μέτρα)

Μήκος	27,18
Ύψος στη μέση (ένώ ή φάλαινα ήταν πλαγισμένη στό ένα πλευρό)	3,10
Περιφέρεια στη μέση	13,90
Μήκος των σαγονιών	6,95
Ραχιαία πτερύγια	3,00
Πτερύγια της ούρας	5,90

Β'

(Σέ κιλά)

Λίπος	25651
Κρέας	56444
Κόκκαλα	22280
Γλώσσα	3158
Πνεύμονες	1226
Καρδιά	631
Νεφρά	547
Στομάχι	416
Έντερα	1600
Σκώτι	935

Αίμα	8000
Σαγόνια	2177
Κρανίο	4508
Σπονδυλική στήλη	10230
Πλευρά	3863
Ραχιαία πτερύγια	960
Πτερύγια της ούρας	1153

Συνολικό βάρος 143779

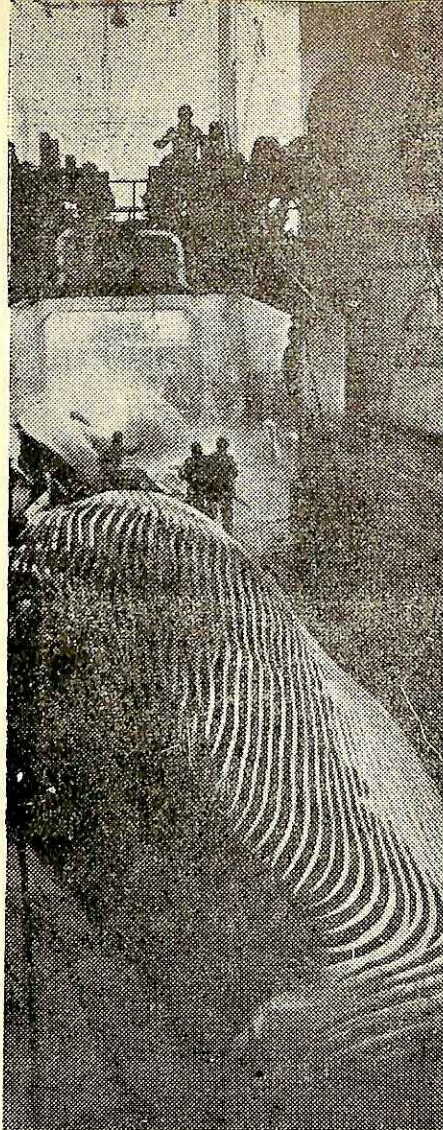
Τό λάδι που βγήκε απ' αυτή τη φάλαινα, ήταν συνολικού βάρους 30708 κιλών, κατανεμημένο ως εξής:

Από τή λίπη	16604 κιλά
Από τó κρέας	6880 »
Από τά κόκκαλα	7225 »

ΓΙΑ νά γίνουν αυτοί οι άριθμοί κατανοητοί στη σημασία τους, θ' αναφέρουμε μερικά παραδείγματα.

Τό μήκος, τó ύψος κι' ή περίμετρος αυτής της γαλάζιας φάλαινας άντιστοιχούν περίπου σ' εκείνα ένός μεγάλου σιδηροδρομικού βαγονιού. Άν στήναμε όρθια τά σαγόνια της σέ σχήμα άψίδας, θά μπορούσε μιά χαρά νά περάσει από κάτω ένας έλέφαντας χωρίς τó σώμα του ν' τ' άγγίζει καθόλου. Τά ραχιαία πτερύγια της έχουν τις διαστάσεις και τó βάρος ένός μεγάλου τραπέζιου άγγλικού στυλ για φαγητό, ένώ εκείνα της ούρας άντιστοιχούν στά φτερά ένός καταδιωκτικού άεροπλάνου.

Τό σπαραστέτο, που θάβγαίνει απ' αύτή τη φάλαινα, θ' άρκούσε για νά τροφοδοτείται ό καθεδρικός ναός του Άγίου Πέτρου, στό Βατικανό, με λαμπάδες και κεριά για ένα όλόκληρο χρόνο. Τό κρέας της θά έφθανε για νά διανεμηθεί από ένα μεγάλο μπιφτέκι σέ όλους τούς κατοίκους της Μασσαλίας. Η γλώσσα της θά έκανε νά ξεχειλίσει από φορτίο ένα καμión «μείζονος τύπου». Η καρδιά της θά χρειαζόνταν τις πλάτες και τά χέρια έξη άχθοφόρων για νά σηκωθεί και νά μεταφερθεί. Τό κρανίο της έχει τόν όγκο και τó βάρος ένός αυτοκινήτου, ένώ τó μυαλό που περιέχει δέν είναι πιο μεγάλο από ένα καρμπιατέρ. Με τó αίμα της θά ήταν δυνατό νά γεμισθούν 6 χιλιάδες μπουκάλες. Και, για νά μπουέ και στόν χώρο των άστρονομικών άριθμών της φυσιολογίας, θά μπορούσαμε νά προσθέσουμε ότι ή φάλαινα αύτή

Τό πελώριο κήτος πιάνει όλο τó χώρο του καταστρώματος.

διέθετε κάπου 8 δισεκατομμύρια έρυθρά αίμοσφαίρια.

ΤΟ τεμάχισμα κι' ή διάλυση κάθε φάλαινας γίνεται, ως γνωστό στό πλωτό εργοστάσιο του άλιευτικού στόλου. Η διαδικασία είναι έξαιρετικά πολύπλοκη και γίνεται σχεδόν όλόκληρη με μηχανικά μέσα. Όταν την παρακολουθήσει κανείς σέ όλες τις φάσεις της, θά έχει την έντύπωση ότι παρίσταται σ' ένα παράξενο μάθημα άνατομίας. Όλα τά κύρια «στοιχεία» που συνθέτουν τόν οργανισμό του γίγαντα αυτού της θάλασσας, άποχωρίζονται με μεθοδική τάξη, ώπου άπομένει ή ραχοκοκκαλιά. Άλλά κι' αύτή, μέσα σέ λίγα λεπτά της ώρας, εξαφανίζεται. Ένα άτμοκίνητο πριόνι, που ή βαρεία λάμα του έχει μήκος 4½ μέτρων, με 20 περίπου παλινδρομικές κινήσεις, ένώ ή σπονδυλική στήλη της φάλαινας προχωρεί από κάτω του χάρη στό κινητό δάπεδο, όπου είναι τοποθετημένη, την τεμαχίζει και τά κομμάτια της εξαφανίζονται άκόλουθως πρós τά πλάγια, πέφτοντας πάνω σέ άλλα, κάθετα πρós τó κεντρικό δάπεδο, κινητά σιδερένια «χαλιά». Έτσι, μέσα σέ λίγες ώρες, πάνω στό «άνατομικό τραπέζι» που είναι ό κεντρικός χώρος του πλωτού εργοστασίου, δέν έχει άπομείνει τίποτα από τó «κουφάρι» της φάλαινας.

ΠΙΕΡ ΛΑ ΜΥΡ

ΜΕΙ. ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

Μισυλέν Ρουζ

Η ΖΩΉ ΤΟΥ ΛΩΤΡΕΚ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

“Ο Άνρϋ Τουλούζ Λωτρεκ ένας άνάπηρος ζωγράφος ζεί στη Μονμάρτη την ιδιόρρυθμη ζωή των καλλιτεχνών. Η άποτυχία του στην Έκθεση δέν τόν άπογοήτευσε κι' έξακολουθεί νά κάνει σκίτσα για τούς φίλους και γνωστούς, ώπου ένα κομμάτι μουσικής μ' ένα τραγούδι της μόδας που δημοσίευσε στό ξάφυλλό του ένα σκίτσο του τούφερε την έπιτυχία. Ο Λωτρεκ τώρα είναι διάσημος και τώρα άκριβώς γνώρισε τó Ζιντλερ ένα έπιχειρηματία που άποφάσισε ν' άνοίξει ένα καινούργιο καμπαρέ, τó ΜΟΥΛΕΝ ΡΟΥΖ. “Υστερα από τó άνοιγμα ό Μύλος έγινε τó σπίτι του Άνρϋ, όπου εκεί περνά ώρες άξέχαστες κουβεντιάζοντας με τούς φίλους του και ξεχνώντας τόν πόνο των ποδιών του.

Η αίσιοδοξία του Ζιντλερ για την έπιτυχία του καμπαρέ του άρχισε νά εξαφανίζεται. Τά πράγματα δέν πάνε καλά. Τό πρόγραμμα είναι καλό, ή μουσική καλή, τά ποτά καλά, τó καν-καν άρσει στόν κόσμο, όι τιμές είναι καλές. Γιατί λοιπόν δέν γεμίζει κάθε βράδυ τó μαγαζί;

17ον

ΤΑ μάτια του Ζιντλερ άνοίγανε διάπλατα. Μά τó Θεό, θάρρw πώς έχεις δικιοί Τό βρήκες.

Νω στην πλάτα. Θάπρεπε...

Σταμάτησε μαντεύοντας τις σκέψεις του Ζιντλερ.

— “Ε, για στάσου. Άν σκέφτεσαι αυτό που πιστεύw πώς σκέφτεσαι, κάνεις λάθος. Δέν πρόκειται νά σου κάνw τη ρεκλάμα σου. Άποκλείεται... Ποτέ μου δέν έκανα τέτοιο πράμα. Δέν ξέρw.

— Θά σου δείξει ό μπάριμα Κοτέλ, — Θάπρεπε νά σηκώνει τις φουστες της και νά δείχνει τά πόδια της, συνέχιζε ό Άνρϋ με θέρη. Και νά τó κάνει τριγυρισμένη από θεατές και νά δείχνει πώς αυτό γίνεται κάθε βράδυ, πάξέσπασε ό Ζιντλερ. Αύτός ξέρει, είναι πολύ καλός.

— Δέ με νοιάζει. Δέ θέλω. Δέν έχw καιρό, εγώ φεύγω τόν άλλο μήνα για τις Βρυξέλλες κι' έχw ένα σωρό πράγματα νά κάνw!

“Τότερα από μιάμιση ώρα κανγά ό Άνρϋ υπέκυψε.

— Θάναι μιά σπουδαία ρεκλάμα, είπε ή Σάρα, όταν ό Ζιντλερ άπομακρύνθηκε με δάκρυα εδγνωμοσύνης.

“Ο Άνρϋ την κίτταξε κατσουφιασμένος:

— “Α, πατά με. Μόχρεται νά σου στρίψω τó λαρύγγι. Τώρα θά πρέπει νά πάw σέ τούτον τόν άναθεματισμένο Κοτέλ, για νά μού μάθει λιθογραφία. Θά χρειαστώ πέντε χρόνια για νά κάνw τού-

τη την άφισσα. “Ας πάw τώρα στό τραπέζι μου. “Όπου νάναι, θαρρw ό φίλοι μου. Πέξ στό Γκαστόν, νά μού φέρει μιά μπουκάλα κονιάκ. Κι' άσε τις νουθεσίες! Άλγως κονιάκ δέν έχει άφισσα. Καλόμιοι έσκαψε άνθρωπάκο. Πόσο σκληρά πάσχιζε νά ξεχάσει...

★

Ο ΑΝΡΤ κάθησε στό μακρουλό τραπέζι.

— Μπονσουάρ κύριε Τουλούζ. “Ωρίστε τó κονιάκ σας. Η Σάρα μού είπε νά σάς πw...

— “Αστη νά λείει. Ξέρw. Τι κάνει ή γυναίκα σου;

— Είναι λίγο καλύτερα. Πήγα στό νοσοκομείο τ' άπόγευμα και μούπε νά σάς έλχαριστήw που την έπισκεφθήκατε.

“Ο Άνρϋ γέμισε τó ποτήρι του, μουρμουρίζοντας τά όνόματα των καλεσμένων του. Πρώτος ό Μωρίς, ύστερα όι άλλοι... Οί φίλοι της Μονμάρτης, όι συνάδελφοι της Έκτελεστικής Έπιτροπής, τζαπατζήδες που έρχότανε για τόν άστακό, τή σαμπάνια, τó γλέντι...

Παρατήρησε τó Μωρίς νάρχεται πρós τó μέρος του διαστικός. Ένα κύμα στοργής τόν πλημμύρισε για τούτον τόν ωραίο νέο, που ήταν ό μόνος, άληθινός του φίλος. Τι καλά, νά τόν έχει και πάλι κοντά του, πρωτοχρονιάτικα...

— Με συγχωρείς που άργησα. “Ο Μωρίς ξεκούμπωσε τó μανδύα του και κάθισε στό τραπέζι. “Αρχισε νά χιονίζει κι' ή κυκλοφορία είναι δύσκολη.

— “Εντάξει. Τι δάλεγες για ένα ποτό; “Αργότερα θά πιούμε σαμπάνια.

— “Όχι τώρα, δέν θέλω. Βλέπω πώς έσύ άρχισες. Άνρϋ, σ' άλήθεια δέν...

— Σέ παρακαλώ! “Ασε με νά χαρώ την Παραμονή.

— Καλά. Ποιοι θάρρουνε;

— Μερικές διακεκμημένες προσωπικότητες του κόσμου της τέχνης και των γραμμάτων. Άν πρόκειται για γίνεις έμπορος τέχνης... Άλήθεια, γιατί δέν πάς νά δεις τόν κύριο Μπουσσά.

— Ποιόν;

— Τόν κύριο Μπουσσά. Θά μπορούσε νά σου δώσει δουλειά σά βοηθό του Τεό. “Ο Τεό είναι ό καλύτερος. Τώρα παντρεύτηκε και τó πρώτο του παιδί είναι πολύ άρρωστο. Κι' ή κατάσταση του Βίνσεντ τó πείραξε άφάνταστα...

— Εύχαριστώ. Θά πάw νά τόν δω ύστερα απ' τις γιορτές. Άλήθεια, διάβασες στό Φιγκαρό για την “Οργάνωση των Έίκοσι;

Σταμάτησε απ' τόν έρχομό μιάς δημοφους νέας.

— Είδες τόν Σάρλ; ρώτησε με άσπραφτερά μαύρα μάτια. Είπε πώς θάτανε έδω.

— Θαρρεί έπου νάναι. Κάθησε Ζερμαίν, και πιές κάτω. Άπό δω ό φίλος μου,

ό κύριος Μωρίς Ζουαγιάν. Κι' από δω ή δεσποινίς Ζερμαίν. Άρραβωνιαστικά του Γκοντέρ.

— Άρραβωνιαστικά! Καλό κι' αύτό. Έχω τόσο πιθανότητα νά τόν παντρευτώ αύτόν, όσο και νά πάw τόν Πάτα. Γιατί εξακολουθώ νά κοιμάμαι με τούτον τόν τεμτέλαρο μεθύστακα, τιποτένιο Έγγλέζο, κι' εγώ δέν ξέρw. Τέτοιους βλάκας είμαι.

“Εβγαλε τά γάντια της, σήκωσε τó βέλο κι' έξακολούθηκε δίχως ν' ανασάνει — Βγήκε μ' εκείνον τó χοντρο — Έγγλέζο, τó φίλο του, εκείνον με τά κατσαρωμένα μαλλιά και τά θαμμένα μάγουλα...

“Ο Άνρϋ έγεννε στό Γκωζι και στόν Άνκετέν, που άνοίγανε τó δρόμο τους άνάμεσα στό πλήθος. “Ο Άνκετέν φορούσε άκόμη τó παλιό φοιτητικό του σκούφο. Τό ξανθό του μούσι ήταν ύπως πάντα σγουρό, αλλά λιγάκι πιο πυκνό από άλλοτε. “Ο Γκωζι είχε ένα βλέμμα άνήσυχο.

— Μορρρρ! Τι παλιόκαιρος! τουρτουρίζε. Τά παπούτσια μου είναι μούσκεμα θά πουντιάζw.

— Βγάλτα, πρότεινε αυθόρμητα ή Ζερμαίν.

— Δέ, μπορώ. Δέ φορώ κάλτσες.

“Εοφίξε τó χέρι τού Μωρίς.

— “Ελάζw νά μιν είσατε καλλιτέχνης.

“Αν κάνw ποτές μου παιδί, που νά θέλει νά γίνει ζωγράφος, θά τó πνίξw.

“Εφτασε κι' άλλη παρέα καλεσμένων, με τόν Ντεμπουτέν, τó γέρο σκισσογράφο.

— Γεια χαρά σ' όλους! είπε, θουτώντας σέ μίαν έδαφιαία ύπόκληση και σκουπίζοντας τó πάτωμα με τó ξεθωριασμένο του καπέλλο. “Ο μεσαιωνικός ίπποτισμός και τó μεθύσι ήταν ό τύπος του. “Ας είναι ό παντοεινός οδηγός σας, ό Βάκχος κι' ή Άφροδίτη και ό κυρτικοί με τούς έμπόρους άς βοάξουν στην αιώνια κόλαση. “Αμή!

“Ο Άνρϋ έκλεισε τó μάτι στόν Μωρίς, ένw ό γερο—μποτέμ έπεφτε σ' ένα κάθισμα.

— Φαί! Η γλυκύτερη θέα του κόσμου! “Αρπαξε έναν άστακό και τόν άποθαύμασε έρωτικά. Για κύττα έτοιμες τις γραμμές, τις καμπύλες, αύτή τη θλιμμένη έκφραση των ματιών! Τι σκίτσο θά μπορούσα νά κάνw! Ένα Ρέμπραντ, ένα Ντύρερ. Άλλά πεινώ πολύ, πρέπει νά τó φάw! Στόν άγώνα άνάμεσα στην καρδιά και στό στομάχι, νικάει πάντα τó στομάχι.

Φάνανε κι' άλλοι καλεσμένοι. Σέ λίγο τρώγανε όλοι, πίνανε τή σαμπάνια τους, ξεφωνίζοντας ό ένας στόν άλλο.

— “Ε, Λωτρεκ, πώς τας κατάφερες νά σέ καλέσουν σεις Βρυξέλλες, σούριαζε ό Ντετομά απ' την άκρη τού τραπέζιου. Γιατί δέ με καλέσανε έμένα;

“Η άπάντησή του Άνρϋ δέν έφτασε σ' αύτιά του.

— “Ο γάμος πρέπει νά καταργηθεί ως άνήθικος κι' άνθρηπινός...

— Είδες την Έκθεση του Ρενουάρ;
— ... 'Ο μεγαλύτερος ζωγράφος γυναικών, ύστερα απ' τὸ Ροῦμπεν.
— 'Ε, Λωτρέκ, έμαθες πὼς ὁ Σερά...
— Τὸ ἐπόμενο ἔργο μου, θά'ναι ἕνα μίγμα τοῦ Βερονέζε καὶ τοῦ Σεζάν...

Οἱ ἄντρες ἐρεθισμένοι ἀπ' τὸ πλοῦσι φαί καὶ τὴν παρουσία τῶν γυναικῶν, κουδεντιάσανε χειρονομώντας μὲ τὸ πάθος τῶν ἀνθρώπων πὸς θόρυβο καὶ κινήσεις κουδέντα τὴν παρηγοριὰ τῆς ἀποτυχίας. Σηκωνότανε νὰ χορέψουν, γιὰ νὰ ξαναγουρῖσουν σ' ἕνα λεπτὸ κατακόκκινο καὶ λαχανιασμένοι, ἔτοιμοι γιὰ καυγά. Φλερτάρανε μὲ τὶς ἐρωμένες τῶν φίλων τους, μὲ τὰ χέρια κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι.

Οἱ γυναῖκες, ἦταν ὀχτώ, ὅλες ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι τῆς Μονιάρτης. Εἶχανε κάνει πολλὰ πράγματα, τίποτε ὅμως μὲ πολλὴν ἐπιτυχία. Ἰππῆξαν μοντέλα φιγυράντ, μοδιστροῦλες, κοκοτίτσες. Εἶχανε ἀγαπήσει πολλὲς φορὲς, ἀλλὰ ἀπερισκεπτα. Τώρα, σὰ τριάντα τοὺς χρόνια, παρατώντας τὰ νεανικά ὄνειρά τους, ἀρκοῦνται σὲ κάθε εἶδους ζωή.

Ἀπόψε διασκεδάζανε. Κατακόκκινες, μὲ τὰ μάτια ἀστραφτερά ἀπ' τὴν σαμπάνια γελοῦσαν, πετοῦσαν σεφαντίνες, χορεύανε, μουρμουρίζοντας ψευδοδιαμαρτυρίες σὲς ἐπιθέσεις τῶν ἀνδρῶν, χαρούμενες πὸς τὴν κομπλιμεντάρανε καὶ πάλι, θρῖσκοντάς τες γοητευτικῶς.

Ἀρχιμένος ἀπ' τὴν κουδέντα ὁ Ἀνρὺ, ἀναζητήσῃ τὴν μπουνάλα τοῦ κονιάκ καὶ ξαναγέμισε μηχανικά τὸ ποτήρι του.

Στὴν πίστα οἱ γυναῖκες σφιγγόντανε στοὺς καθαλιέροντες τους, μὲ τὰ μάτια κλειστά, τὰ χεῖλη μιανόμιχα.

Ναί, αὐτὸ ἦταν γλέντι, αὐτὸ ἦταν ζωή, αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος νὰ περνᾷ τὴν Παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς. Πολλὸ καλύτερα παρὰ νὰ πληττεῖς κοντὰ στὸ τζάκι, στὸ σαλονάκι τῆς μαμάς. 'Ο Λά Μαρτυιέρ εἶχε δίκιο.

«Μὴ περιμένεις τὴν εὐτυχία γιὰ νὰ γελᾷσεις».

Ἡ ζεστασιά τοῦ σπέρτου ἀπλώθηκε ἐπάνω του σὰν μιὰ κουδέρτα.

Παρατήρησε τὸν Τσάρλς Γκόντρε νὰ πλησιάζει τρεκλίζοντας πρὸς τὸ τραπέζι, συνδυασμένος ἀπὸ ἕνα ψηλὸν ἄντρα μὲ κυματιστά, καστανὰ μαλλιά πὸς σκεπάζανε τ' αὐτιά του, καὶ μὲ καλοξυρισμένο πρόσωπο, πλαισιωμένο ἀπὸ ἕναν τεράστιο ἀνεμιστὸ γιανὰ. Φοροῦσαν κι' οἱ δυὸ τους βραδυνὰ κοστοῦμια. Ἦταν κι' οἱ δυὸ τοὺς μεθυμένοι.

Νάτος ὁ Σάρλς σου, ἔγνεψε ὁ Ἀνρὺ στὴ Ζερμαίν πὸς παρηγοριότανε στὸν ὦμο τοῦ Ἀνκετέν.

Στὴ στιγμή, ἐκεῖνη, πῆδηξε ἀπ' τὸ κάθισμά της μὲ μάτια ἀστραφτερά.

— Τὸ γουρουνί! Γιὰ κῦττα τον. Δὲ σᾶς τᾶπα, πὼς θὰ μεθύσει σὰ γουρουνί;

— Ἀνρὺ, φιλαράκο μου, τραῦλισε ὁ Γκόντρε, νὰ σοῦ συστήσω τὸν παλιὸ μου φίλο τὸν Ὁσκαρ Οὐάιλντ. Σπουδαῖος συγγραφέας καὶ τὰ λοιπά. Μόλις μας ἦρθε ἀπ' τὸ Λονδῖνο...

Ἡ προσοχὴ τῆς συστάσεως τὸν ἐξάντλησε. Τὰ γόνατά του λυγίσανε κι' ἔπεσε σὲ μιὰ καρέκλα.

— Ἀχ, Παρίσι, ἀναφάνησε ὁ καινούργιοφερμένος. Ἡ μόνη πολιτισμένη πόλη τοῦ κόσμου. Ἐφτάσα πρὶν δυὸ μέρες, τσακισμένος ἀπ' τὴν οἰκογενειακὴ σκοτούρε, μιὰ γυναῖκα καὶ δυὸ ἀγόρια, ξέρετε, ἀπ' τὴν δουλειά. Κι' ἄρχισα νὰ ξαναζῶ. Τέντωσε τὸ στήθος του καὶ πῆρε μιὰ βαθειὰ ἀνάσα τῆς καπνισμένης ἀ-

τμόσφαιρας. Ἐδῶ, σὲ τοῦτο τὸ ὑπέροχο Παρίσι, μπορῶ ν' ἀναπνεύω, νὰ σκέφτομαι... Χά, σαμπάνια!

Πίσω ἀπ' τὸν καπνὸ τοῦ τσιγάρου τοῦ ὁ Ἀνρὺ μελετοῦσε τὸ πρόσωπο αὐτοῦ τοῦ προσώπου. Παράξενο ἀλλὰ διάφανο, προδίδε τὴν ἐσωτερικὴ μάχη κάποιου πὸς δὲν βρίσκει μέσα του τὴ γαλήνη. Ἐνοχες λαχτάρες σκιάζανε τ' ἀνήσυχα μάτια του. Τὸ στόμα του, ἐλαφρὰ θαμμένο, ἦταν μικρὸ, παχουλὸ, γυναικεῖο. Τὸ μέτωπο ὅμως ἦταν ὑπέροχο, τονισμένο μὲ μιὰν αὐτοκρατορικὴ μεγαλοπρέπεια.

Θάθελε ν' ἀκούσει αὐτὸν τὸν ἐνοχλητικὸ ἀλλὰ μαγνητικὸ ξένο, μὰ τὸν φώναξε ὁ Ἀνκετέν.

Ἦταν σχεδὸν μεσάνυχτα. Στὴν ἐξέδρα ὁ Ντυφούρ, ὁ μαέστρος, κουνούσε τοὺς γοφούς καὶ τοὺς ἀγκῶνες του, ἀνεμίζοντας τὴ μπαγκέτα του.

Ἡ Ἀνρὺ ξαναγέμισε τὸ ποτήρι του, ἦπιε κι' ἀκούμπησε πίσω στὴν καρέκλα του. Ἦταν ἡ ὑπέροχη στιγμή πὸς τὰ πόδια του σταματοῦσαν νὰ πονοῦνε. Οἱ μορφὲς στὸ τραπέζι εἶχανε γίνει θολές, χρωματιστὲς κηλίδες.

Ναί, ἔτσι πρέπει νὰ περνᾷ κανεὶς τὴν Πρωτοχρονιά! Ἄν καταφέρνεις νὰ χαίρεσαι κάθε λεπτὸ, κάθε μπουντίσα τοῦ χρόνου, γλεντᾷς τὴ ζωή...

Ἀπότομα ἡ ὀρχήστρα σταμάτησε. Ὁ μαέστρος χτύπησε δυνατὰ τὴν μπαγκέτα του κι' ἄπλωσε τὰ χέρια.

— Κυρίες καὶ κύριοι. Εἶναι ἀκριβῶς μεσάνυχτα! Σᾶς εὐχόμαι ἕναν εὐτυχισμένο Νέο Χρόνο. Ζήτω.

Ξαναστράφηκε πίσω καὶ ξέσπασε σὲ μιὰ ἐκπληκτικὴ κρίση. Ἡ ὀρχήστρα ἄρχισε ἕνα πανδαμόνιο. Ὁ κόσμος φιλιότανε, ξεφώνιζε, πηδοῦσε, σφίγγανε τὰ χέρια, τσουγγρίζανε τὰ ποτήρια.

Ὁ Μωρίς ἔσκυψε.

— Καλή χρονιά Ἀνρὺ. Στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο!

— Καλή χρονιά, Μωρίς.

Φόρεσε ἕνα ἀστείο κογιόν, ἄρπαξε μιὰ τρομπέτα ἀπ' τὸ τραπέζι καὶ φουσκωνότας τὴ μάγουλά του, φύσηξε μ' ὕλη του τὴ δύναμή.

Ἐνας νέος χρόνος εἶχε ἀρχίσει. 1890.. Ἡ χρονιά τῆς Μαρί Σαρλέ.

★

XII

ΛΟΙΠΟΝ πὼς τὰ πηγες σὲς Βρυξέλλες; Ὁ Ντεγκὰ ἄπλωσε μιὰ πετσέτα πρὸς στήθος του, κι' ἔρριξε λίγο ἀλάτι στὸ φαρδὺ κοκκάκινο κουτάλι τῆς σαλάτας.

— Πὼς ἦταν ἡ ἔκθεση; Τί εἶπαν οἱ κριτικοί;

— Ἡ ἔκθεση εἶχε ἐπιτυχία, ἀπάντησε ὁ Ἀνρὺ. Ἀλλὰ οἱ κριτικοί! Τὸ τί ψάλλανε!

— Οἱ κριτικοί! Ὁ Ντεγκὰ ἔμπηξε ἕνα γέλιο καὶ στράφηκε στὸν Καμίλ Πισσαρό, πὸς χάρεινε τὴ γενειάδα του. Τ' ἀκούς Καμίλ. Τὰ ἔργα του δὲν ἀρέσανε στοὺς κριτικούς. Συνηθισμένο, ἔ, δὲ βρίσκεις; Οὐμᾶσαι, τί γράφανε πρὶν δέκα χρόνια γιὰ τὴν μεταλλαγμένη μου;

Ἀπόψε ἦταν πιὰ σὰ κέρφια του. Αὐτὰ τὰ φιλικὰ δέπντα στὸ σπίτι του ἦταν κάποια ἀναμνηστικὰ τῆς μοναχικῆς του ζωῆς. Τὸ κέφι του ἐκδηλωνότανε σὲ νευρικὲς χειρονομίες κι' ἕνα κύμα ἀπὸ ἀπαισιόδοξες παρατηρήσεις.

Μὲ μεγάλη ἱεροτελεστία μέτρησε λίγες σταγόνες ξυδιοῦ στὸ ἀλατοπίπερο καὶ τὰ ἔκανε πολλὰ.

— Τώρα τὸ λάδι! Ὁ τρόπος του εἶχε γίνει ἐπισημος. Καμίλ, πὼς θέλεις τὴ σαλάτα σου; Μὲ λάδι, ἢ μήπως πιδ στεγνὴ;

— Δὲν σκοτίζομαι. Ὅπως σ' ἀρέσει. Θεέ μου, τί φασαρία γιὰ λίγο μαρούλι! Ὁ Ντεγκὰ στράφηκε στὸν Ἀνρὺ.

— Γιὰ κῦττα! Βλέπεις; γαύγισε, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἐμπροσποινιστὴς σου. Ἐτσι εἶναι αὐτοί. Γιατὶ νὰ σκοτίζονται μὲ τέτοια μικροπράγματα σὰν τὴν ζωγραφικὴ καὶ τὴν ἀνατομία; Ἀνακάτεψε λίγο ροῦς καὶ γαλάξιο πάνω στὸν καμβά σου, πὲς ὅλο τοῦτο τὸ μέγεθος «ἐντύπωση» κι' εἶσαι ἐν τάξει!

— Ἐλα τώρα, Ἐντεγκὰ, μὴ συγχίζεσαι! εἶπε καλόκαρδα ὁ Πισσαρό. Σκόρπισες τὸ μαρούλι σ' ὅλο τὸ τραπέζι.

— Ποιὸς συγχίζεται; Εἴμαι δλότεια ἤρεμος! Οὐρλιασε ὁ Ντεγκὰ, σκορπίζοντας δεξιά κι' ἀριστερὰ τὰ μαρουλόφυλλα. Ὅσοι στράφηκε στὸν Ἀνρὺ.

— Γιὰ πὲς μου γιὰ τὴν Βρυξέλλες. Κατάφερες νὰ πᾶς στὸ Μουσεὸ νὰ μελετήσεις τὸν Βὰν Ἐϋκ; Ἐκεῖ νεαρό μου, θὰ βρεῖς τὴν τελειότητα! Ἀπόλυτη τελειότητα! Μονάχα ὁ Θεὸς θὰ μπορούσε νὰ ζωγραφίσει καλύτερα καὶ πάλι ἀμφιβάλλω. Καὶ τί ἄκουσα, πὼς μονομάχησες; Μωρέ, μπράβο, γιὰ λέγε λαιπών; Τί κάθισαι ἐκεῖ σὰ νὰ κατὰψεις τὴ γλώσσα σου;

Ὁ Ἀνρὺ περιέμενε τὴν ἐρώτηση. Τὸ νέο τῆς «μονομαχίας» του, εἶχε σκορπίσει σ' ὅλη τὴν Μονιάρτη.

— Δὲν μονομάχησα, κύριε Ντεγκὰ, εἶπε κοκκινίζοντας. Τσακώθηκα μονάχα μὲ κάποιον ντὲ Γκρου. Δὲν μπορούσα νὰ ὑποφέρω τὴν παρατηρήσεις πὸς ἔκαμνε γιὰ τὸν Βίνσεντ. Αὐτὸ συνέβηκε στὸ ἀποκαρτετιστῆριο γεῦμα τῆς ἔκθεσης.

Ἀρχισε νὰ περιγράφει τὸ ἐπεισόδιο. Τὴν ὥρα τοῦ γεύματος, πῆρε τὸ μάτι του τὸν Ντὲ Γκρου, ἕναν χλωμό, ξανθὸ ἀισθητικὸ, πὸς καθότανε στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιου, κουνώντας τὸ χέρι του πὸς φοροῦσε ἕνα δαχτυλίδι ἀπὸ ἀμέθυστο, λέγοντας πὼς ὁ Βίνσεντ Βὰν Γκόγκ δὲν πρέπει νὰ προσκληθεῖ ποτὲ του στὴν ἔκθεση. Πὼς ἦταν ἕνας θεοπάλαβος. Ἀφοῦ ἔκοψε καὶ τὸ ἴδιο του τ' αὐτί.

— Ὅσο γιὰ τὸ ἔργο του, ἔ, τί μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ ἕναν τρόφιμο ἀσύλου τρελλῶν.

Ὁ Ἀνρὺ πάσχιζε γιὰ λίγην ὥρα νὰ συγκαταστή. Σύντομα, ὅμως, ἡ ὀργὴ κατανίκησε τὴν ὑπομονή του.

— Κύριε Ντὲ Γκρου!

Χτύπησε τὴ γροθιά στὸ τραπέζι μὲ τόση βιαιότητα, πὸς τὰ κρυστάλλα χοροπήδησαν στὸ τραπέζι. Ἀκρότη καὶ τὰ γκαρσόνια μαρμαρώσανε, κρατώντας τὰ μπουνάκια στὸν ἀέρα.

— Μονάχα ἕνας δεῖλὸς ἐκτίθεται σὲ κάποιον πὸς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερασπίσει τὸν ἑαυτὸ του.

Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄντρες ὀνομάστηκαν μανιακοὶ ἀπὸ ἡλιθίους σὰν ἐσᾶς. Ἄν ὁ Βίνσεντ θρῖσκταν ἐδῶ, θὰ σᾶς τσάκιζε στὸ ξύλο. Μπορεῖ καὶ νὰ σᾶς συγχωροῦσε, δὲν τὸ ξέρω. Ἐγώ, ὅμως, εἶμαι φίλος του καὶ δὲν σᾶς συγχωρῶ. Θάθελα νὰ σᾶς καλοῦσα σὲ μονομαχία μὲ ξίφη. Τότε θὰ εἶχα τὴ χαρὰ νὰ σᾶς ἀποκόψω καὶ τὰ δυὸ σᾶς ἀτιπᾷ. Μπορῶ ὅμως νὰ πατήσω τὴ σκανδαλίη, καί...

— ... Κι' ἂν σκοτωθεῖ ὁ κύριος Του-

λουζ — Λωτρέκ, φώναξε ὁ Σερά πηδώντας ὀρθός, τότε θὰ συνεχίσω ἐγὼ τὴ μονομαχία!

Ὁ Ντὲ Γκρου δοκίμασε νὰ διαμαρτυρηθεῖ, ἀλλὰ τὸν ἔκοψε ὁ πρόεδρος τῆς λέσχης, διώχνοντάς τον ἔξω ἀπ' τὴν αἶθουσα.

— Κι' ἔτσι, συνέχισε ὁ Ἀνρὺ χαμογελώντας στὸν Ντεγκὰ, καθὼς βλέπετε δὲν ὑπῆρξε μονομαχία. Ὁ Ντὲ Γκρου πέταξε τὴν πετσέτα του καὶ ὄγῃκε. Ὁ πρόεδρος ζήτησε συγγνώμη γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ὁργανώσεως. Καὶ τὸ ἐπεισόδιο ἔληξε.

— Περίφημα! φώναξε ἐνθουσιασμένος ὁ Ντεγκὰ. Αὐτὸ μοῦ θυμίζει τὴς μονομαχίες γιὰ τὴν «Ὀλύμπια». Ὁ κόσμος σηκωνότανε ἀπ' τὰ χαράματα καὶ πηγαίνανε στὸ Δάσος, ὅπου ξεπαγίδζανε γιὰ τὸ χατήρι αὐτοῦ τοῦ πίνακα. Οὐμᾶσαι Καμίλ; Ἀλήθεια, τί ἀπόγινε ἐκεῖνη ἡ κοπέλλα πὸς ποζάρισε γιὰ τὴν Ὀλύμπια; Σπουδαῖο κομμάτι, φέματα; Πὼς διάολο τὴ λέγανε;

— Βικτωρίν. Βικτωρίν Μερὰν. Τώρα πιὰ θά'ναι γιαγιά.

— Εἶχε τὰ προκλητικώτερα στηθάκια πὸς εἶδα ποτὲ μου, συνέχισε ὁ Ντεγκὰ ζεσταμένος ἀπ' τὴν ἀναμνήσεις. Καὶ τὰ ὀρειότερα ἀγλαδιὰ ὀπίσθια. Ἀπ' τὸν τρόπο πὸς τὰ κουνούσε, μάντενε κανεὶς πὼς εἶχε ἀρετὴ πείρα... Χριστὸς καὶ Παναγία, σχεδὸν ὀχτὼ ἡ ὥρα! Διέκοψε κυττάζοντας τὸ ρολόι του. Εἶπα στὸν Ντιλχάουζ πὼς θὰ πᾶμε ὕστερα ἀπ' τὸ δείπνο στὴ μουσικὴ τους βραδυὰ. Ἡ Κλεμεντίνη ὑποσχέθηκε νὰ μοῦ παίξει Μότσαρτ. Ὁ Μότσαρτ! Ἀχ, τί μουσικός!

★

ΣΤΙΣ τρεῖς τὸ πρωί, ὁ Ἀνρὺ, ἔξαντλημένος, μουσεμένος ἴσαμε τὸ κόκαλο, κάθησε σ' ἕνα βρώμικο μπαστρό, ἀναρωτώντας πὸς θὰ θρῖσκτανε καὶ πὼς θὰ τὰ κατάρριψε νὰ φτάσει τέτοιαν ὥρα στὸ σπίτι του.

— Ποῦ διάβολο, νὰ θρῶ ἕνα ἁμάξι; μουρμούριζε. Δόξα τῷ Θεῷ, ἡ κρίση εἶχε περάσει! Ἰππῆξε πολλὴ δυνατή. Καὶ τόσο ἀναπάντεχα.

Ὅλα εἶχανε πάει τόσο εὐχάριστα. Ἡ Κλεμεντίνη εἶχε παίξει τὴ σονάτα της.

Καί, τότε, εἶναι πὸς συνέβηκε. Παράξενο, πὼς μπορεῖς νὰ ζήσεις μῆνες ὀλόκληρους μὲς στὴ γαλήνη, λησμονώντας σχεδὸν πὼς ἦσουν ἕνας ἀσχημονόλης σκάτης. Καί, ξαφνικά, μάνγγ! Σὲ χτυπάει καὶ πάλι κατάμουτρα. Οἱ ἴδιες παλιὲς σκέψεις. Δὲν θὰ κατάρριψες ποτὲ σου νὰ κάνεις ἕνα ἴσιο βῆμα. Καμιά κοπέλλα δὲ θὰ σ' ἀγαπήσει ποτέ. Θᾶσαι πάντα ὀλομόναχος...

Σὲ μιὰ γωνίτσα, μιὰ κοκκία κοιμότανε πεσμένη στὸ τραπέζι της, μὲ μιὰν ὄρεα μπουνάλα κρασοῦ μπροστά της. Τὸ καπέλλο της εἶχε πέσει χάμω, πάνω σὰ λασπωμένα της πόδια. Ἀνάσανε κανονικά σὰν παιδάκι, ἀφήνοντας ποτὲ - ποτὲ ἕνα ἀνάλαφρο ροχαλητό.

Ὁ ταβερνιέρης τὴν πλησίασε καὶ τὴν τράνταξε ἀπ' τὸν ὦμο. Ἐκεῖνη ἀγοσάλεψε, σηκώνοντας τὴ ναρκωμένη της μορφή, καὶ χαμογέλασε. Ὁ ἄλλος τὴ χαστούκισε δυνατὰ.

— Βοδῶστο, παλιοθήλυκο! Τὸ ξέρεις πὼς τὰ ροχαλητὰ δὲ μοῦ γουστάρουν. Ὅποτε καὶ εἶναι καθὼς πρέπει. Θὰ σὲ πετάξω μὲ τὴς κλωτσιές.

Ἡ ΣΤΗΝΕΧΕΙΑ: Στὸ ἐπόμενο

Η ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΙΣΗΜΕΡΙΝΟΥ

Ποῦ σταματάει ἡ φαντασία καὶ ἀρχίζει ἡ πραγματικότητα

Οἱ πιὸ ἀφελεῖς ἀπὸ τοὺς ἐπιβάτες τῶν πλοίων ποὺ ταξιδεύουν πρὸς τὴν Αὐστραλία ἢ τὴν Νότιο Ἀμερικὴ πιστεύουν ὅτι «βλέπουν» τὴ γραμμὴ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ὁ πρᾶκτωρ ποὺ συνοδεύει τοὺς τουρίστες καλεῖ τοὺς ἐπιβάτες νὰ κυττάσουν τὴ γραμμὴ τοῦ ἰσημερινοῦ ἀπὸ ἕνα τηλεσκόπιο. Οἱ τουρίστες ἐνθουσιάζονται σὰ μεγάλα παιδιὰ καὶ δὲν ἀντισταθμίζονται ὅτι ὁ εὐφυὴς πρᾶκτωρ ἔχει φροντίσει νὰ τετνώσει ὀριζώντιως μιὰ τρίχα μέσα στὸ τηλεσκόπιο! Ὅσοι τὴν ἔχουν πάθει, πληροφοροῦν τοὺς ἀφελεῖς ὅτι ἡ γραμμὴ τοῦ ἰσημερινοῦ εἶναι νοητὴ, φανταστικὴ, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν δεῖ...

Ἀλλ' ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ τουριστικὰ μικροτῦκα, ἡ γραμμὴ τοῦ ἰσημερινοῦ δὲν εἶναι τόσο «φανταστικὴ» ὅσο νομίζουμε. Διάφορα φυσικὰ φαινόμενα τὴν κάνουν ἀρκετὰ συγκεκριμένη καὶ ἀπτή. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ φαινόμενα μελετήθηκε πρόσφατα μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Διεθνούς Γεωφυσικοῦ Ἐτους.

Ξέρουμε πὼς δὲν ἔναι ἀντικείμενα ποὺ μετακινούνται πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἔχουν τὴν τάση νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴν εὐθεία. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο τ' ὀνομάζουμε «παράγοντα τοῦ Κοριόλι» γιὰ τὴν μελετήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ κι' ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸν Γάλλο μηχανικὸ Γαστάρ Γουσταῖο ντὲ Κοριόλι. Δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ μυστηριώδες ἀπὸ αὐτὸ τὸ φαινόμενο: Ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Γῆ περιστρέφεται γύρω στὸν ἑαυτὴν.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ αὐτὴ γαλήνη εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ σημάδι τῆς «γραμμῆς τοῦ ἰσημερινοῦ». Τὰ δευτέρω σημάδι εἶναι τὰ νερά τοῦ Ὠκεανοῦ. Στὴ ζωὴ τοῦ ἰσημερινοῦ ἡ δύναμις τῆς παρεκκλίσεως δὲ γίνεται αἰσθητὴ, γίνεται ὅμως αἰσθητὴ βορείως καὶ νοτίως τοῦ ἰσημερινοῦ. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πολυπλοκῶν δυνάμεων ποὺ ἐπιδρουν στὰ δυὸ ἡμισφαίρια, εἶναι ὅτι ἡ θάλασσα κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τοῦ ἰσημερινοῦ σχίζεται στὰ δυὸ, ὅπως περὶ ποταμοῦ στίχθηκε ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα γιὰ νὰ περάσει ὁ Μωϋσῆς μὲ τοὺς Ἑβραῖους. Φυσικά, τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι παντοῦ ὁρατό, ἀλλ' αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς δὲν εἶναι προφαντικὸ. Ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ τὰ νερά «κύνονται» πρὸς τὸ δόρειο καὶ τὸ νότιο ἡμισφαίριο, δηλαδὴ σχηματίζουν δυὸ θαλάσσια ρεύματα ποὺ ξεκινᾶνε ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ. Στὸν Ἰσηρικὸ τὸ φαινόμενο γίνεται αἰσθητὸ ἀπὸ τὴ μορφή τοῦ λεγομένου «ρεύματος τοῦ Κρόμγουελ». Εἶναι ἕνα εἶδος ποταμοῦ ποὺ κυλάει μὲ ὀρμὴ χίλιες φορὲς μεγαλύτερη τοῦ Μισισσιπὶ πάνω στὴ γραμμὴ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἐκτείνεται σὲ μῆκος 270 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴ Δύση πρὸς τὴν Ἀνατολή.

Ένας ιερέας των Μάγια, που καπνίζει. (Ανάγλυφο σε άρχαιο ναό του Μεξικού).

ΕΙΝΑΙ εξαιρετικά δύσκολο να καθορισθεί από πότε αρχίζει η ιστορία του καπνού. Η πρώτη γραπτή μαρτυρία οφείλεται στον Χριστόφορο Κολόμβο, που μνημονεύει στο ημερολόγιο του πλοίου του μια «καταπληκτική ανακάλυψη». Ήταν η 28η Οκτωβρίου του 1492. Εκείνη τη μέρα, ο άνθρωπος που ανακάλυψε την Αμερική, είδε για πρώτη φορά, μαζί με τους συντρόφους του, τους Ιθαγενείς της Κούβας να καπνίζουν.

Ο Κολόμβος κι' οι άνθρωποί του βρέθηκαν πρώτοι μπροστά σ' αυτή τη συνήθεια. Άλλα από τότε υπάρχει αυτή;

Κατά τους ιστορικούς που μελέτησαν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον το θέμα, φαίνεται ότι η συνήθεια του καπνίσματος δεν στάθηκε κάτι το άγνωστο στον Παλιό Κόσμο. Μέσα σε ρωμαϊκές νεκροπόλεις, έχουν βρεθεί πήλινες πίπες. Από μαρτυρίες αρχαίων χρονικών, προκύπτει ότι κάπνιζαν επίσης οι Κέλτες κι' οι Γερμανοί. Άλλα ο καπνός που ξέρουμε, το «ταμπάκο» όπως λεγόταν στη γλώσσα των Κουβανών Ιθαγενών, προήλθε από τον Νέο Κόσμο κι' από εκεί διαδόθηκε πρώτα στην Εύρωπη κι' ύστερα στην Ασία, την Αφρική και την Αυστραλία.

Η καταγωγή του φυτού

ΟΙ ιστορικές ενδείξεις οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι κυρίως στη θόρεια Αμερική, ο καπνός ήταν σε χρήση πριν από τον 7ο π. Χ. αιώνα. Ωστόσο, η έπιστήμη δεν καθόρθωσε να καθορίσει ακόμα τον συγκεκριμένο τόπο απ' όπου διαδόθηκε το φυτό αυτό στον Νέο Κόσμο. Μερικοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι ο τόπος αυτός είναι το σημερινό Μεξικό, αλλά η γνώμη τους δεν ευσταθεί απόλυτα.

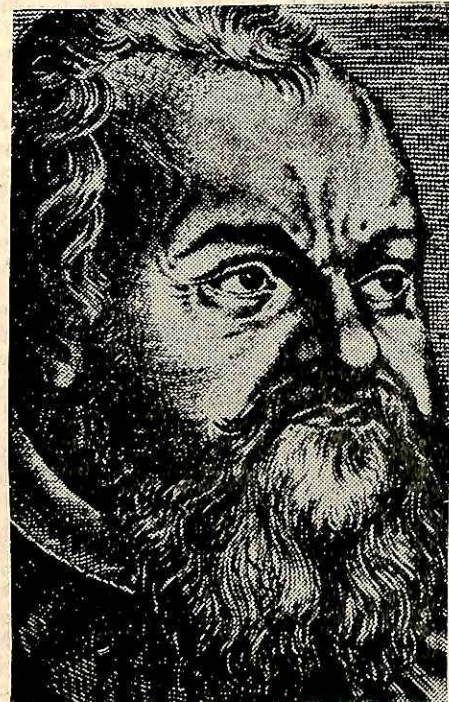
‘Από πού προέρχεται ο καπνός; Πώς διαδόθηκε στη γηραιά μας ήπειρο; Αυτά είναι τα δύο έρωτήματα, στα όποια άπαντά ένας Γάλλος ιστορικός, που μελέτησε ειδικά το θέμα και καθώρισε τι είναι βέβαιο και τι άνακριβές άπ’όσα άναφέρουν οι σχετικές πηγές κι’ ένδειξεις.

Πώς διαδόθηκε ο καπνός στην Εύρώπη

‘Η χρήση του καπνού ξεκίνησε από τις θρησκευτικές τελετές των Μάγια.

Οι ποντοπόροι, που ανακάλυψαν την Αμερική, διαπίστωσαν ότι, οι Ιθαγενείς είχαν όχι μόνο τη συνήθεια να φουμάρουν τον καπνό, αλλά να τον χρησιμοποιούν και σαν άφένχημα, βράζοντας τα φύλλα του, να τον μασούν ή να τον τριβουν και να τον ρουφούν από τα ρουθούνια.

Αυτή η ποικιλότροπη διάδοση του καπνού στους λαούς της θόρειας, αλλά και της νότιας Αμερικής οφειλόταν όχι άπλως στην εύχαριστη που εύρισκαν οι Ιθαγενείς στη γεύση του, αλλά και στην επέμβαση των ιερών. Είναι εξακριβωμένο αρχαιολογικά, από ανάγλυφα του βου και του 7ου π. Χ. αιώνα, ότι ο καπνός έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στις θρησκευτικές τελετές των Μάγια, καθώς κι' άλλων φυλών της μέσης και της θόρειας Αμερικής. Τα φύλλα του καπνού χρησιμοποιαν αντί για λιθάνι και τα θυμιατήρια ήταν πίπες. Οι ιερείς δίδασκαν, ότι

Ο Γάλλος Άντρε Ζεβέ (ξυλογραφία της έποχής).

η θεότητα έπρεπε να λατρεύεται κατ'αυτών τον τρόπο και στην ιδιωτική ζωή του καθενός. Κι' έτσι αυτό το άπολαυστικό και πρωτότυπο θυμιατό έδινε κι' έπαιρνε στον κάθε τόπο και σε κάθε ώρα της ημέρας.

Στο Περού, στη λεκάνη του Άμαζόνιου, στις δυτικές Ινδίες, στις Άντιλλες, στις περιοχές που άργότερα έγιναν οι πολιτείες του Ορεγκόν, της Καλιφόρνιας και της Ουάσιγκτον, ήταν στην ήμερησία διάταξη το μάσημα του καπνού.

Ο καπνός και οι Θεοί

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ του καπνού, στη λατρεία, ήταν κυρίως τριών ειδών. Σαν κάπνισμα, ο καπνός χρησιμοποιε για την επίκληση των θεών και την εξασφάλιση της εύνοιάς τους. Σαν ποτό, προκαλούσε μια έκσταση, που οδηγούσε στη μυστική ένωση με τη θεότητα. Με το μάσημα, εξασφάλιζε την ευτυχία σε μαγικούς σκοπούς.

Τα φύλλα του «ταμπάκου» αποτελούσαν για τους πληθυσμούς της θόρειας και της νότιας Αμερικής το πιο πολύτιμο είδος προσφοράς στους θεούς. Οι φυλές Σιού, Πουέμπλος, Χόπες και Καρέγιας, πιο γενναϊδώδεις, συνήθιζαν να άπενθύνουν στους θεούς τους, όταν τους έκτευναν να στείλουν βοροχή, δόκλχηρα σύννεφα άρωματικού καπνού, άνάδοντας θημωνιές από φύλλα του φυτού.

Η έκσταση, που δημιουργούσαν πίνοντας καπνό από μορφή ποτού ή άκόμα και με το έντονο κάπνισμα, άποτελούσε στοιχείο ίδιως των ιερών χορών.

Ο Πέντρο Βας ντε Καμίνχα, ο ιστορικός της άρμάδας, με την όποια ο Άλβαρεζ Καμπράλ άποβιβάστηκε στις 20 Άπριλίου του 1500 στις άκτες της Βραζιλίας, περιγράφει ως έξης τη «λειτούργικη» χρήση του καπνού από τους εκεί Ιθαγενείς:

«Οι ντόπιοι κάπνιζαν φύλλα αυτού του παράξενου φυτού, άφου τα πατούσαν πολύ το ένα πάνω στο άλλο, κάνοντας έτσι το σύνολό τους σκληρό σαν έξολο. Οι βαθείς ρουφηξιές που τραβούσαν, τους έφερναν σε κατάσταση μιας μέθης, που

κατά τη διάρκειά της, όπως πίστευαν, ο καθένας τους γινόταν σοφότερος και καταλάβαινε πού ήταν το θέλημα του θεού».

Έξέ άλλου μια θρησκευτική άπόχρωση της συνήθειας του καπνίσματος είναι η γνωστή στον καθένα λεπτομέρεια άπό την πολεμική ζωή των Ινδιάνων. Όταν δυο φυλές έκλειναν ειρήνη μεταξύ τους, οι άρχηγοί τους κάπνιζαν από μια κοινή πίπα. Αυτή η πράξη ήταν ένα είδος άπαράβιαστης όπορφής. Πραγματικά, η μη τέρηση μιας ειρήνης, που είχε συνυμολογηθεί μ' αυτόν τον τρόπο, ίσοδυναμούσε με τη μεγαλύτερη άσέβεια προς τους θεούς.

Η μεταφορά του καπνού

ΠΟΙΟΣ έφερε πρώτος σπόρους καπνού στη γηραιά μας ήπειρο; Το ζήτημα αυτό δεν λύθηκε ακόμα. Αναφέρονται τα όνόματα των Ραμόν, Πάνε, Φερνάντο Κορτές και Φερναντέζ ντε Οβιέντο, που, χωρίς άμφιβολία, όπηρεσαν κι' οι τρεις, σχεδόν σύγχρονα, εισαγωγείς του καπνού στην Ισπανία. Κατ' άλλους ιστορικούς, ο πρώτος καπνιστής, στην Εύρώπη, όπηρεσε ο Ροντρίγκο Χερές, ένας άπό τους ναύτες του Κολόμβου. Η τύχη του στάθηκε όικτη. Όταν οι κάτοικοι της πατρίδας του τον είδαν να βγάζει καπνό από τα ρουθούνια του, πιστέψαν ότι είχαν φωλιάσει μέσα του δαιμόνια. Τον έπιασαν λοιπόν και η Ιερά Έξέταση τον καταδίκασε στον διά πυρός θάνατο.

Ο πρώτος που φύτεψε μ' ευτυχία καπνό στην Εύρώπη, όπηρεσε ο Ιδιαίτερος γιατρός του βασιλιά της Ισπανίας Φιλίππου Β' Φραντίσκο Χερνάντεζ. Ο Χερνάντεζ, που είχε σταλεί στον Μεξικό το 1559, μελέτησε και περιέγραψε εκεί 1200 φυτά, άνάμεσα στα όποια και τον καπνό. Γνωρίζοντας στη πατρίδα του, έπαιχείρησε να έγκλιματήσει το φυτό και το κατόρθωσε.

Αν ο Φραντίσκο Χερνάντεζ στάθηκε ο πρώτος που έφάρασε σε μικρή κλίμακα, την καλλιέργεια του καπνού στη Εύρώπη, η δόξα της πραγματικής εισαγωγής του στον Παλιό Κόσμο άνήκει χωρίς άμφιβολία στον Γάλλο Άντρε Τεβέ, ένα Γασκώνο πώην καλόγερο που είχε έπιδοθεί στην πειρατεία. Σ' ένα ιδίόγραφο κείμενό του, που χρονολογείται άπό το 1556 και πρωτοεμφανίστηκε το 1617, γράφει: «Η τιμή της εισαγωγής του φυτού αυτού δεν άνήκει στον Νικό, αλλά σε μένα, που το έφερα και το καλλιέργησα στη Γαλλία δέκα χρόνια πριν».

Έτσι, βοισκόμαστε τώρα μπροστά στο όνομα του άνδρα που, που θεωρείται γενικά ο πρώτος πραγματικός άνάδοχος του καπνού στην Εύρώπη, έχοντας δώσει και το όνομά του στη δηλητηριώδη ουσία που περιέχει ο καπνός, τη νικοτίνη.

Ο νουνός του καπνού

ΑΝΘΡΩΠΟΣ αυτός, που κατηγορεί το Τεβέ σαν σφετεριστή της δικής του δόξας, λεγόταν Ζάν Νικό (NICOT) ντε Βιλαιν κι' ήταν μυστικιστής του βασιλιά της Γαλλίας Έρρίκου Β'.

Όταν ο Έρρίκος Β' σκοτώθηκε σ' ένα άγώνα κονταρομαχίας, το 1559, τον διαδέχτηκε ο γιός του Φραγκίσκος Β',

που ώνόμασε το Νικό ντε Βιλαιν πρεσβευτή και τον έστειλε στην αυλή του βασιλιά της Πορτογαλίας δόν Σεβαστιανού. Η άποστολή του πρεσβευτή αυτού ήταν να προξενήσει τους γάμους του δόν Σεβαστιανού ήλικίας τότε μόλις πέντε χρόνων, με τη Μαργαρίτα του Βαλουά τη μέλλουσα βασίλισσα Μαργκό, που είχε πιά.. ξεκόψει το θήλασμα. Παρά την ικανότητα του Νικό, όμως, το προξενιό δεν πέτυχε. Η μετάβασή του, όστόσο, στη Λισσαβώνα, δεν στάθηκε άκαρπη άπό μια άλλη άποψη.

Οι στα χέρια της την άντιβασιλεία, μια ποσότητα αυτής της σκόνης, συνιστώντας τη σαν θανατοουργή για τις ήμι-κρανίες, άπό τις όποιες όπέφερε η βασίλισσα. Σε λίγο, η σκόνη της βαλλισσας είχε διατεθεί σε όλη την άριστοκρατία της Γαλλίας και φυσικά προμηθευτής δεν ήταν άλλος άπό τον Νικό.

Στο μεταξύ, οι βοτανικοί βάφτισαν το φυτό αυτό «νικοτιανή» προς τιμήν του Γάλλου πρεσβευτή που το είχε διαδόσει. Το όνομά αυτό δεν επικράτησε, έμεινε όμως, όπως, όλοι ξέρουμε, μια παρὰ-

Πολεμικός χορός μιας φυλής της Καραϊβικής. Οι τρεις ιερείς, που είναι στη μέση, ένισχύουν τον ζήλο των χορευτών, φμώνοντας άρωματικό καπνό στα ξαναμμένα πρόσωπά τους.

Στην πορτογαλική πρωτεύουσα, ο Νικό πήρε σαν δώρο άπό ένα αλλικό, μερικούς σπόρους καπνού, με την πληροφορία ότι έπρόκειτο για ένα ίαματικό όότανο. Ένας άπό τους άκολούθους του Γάλλου πρεσβευτή, που άκουσε αυτή την πληροφορία, χρησιμοποίησε λίγα φύλλα του καπνού, που ο Νικό είχε σπείρει στον τόπο του όταν γύρισε στη Γαλλία, για ένα συγγενή του στο όποιο είχε εμφανισθεί έλκος στη μύτη. Ο χυμός του καπνού άποδείχθηκε σωτήριος.

Τότε άπό λίγο, ο μάγισσας του Νικό έκοψε βαθεία το δάχτυλό του. Τον έβαλαν κατάπλασμα άπό φύλλα του φυτού αυτού κι' η πληγή έκλεισε γρήγορα. Ο Νικό άρχισε έτσι να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στον καπνό. Παρατήρησε, λοιπόν, ότι σκόνη των άποξηραμένων φύλλων του προκαλούσε ένα ήδονικό γαργάλισμα στο όσφρητικό νεύρο κι' ότι έφερα σε το μυαλό ένα είδος διαύγειας. Σαν καλός λοιπόν αλλικός, έστειλε στην Αικατερίνη των Μεδίκων, που μετά τον πρόωγο θάνατο του Φραγκίσκου είχε πιά-

λαγή του, η νικοτίνη, που άντιστοιχεί στο κυριότερο συστατικό του καπνού.

Ποιος διέδωσε το κάπνισμα

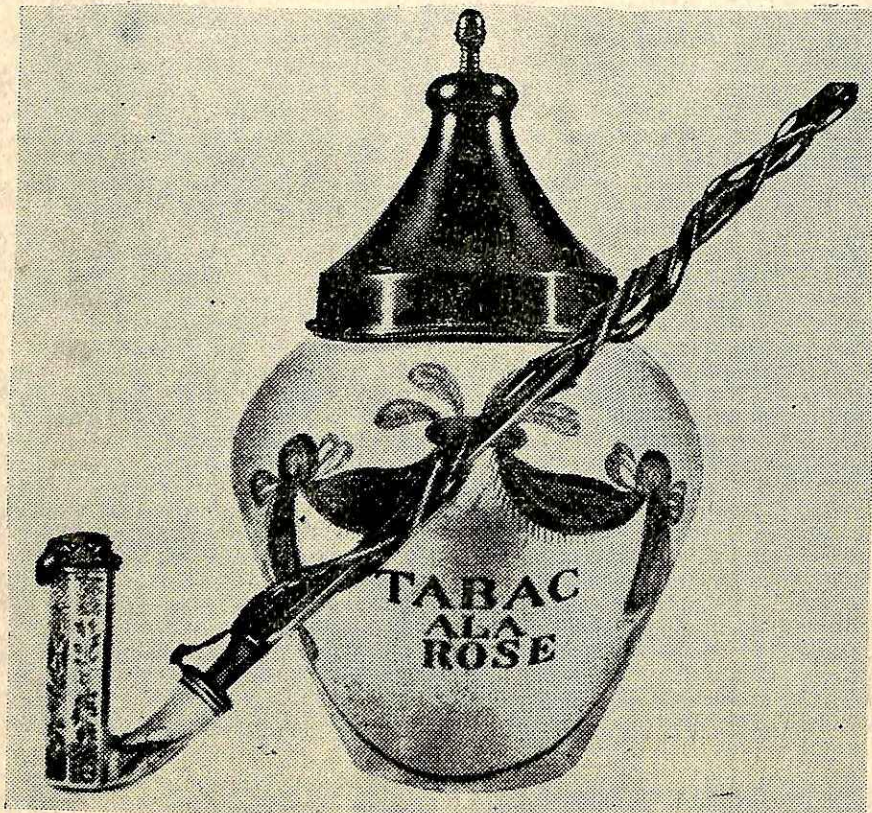
ΠΩΣ άκριβώς, με άφετηρία τον Τιβέ η τον Νικό, διαδόθηκε η κύρια χρήση του φυτού άνάμεσα στη λευκή φυλή, δηλαδή το κάπνισμα, είναι άγνωστο. Το γεγονός πάντως μένει, ότι οι πρώτοι «θεριακλήδες» όπηρεσαν κυρίως Άγγλοι.

Το 1584, ο σερ Ουόλτερ Ράλη, ένας άπό τους έννοουμένους της βασιλίσσας Έλισάβετ, έδωσε στις άνατολικές άμερικανικές άκτες, την άποικία της Βιρτζίνια. Εκεί, λοιπόν, έιαφι άπό τους Ιθαγενείς να καπνίζει και βρήκε με τον τρόπο αυτό το καλύτερο μέσο για να παρηγορείται άπό την άπουσία της αγαπημένης του βασίλισσας. Όταν γύρισε στην Άγγλία, η πίπα δεν έλειψε ποτέ άπό το στόμα του. Οι νεαροί άριστοκράτες τον μιμήθηκαν. Η «μόδα» αυτή δια-

δόθηκε ταχύτατα και σε λίγο έλο το βασίλειο της 'Ελισάβετ.. κάπνιζε.

Στην ηπειρωτική Εδώπη, το κάπνισμα διαδόθηκε με τη βοήθεια των πολιτικών ταραχών και των πολέμων. Οι στρατιώτες του Βαλλενστάιν το εισήγαγαν στην Αυστρία και την Ουγγαρία. Οι άνδρες του Γουσταύου — 'Αδόλφου, στη Σουηδία. 'Ο Ισπανικός στρατός κι' οι ναυτικοί το έκαναν γνωστό στις Κάτω Χώρες. Στην 'Ελβετία, ο κόσμος άρχισε να καπνίζει από τον 17ο αιώνα, ενώ στη Γαλλία, όπου ο καπνός πρωτοκαλλιεργήθηκε, το πάθος αυτό διαδόθηκε από τις αρχές του 18ου αιώνα.

Κατά τον αιώνα αυτόν, ο καπνός είχε πλέον μερικά εκατομμύρια φανατικών διαδών του σε όλη την Εδώπη.

Γαπωνέζικη πίπα από μπαμπού, του 18ου αιώνα και βάζο για σκόνη καπνού, από γαλλική φαγιάνς της εποχής του Λουδοβίκου 16ου.

ΑΠΟ τους έστεμμένους της εποχής εκείνης, ο πιο ένθερμος υποστηρικτής του καπνίσματος ήταν ο βασιλιάς της Πρωσίας Φρειδερίκος Α'. 'Ο πρόπατος αυτός του Φρειδερίκου του Μεγάλου είχε ιδρύσει και μια «βασιλική ακαδημία της πίπας». Τα μέλη της, που ήταν όλοι ευγενείς, συνανθροίζονταν ώριμην ώρα του απογεύματος γύρω από τον βασιλιά, σ' ένα ιδιαίτερο δωμάτιο των ανατόρων του Βερολίνου, του Πότσανταμ ή του Βισταρχάουερ, κι' επιδίδονταν στη μυσταγωγία του καπνίσματος.

Όστόσο, η διάδοση του καπνίσματος στόν πολιτισμένο κόσμο δεν σημειώθηκε χωρίς δυσκολίες κι' αντιδράσεις. Αιτές οι δεύτερες, μερικές φορές, ήταν εξαιρετικά βίαιες και δραματικές.

Το 1619, ο διάδοχος της 'Ελισάβετ και πρώην βασιλιάς της Σκωτίας 'Ιάκωβος Α', που βασίλευε στην 'Αγγλία ως 'Ιάκωβος ΣΤ' απαγόρευσε το κάπνισμα σε όλη τη χώρα του και μαζί με το σχετικό διάταγμα συνέθεσε και μια σάτιρα εναντίον αυτής της απαίσιας συνήθειας

που κάνει κακό στα μάτια, προκαλεί τη ναυτία, ναρκώνει το μυαλό και προκαλεί στηθική άρρώστεια.

'Ο σουλτάνος της Τουρκίας Μουράτ Δ' που απέθανόταν κι' αυτός το κάπνισμα, το απαγόρευσε, αλλά χωρίς να κάνει ηθικοπλαστικό κήρυγμα. 'Οποιος από τους υπηκόους του κάπνιζε, κατέληγε στόν δέμιο.

'Ο σάχης της Περσίας Σοφί, δέν δείχθηκε λιγότερο αυστηρός. 'Οποιος συλλαμβανόταν ν' ακολουθεί αυτή τη συνήθεια, του έκοβαν το επάνω χέλι. Κι' όποιος έμπορευόταν τον καπνό, αποκεφαλιζόταν.

'Ο τσάρος Μιχαήλ Φεντόροβιτς πρόσταξε μ' ένα ούκάζιο να τιμωρούνται με 60 ραβδισμούς όσοι Ρώσοι αποδεικνύον

ταν ότι είχαν κάνει χρήση καπνού.

Πλάι στόν βασιλιάδες και πολλοί γιατροί στηλίτευαν το κάπνισμα σαν μια αλέθρια συνήθεια για την υγεία. Τα επιχειρήματα που έφεραν, δέ ήταν, έννοείται πάντα αυστηρώς επιστημονικά κι' ήταν τα διαβάσει κανείς σήμερα βάζει τα νέα. 'Ενας Γάλλος γιατρός του 17ου αιώνα, ο Μπορρύ, υποστήριζε ότι ο καπνός αποξηραίνει τον εγκέφαλο. 'Ενας άλλος 'Ασκληπιάδης, 'Ιταλός αυτός, ο Πάουλι, υποστήριζε ότι η δψη του ανθρώπου, όταν καπνίζει για πολύ διάστημα, γίνεται έντελώς μαύρη.

'Όπως εύκολα υποθέτει κανείς, η πίπα και το πούρο υπήρξαν πολύ αρχαιότεροι τρόποι καπνίσματος από το τόσο σήμερα διαδεδομένο τσιγάρο. Πραγματικά, το τσιγάρο εμφανίσθηκε μόλις κατά τον περασμένο αιώνα και πρς το τέλος του αιώνα αυτού, σαν πιο εύκολο, πιο φθηνό και πιο εύχρηστο, υποσκελίσε τα δυο προηγούμενα.

ΚΛΩΝΤ ΝΤΤΠΑΡΚ

Ο ΛΟΞΥΓΓΑΣ

ΥΠΑΡΧΕΙ κανένα επιστημονικό μέσο για να σταματήσουμε το λόσυγγα;

'Ο λόσυγγας είναι αντανακλαστική αντίδραση που όφείλεται στόν έρεθισμό του νευρικού κέντρου του εγκέφαλου που ρυθμίζει την αναπνοή. Στις περισσότερες περιπτώσεις το κέντρο αυτό έρεθίζεται έμμεσα, κυρίως από τα πεπτικά όργανα, γιατί το νεύρο των πεπτικών και των αναπνευστικών οργάνων συμπλέκονται. Πολλά και διάφορα αίτια μπορούν να προκαλέσουν το λόσυγγα: 'Ενα ισχυρό και σπασμωδικό γέλιο, ένα ποτό πολύ ζεστό που το πίνουμε γρήγορα, ή μια άρρωστεια όπως η πλευρίτιδα, η περιτονίτιδα, ακόμα και η νεφρίτιδα.

'Η υπερβολική κατανάλωση οινόπνεύματος μπορεί να προκαλέσει λόσυγγα κατά δυο τρόπους: με τον έρεθισμό των τοιχωμάτων του στομάχου που αντανακλάται στό αναπνευστικό κέντρο του εγκέφαλου, και με τη γενική διέγερση όλόκληρου του νευρικού συστήματος που όφείλεται στό οινόπνευμα. Το αναπνευστικό κέντρο μπορεί να έρεθισθεί άμεσα, υπό την επίδραση μιας τοξικής ουσίας ή μιας ισχυρής συγκινήσεως, όπως ο φόβος ή η λύπη. Σημειώθηκε πρόσφατα η περίπτωση μιας κοπέλλας που έπαθε κρίση λόσυγγα έπειτα από μια αισθηματική απογοήτευση. Για να σταματήσουν την κρίση, οι γιατροί κάτέφυγαν στόν ύπνωτισμό.

'Όταν η αιτία του λόσυγγα είναι μια οργανική άρρωστεια — περίπτωση εύτυχως πολύ σπάνια — δέν υπάρχει άλλος τρόπος για να σταματήσουμε το λόσυγγα (που μπορεί να διαρκέσει επί έβδομάδες) παρά μόνο να θεραπεύσουμε αυτή την άρρωστεια. 'Όταν ο λόσυγγας όφείλεται στά οινόπνευματόδη ποτά, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη διττανθρακική σόδα και τη βιταμίνη Β.

'Αλλά στίς περισσότερες περιπτώσεις αρκεί να καμάρουμε το αναπνευστικό κέντρο αυξάνοντας το ποσοστό ανθρακικού αερίου στό αίμα. 'Όλα τα κλασικά γιατροσόφια που αποδίδουν στη διακοπή της αναπνοής έχουν αυτόν το σκοπό. Το πιο πρακτικό μέσο είναι το εξής: Παίρνουμε μια χαρτοσακκούλα και αναπνέουμε μέσα. Στη χαρτοσακκούλα θα συγκεντρωθεί μεγάλη ποσότητα διοξειδίου του άνθρακα από την αναπνοή και ο λόσυγγας θα σταματήσει. Μπορούμε επίσης να πιούμε ένα ποτήρι νερό χωρίς να πάρουμε αναπνοή. 'Αλλά για να είμαστε σίγουροι ότι δέ θ' αναπνέουμε, πρέπει να φράξουμε τη μύτη μας.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΑΛΗΝΙΚΑ ΔΗΤΗΜΑΤΑ

... 'Αγάπη μου πότε να ξενητευτώ, να κάμω σερμαγιο να γυρίσω με τά χρυσά τά νυφικά σου...

... 'Αχ ωρέ πικρός που είναι αυτός ο αναθεματισμένος ο χωρισμός! 'Ενα πράμα κομπώνει εδώ στό λαιμό μου, εδώ, εδώ...

Ο θάνατος του Τραμουντάνα

Διήγημα του ΑΡΙΓΡΗ ΕΦΤΑΙΩΤΗ

ΣΙΑΡΕΝΙΟ κομψό ο γέρος ο Τραμουντάνας και κοκκαλιασμένη ψυχή. Ξενητευμένος κι' αυτός από μικρός. Τι τον έβγαλε από τον τόπο του, δέν ήταν και δύσκολο να τ' απομαντέψεις. Τι τον έριξε όμως σε χώρες θεοσκότεινες και ψυχρές, χώρες σ' αλήθεια ξένες, που ψυχή να σε συμπονέσει δέν βρίσκεται, μα και να λουβιάσεις, έξιν ίσως καμιά δροσόλευνη παραμόνα στό νοσοκομείο, σε τόπους που κι' αγάπη να βρείς, έρχεται κι' αυτή και σου φαρμακεύει άλλες αγάπες, που για να μην πεθάνεις της πείνας δουλεύεις όσην ώρα δέν κοιτάσαι στό κρεβάτι αποσταμένος, που να μείνεις μισήν ώρα καθάριος αδύνατο πράμα, αφού κι' ο αέρας που ανασαίνει είναι μισός καπνίλα, που ως και τα πλεμόνια του ανθρώπου μαυρίζουνε μια για πάντα — τι τον έκαμε τον Τραμουντάνα κι' έσυρε στά νιάτα του εκεί άπάνω, που τον άτάμωσα χρόνους και χρόνους κατόπιν ξεγνοιαστο, πέτρα μονάχη, λησμονησάρη, δίχως μίτη φυλακτήρι από μάνα ή αδερφή, δίχως άλλο της πατρίδας σημάδι παρά το μαυριδερό του το πρόσωπο — τι τον πέταξε σε τέτοια πολύκοσμη έρημιά, ήταν κι' είναι ακόμα μυστήριο, που για να το ξεδιαλύνω του κάκου ρώτηξα πολλούς σαν και λόγου του. Δίχως πόρεψη, δίχως μέσα, δίχως άλλο σκοπό παρά να άρθουν και ν' αποδείξουν ως που πηγαίνει η ρωμάλικη η τρέλλα, το έργο και το τυφλό το ε' 'Εχει ο Θεός, σάματις τρελάθηκε κι' ο Θεός μαζί τους.

Είναι, λέει, το «επιχειρηματικό» της Ρωμαλικής της φυλής και τους σκουντάει, τους ρίχνει έξω, κι' έξω, ως τον 'Αγιο Φραγκίσκο, τους φέρνει, ως την Πολυνησία, τους ξεφράζει, σε κάθε άκρογιάλι σαν φόβιες άκρίδες τους στρώνει, άλλους λουκούμα να πουλούν, άλλους άλλα βάσανα να τραβάνε, και τέλος να ρουφούνται στό παντοδύναμο τ' άγγλοσαξονικό το θεριό και να χάνονται.

'Ενας λοιπόν απ' αυτούς τους ήρώους ήταν κι' ο Τραμουντάνας. Τύχαινε συχνά πικνά να τον ανταμώνω στά ξενικά του λημέρια. Σπίτι του να πάγω ποτέ δέν ταίριασε, είναι αλήθεια. 'Ακουγα όμως πως με την 'Ιρλανδέζα

του την γυναίκα δέν κατοπερνούσε, γιατί έτυχε η κερά ν' αγαπάει το πιστό, και το γλέντιζε πάντα μ' άλλες γειτόνισσες που τ' αγαπούσαν κι' αυτές. 'Ο φίλος πάλι του άρεζαν τα χαρτιά! Πήγαινε λοιπόν κάθε βράδυ σ' ενός πατριώτη, που δουλειά του ήταν να βυζάνει τους δικούς του με μια βρώμικη πράπουλα, μάλιστα τους νιοφερμένους. Κι' έτσι ο Τραμουντάνας ζωή σπιτικά δέν πολύδλεπε, και δέν κατοπερνούσε με τη γρηά του. Δούλευε ως τόσο δημερίς. Δουλειά και δουλειά! Πότε δέματα ξεφόρτωνε, πότε γλυκά και πορι-

κα πουλούσε. Ναύτης στά νιάτα του, τον άψηφούσε το βοριά σε στεκότανε με τις ώρες στόν τέσσερις δρόμους μπροστά στό φορτωμένο τραπέζι του, προκαλώντας τον κάθε διαβάτη ν' άγοράσει τά μαγατιάτικά του λουκούμα.

Τον κύτταξα κάποτε από μακριά και συλλογίζόμουν, σαν τι λογής άγόρι να φαίνονταν τη μέρα που μίσευε από το φτωχικό του τόπο με την εύχη της μαύρης του μάνας!

— Τι σ' έκαμε και ξέπεσες ως εδώ, τονε ρώτηξα μια φορά.

— Τι σ' έκαμε κι' ήρθες στό λόγου σου! Νά! τύχη γύρευα κι' ήρθα.

— Και πότε λες να ξαναγυρίσεις να τους δεις τους δικούς σου;

— Τους δικούς μου; (και δός του γέλια!) Οι δικοί μου τώρα όλοι στόν άλλον κόσμο. 'Ημουν πέντε χρόνια ξενητεμένος σε συγχωρέθηκε η μάνα μου πατέρα δέ γνώρισα. Τ' αδέρφια μου σκορπιστήκανε δώ και κεί, και πιά δέν τ' άκουσα. Τι να πάω να κάμω εκεί τώρα! 'Εμένα οι δικοί μου είναι τώρα εδώ. 'Εδώ έζησα, εδώ θα πεθάνω.

— Μα δέ λαχταράς μαθε και σό τον ήλιο εκείνον καμιά φορά, δέ θυμάσαι τον τόπο σου, τις όμορφιές του;

— 'Ακουσε αφεντικό! αυτά όλα είναι καλά, μα παρὰ δέ βγαίνει. 'Εδώ πέρα και ν' άρρωστήσω, έχει νοσοκομείο.

— 'Όχι, όχι, να μην πεθάνεις εδώ στην πατρίδα σου να πιάς, ν' αναπαυτείς

κοντά στους δικούς σου.

— Κι' άμε τη γριά μου; Τι να την κάμω;

— Μαζί και κείνη.

Κι' άρχισε πάλι τὰ γέλια ο Τραμουντάνας, και τριβοντας τὰ ροζωμένα του χέρια να τὰ ζεστάνει προσκαλοῦσε τούς διαβάτες ν' αγοράσουνε παρικά.

★

ΕΡΧΕΤΑΙ μιὰ μέρα ένας κλητήρας με γραμματάκι και με προσκαλεῖ στο νοσοκομείο. Μπαίνω σ' ἑμάξι και πηγαίνω. Μοῦ λέει ὁ ἐπιστάτης πῶς εἶναι μέσα ένας γέρος πατριώτης μου πολύ άρρωστος, και στο θῦθο του άπάνω παραλαίει στη γλώσσα του. Μένει, λέει, κι' ἡ γυναίκα του πλάγι του, μα αὐτή σπου μεθυσμένη φαντάζεται πῶς ὁ γέρος τῆς άφήνει παραγγελίες, και μάλιστα θαρρεῖ πῶς μιλεῖ και γιά κάτι χοή-

Σε ώρισμένες εἰσηγήσεις σχετικά με τὴν ἐνδολογία τῶν ἐλληνικῶν διηγημάτων, ὁ κ. Νικ. Βρεττάκος πού ἔχει ἀναλόθει και τὴ σχετικὴ εὐδύνη, ἀπαντᾷ ὅτι σὲ μιὰ λογικὴ προοπτικὴ χρόνου δά δημοσιευδοῦν χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς Νεοελληνικῆς πεζογραφίας.

ματα πού τάχει, λέει, ὁ γέρος κρυμμένα. Μὲ φωνάξανε λοιπὸν νὰ παρασταῶ και ν' ἀκούσω τὴ διαθήκη τοῦ γέρου.

Ἀνεβαίνω, μπαίνω στὴν κάμαρα· ὁ Τραμουντάνας ψυχομαχοῦσε παραλαλώντας, κι' ἡ γριά του μαλλοσερνότανε.

— Τι λέει, τί λέει ξεφωνίζει ἄξαφνα ἡ γριά.

Παίρνω κομμάτι χαρτί και μολυβοκόντυλο, τούς λέγω νὰ συχάσουν κι' ἀρχίζω νὰ σημειώνω:

«... Μωρὲ Γιάννη, πᾶμε νὰ βροῦμε φωλιές; ξεπετάκια κοτσόφια νὰ πιάσουν με σὺ κλουβὶ νὰ τὰ βάλουμε; τ' ἀκουσες πῶς κελαῖδουνε στοῦ Μπάμπια Λεφτέρη; Ἐκεῖ, ἐκεῖ ἀπάνω κατὰ τὶς σκάλες, μέσα στὰ κατάρπηχτα τὰ κλωνιά. Τί; δὲν μπορείς νὰ σκαλώσεις μιὰ τέτοια ἐλίτσα;

και τί θὰ πεῖς ἂν σοῦ σκαρφαλώσω ἐγὼ αὐτὸ τὸν πλάτανο; Μιὰ και δυὸ, και στὴν κορφὴ του με θρίσκες. Ἀργήσαμε, καημένη και θὰ λείει ἡ μάνα τί πάθαμε. Στάσου, βάλτο μες στὸ καλάδι, σκέπασ' το καλὰ μὴν πετάξει... Ἰσὶα σίτιτι τώρα, εἰδεμὴ τὴν πάθαμε. Θὰ πᾶει σκολεῖν νὰ ρωτᾷε τί γενήκαμε... κι' ὁ καινούργιος ὁ δάσκαλος δὲ χωρατεύει. Ἐγὼ τὸ μαθαίνω και στὸ δρόμο τὸ μάθημα. Φερρ — κι' ἀπ' ὅξω τῶραθα... Γιά δὲς τὴν τὴ μαριόλα στὸ παράθυρο πάλι! Ἀχ, θὰ με πεθάνει αὐτή. Τῆς τῶταξε, μι-κρούλα μου, ἡ μάνα μου τῆς μάνας σου σὰ γεννήθηκες, μα και νὰ μὴ σοῦ τῶταξε, πάλι θὰ σ' ἔπαιρνα. Ἀγάπη μου, πό-τε θὰ ξενητευτῶ νὰ κάμω σεργιανὰ και νὰ γυρίσω με τὰ χρυσὰ νυφικά σου; Φεύ-γεις ἐσὺ τώρα! Ἐννοια σου, και θὰ σὲ πιά-σω πάλι στὸ περιβόλι σὰν ποτίζεις και θὰ σὲ λυώσω στὸ τοῖμπημα!

»Τηγανίτες! Χρόνια και χρόνια νὰ φάω τὸ ποτὶ τηγανίτες! ἀκόμα δὲν ἔφεξε κι' αὐτὲς ἀχνίζουν κίβλας στὸ τραπέζι. Ποντὸς ὁ Γιάννης; Ἀμ ἡ Φροσύνη; Τὴν ἀκαμάτα κοιμάται ἀκόμα πᾶμε νὰ τὴν ξεπνήσουμε. Ποῦν τὸ σφυγγάρι; Θὰ τρομάξει λές; Ναί, βλέπεις, φαφουροῖ ἦταν και θὰ ραγίσει. Τὴν κατεργάρα! κότταξε γόδες, λέει, πού μοῦ κέντησε! Θὰ μοῦ πεῖς ἔχουμε κι' αὐτηνῆς τὰ προικιά νὰ συλλογιστοῦμε. Ἀχ, ἐσὺ ἀγά-πη μου! ἐσὺ πῶς μου! πέντε χρόνια εἶπα-με, βάλε κι' ἄλλα πέντε γιά τὴν ἀδερ-φή! Πέντε και πέντε δέκα. Εἶμαι τώρα δεκαπέντε! και δέκα, εἰκοσιπέντε. Θάσαι και σὺ τότες εἰκοσι δυὸ. Μιὰ χαρά. Νὰ σου τώρα και μιὰ τομπιά! Ποῦ νὰ τὸ πιάσεις τέτοιο σαχίνι! Θὰ τὸ πῶ τῆς Φρο-σύνης νὰ τῆς τὴν πατήσει τὴν τομπιά.

»Στὸν τρύγο, στὸν τρύγο! Πᾶει ὁ ὦ-μος μου, σήκωνε, σήκωνε κόφες! Δόξα νάχει ὁ Θεὸς ποῦφαγα πάλι σταφύλι ὄχι σὰν αὐτὰ πού πουλῶ! Νὰ μωρὲ παλιοεγ-γλέζοι σταφύλι, νὰ φᾶτε και νὰ καταλάβετε γλύκα! Δὲς τες, δὲς τες! Κι' οἱ δυὸ τους οἱ σουσουράδες πῶς πατοῦνε σταφύλια στὴ γούρνα! Καὶ δὲς του ἡ μά-να ν' ἀνακατεύει ἀλευριά! Σὰ νὰ τὸ ξέρει ἡ καμμένη, πῶς δὲ θὰ μ' ἔχει τοῦ χρό-νου...

Ταξίδι, ταξίδι... Γιά δὲς μαντηλάκια, κάλτσες, ὡς και θελόνια και κλωστή μοῦβαλε. Νὰ κι' ἕνα κυδώνι, θεοκίτρινο! Ἀνασταίνεσαι νὰ τὸ μυρίζεις μονάχα. Νὰ κι' οἱ γόδες! Ὁχι, ὄχι, νὰ μὴν τὰ δῶ τώρα. Νὰ τὰ βλέπω ὕστερα και νὰ τὶς θυμάμαι.

» Ἀχ, νύχτα πού τὴν πέρασα! μῆτε σιγμὴ δὲν ἔκλεισα μάτι, μα' θαρρῶ και μῆτε ἄλλος κανένας. Γιά δὲς, ὡς και φαί μοῦ τοιμάσανε γιά τὸ δρόμο. Καὶ τί νὰ τῆς πῶ τῆς γριάς! Νὰ τηνα! τ' ἄρχι-σὲ κίβλας τὸ κλάμα! Ἀς κάνω πῶς χαί-ρομαι τώρα ἐγὼ, νὰ τὴν παρηγορήσω. Ἐννοια σου, μάνα, και σὲ πέντε χρόνια θὰ μ' ἔχεις. Θὰ παντρεύομαι τὴ Φρο-σύνη, ἀλλὰ πέντε χρόνια ξενητεριά, και τότες πιά με στεφανώνεις και μένα.. Μ' ἔπνιξαν, μ' ἔπνιξαν τὰ φιλιὰ της. Ἐ-χετε γειὰ μανούλα μου, ἔχετε γειὰ ὁ-λοι σας, Φροσύνη, Γιάννη, ἀγάπη μου, ἔχετε γειὰ... — Ἀχ μωρὲ πικρὸς πού εἶναι αὐτὸς ὁ ἀναθεματισμένος ὁ χωρι-σμός! Ἐνα πῶμα κοιπώνει στὸ λαιμό μου, ἐδῶ, ἐδῶ...»

Και δὲν μπόρεσε ἄλλα νὰ πει.

ΑΡΙΓΤΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Η "ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΑΡΤΗΡΙΩΝ ΜΑΣ,"

ΟΙ σύγχρονες ἔρευνες ἔχουν ἐπιβεβαιώσει αὐτὸ πού μᾶς ἔλε-γαν οἱ γιατροὶ ἀπὸ χρόνια: ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἡλικία τῶν ἀρτηριῶν του. Ἀλλὰ πῶς μποροῦμε νὰ καθορίσουμε ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ «φυσιολογικὴ» ἡλικία τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων μας; Μέχρι σή-μερα, οἱ ἔρευνες πού εἶχαν διεξα-χθεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμο σχετικὰ με τὶς ἀρτηριακὲς παθήσεις δὲ μᾶς εἶχαν δώσει παρὰ ὠρισμένες ἐν-δείξεις στατιστικῆς φύσεως, ὅπως τὸ βάρος, ἡ πίεση, τὸ ποσοστὸ τῆς χοληστερόλης στὸ αἷμα. Ἀλλ' ὅταν ένας ἄνθρωπος προσπαθοῦ-σε νὰ μάθει ἂν τὸν ἀπειλοῦσε ἡ ἀρτηριοσκλήρωση και ἀπὸ ποῦ σημεῖο ἔπρεπε ν' ἀρχίσει νὰ λαβαί-νει τὰ μέτρα του, ὁ γιατρὸς ὁμο-λογοῦσε τὴν ἄγνοιά του. Συνή-θως τὰ σοβαρὰ κλινικὰ συμπτώμα-τα τῶν ἀρτηριακῶν παθήσεων γί-νονται αἰσθητὰ ὅταν εἶναι πλέον πολὺ ἀργὰ και οἱ γιατροὶ δὲ δια-θέτουν τὰ μέσα γιά μιὰν ἔγκαιρη και αἰγούρη διάγνωση.

Τρεῖς Γάλλοι γιατροί, οἱ ὁρες Κάουφμαν, Μπενσιμόν και Μπεργ-κόν, ἀνέλαβαν νὰ συμπληρώσουν αὐτὴ τὴν ἔλλειψη χρησιμοποιοῦντας μιὰ πανάρχαια μέθοδο, τὴ σφυγ-μομέτρηση. Ξέρουμε πῶς ὁ σφυγ-μὸς ἐκφράζει τὴν ἔνταση τῶν ἀρ-τηριακῶν τοιχωμάτων ὑπὸ τὴν ἐ-πίδραση τῆς ροῆς τοῦ αἵματος.

Οἱ παλιοὶ Κινέζοι γιατροὶ εἶχαν ἀναγάγει τὴν ἀληθινὴ ἐπιστημὴ τῆς μελέτης τοῦ σφυγμοῦ, τοῦ ὁ-ποίου διέκριναν δεκαοχτὼ ποικιλί-ες. Ἀλλ' ἀσφαλῶς ἡ ἀφὴ δὲν εἶ-ναι ἀρκετὴ γιά μιὰ αἰγούρη διά-γνωση και οἱ Γάλλοι γιατροὶ τὴν ἀντικατέστησαν με ἡλεκτρονικὰ μέσα. Ἡ μέτρηση εἶναι ἀπλούστα-τη και ταχύτατη και ἡ παραμικρὴ ἀνωμαλία τοῦ σφυγμοῦ καταγρά-φεται ἀπὸ εἰδικὴ συσκευὴ πού μοιά-ζει περὶπου με τὸν ἡλεκτροκαρδιο-γράφο.

Ἡ νέα τεχνικὴ ὀνομάστηκε «πιε-σογραφία» (ἡ «πιεζογραφία», ὅπως γράφουν ἀδοκίμως οἱ Γάλλοι) και χάρη σ' αὐτὴ μπορεῖ νὰ μελετηθεῖ με ἀκρίβεια ἡ ἀντίσταση τῶν ἀρ-τηριακῶν τοιχωμάτων και ἡ ἐλα-στικότητα τους, ὅπως και ἡ ἀντί-σταση τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων πού κατανέμουν τὸ αἷμα στοὺς ἰστούς. Ἡ εἰδοσθηρία τῆς συσκευ-ῆς εἶναι τόσο ὥστε μποροῦν νὰ κα-ταγραφοῦν ἀκόμα και οἱ μεταβολές τῆς ἀρτηριακῆς πίεσεως πού προκα-λοῦνται ἀπὸ τὸ κάπνισμα ἐνὸς τσι-γάρου.

ΜΙΚΡΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ

...Θάχετε ἀσφαλῶς ἀκούσει γιά κάποιον Αἰῶπο. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ένας ἀρχαῖος Ἕλληνας, εἶ-χε γράψει κάτι μύθους, ὅπου παρουσιάζει τὰ ζῶα νὰ μιλουν. Πολλοὶ νομίζουν ὅτι αὐτὰ εἶναι παρα-μύδια. Ἐγὼ ὁμως πιστεύω πῶς ὑπῆρξε ένας και-ρὸς πού τα ζῶα μιλοῦσαν...

« Ὁ κ. Τομπερμόρου »

Διήγημα τοῦ H. MUNRO

ΕΚΕΙΝΟ τὸ βροχερὸ και μελαγχολι-κὸ ἀπόγευμα τοῦ Σεπτεμβρίου, ἡ συν-τροφιά τῆς λαίδης Μπλέμπεϋ ἦταν μαζεμένη γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι τοῦ τσα-γιού. Ἡ γενικὴ προσοχὴ ἦταν συγκεντρω-μένη στὸν καινούργιο καλεσμένο, τὸν κ. Κορνέλιους Ἀππιν, πού, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς οἰκοδεσπότες, ὅλοι οἱ ἄλλοι τὸν ἔβλεπαν γιά πρώτη φορά. Εἶχε ἀκουστεῖ στὴν πε-ριφέρεια πῶς ἦταν ἔξυπνος ἄνθρωπος, μα ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα τουλάχιστο δὲν εἶχε δεῖ-ξει τίποτα πού νὰ κάνει τοὺς ἄλλους νὰ τὸν κατατάξουν ἀδίσταχτα σ' αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Μὰ ἐκεῖδὴ ὅλοι ἐκείνοι, τὴν ὥρα τοῦ τσαγιού τουλάχιστο, δὲν ἤξεραν τί ἄλλο νὰ κάνουν, εἶχαν τάξει σκοπὸ τους νὰ ἐξετάσουν τὶς ἱκανότητες τοῦ κ. Ἀπ-πιν, γιά νὰ βγάλουν ὀριστικὰ συμπεράσμα-τα. Ἡ ἀγία, βλέπετε, δὲν ἀστειεύεται. Μπορεῖ νὰ σὲ κάνει ν' ἀσχοληθεῖς σοβαρῶ-τατα με τὰ καμώματα ἐνὸς φύλλου — ἔχει παρατηρηθεῖ τὸ φαινόμενο αὐτὸ — συνεπῶς κάτι καλύτερο ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἡ ἔρευνα γύρω στὶς διανοητικὲς δυνάμεις τοῦ κ. Ἀππιν, πού εἶχε ἔρδει στὸ σπίτι αὐ-τὸ φέρνοντας μαζί και τὸ γάτο του, τὸν Τομπερμόρου. Εἶχε δηλώσει πῶς δὲν τὸν ἀ-ποχωριζόταν ποτὲ κι' αὐτὸ ἦταν ἕνα πρῶ-της τάξεως στοιχεῖο γιά τὴν ὁμήγυρη, μιὰ και μποροῦσε ἀπ' τὴν ἀρχὴ νὰ τὸν κατα-τάξει ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πού ἔ-χουν μονομανίες.

Ἀφοῦ, ἔγινε ἡ πρόπωση καυθέντα γύ-ρω στὸν καιρὸ — Θέ μου, ἄρχισαν πάλι οἱ βροχές. Λέτε νάχουμε βαρὺ χειμῶ-να φέτος; Κάτι τέτοιο λέει οἱ παλιότεροι πού ξέρουν ἀπ' αὐτὰ — ἦρθε ἔπειτα τὸ θέμα γύρω ἀπ' τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητας και συγκεκριμένα, γύ-ρω ἀπ' τὶς ἐπιστημονικὲς προόδους. Κι' ἀφοῦ εἰπώθηκαν σοφὲς και πρωτότυπες φράσεις, με μεγάλη σοβαρότητα, λόγου χάρη «ἡ ἐπιστήμη εἶναι σποδαῖο πρᾶγμα» ἢ «ὁ κόσμος πράγματι προοδεύει ἐσχατῶς», ἀκούστηκε ξαφνικὰ ἡ φωνὴ τοῦ κ. Ἀπ-πιν, πού ἔλεγε τοῦτα:

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς πῶ, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος εἶναι κάτι τὸ συ-νηθισμένο, πού δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μᾶς κάνει ἐντύπωση. Ἐπάρχουν ὅμως μερικὰ ἄλλα πράγματα, πού μποροῦν, ἀληθινὰ, ν' ἀφήσουν κατάπληκτο τὸν ἄνθρωπο κι'

ἀξίζει τὸν κόπο ν' ἀσχοληθεῖ κανεὶς με αὐ-τά.

Ὁλόκληρη ἡ συντροφιά γύρισε και τὸν κῆταξε.

— Καὶ ποῖα εἶναι τὰ πράγματα αὐτά, κύριε Ἀππιν; ρώτησε εὐγενικὰ ἡ οἰκο-δεσποινίαν.

— Θάχετε ἀσφαλῶς ἀκούσει, συνέχισε ὁ κ. Ἀππιν. γιά κάποιον Αἰῶπο. Ὁ ἄν-θρωπος αὐτός, ένας ἀρχαῖος Ἕλληνας, ἔχει γράψει κάτι μύθους, ὅπου παρου-σιάζει τὰ ζῶα νὰ μιλοῦν.

Ἡ συντροφιά ὁλόκληρη βιάστηκε νὰ κουνήσει τὸ κεφάλι πάνου — κάτου, γιά νὰ δείξει πῶς ἦταν μορφωμένη με τὸ πα-ραπάνου και μάλιστα ένας — δυὸ πῆραν ὕφος συγκαταβατικὸ και κάπως προσβε-βλημένο, γιά νὰ τονίσουν πῶς τέτοια κοινὰ γι' αὐτοὺς πράγματα δὲ μπορούσαν ν' ἀποτελέσουν ἀντικείμενο σοβαρῆς συ-ζήτησης.

— Πολλοὶ λοιπόν, ἐξακολούθησε ὁ κ. Ἀππιν — νομίζουν πῶς αὐτὰ εἶναι πα-ραμύδια. Ἐγὼ ὅμως πιστεύω ἀπόλυτα πῶς πραγματικὰ ὑπῆρξε ένας καιρὸς πού τὰ ζῶα μιλοῦσαν.

Οἱ καλεσμένοι κυττάχτηκαν μεταξὺ τους με κάποια ἀμηχανία. Παρ' ὅλο ὅτι μιλοῦσε σοβαρὰ, ἦταν φανερὸ πῶς τοὺς κοροῖδευε. Ἐκεῖνο πού δὲν ἤξεραν ἦταν τὴ σάση ἔπρεπε νὰ τηρήσουν. Νὰ χαμογελά-σουν; Νὰ θυμώσουν; Ἀλλὰ ὁ κ. Ἀπ-πιν δὲν τοὺς ἔδωσε περισσότερο καιρὸ.

— Ἐχὼ σοβαροὺς, σοβαρώτατους λό-γους νὰ τὸ πιστέψω ἀπόλυτα, ἀγαπητοὶ φίλοι, συνέχισε. Κι' ὄχι μονάχα τοῦτο, ἀλλὰ μπορῶ νὰ σᾶς τ' ἀποδείξω, και τῶ-ρα μάλιστα ἂν θέλετε.

Ἦταν φανερὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἦταν τελλός.

— Μελέτητα τὸ πρόβλημα κι' ἐργά-στηκα πάνου σ' αὐτὸ ἐπὶ δεκαεφτά ὁλό-κληρα χρόνια, κυρίες και κύριοι, ἀλλ' ὅ-λη αὐτὴ τὴ τρομακτικὴ μου δουλειὰ δὲν πῆ-γε χαμένη. Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἐν-νέα μῆνες σημείωσα ἐπὶ τέλους τὴν ἐπι-τυχία, πού τόσο χρόνια ἀνείρευσόμουνα. Κατάρθωσα νὰ κάνω ἕνα ζῶο νὰ μιλάει περὶφῆμα.

Σιωπὴ, πού πολλὰ σήμαινε, ἀπλώθη-κε σ' ὁλόκληρη τὴν ὁμήγυρη.

— Πειραματίστηκα με χιλιάδες ζῶα, συνέχισε ἀτάραχος ὁ κ. Ἀππιν χωρίς κα-θόλου νὰ ἐπηρεάζεται ἀπ' τὰ βλέμματα πού ἀντήλασαν οἱ ἄλλοι μεταξὺ τους ὁ-σπου στὸ τέλος ἄρχισα ν' ἀσχολοῦμαι συ-στηματικὰ με τὰ ἀναμφισβήτητα πιδ ἔ-ξυπνα δημιουργήματα τοῦ ζωικοῦ βασι-λείου, τὶς γάτες. Τὰ ζῶα αὐτὰ κατῶρ-θωσαν νὰ προσαρμωθοῦν περὶφῆμα στὸ σημερινὸ μας πολιτισμὸ, χωρίς ὅμως και νὰ χάσουν τὰ θανμάσια πρωταρχικὰ τους ἐνστικτα. Λοιπὸν ἀνάμεσα στὶς γά-τες, ὅπως και στοὺς ἀνθρώπους, βρίσκει κανεὶς καμμιὰ φορὰ ἐκπροσώπους τοῦ εἶ-δους με ὑψηλὴ διανοητικότητα, κι' ὅταν μιὰ ὁδομάδα πῶν εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ συναντήσω τὸν Τομπερμόρου, αὐτὸν τὸν ἐ-ξαιρετικὸ ὕπερ-γάτο, ἐνθουσιάστηκα ἀπ' τὴν ἐξαιρετικὴν του εὐφυΐαν. Εἶχα, βέβαια, προχωρήσει ἀρκετὰ στὰ πειράματά μου, ἀλλὰ ἡ συνάντησή μου με τὸν Τομπερμόρου με ὠδήγησε στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἀντι-κειμενικοῦ μου σκοποῦ.

Ὁ κ. Ἀππιν πρόφερε τὶς τελευταῖες αὐτὲς φράσεις με θριαμβευτικὸ τόνο.

— Θέλετε, λοιπόν, νὰ πεῖτε, εἶπε ἔπει-τα ἀπὸ ὠρισμένα δευτερόλεπτα σιγῆς μιὰ ἀπ' τὶς καλεσμένες, ἡ χαριτωμένη δεσποι-νὶς Ρέσκερ, ὅτι ὁ γάτος πού φέρατε μα-ζί σας, ὁ Τομπερμόρου, μιλάει σὰν ἄν-θρωπος, σὰν κι' ὅς και σὰν ἐμένα;

— Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, δεσποινίς, νὰ σᾶς πῶ ὅτι μιλάει καλύτερα ἀπὸ σᾶς και ἀπὸ μένα. Ἡ προφορά του μάλιστα εἶναι καθαρὰ ὀξφορδιανή, λέτε και σπου-δαζε χρόνια στὸ Ἰλιεπιστήμιο αὐτὸ.

— Δὲ θάταν καλύτερα νὰ φέρομε τὸν ἴδιον τὸ γάτο ἐδῶ και νὰ κρίνομε, μόνοι μας; εἶπε μόλις κρατώντας τὰ γέλια του ὁ γιὸς τοῦ οἰκοδεσπότη, ὁ νεαρὸς Ρόνεϊ.

— Παρακαλῶ νὰ γίνει αὐτὸ, εἶπε ὁ κ. Ἀππιν. Ἀπλῶς με προλάβετε με τὴν πρότασή σας.

Ὁ Ρόνεϊ πῆγε στὸ πλαῖνὸ δωμάτιο ἀρ-γά — ἀργά, διασκεδάζοντας με τὴν κα-τάσταση. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ ἕνα λεπτὸ, ἄ-νοιξε με βία τὴν πόρτα και πῆδησε μέ-σα στὸ σαλόνι, με ὁλοφάνηρη ταραχὴ. Τὰ μάτια του ἦταν ὀρθάνοιχτα ἀπ' τὴν ἐκ-πληξὴ και τραβήξε ἑλαφρὰ, ὅταν φώ-ναξε:

— Γιά τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρω-πος αὐτός λέει ἀλήθεια!

Ὅλοι ὅσοι ἦταν ἐκεῖ μέσα ἀναπήδη-σαν. Μὰ τί γίνετ' ἐδῶ, ἀναρωτήθηκαν, ὅλος ὁ κόσμος εἶναι τελλός;

— Ἀκούστε νὰ δεῖτε, συνέχισε ὁ Ρό-νεϊ. Πῆγα μέσα κι' ἦρα τὸν Τομπερ-μόρου, ξαπλωμένο μακάρια πάνω σὲ μιὰ πολυθρόνα. Τότε τοῦ εἶπα με πολλὴ εὐγέ-νεια: Θὰ ἔχετε τὴν καλωσύνη νὰ πᾶ-ρετε μαζί μας ἕνα φλυτζάνι τσάι;

Ὁ Τομπερμόρου με κύτταξε με τὸ συ-νηθισμένο τρόπο πού κυττᾶνε οἱ γάτες.

— Ἐλάτε, κύριε Τομπερμόρου, συνέχι-σα ἐγὼ στὸ ἴδιο ὕφος, μὴ μᾶς κάνετε νὰ περιμένουμε.

Καὶ τότε ἔγινε τὸ καταπληκτικότερο ἀπ' ὅτι ἔχει ποτὲ φαντασεῖ νοὺς ἀνθρώ-που. Ὁ Τομπερμόρου, οἰχνοτάς μου βλέμ-μα ἐσχατῆς περιφρόνησης, μοῦ ἀποκρίθη-κε με φρεσκάτη ἀνθρώπινη φωνή.

— Θάρρω, ἀγαπητὲ φίλε, ὅταν μοῦ

κάνει κέφι, και γύρισε άμέσως τó κε-
φάλι του άπ' την Άλλη μεριά!

— Όλοι τόν κúτταζαν σιωπηλοί.
— Δέ με πιστεύετε, δέν είν' έτσι;
Μέ παίρνετε για τρελλό. Πού νά πάω;
ή εύχή σάς λέω πώς είν' αλήθεια, κι' ό-
ποιος άπό σάς δέν πιστεύει, δέν έχει
παρά νά πάει στό πλαινό δωμάτιο και
νά μιλήσει στό γάτο, έκτός άν περιμένου-
με νά μάς ξοδει ό ίδιος έδω. "Α, διά-
βoλε, έξακολούθησε, σκουπίζοντας τó κα-
ταιδρωμένο μέτωπό του, μ' ένα μαντήλι, τέ-
τοιο πράμα δέν τó περίμενα στη ζωή
μου!

Τή σιωπή τής όμύγνυρης διαδέχτηκε
μιά τρομερή φασαρία, άπό φωνές, σόχλια
κι' έπιφωνήματα κατάπληξης. Καί ξα-
φνικά ξανάγινε άπόλυτη σιωπή, γιατί άπ'
τή μισάνοιχτη πόρτα μπήκε γεμάτος σο-
βαρότητα και μεγαλοπρέπεια ό Τομπερ-
μόρν με τó βελουδένιο του περπάτημα και
κúτταξε με έπιτιμητικό βλέμμα τή συν-
τροφιά.

— Μπορώ νά μάθω σέ τί όφείλεται ό-
λη αυτή ή φασαρία; έπε σέ άσπρηρό τόνο
(Αυτό τó είτε ό Τομπερμόρν, ό Τομπερ-
μόρν ό γάτος). Νομίζω όχι ή καλή συμ-
περιφορά επιβάλλει νά είναι κανείς κάπως
συγκρατημένος στις έκδηλώσεις του. Βασι-
κή ύποχρέωση τού καθενός μας είναι νά
μην ένοχλεί τόν Άλλο. Καί όφείλw νά σάς
πώ ότι όλος αυτός ό θόρυβος ήταν έξαιρετι-
κά ένοχλητικός για μένα, γιατί άκριβώς τή
στιγμή πού ξέσπασε, ήμουν άπασχολη-
μένος μ' ένα πολύ ένδιαφέρον πρόβλημα.

— Όλοι γύρω κρατούσαν τήν άναπνοή
τους.

— Συγχαρήστε μας, παρακαλώ, είτε ή
λαϊδή Μπλέμπλεϋ, πραγματικά παρα-
φροήκαμε. Πρέπει όμως νά όμολογήσετε
ότι τó πράγμα είναι κάπως καταπληκτι-
κό.

— "Αν έννοείτε ότι είναι καταπληκτικό
τό ότι μιλω σαν άνθρωπος, πρέπει νά
σάς πώ ότι τó μόνο έκπληκτικό στην ί-
στορία αυτή είναι ότι δέχομαι κάποτε νά
μιλώ με τó περιορισμένο σας λεξιλόγιο, πού
μπορεί νά έκφράσει μονάχα τόσο λίγα
πράγματα. Κατά τά Άλλα, μόνο άφελείς
άνθρωποι, δέν έχουν άσχοληθεί με τήν
έπιστήμη, μπορεί νά παραξενεύονται άπό
κάτι τέτοιο.

— "Ότε δέν έκτιμάτε τήν άνδρόπινη
νοημοσύνη; ρώτησε ή κυρία Μαίηβις
Πέλλιγκτον, μιά πενηντάχρονη, και πολύ
στολισμένη και θαμμένη γυναίκα.

— Έξαργάται. Ρωτήστε με παρακα-
λώ πύδ συγκεκριμένα, για τή νοημοσύνη
ώρισμένο πρόσωπου, άποκρίθηκε ό Τομ-
περμόρν.

— "Ας μιλήσουμε για τή δική μου
νοημοσύνη, έπε ή κυρία Πέλλιγκτον.

— Έπιτρέψτε μου νά έχω άρετές
έπιφυλάξεις γι' αυτήν, κυρία μου. Ζέ-
ρετε, έμείς οί γάτοι, άνάμεσα στις Άλλες
διαφορές μας άπ' τó άνδρώπινο γένος, έ-
χουμε και τó ότι δέ διστάζουμε μπόρς
σέ τίποτα. Αυτό τού λέτε «ελιρινεία»
και κάνετε τόσο φασαρία γύρω άπ' αύ-
τό, θεωρώντας τó τόσο πολύτιμο, για μάς
είναι πολύ φτηνό και πολύ συννηθισμένο,
γιατί δέ λογαριάζουμε κανένα και τó
θεωρούμε βασική μας ύποχρέωση νά λέμε
τήν αλήθεια. Είναι για μάς ζήτημα ά-
ξιοπρεπείας.

Κι' ό Τομπερμόρν παίρνοντας μιά στά-
ση γεμάτη νοχέλια συνέχισε:

— Αυτό σάς τά είπα, για νά μην πα-
ράξενευείτε για τά όσα θ' άκούσετε σέ
λίγο. Με ρωτήσατε για τή νοημοσύνη σας
και σάς είπα ότι έχω άμφιβολίες γι' αύ-

τήν. Ό λόγος είναι πολύ άπλός. "Αν εί-
σατε λίγο πύδ έξυπνη θά είχατε κατα-
λάβει ώρισμένα πράγματα. Πέστε μου,
ξέρετε γιατί τώρα τελευταία σάς καλούν
τόσο συχνά στό σπίτι τους, τούτοι οί καλοί
οικοδεσπότες, ό λόρδος και ή λαϊδή
Μπλέμπλεϋ;

— Μα δέν ύπάρχει καμιά άμφιβολία
ότι με καλούν γιατί... γιατί τούς άρέ-
σει ή συντροφία μου, είτε διαστικά ή κυ-
ρία Πέλλιγκτον.

— Βλέπετε πού έχω δίκιο; έπε ή
ρεμα ό Τομπερμόρν. "Αν είσατε λιγώτε-
ρο άφελής θά είχατε καταλάβει ότι σάς
καλούν μονάχα για νά σάς χαλοπιάνουν
κι' έτσι νά καταφέρουν νά σάς πουλή-
σουν αυτό τó παλιοντοκίνητό τους, πού
είναι μονάχα ένας σωρός παλιοσίδερα, και
νά σάς τó δώσουν σέ ύπερβολική τιμή για
ν' άγοράσουν Άλλο. Ξέρουν καλά ότι είσα-
στε τρομερά ματαιόδοξη και πώς πολύ θά
θέλετε νά δείχνετε στους έπαρχιώτες φί-
λους σας ότι είναι δικό σας πιά τó αύ-
τοκίνητο μιάς λαϊδής. Ξέρουν άκόμα κα-
λά πώς προσπαθείτε με κάθε τρόπο νά
βρίσκεστε σέ καλές σχέσεις μ' αυτούς πού
έχουν τίλους εθνετίας κι' έκμεταλλεύον-
ται τήν άδυναμία σας. Είναι φανερό, λοι-
πόν, πώς δέν μπορώ νάχω και πολλή εκ-
τίμηση στη νοημοσύνη σας.

— "Α τσαγέρα έπεσε άπ' τά χέρια τής λαϊ-
δής Μπλέμπλεϋ, κι' ή λαϊδή Μπλέμπλεϋ έ-
πεσε πάνω σέ μιά πολυθρόνα, λιπόθυμη.

— Μα ό γάτος αυτός είναι κακοποιό
πλάσμα, φώναξε ή δεσποινίς Ρέσκερ.

— Δέν ξέρω πούδς άπ' τούς δύο μας
έχει τήν ιδιότητα αυτή, άγαπητή δεσπο-
νίς, έπε ό Τομπερμόρν, διατηρώντας τήν
θανυμία ψυχραιμία του. Έγώ δέν πάω
νά γελάω κανένα. Δέ συμβαίνει όμως
τό ίδιο με σάς.

— "Α λαϊδή Μπλέμπλεϋ είχε ξαναοίξει
στό άναμεταξύ τά μάτια, κι' ή τελευταία
φράση τού Τομπερμόρν έκανε ξανά όλους
νά σωπάσουν, περιμένοντας τις καινούργιες
άποκαλύψεις.

— "Εσείς, δεσποινίς Ρέσκερ, συνέχισε
ό Τομπερμόρν, δέν άνήκετε στην κατηγο-
ρία τής κυρίας Πέλλιγκτον. "Εσείς είστε
παμπόνηρη, αλλά βρίσκεστε σέ όχι καλό
δρόμο, όπως λέτε σείς οί Άνθρωποι. "Ερ-
χεστε έδω, προσπαθώντας νά κάνετε τó
γύτ το λόρδου και τής λαϊδής, τόν νεα-
ρό Ρόνεϋ, νά σάς έρωτευτεί τρελλά και
νά σάς παντρευτεί και για νά τó πετύχετε
παίζετε τρομερό παιχνίδι σέ βάρος του
και σέ βάρος όλων: Θέλετε νά τόν πεί-
σετε πώς είστε έρωτευμένη μαζί του, έ-
νώ ή αλήθεια είναι πώς τόν σιχαίνεστε
βαθύτατα και πώς μονάχα τά λεπτά πού
νομίζετε πώς έχουν οί γονείς του είν'
αυτό πού σάς τραβάει. Στο τέλος όμως
ή άπάτη σας θά καταλήξει σέ βάρος τού
ιδιου τού έαυτού σας, γιατί...

Τή στιγμή εκείνη έσβυσε ξαφνικά τó
ηλεκτρικό κι' άκούστηκε πρώτα ή άνθρώ-
πινη φωνή τού Τομπερμόρν νά ζητάει
βοήθεια. "Επειτα ένα σαρακτικό νια-
ούρισμα έκανε όλους εκείνους πού παλεύ-
ανε νά βγούνε άπ' τó δωμάτιο αυτό, μέ-
σα στό σκοτάδι, νά ξοθούν σέ κατάστα-
ση άλλοφροσύνης.

— Όταν ξανάγινε τó φώς, στη μέ-
ση τού δωματίου βρισκόταν τó πτώμα
τού Τομπερμόρν, τού μόνου γάτου πού
κατώρθωσε νά βγάλει άνθρώπινη λαλιά,
μά πού τιμαρνήθηκε γι' αυτό σκληρά, ό-
πως όλοι εκείνοι πού τόλμησαν νά πούν
μερικές αλήθειες.

H. MUNRO

Η ικανότητα της όμιλίας χωρίς φωνητικές χυρδές

ΥΠΑΡΧΟΥΝ χιλιάδες άνθρωποι στόν
κόσμο πού έχουν ύποστει μιά έγ-
χείριση στό λάρυγγα, έξ αίτίας
τού καρκίνου ή άλλων άσθενειών. Συ-
νήθως, μετά τήν έγχείριση, οί Άνθρωποι
αύτοί χάνουν τήν ικανότητα τής όμι-
λίας. "Ιστοσό, με τήν κατάλληλη εκ-
γύμναση μπορούν νά μάθουν και πάλι
νά μιλάνε.

Πρόσφατα έχει ιδρυθεί μιά «Διεθνής
Ένωση Λαρυγγεκτομημένων» πού άπο-
βλέπει στην ένθάρρυνση τής διδασκα-
λίας τών ανθρώπων αυτών πού δέν
μπορούν νά μιλήσουν. Ένας Άνθρωπος
πού έχει ύποβληθεί σέ έγχείριση τού
λάρυγγος, μπορεί νά μάθει νά μιλάει
σέ εξη ως όωδεκα μήνες. Τό κύριο πρό-
βλημα, έκτός άπό τήν έλλειψη είδικευ-
μένων έκπαιδευτών, είναι νά κατανι-
κηθεί ή τάση άπομωρώσεως τών ανθρώ-
πων πού έχουν χάσει ξαφνικά τήν ικα-
νότητα τής όμιλίας.

— Όταν οί φωνητικές χυρδές έχουν ά-
φαιρεθεί στην έγχείριση, ή όμιλία έπι-
τυγχανεται με τήν καταποση άέρος ως
ένα σημείο τού οίσοφάγου, άπό τó ό-
ποιο ώσπεται και πάλι πρós τά πάνω
και δονείται στους μύς και τά τοι-
χώματα τού οίσοφάγου και τού φάρυγ-
γος. Έτσι παραγεται ένας βραχνός
ήχος πού μπορεί νά διαμορφωθεί σέ
λέξεις με τις κατάλληλες κινήσεις τών
χειλιών και τής γλώσσας.

★

Η όσφρητική εύαισθησία και τó συναχι

ΤΑ όσφρητικά μας όργανα φτάνουν
στόν άνωτατο βαθμό τής εύαισθη-
σίας τους όταν ή μήτη μας εί-
ναι ύγρη, κοκκινή κι' έλαφρα πρησμένη
— συμπτώματα πού χαρακτηρίζουν τó
έλαφρο κρυολόγημα... 2' αυτό τó συμ-
πέρασμα καταληγει μιά έρευνα πού διε-
ξήκησε στό πανεπιστήμιο τής "Οκλα-
χμα άπό τόν δρ Ρομπερτ Σνάιντερ.

Οί συναχωμένοι πού παραπονούνται
ότι έχουν χυσει τήν όσφρησή τους, εί-
ναι θύματα τής φαντασίας τους. Μο-
νάχα όταν τó κρυολόγημα γίνει τόσο
σοβαρό ώστε νά φράξει τις ρινικές κυ-
λότητες, παρατηρείται μείωση τών ό-
σφρητικών ικανοτήτων. Όταν οί θλενο-
γονοί τής μύτης ξεραίνονται, ή ό-
σφρητική εύαισθησία περιορίζεται, άλ-
λά ποτέ δέ χάνεται έντελώς.

— Ό δρ Σνάιντερ ύπέβαλε σέ διάφορες
δοκιμασίες τέσσαρις Άνδρες και τέσσα-
ρις γυναίκες σέ είδικό εργαστήριο, επί
πολλούς μήνες. Η εύαισθησία τής ό-
σφρσεως μετρήθηκε άνάλογα με τήν
ποσότητα μιάς άρωματικής ούσιας πού
γινόταν αίσθητή στό εργαστήριο. Ό δρ
Σνάιντερ δίνει αυτή τήν εξήγηση στην
αύξηση τής όσφρητικής εύαισθησίας
στό έλαφρό κρυολόγημα:

— Ό πρησμένος θλενογόνοος έπιτρέπει
τή ροή μεγαλύτερης ποσότητας αίματος
στη μύτη. Τό αίμα αύξάνει τή θερμο-
κρασία τού θλενογόνου. Τό θερμότε-
ρο περιβάλλον έξαερώνει τά πτητικά
μόρια μιάς άρωματικής ούσιας και τά
διασκορπίζει σέ μεγαλύτερη έκταση πά-
νω στα όσφρητικά κύτταρα.

Ό Άνθρωπος έμαθε όλα τά μυστικά τών θαλασσίωv
ρευμάτων, χωρίς όμως νά μπορέσει νά τά χαλινα-
γωγήσει. Τό έρώτημα πού άπασχολεί τούς είδικούς
είναι: Η τεράστια δύναμη τών ρευμάτων τών "Ωκεα-
νών θά παραμείνει για πάντα άνεκμετάλλευτη;

ΤΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Ό εύεργетικός τους ρόλος στην οικονομία τής ζωής.

ΟΙ ώκεανοί κι' οί θάλασσες «έμφυ-
χώνονται» Άλλοτε κατά κανονικές
περιόδους κι' Άλλοτε έξ αίτίας τυ-
χαίων λόγων άπό συνεχείς μετακινήσεις
τών υδάτινων όγκων. Αυτές οί μετακινή-
σεις είναι άργές ή γρήγορες, ήπιες ή ορ-
μητικές, με εύθεία ή πολύπλοκη κατεύθυν-
ση. Μπορεί νά παρουσιασθούν σέ μιά ώρι-
σμένη έποχή, με τή συνδρομή είδικών
κλιματολογικών συνθηκών. Μπορεί έπίσης
νά άνακύνουν έντελώς άπότομα εκεί πού
κανείς δέν τó περίμενε ή νά σταματή-
σουν πριν προλάβουν οί Άνθρωποι νά τις
διαπιστώσουν. "Ορισμένες άπ' αυτές τις
μετακινήσεις είναι άδιόρατες και χρειά-
ζεται όλη ή τελειοποίηση τών σύγχρο-
νων ύδρογραφικών μέσων για νά τις ά-
νακαλύψει κανείς και νά διακρίνει τά
χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα. "Αλ-
λες, άπεναντίας, είναι τόσο θεαματικές,
ώστε, άπό τά αρχαιότατα χρόνια, έχουν
έντυπωσιάζει βαθειά τούς παραθαλάσι-
ους λαούς κι' έδωσαν λαβή σέ πολλά
ρίθμους θρύλους.

— Η "Οδύσσεια αναφέρει τήν περίφημη
για τó ταραχώδες ρεύμα τής διόδο τού
στενού τής Μεσσήνης, όπου ή φαντασία
τοποθέτησε τά δύο έκάντια τέρατα, τή
Σκύλλα και τή Χάρυβδη. Οί δίνες τών
ρευμάτων, πού σημειώνονται σ' άνοιχτά
τών νησιών Λοφότεν, στη βορειοδυτική
πλευρά τής Νορβηγίας, ένέπνευσαν στόν
μεγάλο συγγραφέα "Εντγκαρ Πόε θαυ-
μάσιες σελίδες.

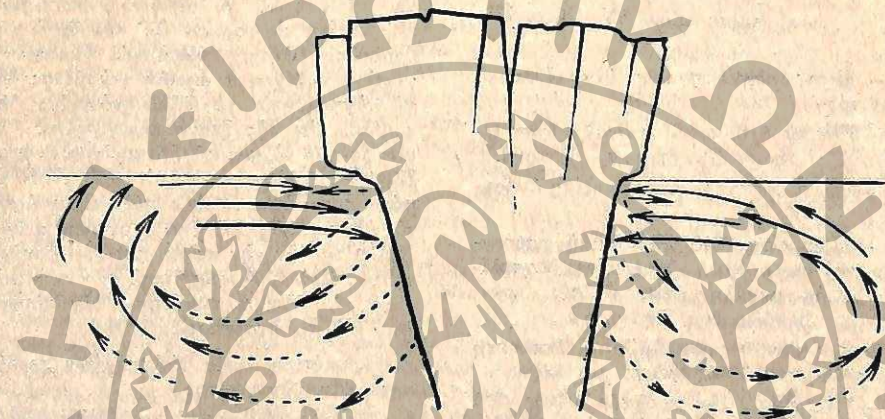
Γενικά, τά στενά και τ' άκρωτήρια, ό-
που πέφτουν και χτυπιούνται διαφορετι-
κές ή μιά πρós τήν Άλλη μάζες νερού,
άποτελούν τόν κατ' έξοχή τύπο όρατών
έκδηλώσεων τού φαινομένου τών θαλασσί-
ων ρευμάτων. "Ιδιαίτερα έντυπωσιακά εί-
ναι τά στενά τής Σιγγαπούρης και τής
"Ιάβας, καθώς και τó άκρωτήριο Χόρν.

★

Ο ΠΩΣ εύκολα καταλαβαίνει κανείς,
ή γνώση τών κανόνων πού διέπουν
τή μετατόπιση τών υδάτινων μαζών,
είναι άπαραίτητη για τή ναυσιπλοία. Τά
ρεύματα μπορεί νά παρακλίνουν τή ερώ-
τα των καραβιών και νά καταστήσουν
δύσκολο ή κι' άδύνατο τó πλοίσιασμα και
τό άραγμα τους σ' ένα προσδιορισμένο ση-
μείο τής άκτής. "Εξ Άλλου, μεγαλώνουν ή
«φρενάρουν» τήν ταχύτητα τών πλωτών
μέσων. Σέ άρετα σημεία τής ύδρογείου,
τά ρεύματα είναι τόσο ισχυρά, ώστε με-
γάλα φορτηγά, πού οί μηχανές τους εί-
ναι ικανές νά άναπτύξουν ταχύτητα πολ-
λών κόμβων, μένουν άκίνητα για ένα διά-
στημα, ενώ οί προπέλλες τους γυρίζουν με
όλη τους τήν ένταση. Οί πλώδες τών ύ-

περωκεανείων πού φιλοδοξούν ν' άποκτή-
σουν τήν περίφημη γαλάζια ταινία, σπά-
ζονται τó ρεκόρ ταχύτητας διασχίζοντας
τό Βόρειο "Ατλαντικό γίνονται πάντα
με άφειηρία τις "Ηνωμένες Πολι-
τείες και τέρμα τήν Εύρώπη, γιατί πρós
τήν αντίθετη κατεύθυνση αλλοιώνει τήν
ταχύτητα τó περίφημο ρεύμα "Γκόλφ
Στρήμ.

Έδώ και λίγα χρόνια, ή μελέτη τών
θαλασσίωv ρευμάτων άπόκτησε σημασία ά-
κόμα και για τήν έθνική οικονομία ώρι-
σμένων χωρών. Ζεστά ή θερμά, τά ρεύ-
ματα αυτά παίζουν ένα πρωτεύοντα ρόλο
στην άλλαγή τών κλιματολογικών συνθη-
κών τών χωρών πρós τις όποιες κατευ-
θύνονται ή άπό τις όποιες περνούν κοντά.
Οί άκτές λόγω τής δυτικής Εύρώ-
πης έχουν έναν ήπιο χειμώνα χάρι σ' έ-
να ρεύμα τού "Ατλαντικού, πού δέν είναι
παρά παρακάδι τού μεγάλου ρεύματος
τής Φλωρίδας. Ένώ τά λιμάνια τών ά-
μερικανικών άκτών ως τή Φιλαδέλφεια,
πού περιβρέχονται άπό ένα ψυχρό, άκεά-
νιο «ποτάμι», προσερχόμενο άπό τή Γροιλ-
λανδία, μπλοκάρονται άπό πάγους για

πολλούς μήνες, ή Βορέστη, τó Δίθερπουλ, ά-
κόμα δέ και τó Μπέργκεν, άν και βρίσκον-
ται σέ άρετα ψηλότερα πλάτη, έχουν τά
νερά τους διαρκώς έλεύθερα.

Και τά ψάρια έπίσης είναι πολύ ευάι-
σθητα στα ρεύματα. Έτσι, ή άλιεία, ίδι-
ως εκείνη πού γίνεται στις άνοιχτές θά-
λασσες και σέ εύρεία κλίμακα, είναι ύπο-
χρεωμένη νά λαμβάνει άπ' ήπει της τήν
κίνηση τών ρευμάτων. "Αλλα ψάρια άνα-
ζητούν θερμοούς «μπαγμούς», Άλλα ψη-
χρούς κι' όλα μάζες νερού πύδ όξυγονο-
μένες, όπου υπάρχει πύδ πολύ πλαγκτόν.

Οί ζώνες αυτές είναι κατά κανόνα εκεί-
νες όπου συναντώνται κι' αλληλοτρί-
βονται δύο ρεύματα.

★

ΤΑ πύδ σπουδαία σέ έκταση και βά-
θος ρεύματα μετατοπίζουν ύδάτι-
νες ποσότητες κυριολεκτικά άνυπο-
λόγιστες. Τά ρεύματα αυτά έχουν κάποτε
«ρίξεις», πού φθάνουν ως τά 700 μέτρα κά-
τω άπό τήν επιφάνεια τής θάλασσας.

Για νά παρατηρηθεί και νά καθορισθεί
με άκρίβεια ή πορεία ενός μεγάλου ρεύ-
ματος, ή σύγχρονη ύδρογραφική έπιστή-
μη εφαρμόζει δύο μεθόδους. Η μιά στη-
ρίζεται στόν καθαρό ύπολογισμό κι' ή Άλ-
λη στην άπ' εύθείας παρατήρηση. "Απο-
δείχθηκε, όμως, έπανελημμένα, ότι τά
άποτελέσματα και τών δύο συμπτώσεων
συμπίπτουν μ' ένα έλαχιστότατο ποσοστό
διαφοράς.

Η μέθοδος τού ύπολογισμού βασίζε-
ται στα δεδομένα της πυκνότητας τού νε-
ρού σέ άλάτι και τής θερμοκρασίας, πού
έπιτρέπουν τόν καθορισμό τών πιέσεων
σέ ώρισμένα σημεία. Με τήν Άλλη μέθοδο
χρησιμοποιούνται ρευσιμέτρα. Οί συ-
σκευές αυτές είναι είτε κινητές είτε άκι-
νητες. Οί τελειοποιήσεις, πού έχουν γί-
νει στους διαφόρους τύπους ρευσιμέ-
τρων τώρα τελευταία, έπιτρέπουν ένα πλη-
θος έπιστημονικών διατυπώσεων, πού δέν
άφορούν μόνον τήν ταχύτητα, αλλά
κι' Άλλες ιδιότητες τών θαλασσίωv ρευ-
μάτων.

— Όπως ήταν φυσικό, οί άπειράριθμοι
αυτοί τόνοι κινουμένου νερού γέννησαν
στούς έρευνητές τήν ιδέα μιάς έκμεταλ-
λεύσεως με σκοπό τήν παραγωγή ήλεκ-
τρικής ένεργείας. "Αλλά γρήγορα διαπι-
στάθηκε ότι έπρόκειτο για μιά χίμαιρα.
Θά χρειάζόταν νά κλείσουν ένα στενό
κι' ύπολογίστηκε ότι τά έξοδα τού φράγ-
ματος και τών σχετικών εγκαταστάσεων

θά υπερέβαιναν κατά πολύ τήν όφελιμό-
τητα τού έργου.

Τά θαλάσσια ρεύματα, όπως και τόσα
Άλλα φαινόμενα πάνω στόν πλανήτη
μας, είναι ή έκφραση μιάς ιδεώδους ίσορ-
ροπίας κι' άρμονίας τών συνθηκών πού
βασίλευουν σ' αυτόν. Έχουν κυριοτέρας
ένεργετική έπίδραση στη ζωή τού άνθρώ-
που. "Αλλά ή τερατώδης ένεργεια, πού
περικλείουν, θά παραμείνει για πολύ ά-
κόμα έξω άπό τά όρια τών δυνατοτή-
των μας για έκμετάλλευση τών στοιχεί-
ων τής φύσεως.

POMPERT ΦΡΕΝΤΕΡΙΚ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΙΣΜΕΝΗΣ ΚΥΡΙΑΣ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 14

νά ρωτήσει. Αυτά τα λίγα δευτερόλεπτα, μέσα στο σκοτάδι, θά της ξέμναν αδέχαστα.

★

Ο κ. Π. Παϊν μπηκε την Πέμπτη το πρωί στο γραφείο του και θρήνη την κυρία Σαίν Τζών να τον περιμένει.

— Λοιπόν; Έκανε κείνη με αγωνία.

— Όλα πήγαν θαυμάσια, όπως τα είχα προβλέψει. Και τώρα, ο λογαριασμός σας: Έξοδα τράινου, κοστούμια, και 50 λίρες στον Μιχαήλ και την Χουανίτα που δέχτηκαν να μη χορέψουν. Σύνολο: 65 λίρες και 17 σελλίνια..

— Στ' αλήθεια πήρε πίσω το πραγματικό δαχτυλίδι της, χωρίς να πάρει είδηση τίποτα; Είναι δυνατό; ρώτησε ανήσυχος εκείνη.

— Όχι μόνον αυτό, χαμογέλασε κείνος. Άλλα ένοιωσε και πολύ ευχαριστημένη απ' τη μικρή διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος.

Η Δάρνη Σαίντ Τζών ανέπνευσε με ανακούφιση.

— Είπατε 65 λίρες και 17 σελλίνια για τα έξοδα; θυμήθηκε. Καλά, και η δική σας αμοιβή; Αυτά είναι μονάχα τα έξοδα...

Άγαπητή μου κυρία, επιτρέψτε μου να μη δεχθώ τίποτα. Αυτή είναι η αρχή μου σε τέτοιες περιπτώσεις.

Και τώρα, πάρτε πίσω το δαχτυλίδι σας.

— Είστε σίγουρος πως δεν είναι το αλμυρό;

— Για να βεβαιωθώ, φώναξα έναν ειδικό να το κτυπάει, σήμερα, το πρωί.

— Και τί σας είπε; ρώτησε κείνη ανήσυχος.

— Πώς είναι ένα εξαιρετικά προσεγμένο και πολύ καλά δουλεμένο δαχτυλίδι, χωρίς μεγάλη αξία βέβαια, πάντως όχι ακριβώς ένα αντίγραφο..

Έκείνη τον κτυπούσε αμίλητη, εκπληκτική χωρίς να μπορεί να αρθρώσει μια λέξη.

— Άς είναι, την πρόλαβε κείνος. Θά σάς διηγηθώ μια μικρή ιστορία. Λοιπόν, μια φορά ήταν μια κοπέλλα που ένομαζες ήταν Έρνεστίντα Ρίτσαρντς, και μόλις πρίν λίγες μέρες εγκατέλειψε τη θέση της.

Ήταν ιδιαίτερη γραμματέας της Λαίδης Ντορτέμπερ. Λοιπόν, μια μέρα ο κρίκος που συγκροτούσε το διαμάντι στο δαχτυλίδι της λαίδης Ντ. έφυγε, χάθηκε μάλλον, και τότε η μίς Ρίτσαρντς το πήρε να το πεί στην πόλη να το διορθώσει. Και είχε την ίδια ιδέα με σας: Έβγαλε ένα αντίγραφο απ' το αλμυρό δαχτυλίδι.

Φοβήθηκε, όμως, πως η λαίδη Ντορτέμπερ μπορούσε να την υποψιαστεί, και τότε μου τηλεφώνησε. Μου έδειξε το

δαχτυλίδι και μου επέτρεψε να το επιθεωρήσω, πιστοποιώντας έτσι μόνος μου τη γνησιότητά του! Έότερα, η νέα κοπέλλα πήρε το αλμυρό δαχτυλίδι, και το πήγε στον κοσμηματοπώλη της λαίδης Ντορτέμπερ που της τσέκισε άμέσως βέβαια. Το σχέδιο, μās είναι γνωστό — σās είναι γνωστό μάλλον. Τποτίδεται πως ο Κλώντ Λυτρέλλ με το «αλμυρό» δαχτυλίδι, θά πήγαινε στο χορό της λαίδης και θά πδ αντιήλλασσε με το ψεύτικο που εκείνη τάχα θά φορούσε, για να ήσυχάσει έτσι η συνείδηση της μίς Ρίτσαρντς η της κυρίας Σαίντ Τζών, το ίδιο είναι...

Άλλα η μίς Ρίτσαρντς άγνοούσε κάτι: Πώς ο Κλώντ Λυτρέλλ είναι ένας εμπειρογνώμων και αλάθητος εκτιμητής διαμαντιών!

Έτσι, είδε άμέσως πως εκείνο το δαχτυλίδι που είχε μαζί του δεν ήταν το αλμυρό, αλλά το ψεύτικο. Και όταν η λαίδη Ντορτέμπερ θά διαπίστωνε.. την απάτη, τί θά σκεφτότανε; Ασφαλώς τον Τζούλιας, τον όρατο χορευτή που σε μια στιγμή ύστερα από μια διακοπή του ηλεκτρικού, της φόρεσε το δαχτυλίδι, που τάχα της είχε κληθεί!! Θά έκανε έρρευνες τότε, και σε λίγο το γραφείο μου θά ήταν γημάτο αστυνομικούς — και τότε η ιστορία μου, γύρω από μια κυρία Σαίντ Τζών, θά φάνταζε έντελως ψεύτικη. Γιατί η λαίδη Ντορτέμπερ δεν γνώριζε ποτέ, καμιά κυρία Σαίντ Τζών.

Κι' έτσι ο φίλος μου ο Κλώντ, έβαλε ξανά στο δαχτυλίδι της λαίδης Ντορτέμπερ το ίδιο, το αλμυρό δαχτυλίδι. που εκείνη το φορούσε απ' την αρχή της βραδυάς! Βλέπετε τώρα, μίς Ρίτσαρντς, γιατί δεν δέχτηκε αμοιβή για μένα; Έγώ έγγυήθηκα να δώσω εύτυχία. Άκριβώς, δεν σās έκανα εύτυχιση. Όμως μπορώ να σās πδ ένα πράγμα ακόμα: Είσατε πολύ νέα — κι' αυτό είναι το μόνο σας «άτομ». Έγώ πάλι είμαι άρκετά ηλικιωμένος κι' έχω μεγάλη πείρα. Και μ' αυτήν την πείρα, σās λέω μονάχα τούτο: Στά 87% τοίς εκατό των περιπτώσεων, η έλλειψη τιμωτήρας δεν πληρώνει. Νά το θυμόμαστε!

Η ψεύτικη κυρία Σαίντ Τζών πετάχτηκε πάνω θυμωμένη:

— Και με βάλατε να κάνω τόσα έξοδα! Και γώ, σās πίστεψα.. Έγώ!

— Το δαχτυλίδι σας.. την πρόλαβε στην πόρτα ο κύριος Π. Π.

Έκείνη το άπαξε, το κτύπαξε θυμωμένα, και το πέταξε απ' το παράθυρο. Άμέσως ύστερα, άνοιξε την πόρτα και βγήκε γρήγορα έξω.

Ο κ. Π. Π. κτύπαξε με κάποιο ένδιαφέρον απ' το παράθυρο.

— Όπως το φανταζόμουν, σκέφτηκε. Και η εκπληξή της ήταν αξιόλογη.

ΑΓΑΘΑ ΚΡΙΣΤΙ

(Μετ. Κ. Μητροπούλου)

ΤΑ ΟΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΝΕΓΓΕΡ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 35

μένο φιλόμουσο και τον πιδ άδαή: τόση είναι η ύποβλητική του δύναμη.

Ο σπάνιος άνθρωπος

ΜΕΤΑ την «Ιωάννα στην πυρά», που καθιέρωσε για πάντα τη μουσική του δόξα, ο Όνεγγερ θά γράψει μουσική μπαλέτου για την όπερα, τέσσερις συμφωνίες και ένα μελόδραμα, τον «Αετιδέα», μαζί με το φίλο του Ζάκ Ίμπέρ.

Είναι πλέον ένδοξος, διάσημος και οι τιμές πέφτουν επάνω του βροχή. Το 1947 κάνει το τρίτο ταξίδι του στις Ην. Πολιτείες κι' εκεί μια καρδιακή προσβολή τον καθιλώνει ακίνητο. Για τον Όνεγγερ που ήταν προικισμένος με εξαιρετική υγεία, η ακινησία σ' ένα κρεβάτι νοσοκομείου υπήρξε τρομερή δοκιμασία. Προσπαθούσε να καλύψει με γενναιότητα τη σοβαρότητα της αρρώστιας του. Ήταν ένας άνθρωπος άπιστευτα καλός και απλός που ένθάρρυνε ακόμα, δέκα μέρες πρίν πεθάνει, τους πολλούς μαθητές του. Ζούσε απέρριπτα με τη γυναίκα του — που την είχε γνωρίσει στο Όνδείο, όπου σπούδαζαν κι' οι δυο — και με την κόρη του. Ο θάνατός του, το 1955, ήταν μια τραγική απώλεια για τη μουσική. Πέθανε σχετικά νέος, στο κορύφωμα της ωριμότητάς του. Πρόλαβε, ωστόσο, να χαρίσει στον κόσμο δυο από τα πιδ πολύτιμα πετράδια του καλλιτεχνικού θησαυρού του και στη μουσική δυο από τις μεγαλύτερες στιγμές της δημιουργίας της: Τον «Βασιλιά Δαυίδ» και την «Ιωάννα στην πυρά».

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

Κ Ο Σ Μ Ο Σ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Έγκυκλοπαιδική
Εβδομαδιαία Έπιθεώρηση

Έπεύθυνος εκδότης
ΛΟΤΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ
Λεωφόρος Άγ. Φιλοθέης 24
ΦΙΛΟΘΕΗ — ΑΘΗΝΑΙ

Έπεύθυνος Τυπογραφείου
ΕΤΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΙΑΝΣ
Όδός Μενεμένης 2
ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ

Έμβάσματα και έπιταγαι έπ' δνόματι Λουκή Άκριτα, δδός Πατησίων 63β' Αθήναι.

Οι κατακτήσεις της έπιστήμης

Δεκαπέντε ύπουργοί Παιδείας, ένδεκα όφνηπουγοί Έξωτερικών, 31 έπιθεωρητές εκπαιδευσεως και καθηγητές από 78 χώρες είχαν συγκεντρωθεί τον περασμένο μήνα στη Γενεύη με την ευκαιρία του 23ου Διεθνούς Συνεδρίου Δημοσίας Εκπαιδευσεως που οργανώθηκε από την Ούνεσκο και το Διεθνές Γραφείο Εκπαιδευσεως και είχε ως θέμα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων και την ειδική εκπαίδευση των πνευματικώς καθυστερημένων παιδιών. Όπως αναφέρθηκε στο συνέδριο, από τα στοιχεία που συγκέντρωσε η Ούνεσκο, φαίνεται ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, ο αριθμός των μαθητών στοιχειώδους εκπαίδευσεως σ' όλο τον κόσμο αυξήθηκε κατά 6%, της μέσης εκπαίδευσεως κατά 12% και της ανώτατης εκπαίδευσεως κατά 11%. Χαρακτηριστική είναι η αύξηση που σημειώθηκε στη μέση εκπαίδευση η οποία σε πολλές χώρες του κόσμου τείνει να γενικευθεί. Πρίν από μερικές δεκαετίες η μέση εκπαίδευση ήταν προνόμιο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Σε μερικές χώρες, όπως στην Ελλάδα, οι έαρχοι «διδάσκοντες» και οι άναρμόδιοι δέ βλέπουν με καλό μάτι αυτή την έξορμηση προς τα γυμνασιακά θρανία. Άλλ' ει-

τε το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

Παντού το πρόγραμμα είναι ύπερφορτωμένο. Από μίαν έρευνα της Ούνεσκο σε 33 χώρες προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, οι 20 χώρες προσετέθησαν μαθήματα στο πρόγραμμα, σε 15 χώρες αυξήθηκε η διάρκεια ύλη των παλιών μαθημάτων και σε καμιά χώρα δεν ελαφρύνθηκε το πρόγραμμα. Επίσης, στο συνέδριο χαρακτηρίστηκε ως «άνισοι» και το περιεχόμενο του προγράμματος: η ήθική, κοινωνική και αισθητική άγωγή άπασχολούν μόνο το ένα τέταρτο των όρων διδασκαλίας, ενώ τα τρία τέταρτα άφιερώνονται στην καθαρή, «διδασκαλία» εκπαίδευση — έξενες γλώσσες, μαθηματικά, ένομο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Σε μερικές χώρες, όπως στην Ελλάδα, οι έαρχοι «διδάσκοντες» και οι άναρμόδιοι δέ βλέπουν με καλό μάτι αυτή την έξορμηση προς τα γυμνασιακά θρανία. Άλλ' ει-

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

Παντού το πρόγραμμα είναι ύπερφορτωμένο. Από μίαν έρευνα της Ούνεσκο σε 33 χώρες προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, οι 20 χώρες προσετέθησαν μαθήματα στο πρόγραμμα, σε 15 χώρες αυξήθηκε η διάρκεια ύλη των παλιών μαθημάτων και σε καμιά χώρα δεν ελαφρύνθηκε το πρόγραμμα. Επίσης, στο συνέδριο χαρακτηρίστηκε ως «άνισοι» και το περιεχόμενο του προγράμματος: η ήθική, κοινωνική και αισθητική άγωγή άπασχολούν μόνο το ένα τέταρτο των όρων διδασκαλίας, ενώ τα τρία τέταρτα άφιερώνονται στην καθαρή, «διδασκαλία» εκπαίδευση — έξενες γλώσσες, μαθηματικά, ένομο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Σε μερικές χώρες, όπως στην Ελλάδα, οι έαρχοι «διδάσκοντες» και οι άναρμόδιοι δέ βλέπουν με καλό μάτι αυτή την έξορμηση προς τα γυμνασιακά θρανία. Άλλ' ει-

τε το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

Παντού το πρόγραμμα είναι ύπερφορτωμένο. Από μίαν έρευνα της Ούνεσκο σε 33 χώρες προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, οι 20 χώρες προσετέθησαν μαθήματα στο πρόγραμμα, σε 15 χώρες αυξήθηκε η διάρκεια ύλη των παλιών μαθημάτων και σε καμιά χώρα δεν ελαφρύνθηκε το πρόγραμμα. Επίσης, στο συνέδριο χαρακτηρίστηκε ως «άνισοι» και το περιεχόμενο του προγράμματος: η ήθική, κοινωνική και αισθητική άγωγή άπασχολούν μόνο το ένα τέταρτο των όρων διδασκαλίας, ενώ τα τρία τέταρτα άφιερώνονται στην καθαρή, «διδασκαλία» εκπαίδευση — έξενες γλώσσες, μαθηματικά, ένομο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Σε μερικές χώρες, όπως στην Ελλάδα, οι έαρχοι «διδάσκοντες» και οι άναρμόδιοι δέ βλέπουν με καλό μάτι αυτή την έξορμηση προς τα γυμνασιακά θρανία. Άλλ' ει-

Το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

Παντού το πρόγραμμα είναι ύπερφορτωμένο. Από μίαν έρευνα της Ούνεσκο σε 33 χώρες προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, οι 20 χώρες προσετέθησαν μαθήματα στο πρόγραμμα, σε 15 χώρες αυξήθηκε η διάρκεια ύλη των παλιών μαθημάτων και σε καμιά χώρα δεν ελαφρύνθηκε το πρόγραμμα. Επίσης, στο συνέδριο χαρακτηρίστηκε ως «άνισοι» και το περιεχόμενο του προγράμματος: η ήθική, κοινωνική και αισθητική άγωγή άπασχολούν μόνο το ένα τέταρτο των όρων διδασκαλίας, ενώ τα τρία τέταρτα άφιερώνονται στην καθαρή, «διδασκαλία» εκπαίδευση — έξενες γλώσσες, μαθηματικά, ένομο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Σε μερικές χώρες, όπως στην Ελλάδα, οι έαρχοι «διδάσκοντες» και οι άναρμόδιοι δέ βλέπουν με καλό μάτι αυτή την έξορμηση προς τα γυμνασιακά θρανία. Άλλ' ει-

Το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

Παντού το πρόγραμμα είναι ύπερφορτωμένο. Από μίαν έρευνα της Ούνεσκο σε 33 χώρες προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, οι 20 χώρες προσετέθησαν μαθήματα στο πρόγραμμα, σε 15 χώρες αυξήθηκε η διάρκεια ύλη των παλιών μαθημάτων και σε καμιά χώρα δεν ελαφρύνθηκε το πρόγραμμα. Επίσης, στο συνέδριο χαρακτηρίστηκε ως «άνισοι» και το περιεχόμενο του προγράμματος: η ήθική, κοινωνική και αισθητική άγωγή άπασχολούν μόνο το ένα τέταρτο των όρων διδασκαλίας, ενώ τα τρία τέταρτα άφιερώνονται στην καθαρή, «διδασκαλία» εκπαίδευση — έξενες γλώσσες, μαθηματικά, ένομο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Έπιτεύγματα της τεχνικής

Το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

Παντού το πρόγραμμα είναι ύπερφορτωμένο. Από μίαν έρευνα της Ούνεσκο σε 33 χώρες προκύπτει ότι κατά το σχολικό έτος 1958 — 59, οι 20 χώρες προσετέθησαν μαθήματα στο πρόγραμμα, σε 15 χώρες αυξήθηκε η διάρκεια ύλη των παλιών μαθημάτων και σε καμιά χώρα δεν ελαφρύνθηκε το πρόγραμμα. Επίσης, στο συνέδριο χαρακτηρίστηκε ως «άνισοι» και το περιεχόμενο του προγράμματος: η ήθική, κοινωνική και αισθητική άγωγή άπασχολούν μόνο το ένα τέταρτο των όρων διδασκαλίας, ενώ τα τρία τέταρτα άφιερώνονται στην καθαρή, «διδασκαλία» εκπαίδευση — έξενες γλώσσες, μαθηματικά, ένομο των ευπόρων τάξεων ενώ σήμερα είναι προσίτη σε όλο κι' εδωτετερα στρώματα του πληθυσμού. Το 1900 στις ΗΠΑ υπήρχαν 16 εκατομμύρια μαθητές στοιχειώδους εκπαίδευσεως και μόνο 700.000 μαθητές μέσης εκπαίδευσεως. Σήμερα οι μαθητές του δημοτικού έχουν διπλασιασθεί ενώ οι μαθητές του γυμνασίου έχουν γίνει 13 φορές περισσότεροι. Στην Πολωνία 75% των μαθητών του δημοτικού προχωρούν στο γυμνάσιο ή σε ισοδύναμες τεχνικές σχολές. Στην Άγγλία οι μαθητές του γυμνασίου αποτελούν τα 70% του συνόλου των μαθητών του δημοτικού. Σύμφωνα με μια στατιστική της Ούνεσκο υπάρχουν σήμερα 50 εκατομμύρια μαθητές γυμνασίου σε 90 χώρες του κόσμου. Η δόξα για μάθηση ή έστω για τα κοινωνικά πλεονεκτήματα της μαθήσεως έχει κατακτήσει τα λαϊκά στρώματα και μ' όλο που σε καμιά χώρα του κόσμου η γυμνασιακή μόρφωση δεν είναι υποχρεωτική, οι μαθητές της μέσης εκπαίδευσεως διαρκώς αυξάνονται.

Σε μερικές χώρες, όπως στην Ελλάδα, οι έαρχοι «διδάσκοντες» και οι άναρμόδιοι δέ βλέπουν με καλό μάτι αυτή την έξορμηση προς τα γυμνασιακά θρανία. Άλλ' ει-

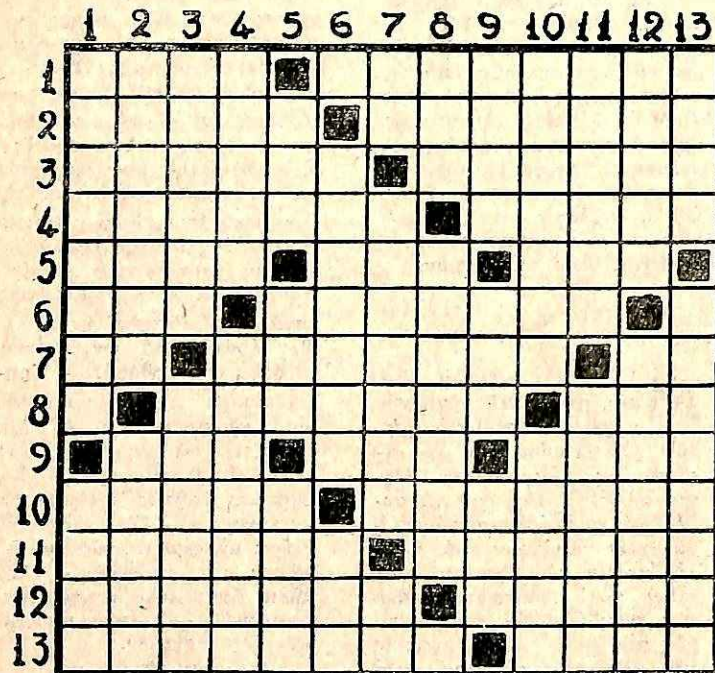
Το θέλουμε, είτε όχι, η ένέκυσση της μέσης εκπαίδευσεως και οι περισσότερες χώρες — όπως διαπιστώθηκε στη συνέδριο της Γενεύης — ένθαρρύνουν αυτή την τάση. Ένα από τα προβλήματα που συζητήθηκαν στο συνέδριο είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Γενική διαπίστωση:

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΖΟΝΤΙΩΣ

- 1) Θυμίζει πυροβολισμό. — Άσκαρδαμνική.
- 2) Όνομαστός Κερκυραίος ζωγράφος. — Προορίζεται για υποζύγιο.
- 3) Έξωτικό φρούτο. — Μεγάλη επιθυμία.
- 4) Ο γενάρχης των αρχαίων Μακεδόνων βασιλέων. — Περιφρονημένοι ήταν οι πειραταί της.
- 5) Άνοσιόγημα. — Έρω-

- Άρχαία πόλη της Φθιώτιδος.
- 4) Χρονική περίοδος. — Τάξη αρωματικών οργανικών ενώσεων.
- 5) Ζιά τους ξένους, άγιος. — Διάσημος Άγγλος συγγραφέας. — Είμαι άρρωστος.
- 6) Έγραψε και το «Άσμα των άσμάτων». — Πόλη της Τουρκίας.
- 7) Έκφράζει πόνο. — Γίνεται με μια σκούπα. — Το

μένη του Βύρωνος. — Είναι ακόμα παιδί.

6) Τουριστικό κέντρο της Γαλλίας, όπως προφέρεται. — Μουσικός όρος.

7) Προσδιορίζουν ποιότητα. — 'Η... θεία αυτή δ-φείλεται στον Δάντη. — Σας άνηκουν.

8) Έπιτυγχάνεται μ' ένα φίμωτρο. — Τιμητικός τίτλος.

9) Θεότης των αρχαίων. — Πικ.. γνωστή θεατρική επιτυχία — Όνομα διάσημης σάου του Χόλλυγουντ.

10) Αιώνιο... ψυγείο (αίτ). — Έπερώα.

11) Μπορεί να κάνει κάτι. — Στη διάλεκτο αυτή έγραψε ο Όμηρος.

12) Μέρος που το διαβαίνουν. — Το μεγαλύτερο από τα νησιά των νοτίων Μολούκων.

13) Έλαττώνει την πυκνότητα. — Χαϊδευτικό γυναικείου δνόματος.

ΚΑΘΕΤΩΣ
1) Πρόεδρος των Ένωμένων Πολιτειών της Αμερικής (1791 — 1868). Χρήσιμη στον καπνιστή.

2) Της Τήνου προσελκύει πιστούς. — Παίζεται με χαρτιά.

3) Τον νομίζουν για.. κρύο.

πληθυντικού άρθρου.

8) Έπαναλαμβανόμενο θυμίζει απολιτίστους. — Κάποτε ήταν κυρίαρχο της Φλωρεντίας.

9) ... Γκίνες: περίφημος ήθοποιός. — Ό,τι και στο 6 ορίζοντως α'. — Διαλύει το σκοτάδι.

10) Γνωστή ήθοποιός του θεάτρου μας. — Καλοκαιρινές ένδυμασιες.

11) Παρουσιάζει κενά. — Διαχωμαδεύει.

12) Προτείνουσα ασιατικής χώρας. — Ρωμαίος φιλόσοφος, διδάσκαλος του Νέρωνος.

13) Έχει τα πύ ψηλά βουνά. — Είναι ο σταυρός του Σαυτήρος, αλλά και ο σταυρός του Φοίνικος.

ΑΤΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΤΜΕΝΟΤ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

1. ΓΚΙΖΑΣ — ΠΙΘΑΝΑ
2. ΚΑΤΑΒΑΣΙΣ 3. ΡΠ — ΚΟΛΑΣΙΣ — ΠΩ 4. ΑΕΚ — ΣΑΛΤΟ — ΠΑΝ 5. ΤΡΑΜ — ΤΣΑ — ΜΑΡΙ 6. ΣΙΝΕΜΑ — ΣΠΙΛΑΣ. 7. ΧΑΛΙ — ΟΛΑΦ. 8. ΜΑΔΙΑΜ — ΝΤΑΒΑΣ 9. ΟΡΑΝ — ΠΑΤ — ΝΟΣΩ. 10. ΡΕΣ — ΜΕΝΟΣ — ΣΙΣ 11. ΡΣ — ΜΟΡΑΒΑΣ — ΑΙ 12. ΠΑΡΑΜΕΡΟΣ. 13. ΝΤΑΚΑΡ — ΡΙΜΙΝΙ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κύριε Διευθυντά,

Πριν από μερικούς μήνες συνάντησα τον... «Κόσμο» σας στο γραφείο κάποιου φίλου γιατρού. Το γνώρισα. Από τότε, για πρώτη φορά στη ζωή μου ένοιωσα τόση όρεξη να καταβροχθίσω το ευχάριστο περιεχόμενο των εκλεκτών του σελίδων.

Ίδιαίτερα το τελευταίο (66) τεύχος νομίζω πως είναι το πιο περίφημο και ενδιαφέρον από κάθε άλλο, επίσης αξιόλογο, προηγούμενο. Είπα άφωνα «μπράβο» μέσα μου, καθώς «περπατάς» στις καλογραμμένες σελίδες του. Έμεινα τόσο ενθουσιασμένος!

Σκέφτηκα να γράψω τούτες μου τις γραμμές σε σας, που με τόσο ενδιαφέρον φροντίζετε να μας προσφέρετε ένα τόσο μεγάλο θησαυρό, τον «Κόσμο», εις αντάλλαγμα μόνο του αντίτιμου ενός.. παγωτού!

Θέλω να φωνάξω χίλιες φορές «συγχαρητήρια», και να εκφράσω τον ενθουσιασμό μου, πιστεύοντας πως θα μπορέσω έτσι να σταθώ ευγνώμων στο δώρο που μας προσφέρετε. Προσπαθώ με κάθε τρόπο ν' άνοιξω τα μάτια κάθε φίλου, να ιδεί την δμορφία που έχει ο «Κόσμος» μας.

Έπλ τη ευκαιρία περίφημο το «Λαϊκά περιοδικά» του αγαπητού Νικηφόρου.

Και κάτι γενικό, όπως κάποιος άλλος αγαπητός αναγνώστης συνέστησε: Προς Θεού κρατήστε έσείς το «κουμάντο» να ενθουσιάζετε το αναγνωστικό κοινό με τον τρόπο παρουσιάσεως των θεμάτων και γενικά της ύλης του «Κόσμου».

Άς μην γινόμαστε.. «Κοιτές», έτσι.. «για να λέμε κάτι».

Με αγάπη
Άνδρέας Άσκημάκος

★
Κύριε Διευθυντά,

Θεωρώ καθήκον μου να σας συγχαρώ και να εκφράσω τις ευχαριστίες και τον θαυμασμό μου για το περιοδικό που έχετε υπό την διεύθυνσή σας. Χωρίς υπερβολές το περιοδικό σας αποτελεί φάρο πνευματικής...

ΚΑΘΕΤΩΣ

1. ΓΚΡΑΤΣ — ΜΟΡΡΑΝ
2. ΠΕΡΙΧΑΡΕΣ 3. ΙΚ — ΚΑΝΑΛΑΣ — ΠΑ 4. ΖΑΚ — ΜΕΛΙΝ — ΜΑΚ 5. ΑΤΟΣ — ΜΙΑ — ΜΟΡΑ 6. ΣΑΛΑΤΑ — ΜΠΕΡΑΡ 7. ΒΑΛΣ — ΑΝΑΜ 8. ΠΑΣΑΣ — ΝΤΟΒΕΡ 9. ΙΣΙΟ — ΠΟΤ — ΣΑΡΙ 10. ΘΙΣ — ΜΙΝΑΝ — ΣΟΜ. 11. ΑΣ — ΠΑΛΑΒΟΣ — ΣΙ 12. ΠΑΡΑΦΑΣΙΑ 13. ΑΛΩΝΙΣ — ΣΩΣΙΑΙ.

κής κατευθύνσεως που δείχνει τον δρόμο που πρέπει ν' ακολουθήσει κανείς για να γλυτώσει από την δίνη του σκοταδισμού και να σωθεί από τον άνεμο της διαφθοράς, που πνέει σήμερα στον κόσμο και που άρχισε να κάνει την εμφάνισή του στον τόπο μας με την μορφή των ποικιλονόμων περιοδικών. Από την αρχή του χρόνου που έγνωρίστηκα με το περιοδικό σας δεν έπαυσα να είμαι θερμός οπαδός και υποστηρικτής της προσπάθειας που έχετε αναλάβει.

Θά ήθελα όμως σαν αναγνώστης να μου επιτρέψετε να εκφράσω την γνώμη μου για ένα θέμα, παίρνοντας άφορη από απάντησή σας στο άρ. 66 τεύχος του περιοδικού.

Βεβαίως δεν υποστηρίζω την άποψη του αναγνώστη «ΧΡΗΣΤΙΑΝ» να καθιερωθούν διαγωνισμοί με όλικά έπαθλα. Νομίζω, όμως, ότι ο «Κόσμος», σαν περιοδικό με κύριο σκοπό την πνευματική προαγωγή του τόπου, θα προσέφερε μεγάλη ύπηρεσία στην υπόθεση αυτή, αν καλλιεργούσε μεταξύ των αναγνωστών του το πνεύμα της ευγενικής έμιλλας, προκηρύσσοντας διαγωνισμούς για την άποστολή συνεργασιών κλπ. πάνω σε άορισμένα θέματα, και με την ήθική άμοιβή της δημοσιεύσεως των καλύτερων από κάθε κλάδο.

Νομίζω ότι, με τον τρόπο αυτό, θα δοθεί η ευκαιρία στους μορφωμένους αναγνώστες ν' αναπτύξουν τις ιδέες τους και τις σκέψεις τους πράγμα το οποίο θα τους προάγει πνευματικά, γιατί θα έλέγχουν έτσι τις πεποιθήσεις και ιδέες τους, και θα συμπληρώσουν τις έλλειψεις τους.

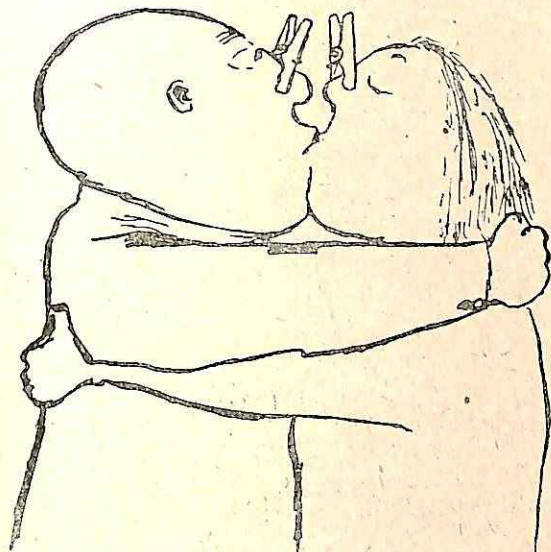
Μένοντας βέβαιος ότι θα μελετήσετε το ζήτημα αυτό.

Ευχαριστώ θερμά
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΡΟΒΗΣ
(Σπουδαστής)

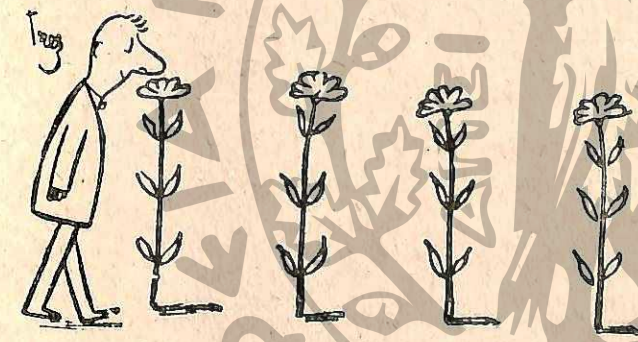
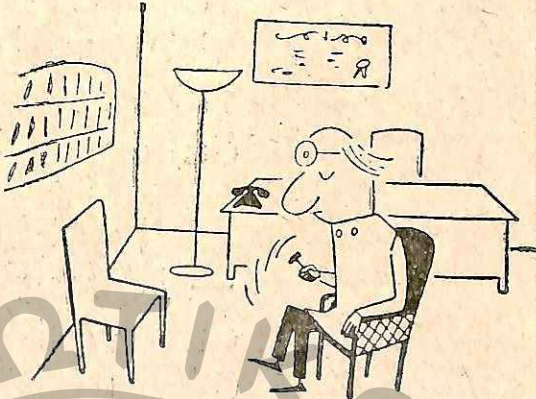
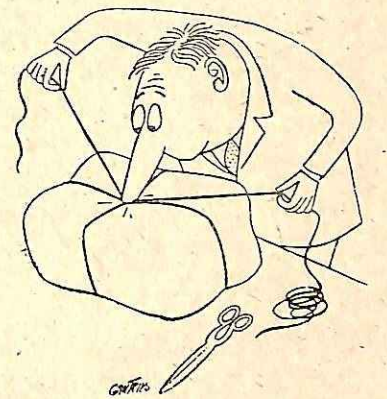
★ Αν ο «Κόσμος» μεταβληθεί σε φροντιστήριο, προκηρύσσοντας τους διαγωνισμούς που μας εισηγείται ο καλός αναγνώστης μας, τότε θα χρειασθεί να συστήσει επιτροπές κατά κλάδους, να έλέγχουν και να βαθμολογούν τα κείμενα, τα οποία είναι βέβαιο ότι δεν θα προσκομίσουν τίποτε το νέο, αλλά στην καλύτερη περίπτωση, μιάν ανακεφαλαίωση γνώσεων και απόψεων, που έχουν ήδη δημοσιευθεί στις σελίδες του «Κόσμου» από μεγάλες και έγκυρες ύπογραφες.

Το πρώτο στάδιο και το σοβαρότερο κάθε δημιουργίας είναι η συστηματική μελέτη.

ΧΙΟΥΜΟΡ

Ανδρ. Τον...

Χωρίς λόγια

Ο Γ' ΤΟΜΟΣ

Μὲ τὸ 69ον τεύχος συμπληρώνεται ὁ Γ' τόμος τοῦ «ΚΟΣΜΟΥ», ὁ ὁποῖος καὶ δὲ συνοδεύεται μὲ εὐρετήριο τῆς ὕλης, ταξινομημένο κατὰ θέματα.

Ἐφεξῆς οἱ τόμοι τοῦ «ΚΟΣΜΟΥ» — λόγῳ τῆς προσθήκης 8 σελίδων ἀπὸ τὸ 53ον τεύχος — δὲ περιλαμβάνουν 17 τεύχη, ἥτοι δὲ βιβλιοδετοῦνται τρεῖς τόμοι καθε χρόνο. Διαφορετικά, μὲ τὸν ὄγκο τῶν σελίδων οἱ τόμοι δὲ ἐγίνοντο δύσχρηστοι.

